

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

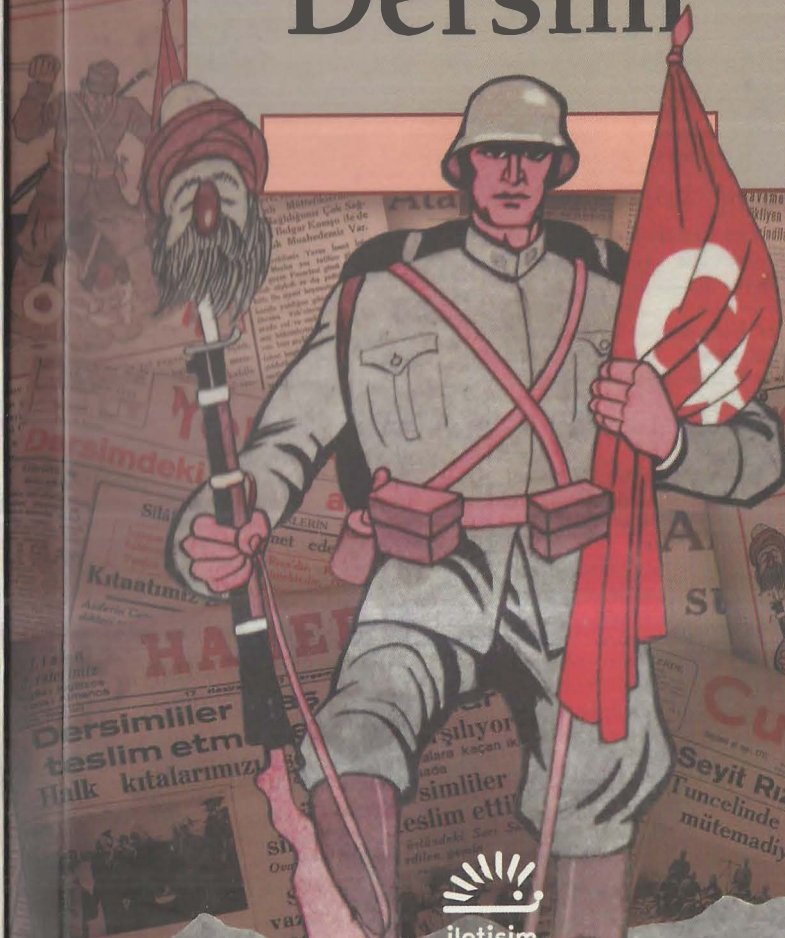
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Taha Baran

1937 - 1938
Yılları Arasında
**Basında
Dersim**

iletisim

TAHA BARAN 1984 yılında Bingöl'de doğdu. Lisans eğitimini Muğla Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği'nde tamamladı. 2006 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir okulda çalışmaktadır.

İletişim Yayınları 2061 • Araştırma-Inceleme Dizisi 344

ISBN-13: 978-975-05-1644-3

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

TAHA BARAN

1937-1938 Yılları Arasında

Basında Dersim

iletişim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
--------------------	---

GİRİŞ	9
--------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DERSİM OLAYLARININ TARİHSEL ARKA PLANI	17
---	----

Osmanlı Devleti'nin Dersim Politikası	17
--	----

Yeni Dönem: 1937 Dersim Olayları	22
---	----

Dönemin Medya İktidar İlişkileri	33
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

DERSİM OLAYLARININ MEDYADA SUNULUŞU	37
--	----

Dönemin Medyasında Yer Alan Dersim'le İlgili Haber Sayıları, Haber Başlıkları, Temalar ve Fotoğraflar	37
--	----

Basının Dersim Tutumu	47
------------------------------------	----

Hükümetin Medyada Sunuluşu	55
---	----

<i>Hükümetin Olumlu Sunuluşu</i>	56
---	----

<i>"Devletimiz Güçlüdür"</i>	56
---	----

Devletin Şefkatli Olduğu Vurgusu	59
---	----

İmar ve İnşacı Devlet	63
------------------------------------	----

<i>Hükümetin Olumsuz Eylemlerinin Gizlenmesi</i>	68
<i>İsyan Edenlerin Dilinden Hükümetin Tanımlanışı</i>	72
Harekâtın Sunuluşu	77
<i>Harekâtın ve İsyanın Nedeni</i>	79
<i>Medenileştirme</i>	90
<i>Metaforlar</i>	103
Dersimlinin Medyada Temsili	109
<i>Dersimlinin Tanımlanışı</i>	109
<i>İnsansızlaştırma (Dehumanization)</i>	119
<i>Dersimli Cahildir</i>	127
<i>Dersimli Eşkâkalar Şekavet Yapar</i>	135
<i>Dersimli Feodal Düzendeki Yaşar</i>	144
<i>Dersimlinin Irkı Kürt Değildir</i>	150
<i>Dersimli Kadın</i>	163
<i>Dersimliler Müslüman Değildir</i>	173
SONUÇ	185
<i>Dönemin Gazetelerinden Seçmeler</i>	195
KAYNAKÇA	243

Dersim olayları, son yıllarda siyasal alanda çok sık tartışılıyor. Tarihsel bir yıkımın siyasal alana taşınması ve akademik alanda tartışılır olması sevindirici, çünkü yaşanan acıların gün yüzüne çıkması ve bu acılara yol açan siyasal-zihinsel kodların anlaşılıp bu tür durumlardan ders çıkarılması benzer acıların yaşanmasına engelleyici olabilmektedir.

Dersim'de yaşanan olaylar günümüze kadar birçok bağlamda ele alındı ve ele alınmaya devam ediyor. Bunlardan biri de medya. Kendisini üreten söylemi yeniden üretmesi ve çok çabuk yayması sebebiyle medya incelemelerinin önemi tartışılmazdır. Nitekim medya, yaşanan dönemin iktidar söyleminden azade tutulamaz ve egemen kurumların kodlarını kullanır. Bu nedenle medya söyleminin çözümlenmesi iktidar söyleminin çözümlenmesine de katkı sunar. İşte bu çalışma da Dersim olayları sırasındaki medyayı tartışmakta. Çalışmanın temel kaygısı, Dersim olaylarının medyada nasıl temsil edildiğinin dışında medya söyleminin hangi imgeler, zihinsel kodlar ve düşünce kalıpları içerdiğini araştırmak. Bir diğer kaygıysa imgeler, zihinsel kodlar ve düşün-

ce kalıplarının neden kullanıldığı; devlet söylemi, medya söylemi aracılığıyla meşrulaştırılmakta mıdır vb. gibi sorulara yanıt bulma çabası. Kısaca bu çalışma meşrulaştırıcı imge, bilinçaltı kodları, düşünce kalıpları ve medya söylemindeki tutarsızlıkları da araştırmaktadır.

Danışmanım Yrd. Doç. Dr. M. Ruhi Demiray söylem kuramları üzerindeki derin bilgisiyle yol göstericiliği kitaba dönüştürülen bu tezi tamamlamamı sağladı. Tezimin ortaya çıkmasında en önemli katkıyı Doç. Dr. Yücel Demirel'e borçluyum, kendisine minnettarım. Tez jürime girerek ufuk açıcı fikirler sunan Doç. Dr. Güven Bakırezer'e teşekkür ederim. Bu süreç içindeki destekleri için Sedat Baran'a, Emrah Baran'a, Abdullah Baran'a, Mesut Karabulak'a ve Yüksel Karabulak'a da saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Giriş

Bireysel ve toplumsalın aktarıcısı olan medya, içinde yaşadığı toplumun yapı ve ilişki biçimleriyle açık ya da örtük biçimde bağıntılıdır. Bu durum toplumsal, kültürel, bireysel olanı anlamaya çalışan sosyal bilimlerin birbirinden farklı alt disiplinlerinin ve sosyolojinin ilgisine mazhar olmasını sağlamıştır. Medyada temsil yelpazesi çok geniş olabilmektedir; olayların, olguların, kurumların, çelişkilerin, çatışmaların, duyguların, inançların, sınıfların, cinsiyetlerin, mekânların, etnisitelerin, rollerin, statülerin vb. temsil alanları gibi.

Bu anlamda ayrımcılık, dilsel pratiklerden, en küçük günlük yaşam pratiklerine kadar açık ve gizli olmak üzere birçok şekilde kendini gösterebilmektedir. Yerel ve toplumsal bağlamda değişkenlik göstermesine rağmen genel olarak ayrımcılığa maruz kalan kesimlerin dinsel ve etnik azınlıklar, kadınlar ve çocuklar olduğu kabul edilir. Zira bu gruplar toplumun zayıf halkasını oluşturmaktadırlar. Irksal, cinsel ve dinsel olarak farklı olan gruplar sık sık nefrete maruz kalırlar. Bu tutum, dil ve medya pratiklerinde, kurumsal ve sosyal alanda görülebilmektedir. Kısaca toplumsal alanda

görünür olmayan, olayların aktif yönlendiricisi olmayıp pasif etkileneni konumunda olan kesim, yani “öteki”ler, kamusal alanda sistematik ayrımcılığa tâbi olan kesim olarak da ifade edilebilir.

Medya alanında kendini gösteren “ötekileştirme” toplumun bir tezahürü olarak değerlendirilebilirse de bu bakış açısının yetersizdir. Çünkü medya “öteki”ne karşı tutumunda, hem ideolojik sınırlarca oluşturulmuştur ve hem de bu ideolojik çerçeveyi oluşturan ve yeniden üreten konumundadır. Diğer kamusal alanlarda gerçekleşen ötekileştirmeler belirli derecede toplumda önyargılar oluştursa da medya, önyargıların oluşmasında büyük bir paya sahiptir. Zira kitlesel iletişim araçları aynı olgu ve olayı, çok geniş kesimlere taşımaktadır. Bu olgular “öteki”nin temsil biçimini, “öteki”ne karşı tutumu da olumlu veya olumsuz anlamda değiştirebilmektedir. Bu açıdan medya incelemeleri sosyal alana dokunan çalışmalardır. Medya incelemeleri, bu nedenle genel anlamda, medyanın sosyal alanı değiştirip dönüştürdüğünü kabul eder.

Ben bu çalışmada Dersim olaylarıyla ilgili olarak “neden” sorusunu ihmal edip “nasıl” sorusunu odağa alıyorum. Dersim katliamında gerçekliğin ne olduğu değil, gerçekliğe dair hakikatin nasıl oluştuğunun sorgulanması gerekir diye düşünüyorum. Dersim gerçekliğinin nasıl oluştuğu bilgisi bizlere Dersim’de yaşananların nedenlerini de anlama imkânı verecektir. Bu çerçevede bu çalışmaya da ilham veren Gramsci ve Althusser’in meşruiyet ile ilgili görüşlerine biraz değinmekte yarar var.

Gramsci devletin herhangi bir eylemi için belirli bir rızanın gerekli olduğunu belirtir. Rıza, toplumsal onayı içermekte olup siyasal alanın eylemlerinin meşruluğu konusunda toplumsal alanı ikna etme sürecidir. Gramsci bu durumu “hegemonya” kavramıyla kavramsallaştırır. Hegemonya,

egemen iktidarın kendi yönetimini sağlamlaştırmak ya da yeniden üretmek amacıyla egemenliği altında bulunan insanların onaylarını sağlayacak stratejiler bütünlüğüdür. Bu açıdan hegemonya, egemen iktidarın, kendi hakikat anlayışını topluma yaygınlaştırıp bunu ortak hakikat anlayışı haline getirerek kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarıyla örtüştürmesi anlamına gelmektedir. Gramsci'ye göre hâkim sınıf kendi hakikat anlayışını organik aydınlar aracılığıyla topluma yayar, böylece egemen iktidarın hakikati toplumun ortak algısı (*common sense*) haline gelir.

Dersim olaylarını medya üzerinden okurken referans aldığım bir diğer kişiye Althusser. Althusser, devlet kuramını oluştururken ikili ayrıma gider: Devletin baskı aygıtları, devletin ideolojik aygıtları. Devletin baskı aygıtları zor, şiddeti de içerirken; devletin ideolojik aygıtları rıza merci olarak görev yapmaktadır. Devletin ideolojik aygıtları aile, dinsel, eğitim, sendikalar, iletişim ve haberleşme vb. şeklinde olabilmektedir. Althusser için bu aygıtlar da gerçekleşen herhangi bir durum devletin ideolojik temeline gönderme yapar veya bunu kullanır. Başka bir söyleyişle, ideolojik aygıtlarda gerçekleşen her tür pratik, her ne kadar çelişkiler olsa bile, egemen sınıfın ideolojisiidir. Devletin ideolojik aygıtlarının işlevi, egemen ideolojiyi aşlamak olarak ele alındığında bu aygıtlar kapitalist formasyonda toplumsal bütünlüğü egemen ideolojiye uygun olarak yeniden üreten konuma sahiptir.

Bu çerçevede bakıldığında Dersim olaylarında rızayı sağlayan etmenler nelerdi? Medya, Dersim olaylarında Althusser'in belirttiği şekilde devletin ideolojik aygıtı şeklinde bir pozisyon aldı mı? Siyasal alan Dersim olaylarında toplumsal rızayı sağlamak için hangi ikna süreçlerini kullandı? Medyanın Dersim söylemi katliamı meşrulaştırmakta mıdır? Dersim olaylarında medya, katliama meşru zemin hazırlamada

bir etken olarak alındığında hangi yapıları, stilleri, kodları kullandı? Eğer öyleyse hangi söylemler bu durumu hegemonize etti? Medyanın Dersim söylemi nasıl oluşmuştu? İşte bunlar ve benzer sorular bu çalışmanın temel sorunsalıdır.

Dersim olaylarının Türkiye'nin siyasal gündeminde daha da konuşulur olmasında CHP eski milletvekili Onur Öymen'in 2009'da Kürt Açılımı'nı eleştirirken kullandığı sözler etkili oldu: "Kurtuluş Savaşı'nda, Şeyh Sait İsyanı'nda, Dersim İsyanı'nda, Kıbrıs'ta analar ağlamadı mı? O zaman kimse, 'Analar ağlamasın, mücadeleyi durduralım' dedi mi? İlk siz diyorsunuz, çünkü sizin terörle mücadeleye cesaretiniz yok." Elbette daha önceleri de Dersim olayları ile ilgili çalışmalar vardı. Fakat bu açıklamanın arkasından Dersim olayları siyasal gündemin önemli konularından olmaya başladı ve bunu başbakanın Dersim özrü takip etti. Başbakan bahsi geçen dönemde Dersim olaylarıyla ilgili çeşitli belgeler açıklayarak "Eğer devlet adına özür dilenecekse, böyle bir literatür varsa ben özür dilerim, diliyorum" dedi. Dersim, sonrasında da sürekli gündemde kalmaya devam etti.

Dersim olayları büyük bir katliam hareketi olup etkileri günümüze kadar devam bir travmadır. Toplumsal bilince yerleşmiş olumsuz olayların –hem mağdurun zihninde hem de toplumsal bellekte– kendini tekrar eden sızısı ancak toplumsal yüzleşmeyle dinebilir. Yüzleşme terimi, olayları yeniden ele alıp sağlıklı bir değerlendirme yapmak anlamına gelir. Bu yüzleşme, ölümlere terk edilmiş, mağaralarda gaz bombalarıyla can vermiş ve binlercesi evinden uzaklara sürülmüş bir halkın acısını görebilmeyi ve ona hakkını teslim etmeyi içerir. Elbette, yüzleşme, günümüze dek etkisi süren ırkçı, ötekileştirici klişelerin yeniden sorgulanır olmasını da sağlar.

Toplumsal yüzleşmenin, Dersim olaylarının siyasal gündemin bir parçası olmasıyla önemli bir ivme kazandığı tahmin edilebilir. Toplumsal yüzleşmenin birçok sacayağı mev-

cuttur ve bunlardan biri de Dersim olaylarında medyanın tutumudur. Bu kitap konunun bu cephesini ele almayı hedefliyor; Dersim olaylarının medya üzerinden okunmasının dönemin entelektüel aklının ne olduğunun ve hangi varsayımlara sahip olduğunun bilinmesi açısından önemli ipuçları vereceği iddiası taşıyor.

Dönemin söylemi Dersim'i "garip", "yabancı" ve "tuhaf" olarak işaretlemektedir. Bu nedenle bu araştırma iç oryantalist paradigmayla açımlandı; iç oryantalizm, Dersim meselesinde meşrulaştırıcı düşünce kalıbı olarak ele alındı. Mohanty'nin "kendi kendini kolonize etme" (Mohanty 1988, s. 333-358) tanımlamasının hükümetin ve entelektüel aklın Dersim'e yaklaşımına uygun olduğu görüldü. Ayrıca çalışmadaki iç oryantalizm tanımı Ashis Nandy'in "iç sömürge", "iç düşman" (Nandy 1983) kavramsallaştırmalarından da etkilenmiştir. Çünkü dönemin söyleminde Dersim'in iç düşman olarak nitelendirilmesi medya metinlerinde de karşımıza çıkan bir durumdu.

Kitabın Birinci Bölümü'nde Dersim olaylarının tarihsel arka planı incelenecek. Bu bölüm özet şeklinde olup medyadaki temsillerin anlaşılır kılınması için gerekli. Ayrıca devletin Dersim söylemiyle medyanın Dersim söylemini karşılaştırmak açısından da önem taşımakta. Başka bir ifadeyle medyadaki temsillerin, siyasal otoritenin söylemine benzerliği ve farklılığı gün yüzüne çıkması sağlanacak. Bu bölümde dönem içerisinde yazılan raporlar üzerinden Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Türkiye'si'nin Dersim tutumları da tartışılacak.

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde erken dönem yazılı basının 11 farklı gazetesinin 1937 yılının Ocak ayından 1938 yılının Ocak ayına kadar ki sayıları üzerinden Dersim olaylarının gazeteler tarafından temsil biçimlerini ele alacağım. Bunlardan çıkardığım verileri sınıflandırarak iç oryantalist perspektifle söylem çözümlemesi yapmayı deneyeceğim.

Çalışmada iki farklı kuramsal çerçeveden yararlanılmıştır. Bunlardan birincisi iktidar, ideoloji ve medyanın karşılıklı ilişkileridir. Dersim olaylarında anlamın inşasında medyanın neden başka türlü davranmadığının yanıtı, iktidar ve ideolojinin dil ilişkisi üzerinden tartışılmıştır. Nitekim ideolojinin dil üzerinden yeniden üretildiği kabul edildiğinde dil üzerinden yapılacak bir çözümleme dilin yapısını belirleyen ideolojiyi de açığa çıkarır. Bu anlamda “eleştirel söylem analizi”, Dersim olaylarındaki ideolojik yaklaşımları açıklamak için elverişli bir metottur. Ben de esas olarak Teun A. Van Dijk’in söylem çözümlemesi modelinden yararlandım. Dolayısıyla Van Dijk’in haber çözümleme modeliyle ilgili bilgi vermek incelemenin daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Van Dijk, 1988 yılında yayımladığı *News as Discourse* adlı çalışmasında yazılı basın haberlerinin çözümlenmesi için yeni bir model oluşturmuştur. Van Dijk bu çalışmasında haberleri kamu söyleminin bir biçimi şeklinde ele alır. Haberleri bir söylem biçimi olarak tanımlayan Van Dijk, haber söyleminin çözümlenmesinin de disiplinler, arası bir çalışma olduğunu vurgular.

Van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesinin standart ve tek yolunun olmadığına işaret etmenin yanında şu noktalara dikkat çeker: A) Söylemin bağlamını incelemek, B) Hangi grupların iktidar ile ilişkilerinin ve ihtilaflarının bulunduğu çözümlemek, C) Biz ve onlar hakkında olumlu ve olumsuz görüşleri ortaya çıkarmak, D) Ön varsayılanları ve ima edilenleri açığa çıkartmak, E) Kutuplaştırılmış grup kanaatlerini vurgulayan tüm biçimsel yapıyı incelemek. (Aktaran: Durna ve Kubilay 2010, s. 217)

Ben de Van Dijk’in söylem çözümlemesi modelinden hareketle Dersim haberlerinin makro ve mikro yapılarını inceleyeceğim. Makro yapılar, tematik hiyerarşi ve şematik boyuta olmak üzere ikiye ayrılır. Tematik yapı esasında habe-

rin makro örgütlenmesini ifade eder. Tematik çözümlemeye üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri ele alınır. Bu verilerin ışığında hangi temaların haberlerde yer ettiği ve hangi temaların daha fazla görünür kılındığına bakılır. Şematik boyutsa kendi içerisinde durum ve yorum olarak ikiye ayrılır. Şematik incelemede olayın haberlerde ele alınış biçimine, arka plan bilgisine, art alan ve bağlam bilgisine, sonuç bilgilerine bakılır.

Haberin mikro yapısıysa haber metninin sentaksını, bölgesel uyumu, retorığı, bildirimlerin ve anlamların art arda dizilmesiyle oluşan anlam bütünlüğünü ve sözcük seçimlerinin çözülmesini içerir. Haber metninin sentaksının çözülmesinde haberde kullanılan cümlelerin kısa ya da uzun olup olmadığı, aktif mi pasif mi olduğu, basit veya bileşik mi olduğu incelenir (Van Dijk 1988, s. 78-81). Anlam bütünlüğü ile peşi sıra devam cümleler ve bu cümlelerin birbirleriyle olan nedensel, işlevsel ve kavramsal ilişkileri çözülür. Nedensel ilişkide birbirini izleyen önermeler arasında nedensel bağlar olup olmadığına bakılırken; işlevsel ilişkide örneğin ikinci önermenin birincisine göre belirtme, karşılaştırma ya da örnekleme vb. işlevlere sahip olup olmadığı incelenir. Bölgesel uyumda art arda gelen cümlelerin ve cümlelerin bölümlerinin birbiriyle ilişkilerine bakılır. Kavramsal ilişkideyse haberdeki kavramlar ve önermeler arasında “kayıp bağ”lar olup olmadığı incelenir. Kayıp bağ derken sadece ipucunun verildiği ve geri kalan bilginin okuyucu tarafından önceden bilindiğinin varsayıldığı anlamsal boşluklar kastedilir ve okuyucunun bu boşlukları doldurması beklenir (Van Dijk 1988, s. 65; 2007, s. 168; Özer 2011, s. 84-85). Bu bağlarda ideolojik bulgularla karşılaşmak mümkündür. Sözcük seçimleri de mikro yapının çözülmesinde en önemli bölümlerden biridir. Çünkü Van Dijk’e göre bu tür seçimlerin sosyal ve ideolojik imaları çok açık olabilir.

Ayrıca muhabirin, haber aktörleri ve haber olayları hakkındaki görüşlerinin işareti de olabilir (Van Dijk 2007, s. 171). Sözcük seçimleri ideolojik yapılanmaları açıklamak için oldukça önemlidir. Örneğin “terörist” ya da “özgürlük savaşçısı” kelimelerinden hangisinin seçildiğine bağlı olarak kişilerin ideoloji farklılığı açığa çıkar.

Çalışmada yararlandığım ikinci kuramsal çerçeveyse “oryantalizm” söylemi; Batı aklının Doğu’ya bakışında hangi temsilleri ele aldığı bu temsillerin nedenleri ve sonuçlarıyla bir arada incelenmiştir. Bu temsillerin yalnızca Doğu imgesi olarak kalmadığı, bu bilginin sömürgeciliğe meşruiyet hazırladığı ele alınmaya çalışılmıştır. Batı’nın Doğu algısının Doğu’da bir etki bıraktığı varsayıp, bu etki “iç oryantalizm” olarak değerlendirilmektedir. Bu kuramsal çerçevenin bu çalışma için önemiyse Dersim olaylarının iç oryantalist perspektifle açıklanabileceğine ilişkin bulgulardır. Ancak şüphesiz bir durumun iç oryantalist perspektifle açıklanmasının akademik çalışmalardan, edebi, sanatsal, medya metinlerine kadar birçok alanda incelemeyi gerektirdiği de bir gerçektir. Bu noktada kitabın alanını olayların yaşandığı yıl yayımlanan medya metinleriyle sınırlandırdığı unutulmamalıdır.

İncelenen gazetelerin seçimiye ideolojik kümelenmeler şeklinde yapılmadı. Bunun yerine dönem içerisinde var olan bütün gazeteleri incelemeye dahil etmeye çalıştım. Ayrıca ulusal medyanın yanında, Dersim olayları yeterince yer almasa da, yerel medyayı da inceledim. Ancak yerel medyada yer alan haberler çoğu zaman ulusal medyanın tekrarı şeklindedir. Örneğin incelenen yerel medya kurumlarından *Yozgat* gazetesi Dersim olaylarını iki kez haber yapmış fakat bunlar ulusal gazete haberlerinin tekrarı olmuştur. Benzer örneklerin çokluğundan ötürü araştırma zorunlu olarak ulusal medyayla sınırlandırılmıştır.

DERSİM OLAYLARININ TARİHSEL ARKA PLANI**Osmanlı Devleti'nin Dersim Politikası**

Medya, Dersim'de yaşananları bir söylem biçiminde sunmakta, bu söylemler siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerine hizmet etmektedir. Dersim söylemi, tarihsellik içermekte ve söylemler üzerinden bilgi-iktidar ilişkisi yeniden üretilmektedir. Medyanın Dersim söylemi bir anda oluşmamış, siyasal, toplumsal, kültürel pratiklerle bir arada gerçekleşmiştir. Dersim söyleminin bir tarihsellik içerdiği kabul edildiğinde, söylemin nasıl oluştuğu ve hangi aşamalardan geçip tartışılmaz bir gerçek olarak ortaya konulmaya başlandığının tartışılması gerekir. Başka bir ifadeyle medyanın Dersim söyleminin anlaşılır olmasının ön koşulu, bu söylemi oluşturan tarihsel arka planın yeniden tartışılmasıdır. Kitabın bu bölümünde Dersim olaylarına giden tarihsel bağlamı tartışacağım.

19. yüzyılın başlarından itibaren, Osmanlı Devleti'nde modernleşme-Batılılaşma ekseninde merkezileşme hareketleri gerçekleştirilmişti. Osmanlı Devleti, çok uluslu, çok

inançlı ve çok kültürlü heterojen toplumu homojen topluma dönüştürmek, yerel otoriteleri merkeze bağlayacak adımlar atmaya girişmişti. Bu adımlar, çevrenin özerkliğini kademeli olarak kaybetmesine neden olmaktadır.¹

Dersim coğrafi yakınlığı olan diğer yerlerden ve hâkim kültürel değerlerden farklıdır.² Bu farklılıklar, dil ve inanç gibi makro yapılardan gündelik yaşamın en sıradan ayrıntılarına kadar pek çok alanda görülebilmektedir. Osmanlı belgelerinde de Dersim, “Kızılbaşların diyarı” şeklinde tanımlanmakta, coğrafi yakınlığı olan diğer yerlerden dinsel farklılıkları üzerinden işaretlenmektedir. Osmanlı Devleti’nin Dersim ile ilişkisi iki farklı alan ve gaye üzerinden gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi Alevilik/Kızılbaşlık kimliğini Nakşibendi kimliğinin içine çekerek asimile etmek; ikincisi Dersim’in modernleşme ve Batılılaşma sürecinde devletin merkezîleşme politikasına ve kontrol alanına dahil etmek (Aslan vd. 2011, s. 25). Kısaca Osmanlı Devleti’nin Dersim’e yaklaşımı, bölgede etkin devlet olma ve kontrolü kendi merkezine taşıma, kültürel farklılıkların homojenleştirilmesi şeklindedir.

Dersim 1937 olayları yaşanmadan önce devlet kademe-

- 1 Çevrenin özerkliklerini yitirip aşamalı olarak merkeze bağlanması Kürt coğrafyasında birçok isyan hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bayrak’a göre, Bedirhan Osman Paşa ile kardeşi Hüseyin Kenan Paşa 1877’de isyan ederler. Hemen ardından Şeyh Ubeydullah isyanı patlak verir. Bu isyanların amacı müstakil bir Kürdistan kurmaktır: 1806 Baban Aşireti, Abdurrahman Paşa İsyanı; 1833-1837, Mir Muhammed (Soran) İsyanı; 1838, 1. Han Mahmud İsyanı; 1842-1847, 2. Han Mahmud İsyanı (son döneminde Bedirhan Bey’le ittifakla); 1843-1847, Bedir Han İsyanı; 1855, Yazhan Şer İsyanı; 1878-1881, Şeyh Ubeydullah Nehri İsyanı; 1919-22, Simko (İsmail Aga) İsyanı; 11 Mayıs 1919, Ali Batı İsyanı; 21 Mayıs 1919, Mahmut Berzenci İsyanı. Daha detaylı bilgi için bkz. Bayrak 1999, s. 132.
- 2 Dersim, doğuda Bingöl, Kuzeyde Erzincan batıda Malatya, güneyde Elazığ illeriyle komşu olan Karasu, Peri, Murat akarsularıyla bir ada gibi çevrilmiş sarp dağları olan ulaşımı zor bir araziye sahip bölgedir. Bölgenin en eski yerleşim merkezleri Çemişgezek, Mazgirt, Pertek ve Hozat olup tarihte bu bölge Dersim adıyla anılmaktadır (Çay 1985, s. 154).

sinde Dersim ile ilgili birçok rapor hazırlanmıştır. Rapor geleneği Cumhuriyet dönemiyle sınırlandırılmaz, bu gelenek bir “zihinsel süreklilik” olarak betimlenebilir (Akpınar vd. 2010, s. 310). Nitekim 14 Ekim 1851 tarihinde Anadolu Ordusu komutanı ve dönemin Harput Valisi, Dersim’i “...üç-dört yüz seneden beri içlerine hükümet girmemiş...” yer olarak tanımlamaktadır.³ Tarihî belgelere “Dersim meselesi” olarak intikal eden 1850 ile 1852 yılları arasında düzenlenen harekâtın esas gayesi “...Dersim Sancağı ekrâdının ahz-ı eslihası...” yani Dersim’deki silahlarının toplanmasıdır. Ayrıca bölgeden asker ve vergi toplanması da harekâtın diğer amaçları arasındadır. Bu harekâta Dersim meselesinin halledilmediği belirtilmektedir. Çünkü Dersim dahilinde devlet otoritesi kurulmuş olmasına rağmen, aşiretlerin tamamını itaat altına almak mümkün olmamış; devlet otoritesinin gösterilmesi için bazı aşiret mensupları sürgün ve hapis cezalarına çarptırılmıştır (Yılmazçelik 2012, s. 168).⁴

Osmanlı Devleti hiçbir dönemde Dersim üzerinde egemenliğini tam olarak sağlayamamıştır. Fakat özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlının merkezîleşme sürecinde Kürt bölgelerinin özerkliklerinin kaldırılmasıyla Dersim üzerine daha ciddi askerî harekâtlar yapılmıştır. Sadece harekâtlarla da yetinilmemiş, rüşvet, rütbe ve hediye vermek yoluyla aşiret ağaları da devletin yanına çekilmek istenmiştir (Akpınar vd. 2010, s. 313).

3 Yine aynı belgede harekâtın tamamlandığı belirtilerek, burada yaşayan insanların çift ve çubuğa alıştırılmaları yani yerleşik hayata geçmelerinin zaman alacağı da kaydedilmiştir. Bkz. Yılmazçelik 2012, s. 168. Belge, Dersim’in yerleşik hayata geçirildiğinin mustusunu vermekte, yapılan harekâtın gerekli olduğunu beyan etmektedir.

4 13 Ocak 1852 tarihli bir iradede anlaşıldığına göre, Dersim Sancağı’na bağlı Kuzican (Pülümür) kazasında Felakî aşiretine mensup bazı kişiler, Anadolu Ordusu tarafından yakalanarak İstanbul’a gönderilir. Burada görülen mahkemede, toplam 14 kişi İstanbul’da ömür boyu kürek cezasına çarptırılmıştır. Ancak daha sonra bu ceza 15 yıla indirilip Dersim’e gitmemeleri kararlaştırılmıştır.

Dersim üzerinde ilk ayrıntılı raporların II. Abdülhamit döneminde hazırlandığı görülmektedir. Hamidiye Alayları'nın kurucusu olarak bilinen, Abdülhamit tarafından 4. Ordu Müşiri olarak bölgeye gönderilen Zeki Paşa ve Anadolu Umum Müfettişi Şakir Paşa, sarayın isteği doğrultusunda Dersim'in ıslahı için bir rapor hazırlamışlardır. 1896'da hazırlanan rapor Dersim'in ıslahı konusunda yazılan ilk ayrıntılı rapordur ve içeriğindeki görüşler daha sonra Cumhuriyet dönemi de dahil olmak üzere birçok raporda benzer şekilde yer alacaktır.

Dersim'in ıslahı için Zeki ve Şakir Paşaların yazdıkları rapor hazırlık, icraata geçme, asli düzenleme ve sonuç olmak üzere dört aşamadan meydana gelir. Askerî harekât sırasında halka nasıl davranılması gerektiği de raporda detaylıca yer alır.⁵ Bu konunun en önemli kıstası "itaat" şeklindedir. İtaat edenler padişahın affına uğrayacak, karşı çıkanlarsa cezalandırılacak ve reisleri uzak yerlere sürülecektir. Plan, Cumhuriyet dönemi raporlarından farklı olarak fizikî yok etme hedefi taşımamaktadır. Rapor ilk aşamada askerî kuşatma önermektedir. Bu büyüklükte bir kuşatmayla Der-

5 Dersim meselesi için Şakir Paşa'dan yeni bir görüş istenmiş ve Şakir Paşa da 11 Ağustos 1899 tarihinde özetle şu cevabı vermiştir. "Dersim ahalisi öteden beri haydutluk yolunu tutmuştur. Şimdiye kadar üzerlerine üç defa askerî harekât yapılmış ve fesat çıkaran aşiret reisleri ya idam veya sürgün edilmişken, çok geçmeden yeni reisler türemiş ve şekavet daha da artmıştır. Sadece sert tedbirler ve birçok adamın öldürülmesi gibi usullere başvurularak, bölgede askerî harekât yapılacak olursa bu da bir netice vermeyecektir. Bölgedeki asayişsizliğin başlıca sebebi fakirliktir. Suçluların cezasız kalması, halkta eşkıyalığın sıradan bir olay olduğu fikrini doğurmuştur. Dolayısıyla kanunların tatbik edilmesine engel yerleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. İkinci aşamada ise cehaletin önlenmesi batıl inançların düzeltilmesi, okullar açılması ayrıca Nakşibendi tekkelerinin açılması lâzımdır. Ayrıca yollar yapılarak şekavete yol açan sebepleri ortadan kaldırmak gerekir. Aşiret reislerine askerî harekâtın ciddiyetini anlatmak lâzımdır. Bu meselenin halledilmesi için Dördüncü Ordu Müşiri Zeki Paşa yirmi tabura ihtiyaç olduğunu bildirmiştir. Ancak Dersim'in Vilâyet-i Sitte'nin ortasında yer alması ve İslâm kanı akmasına engel olmak için bundan vazgeçilmişti." Raporun detayları için bkz. Yılmazçelik 2012.

simlilerin diz çökmesi ve cesaretlerinin kırılması amaçlanmaktadır. Bunun için de öncelikle yol yapımı önerilmektedir. Planın ikinci aşamasında Dersimlilerin insani yaklaşımlarla kazanılması önerilmektedir. Bunun için Dersimlilerin yollarda çalıştırılması ve buna karşı çıkanların sürülmesi ve dahil olanlarınsa borçlarının silinmesi tavsiye edilir. Üçüncü aşamadaysa kültürel dönüşüm gerçekleştirme planlanmaktadır. Dersimlileri, cahil ve kaba olarak tanımlayan rapor aynı zamanda Dersimlilerin inançlarını da halkın cehaletleri sonucu girdikleri “batıl bir inanç” olarak değerlendirmektedir. Rapor, Dersimlilerin inançlarını değişmesi gerektiğini belirtmekte ve bunun hangi yöntemle gerçekleşeceğini detaylarıyla açıklamaktadır. Dersimlilerin inancının yanlışlığı konusunda ahaliyi ikna etmek için Kürtler arasındaki Nakşibendi şeyhlerinin Dersim’de tekke açmalarını önermekte ve bu şeyhlere devlet tarafından maaş bağlanması ancak bunun gizlenmesi önerilmektedir (Akpınar vd. 2010, s. 326). Rapor, asimilasyon için çeşitli pratikler önermektedir. Örneğin okul açmak ve gelen öğrencilere para vermek bunlardan ikisidir. Fakat rapor bunu “Dersim bölgesine medeniyet götürüldüğünü gösterecek eserler yapılmalıdır” şeklinde sunmaktadır. Burada amacın medenileşmek olmadığı asimilasyon olduğu medeni eserlerinse asimilasyonu meşrulaştırıcı araç olarak kullanılacağını görülmektedir.

Rapor, Dersim’de “eşkıyalığın” hüküm sürdüğünü mutlak bir gerçek olarak ele almış, bunun nedenlerini tartışmış ve ayrıca bu nedenlerin nasıl yok edilmesi gerektiğini öneriler şeklinde sunmuştur. Dersim’de “eşkıyalığın” nedenlerinden biri olarak Dersimlilerin inançları gösterilmiş ve “Müslüman ahaliye zarar vermek bile mezheplerince dinin gereklerinden kabul olunmuştur” denilmiştir (Akpınar vd. 2010, s. 326). Raporun söyleminde Alevilik, Müslüman karşıtlığı

olarak temsil edilmekte, Aleviliğin değişmesinin elzem olarak ele alındığı görülmektedir. Raporun, asimilasyon önerisi Cumhuriyet dönemi Türkleştirme politikasından farklı olarak Müslümanlaştırma şeklindedir.

Özetle Osmanlı Devleti merkezîleşme sürecinde Dersim'e tam olarak hâkim olmak amacıyla çeşitli raporlar hazırlamıştır. Bu raporlar, askerî harekâtın yanında çeşitli öneriler sunmaktadır. Raporlar muhalif hareketleri çözme yöntemi olarak göçertme önerisi sunmakta, seyitleri ve ağaları göçerterek toplumsal dokuyu dağıtmak istemektedir. Bu öneriler “batıl inanç” olarak görülen Aleviliği düzeltmeyi hedeflemekte; Dersim'in Müslümanlaştırılmasını amaçlanmaktadır. Askerî harekât ve asimilasyon planlarının yanında Dersimliler ile coğrafyanın diğer gruplarını karşı karşıya getirecek uygulamalar da gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri Hamidiye Alayları olup bu alayların içerisine Aleviler alınmamış ve Sünni-Alevi ayrımı körüklenmiştir.

Yeni Dönem: 1937 Dersim Olayları

Osmanlı Devleti'nin Dersim'e yönelik tutumuyla Cumhuriyet döneminde bir örtüşme olmasa da bir süreklilik söz konusudur.⁶ Dersim'i, hâkim kültürel ve siyasal yapı içinde eritme politikaları Cumhuriyet döneminde de farklı araçlarla sürmüştür. Dersim'e dönük tutum Cumhuriyet'in ilk yıllarında tartışma konusu olmayan bir politika izlendiğini göstermektedir. Zira bu dönemde TBMM'de Dersim'in altı milletvekili-

6 Cumhuriyet'in kuruluşundan kısa bir süre sonra Kürt İsyanları baş göstermiştir. Bunların en başında Şeyh Sait İsyanı, Ağrı İsyanı ve Dersim İsyanı gelmektedir. Elphinston, Kürt isyanlarının nedenlerini üç başlık etrafında toplar: 1- Türk hükümet politikasının öncelikle ataerkil feodal Kürt liderlerini hükümete düşman ettiğini 2- Dini liderlerin muhalefetine yol açtığını 3- Kürt halkının içine kendi özerk ırksal kimliklerini kaybedebilecekleri korkusu düşürdüğünü belirtir. Akt. Jwaideh 2006, s. 427.

nin olması ve bu milletvekillerin tamamının Dersimli olması bu durumu doğrulamaktadır (Aslan vd. 2011, s. 28).

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e geçişle birlikte yukarıda söz edilen türden raporlar son bulmamış, devam etmiştir. 1926 yılında İçişleri Bakanlığı'nın emriyle Mülkiye Mufettişi Hamdi Bey tarafından bir Dersim raporu hazırlanır. Hamdi Bey'in raporu, Dersim katliamına giden merdivenin ilk basamağıdır. Rapor, Dersim'i Cumhuriyet hükümeti için bir çıban olarak tanımlar. Elim ihtimalleri önlemek ve memleketin selameti için bu çıban üzerinde kesin bir çalışma yapmak gerektiğini belirtir: "Okul açmak, yol yapmak, refah sebeplerini sağlayacak fabrikalar kurmak, kendilerini meşgul etmeye yarayan çeşitli sanayi işleri sağlamak, özet olarak yurt sahibi yapmak veya uygarlaştırmak suretiyle ıslaha çalışmak hayalden başka bir şey değildir..." (Sılan 2011, s. 199). Rapor, siyasal otoriteden ivedi şekilde müdahale talebinde bulunmakta, bu müdahalenin Osmanlı Devleti'nin yaptıklarından daha radikal olması istenmekte; Osmanlı döneminde denenmiş politikalar yerine daha sert bir politika talebi görülmektedir. Hamdi Bey'in raporundan Dersim politikasının içeriğine fizikî yok etmenin de dahil olmasını istediği anlaşılmaktadır. Bu rapor da öncekiler gibi göçertmeyi önermekte, önceliğin seyitlere ve aşiret reislerine verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Seyitlerin Alevi inancındaki kutsal konumları bilindiğinden, Dersim'deki toplumsal dokunun bozulması için bu kişilere öncelik verildiği anlaşılmaktadır.

Gerek Hamdi Bey'in raporunda gerek bundan sonraki raporlarda genel olarak Dersim'in Türk olduğu ve Kürt olmadığına altının çizildiği görülmekte. Rapor, 25 yıl sürecek ıslahat için idealist memurlar gönderip Dersim'de "misyonerlik yaptırarak havali Kürtlerini Türkleştirmek" gerektiğinden bahseder (Sılan 2011, s. 201). Dolayısıyla asimilas-

yon, ret ve inkâr politikalarının raporlara da yansıdığı anlaşılmaktadır. Kirişçi ve Winrow, 1925 ile 1938 yılları arasındaki Kürt isyanlarını Türk etnik çekirdeğin Kürtleri asimile etmeye kalkışmasına karşı ayaklanmalar olduğunu belirtir (Kirişçi ve Winrow 2011, s. 125), ki söz konusu raporların içeriği bu durumu doğrulamaktadır.

İlerleyen dönemde Mareşal Fevzi Çakmak'ın da benzer öneriler sunduğunu görüyoruz. Ona göre Dersim'den reislerin çıkarılması gerekir ve bu kişilerin çıkarılıp gönderildiği yerlerde güvenliğin sağlanması ve yüksek idare memurlarının yetkilendirilmesi gerekmektedir. Türklüğün telkin edilmesini, Kürtçe yerine Türk dilinin geçmesi için idari tedbirlerin alınması gerektiğini de ifade eder (Bulut 2005, s. 236; Toprak 2010, s. 219). Asimilasyon politikası Çakmak'ın raporlarında da belirgindir. Dersim'in sömürge şeklinde yönetilmesi gerektiğini, asimilasyon politikalarının ancak bu şekilde sonuç verebileceğini belirtmektedir: “Dersim evvela koloni gibi nazarı itibara alınmalı; Türk camiası içinde Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve tedricen öz Türk hukukuna mahzar kılınmalıdır.”

Dersim'i tetkikle görevlendirilen Diyarbakır Valisi Cermal Bardakçı, olaylara daha farklı şekilde yaklaşmıştır. Bardakçı, Dersim sorununun kökeninin mezhep meselesinden kaynaklandığını ve daha yumuşak davranılmasını salık verir. Fakat Koçuşağı aşiretinin üzerine bir hareket yapılarak haddinin bildirilmesini teklif eder. Çünkü bu aşiretin nasihatle yola gelmeyeceğine inanmaktadır. Bu rapor üzerine, Şeyh Sait isyanı sırasında Çemişgezek'e taarruz eden fakat başarılı olamayan Koçuşağı üzerine 19 Eylül 1926'da bir tedip harekâtı düzenlenerek 28 Kasım 1926'da saf dışı bırakılmıştır (Sılan 2011, s. 202-205). Rapor, Dersim Alevilerini aslen ve neslen Türk olarak tanımlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde raporlarda Dersim'in Kürt etnisitesi üze-

rinden ele almaktan kaçınıldığı; Dersim’de “Kürt tipinin olmadığı”nın belirtildiği görülmektedir.⁷

Birinci Umumi Müfettiş İbrahim Tali, hazırladığı raporda “Elaziz’de bir bomba tayyaresi bulundurularak mühim vakalar yapan veya hükümetin tebligatına muhalefet eden aşiret köylerini müessir sarette bombalamak, ziraat ve hayvanlarını imha etmek rahatça ikame etmelerine mani olmak” gerektiğini belirtir (Sılan 2011, s. 207). Bu raporunda gösterdiği üzere tüm Dersimlilerin ayırım gözetmeksizin yok edilmesi planlanmaktadır. Bu yaklaşım bir tek bu raporun içeriğinde yoktur, benzer öneriler birçok raporda yer almaktadır. Örneğin Halis Paşa’nın raporu Dersim’i boşaltmayı önerir, buna karşı gelenlerin, silahla mukabele eden hemen cezalandırılması ve “başka tarafa sürme ve öldürme sureti ile mutlaka hükümetçe icraatının yürütülmesi” gerektiğini belirtir (JUK 1998, s. 173-181). Bunun nasıl yapılacağını da şöyle açıklar: Dersim’in dışarıyla ilişkisini koparmak, Dersimde her tarafın çember içine almak ve çemberi tedricen daraltmak, böylece ticaretlerine mani olmak, aç kalacak halkı kendiliğinden teslim olmaya zorlamak (Sılan 2011, s. 206). Dersim’e harekât yapılacağı anlaşılmaktadır. Bunun detayları raporlarda görünmektedir.

Umumi Müfettiş İbrahim Tali, Kazım, Osman ve Kenan Paşalar bölgede incelemeler yaptıktan sonra 1931 sonbaharında İçişleri Bakanı Şükrü Kaya aracılığıyla başbakanlığa 18.11.1931 tarihinde sunulan rapor sıkı önlemler almayı önermektedir (JUK 1998, s. 190). Bakan da “ilk ve acil önlem olarak silahların toplanması, ikinci önlem olarak aşiret ağalarının ve aşiret ağası olabileceklerin Dersim’den uzaklaştırılması, üçüncü önlem olarak da Dersim’de topraksız ve ağaların esiri köylülerin mahallen ve naklen top-

7 Bu “tipin” ne olduğunu açıkça yazmasa da olumsuz olarak ele aldığı anlaşılmaktadır.

raklandırılması” gerektiğini ifade etmektedir (Bulut 2005, s. 249).

Bölge ile ilgili düzenlenen raporlar, 2510 sayılı İskân Kanunu’nun ortaya çıkmasını sağlamış ve kanun 7 Haziran 1934’te TBMM’de kabul edilmiştir (Akgül 2001, s. 43). Kanunun kabulü sırasında Dahiliye Vekili Şükrü Kaya bunun bir dil, medeniyete girme, göç, iskân ve topraklandırma meselesi olduğunu belirtmiştir. Kanunla birtakım mıntıkalar yerleşilmesi yasak bölge ilan edilmiştir ki, tespit edilen yasak bölgelerden birisi de Dersim ve civarıdır. Kanuna göre Dersim’de, iskân etme ve orada yaşayanları nakletme işini Dahiliye Vekleti yürütecektir. İskân Kanunu’nun en önemli amaçlarından biri içerideki aşiretlerin, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki “anadili Türkçe olmayan nüfusun” göçertilmesidir. Kanunun uygulamasına göre Tunceli, Erzincan, Bitlis, Siirt, Van, Bingöl, Diyarbakır, Ağrı, Muş, Erzurum, Elazığ, Kars, Malatya, Mardin, Çoruh illerinden 5.047 hanede 25.831 nüfus Batı Anadolu’ya gönderilmiştir (Tekeli 1990, s. 64).⁸ Kürtlerin Türkleştirilme politikasının göçertmeyle çözümleninin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

Başbakan İsmet İnönü, hükümeti rahatsız eden bu mesele başta olmak üzere, bölgedeki çalışmaları tespit etmek ve bazı incelemelerde bulunmak amacıyla Atatürk’ün emriyle 1935 yılında Anadolu’nun Kürt coğrafyasını içeren bir seyahate çıkar. Seyahatte, Dersim de dahil bölge halkı ve yetkililer din-

8 İskâna tâbi tutulan muhacirler ve 1 numaralı bölgelere hükümetçe yerleştirilen kimseler 29. maddenin a fıkrasına göre yerleştirildikleri yerlerde en az on yıl oturmak zorundadır. On yıl boyunca dahiliye vekilinin izni olmadan başka bir yere gidemeyecekleri belirtilmektedir. Beşikçi bu durumdan asimilasyon süresinin on yıl olarak planlandığı çıkarımını yapar. Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, SSCB’den gelen göçmenler ve Anadolu Türkleri, Kürtleri on yıl içinde eritecek, Türkleştirecektir. 29. maddenin b fıkrasına göre de Kürt bölgelerinden diğer kesimlere yerleştirilenler on yıl sonra dahi icra vekillerinin kararı olmadıkça başka bir yere gidemeyeceklerdir. İskân ve asimilasyon ilişkisinin detaylı incelemesi için bkz. Beşikçi 1977, s. 152-153.

lenecek, bu gözlemler rapor şeklinde sunulacaktır (Aslan vd. 2011, s. 28). 2884 sayılı Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun'un yaklaşık dört ay sonra 25 Aralık 1935 tarihinde oluşturulduğu ve olayların 1937-1938 dönemi boyunca gerçekleştiği göz önüne alındığında, Dersim katliamına giden yolda İnönü'nün raporu büyük önem taşımaktadır.

İnönü, Erzincan'ı anlattığı bölümde "Erzincan'dan Dersim saldırıların tablo halinde görülür" diyerek Dersim ile ilgili açıklamalar sunar. Rapora göre Dersim Kürtlerine karşı bir zamanlar set olan Türk köyleri dağılıp zayıflamıştır. Dersimlilerin istilasına karşı meydan boş kaldığı için de Erzincanlılar Dersimliler tarafından soyulmaktadır. Erzincan beyleri arazilerinde işlemek için Dersimlileri maraba olarak kullanmakta, bu nedenle Erzincan'ın yanındaki boş köyler Dersim halkıyla dolmaktadır. Bu durum İnönü için büyük tehliktir çünkü kısa zaman içinde Erzincan'ın Kürt merkezi olması ve daha tehlikelisi "Kürdistan"ın meydana gelmesi muhtemeldir (Çiçek 2013, s. 334-351).

İsmet İnönü, Dersim'in ıslahının bir program şeklinde sürdürülmesini önerir; hazırlık, silahsızlanma ve gerekirse iskân olmak üzere üç aşamalı program sunmaktadır. Programda, hazırlık ve silah toplanması işinin üç yıllık bir süre de gerçekleşeceği belirtilmektedir. Dersim ili için özel bir yönetim biçimi getirileceği, memurlardan hiçbirinin yerli halktan olmayacağı ifade edilmektedir. Valilik bir koldu karargâhı gibi çalışacak, asayiş, maliye, ekonomi, adliye, kültür, sağlık şubeleri olacaktır. Adliye yöntemi basit, hususi ve kesin olacak ve bu plan gizli olacaktır. İdamlar valilikte infaz edilecektir (Yeşiltuna 2007, s. 97-98).

İnönü raporun "Genel Görüşler ve Tedbirler" bölümünde asimilasyon siyasetinin hangi araçlarla gerçekleşeceğini açık bir dille ifade etmektedir. Kürtlerin okutulup okutulmama-yağı konusunu bir politika olarak mütalaa ettiklerini dile ge-

tiren İnönü, ilköğretimi Kürtleri Türklüğe çekmek için “çok müessir” (etkili) bir vasıta olarak tanımlamaktadır (Çiçek 2013, s. 334-351):

Kürtlere okutma yapılıp yapılmayacağı şimdiye kadar bir politika olarak mütalaa edilmiştir... ilk tahsil için okutmakta faydamız daha ziyade olduğu mütalaasındayım. Kürtleşmiş ve kolayca Türklüğe dönecek yerleri okutmak hatta Kürtlere Türkçe öğreterek Türklüğe çekmek için ilk tahsil ve onun iyi hocası çok müessir vasıttadır. Hulâsa ilk tahsil için ayırma siyaseti yapılamaz.

İnönü, Atatürk’ün emriyle hazırladığı raporun detaylarına kimsenin ulaşmasına izin vermez. Bu rapordan genelkurmay başkanıyla birkaç üst düzey ordu subayı haberdar olacaktır (Aslan vd. 2011, s. 30), ki rapor Dersim’de gerçekleştirilecek harekâtın tüm detaylarını içermektedir.

1937 Dersim olaylarının öncülleri olması anlamında bu raporlar önemlidir. Zira bunlar Dersim olaylarından çok önce Dersim’e karşı bir yok etme programı hazırlandığını göstermektedir. Bu durum Dersim’de isyan olduğu ve devletin isyana müdahale ettiği söylemini geçersiz kılmaktadır. Başka bir ifadeyle bu raporlar, Dersim’de bir isyan harekâtı olmadığını fakat en küçük bir olayın bir isyan kalkışması olarak ele alındığını göstermektedir. Bu nedenle devlet söyleminde geçerli olan Dersim’in isyan ettiği anlatısı müdahaleyi meşrulaştırma amacıyla kurulmuştur.

Dersim’in fizikî olarak yok edilme aşamalarının en önemli kavşaklardan biri TBMM tarafından 25 Aralık 1935 tarihinde 2884 sayılı kanun olarak kabul edilen Tunceli Vilayetinin İdaresi Hakkında Kanun’dur (Aslan 2011, s. 31). Bu kanun, vali veya kumandana çok geniş yetkiler vermektedir: “Vali ve Kumandan lüzum gördüğü taktirde, vilayeti teşkil eden kaza ve nahiyelerin hudut ve merkezlerini değiştirir...” (madde 2);

“Vali ve Kumandan emniyet ve asayiş noktasından lüzumlu görürse vilayet halkından olan ferdleri ve aileleri vilayet içinde ve bir yerden diğer yerlere nakletmeğe ve bu gibilerin vilayet içinde oturmalarını men etmeğe salahiyetlidir” (madde 31). Tüm yetkilerin –idam kararları da dahil olmak üzere– Kumandan Vali ve Genel Müfettişin yetkisi dahilinde olduğu görülmektedir. Iskan Kanunu 1946’ya kadar yürürlükte kalmıştır.

Tunceli Kanunu’nun çıkmasıyla beraber askerî kuvvetler tarafından gerçekleştirilen uygulamalardan biri devletin Dersim’de silah toplama kampanyası başlatmasıdır. İnönü’nün raporunda her ailenin silahını yetkili kurumlara teslim etmesi gerektiği önceden plana dahil edilmiştir (Aslan 2011, s. 31). “1935 yılı ocak ayında Tunceli Kanunu’nun kabul edilmesinden sonra kanunun tatbikatı ile birlikte Tunceli halkını Hükümete itimada sevk etti, kısa bir zamanda hükümete 7880 silah teslim edildi” (Ağar 1940, s. 33). Bu bilgilerin olayın henüz taze olduğu erken bir dönemde kaleme alınmış olması önemsenmelerini gerektirir. Dolayısıyla Dersim bölgesinden bu kadar fazla sayıda silah teslim edilmesi, isyan girişimi olmayacağına dair bir işaret olarak da okunmalıdır. En azından isyan edecek kişilerin silahlarını teslim etmeyecekleri tahmin edilebilir.

Askerî harekâtın çok önceden planlandığını başka belgelerde de görmek mümkündür. Bu belgelerin en önemlisi 1938’deki harekâttan tam 5 yıl önce 1933’te Jandarma Umum Kumandanlığı’nın hazırladığı 55058 sayılı “gizli” eylem planıdır. Üzerinde “gizli ve zata mahsustur” yazılı kitap sadece 100 adet basılmıştır. Kitapta Dersim’in tarihî, coğrafi ve demografik özelliklerinin yanı sıra “asayişsizliği”yle ilgili bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca Dersim’le ilgili hazırlanan altı rapor da kitapta yer almaktadır (Sılan 2011, s. 1-266).⁹

9 Kitap, İletişim Yayınları tarafından da tam metniyle yayımlanmıştır: *Dersim Raporu*, (yay. haz.) İzzeddin Çalışlar, İletişim Yayınları, 2010.

Dersim harekâtı hakkında bilinenler harekâttan yıllar sonra ortaya çıkarılan raporlar şeklindedir. İsyanın ortaya çıktığı dönemde askerî sansür mekanizması çok sıkıdır ve isyanın üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen Dersim seyahate kapalıdır; Dersim’e haber giriş ve çıkışı sıkı bir denetim altındadır (Jwaideh 2006, s. 428). Harekâtın resmî gerekçesi 20-21 Mart 1937 tarihinde Kahmut Köprüsü’nün yakılması ve Sin’e bağlı Akhisor Karakolu’nun basılmasıdır. “Dersim İsyanı” denilen olaylar bu iki olayla başlamıştır. Bu olay ordu için bir bahane olmuş, 500 asker ve 1 uçakla harekât başlatılmıştır (Timuroğlu 1991, s. 55). Nitekim Necmettin Sahir Silan Arşivi’nden hazırlanan *Doğu Anadolu’da Toplumsal Mühendislik, Dersim-Sason (1934-1946)* kitabının “Ekler”inde verilen 11, 12 ve 13 no’lu krokiler altında “Tunceli bölgesinde hükümetçe konulmak istenen karakolları bölge halkı menfaatlerine uygun görmediklerinden Kahmutla Pah arasındaki Darboğaz tahta köprüsünü yaktılar ve oradaki jandarmalarla müsademe ettiler. Bu surette isyan başladı” ifadesi yer almaktadır (Silan 2011, s. 505).

Dördüncü Umumi Müfettiş Korgeneral Abdullah Alpdoğan’ın 8 Nisan 1937 tarihli istihbarat raporu, İçişleri Bakanlığı’na, Genelkurmay Başkanlığı’na, Üçüncü Ordu Müfettişliği’ne, Orgeneral Kazım Orbay ile Jandarma Genel Komutanlığı’na gönderilmiştir. Rapor, Dersim’de meydana gelen ilk olaylara dair şu değerlendirmeleri yapmaktadır (Koçak 2011, s. 132):

Pah ile Kahmut nahiyeleri arasındaki köprüyü yıkanlarla Sin nahiyesine tüfenk sikanlar hakkında haber alma yoluyla ve Demenan ile Abbaslar’dan bu suç ile ilgili olmadıklarını ispat etmek için nâhiye, kazâ ve vilâyete dehalet ve müracât eden şahıslardan alınan mâlumâta göre suçlular... Uzuntarla, Hözmerik ve Aşağı Bor köylerinden ve Bal-

lı mezrası ile Halvori köylerinden birkaç kişi olduğu öğrenilmiştir.

Bu rapordaki “birkaç kişi” tabiri Dersim’deki olayların başlangıcının bir isyan kalkışması olmadığını göstermektedir. Daha öncede belirtildiği üzere bölgede yaşanan en küçük asayiş problemi bir isyan kalkışması olarak ele alınmaktadır. Bu raporun da gösterdiği üzere siyasal otoritenin müdahale zemininin oluşturulması, olayların bir isyan kalkışması olarak sunulmasını gerektirmektedir. Nitekim bu durum Alpdoğan’ın bundan sonraki istihbarat raporunda da görülmektedir (Koçak 2011, s. 139):

Dersimlilerce Kahmut ve Sin hadiselerinin umumileştirilmeye çalışıldığı, Mazgirt ve Pertek Karakollarının yakılması ve küçük karakolların düşürülmeye çalışıldığı haber alınmıştır... Dersim için vaktiyle düşünülmüş ve hazırlanmış tertiplerin alınmasına şimdiden başlanmasının uygun olacağı...

Bu istihbarat raporu olaylardan çok önceleri Dersim planının hazırlandığını, uygulama için emir beklendiğini göstermektedir. Bu planın uygulama evresine geçilmesi için bazı olayların ortaya çıkması beklendiği görülmektedir. Bir asayiş problemi olan bazı olaylar bu nedenle isyan kalkışması olarak adlandırılmıştır.

Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi tarafından yayımlanan *Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar* adlı kitap Dersim İsyanı esnasında 17 günde yapılan tarama harekâtında ölü ve diri 7.954 kişinin ele geçirildiğini ve 1.019 silahın toplandığını belirtmektedir (Hallı 1972; Bulut 1991, s. 278). Bu raporun en önemli göstergelerinden biri, ölen kişi sayısı ile ele geçirilen silah sayısı arasındaki büyük farklılıktır. Bu farklılık, silahsız kişilerin de öldürüldüğünü açıkça göster-

mektedir. Ölüm sayıları bakımından Genelkurmay raporuy-
la medyanın sunduğu rakamlar arasında da büyük bir uçur-
um bulunmaktadır. Zira medya 265 ölümün gerçekleştiği-
ni belirtmektedir. Jwaideh'e göreyse isyanda hayatını kaybe-
denlerin sayısı 40.000'dir (Jwaideh 2006, s. 429).

Beşikçi'ye göre 1937-1938'de Dersim'de Kürtlere, Hit-
ler de dahil olmak üzere, eşine az rastlanır bir katliam yaşa-
tılmıştır (Beşikçi 1990, s. 50). Bu süreçte devlet, Kürt ege-
men sınıflarına, yani şeyhlere, aşiret reislerine, büyük top-
rak ağalarına bir dayatmada bulunmaktadır: Ya Kürtlükten
tamamen vazgeçeceksiniz, Kürt olmayı inkâr edeceksiniz ve
Türkleşeceksiniz ya da Şeyh Said gibi, Seyit Rıza gibi veya
benzerleri gibi darağacına gideceksiniz (Beşikçi 1991, s. 65).

Dersim'de nelerin yaşandığı tam olarak bilinemese de ra-
porlara yansıyanlar yaşananların korkunçluğunu göster-
mektedir. Örneğin bu raporlardan birinde söz konusu acı-
masızlık bütün çıplaklığıyla görülmektedir (Bulut 1991, s.
278):

Haydutların sığındığı, ağızları mazgallı taş duvarlarla kapa-
tılmış mağaralar cesur askerlerimiz tarafından kuşatılmış,
top ve makineli tüfek ateşinden başka 25. Alay'dan gönde-
rilen İstihkâm müfrezesi tarafından tahrip kalıpları atılmak
suretiyle mağaralar tahrip edilerek içindekiler öldürülmüş,
can havli ile dışarı fırlayanlar da ateşle imha edilmiştir.

İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği tarafından İngiltere Dı-
şişleri Bakanlığı'na yollanan Dersim ile ilgili üç sayfalık ra-
porda da şunlar yazılıdır:

Uçakların kullanıldığı, inanıyorum ki gaz da kullanıldı, in-
safsız operasyonlardan sonra silah taşıyabilecek nüfusun
çoğunluğu Anadolu'nun diğer ücralarına nakledildi... (Ra-
dikal, 21 Kasım 2011).

Değindiğimiz gibi Cumhuriyet döneminde devletin Dersim politikası Osmanlı Devleti'nin politikalarıyla süreklilik arz etmektedir. Cumhuriyet döneminde 1937'ye varmadan önce Dersim'e dönük askerî ve siyasi üst kademelerde planlar raporlar oluşturulmuştur. Bu planlar asimilasyon, merkezileşme gayeleri etrafında şekillenmektedir.

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nden farklı olarak çeşitli kopuşların gerçekleştiği de görülmektedir. Bunların en başında Dersim'in asimilasyon politikaları çerçevesinde Alevilerin Müslümanlaştırmasının yanında Dersim Kürtlerinin Türkleştirilmesi gelir. Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi Dersim politikasının üç eksen üzerinden yürüdüğünü söylemek mümkündür: Alevilerin Müslümanlaşması, Kürtlerin Türkleşmesi, Dersim'de devlet egemenliğin sağlanması.

Bir diğer kopuşa fizikî yok etmenin gerek planlanması gerek uygulanmasıdır. Dersim olayları bir isyan şeklinde sunulmasına rağmen, gördüğümüz gibi, incelenen raporlar ve uygulamalar bunun aksini göstermektedir. Olayların çok öncesinde hazırlanan ayrıntılı müdahale raporları ve toplanan silah miktarı bu durumu onaylamaktadır. Olayların isyan şeklinde sunulması için bir durumun ortaya çıkması beklenmiş ardından uzun yıllar boyunca yapılan hazırlıklarla Dersim'e saldırı yapılmıştır. Bu saldırıda büyük bir katliam yaşanmış; göçertme politikalarıyla da Dersim cansız bir bölgeye dönüşmüştür.

Dönemin Medya İktidar İlişkileri

Basının Dersim tutumunun ne olduğu sorusunu cevaplayabilmek için bu kısımda dönemin basınıyla iktidar ilişkilerini kısa da olsa gözden geçirmek yerinde olacak.

Büyük gazete sahiplerinin aynı zamanda CHP milletvekili olmaları bu dönemde iktidar-basın şekillenmesinde önem

li rol oynamıştır. Örneğin dönemin köşe yazarlarından Yunus Nadi, Asım Us, Hüseyin Cahit Yalçın hem gazete sahibi hem de CHP milletvekiliydiler (Pektaş 2010, s. 37). 1925'te Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin bir kısmında başlayan isyan hareketini bastırmak için hükümetin çıkardığı ve 1929'a kadar yürürlükte kalan Takrir-i Sükûn Kanunu da basını ve basın özgürlüğünü önemli ölçüde etkiledi. Aynı dönemde sıkıyönetimin olduğu bölgelerde basına sansür uygulanmıştır. Hükümet 3 Mayıs 1925'te "Havali-i Şarkiye'de İdareyi Örfiye Mıntıkasında Tatbik Edilecek Sansür Talimatnamesi" başlığıyla 1846 sayılı kararnameyi çıkarmıştı. Nitekim Şeyh Sait İsyanı'nın çıkışında muhalif basınının rolü olduğu gerekçesiyle 4 Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükun Yasası ile pek çok gazete ve dergi kapatılmıştır (Koç 2006, s. xxvii).¹⁰

Basına karşı girişilen gözdağı girişimi birtakım yayın organlarının kapatılmasıyla son bulmamış ayrıca birçok gazeteci de tutuklanarak İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmışlardır (Tunçay 2010, s. 149).¹¹ 1930'lu yıllarda muhalif basın oldukça zor şartlarda ve son derece dikkatli bir yayın yapmak zorundaydı, aksi takdirde en küçük bir hatada gazete derhal kapatılırdı (Demir 2012, s. 128).

10 Hükümetin, basın üzerinde geniş egemenlik hakkı elde etmesiyle beraber *Tanin*, *Tevhid-i Efkâr*, *Sebil-ürreşat*, *Aydınlık*, *Resimli Ay* ve *Vatan* gazetelerinin de aralarında bulunduğu gazetelerle İstanbul basınının dışında İzmir'de *Sadai Hak*, Trabzon'da *İstikbal* ve *Kahkaha* kapatılmıştır. Bkz. Mazıcı 1984, s. 153-154.

11 Atatürk döneminde yasaklanan yayınların sayısı 144 olup, bunların konu başlıklarına göre dağılımı şu şekildedir: 1. Komünist propaganda yapan yayınlar, 2. İnkılâplara muhalefet edici yayınlar, 3. Takrir-i Sükun Kanunu'na muhalefet edici yayınlar, 4. Türkiye'deki Rum ve Ermeni vatandaşları kışkırtıcı yayınlar, 5. Kamuoyunun huzurunu bozucu ve ülke aleyhine yapılan yayınlar, 6. Muzır yayınlar, 7. Dinî duyguları rencide edici yayınlar, 8. İrticayı teşvik edici yayınlar, 9. Dinî propaganda yapan yayınlar, 10. Kürtçülük-bölücülükle ilgili yayınlar, 11. Türkçülükle ilgili yayınlar, 12. Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına karşı yapılan yayınlar, 13. Komşu ve dost ülkeler aleyhine yapılan yayınlar, 14. Türkiye'nin dış politikasına zarar verici yayınlar. Bkz. Yılmaz ve Doğaner 2006, s. 156.

1930 yılında yaşanan Serbest Fırka deneyimi sonrasında 8 Ağustos 1931’de “Matbuat Kanunu” yürürlüğe girdi.¹² Bu yasayla hilafet, saltanat, komünizm ve anarşizm yanlısı yayınlara açıkça yasaklama getirildi; “yurt yararına ters düşen yayınlar” nedeniyle hükümete gazete ve dergileri geçici olarak kapatma yetkisi verildi. Kanuna göre; Bakanlar Kurulu ülkenin genel politikasını belirleme yetkisi dahilinde dilediği tasarrufu gerçekleştirebilecekti. Kanunun en ağır maddesi 50. madde, “Memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir. (...) Bu şekilde kapatılan bir gazetenin sorumluları, kapatılma süresince başka bir adla gazete çıkaramaz” şeklindeydi. 51. maddeyse “Türkiye’de veya yabancı bir memlekette çıkan bu kanunun birinci maddesinde yazılı olan matbuaların dağıtılması ve Türkiye’ye sokulması icra vekilleri kararıyla men olunabilir. Dağıtılan matbualar icra vekilleri heyetinden müstacelen karar alınmak üzere, dahiliye vekilinin emriyle karardan evvel toplattırılabilir” diyordu. İktidara basılı şeyleri toplama yetkisi veren bu maddeyle gelen yetki mevcut siyasi otoritenin pratiklerini kolaylaştırdı (Çelik 2011, s. 26). Kanun pek çok konuda yayın yasağı getirerek siyasal tartışma zeminine sınır çizerken intihar, haydutluk ve hırsızlık konulu yayınları yasaklayarak tefrikacılığa son vermedi de amaçlamıştı (Yılmaz ve Doğaner 2006, s. 156).

Hükümet, 1931’de çıkan yasayı basını kontrol etmekte yetersiz bularak 1935’te Basın Yayın Genel Müdürlüğü’nü kurdu, 1938’de Basın Birliği Yasası’nı çıkararak basını tek amaç doğrultusunda ve tek elde topladı. Basın özgürlüğü 1938 yı-

12 1931’de çıkarılan Matbuat Kanunu’ndan sonra “ecnebi politikasına alet olduğu” gerekçesiyle *Yeni Kafkas*, *Otlu Yurt*, *Bildiriş*, *Azeri Türk*, *X* gazeteleri ve *Le Mois* adlı dergi kapatılmıştır. Bkz. “Demokrat Parti Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı İle Yasaklanan Yayınlar”, Mustafa Yılmaz-Yasemin Doğaner, <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/demokrat.pdf>

linda yapılan hukuki düzenlemelerle önemli ölçüde kısıtlandı. Yeni kanunla gazete yayımlamaktan, yayımlanacak konuların sınırlandırılmasına kadar birçok kısıtlama getirildi. Bu şekilde hükümet yeni bir yayına izin verip vermemekte tamamen serbest bırakıldı (Koçak 1986, s. 29).

Basın üzerindeki çok boyutlu baskı mekanizması spesifik olarak Dersim meselesinde de kendini göstermektedir. *Radikal* gazetesinin yayımladığı gizli Dersim belgesi iktidar ve basın arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önem taşımaktadır. Belgeye göre İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, medyaya “Dersim andıcı” yayımlamıştır. Gazete sahib ve yöneticilerine iletilen beş maddelik uyarı şu şekildedir:

Dersim havadislerini ve hadiselerini yalnız bu nokta-i nazardan tetkik etmek. Askeri harekâttan bahsetmemek. Hükümetin evvelce derpiş etmiş olduğu programın tatbik edileceği ve neticenin yakında kat’iyetle elde edileceği fikrini yaymak. Müsellahan bu harekete iştirak edenlerden başkaları hakkında hiçbir suretle idareten bir karar alınmayacağını yazmak. Dersim havadislerini ikinci, üçüncü sayfalara intikal ettirerek vak’ayı hattı layıkına icra etmek. (*Radikal*, 10.02.2012)

Yasal kısıtlamalar, gazetelerin kapatılması, tutuklamalar ve istenmeyen yayınların toplanması, sansür, “bölücü ve Kürtçü” yayınların engellenmesi... Dersim olaylarının başladıktan ancak dört ay kadar sonra medyada görünür olması durumun iyi bir özetidir aslında.

DERSİM OLAYLARININ MEDYADA SUNULUŞU

Dönemin Medyasında Yer Alan Dersim'le İlgili Haber Sayıları, Haber Başlıkları, Temalar ve Fotoğraflar

Dersim'de 20-21 Mart 1937 tarihinde başlayan olaylar Seyit Rıza ve arkadaşlarının idam edildiği 15 Kasım 1937'ye kadar sürer. Medya, Dersim'deki olaylara uzun süre suskun kalır. Olayların başladığı 20 Mart'tan 15 Haziran tarihine kadar yazılı basında Dersim ile ilgili herhangi bir haber yoktur. Bu nedenle incelememiz 15 Haziran'dan itibaren başlıyor.

Bu tarihten itibaren gazeteler değerlendirildiğinde konuyla ilgili haber sayıları, haber başlıkları ve tema alanlarıyla ilgili olarak karşımıza çıkan nicel bulgular şu şekildedir:

Haber Sayıları			
Gazeteler	Baş Sayfa	İç Sayfa	Toplam
Cumhuriyet	32	33	55
Haber	24	46	70

Gazeteler	Baş Sayfa	İç Sayfa	Toplam
Akşam	26	32	58
Anadolu	18	16	34
Kurun	28	36	64
Yeni Asır	18	12	30
Son Telgraf	32	32	64
Ulus	30	13	43
Tan	28	32	60
Son Posta	30	27	57
Yeni Köroğlu	8	5	13

Tablodan da görüleceği üzere incelenen gazeteler içinde *Haber*, Dersim olaylarıyla ilgili en fazla yayın yapan gazete-dir. Onu izleyen *Son Telgraf*'ta Dersim olaylarıyla ilgili yayın sayısı çok olmasına rağmen olaylar *Kurun*, *Tan* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde daha geniş yer bulmuştur. En az haberinse *Yeni Köroğlu* gazetesinde çıktığı görülmektedir. Toplam haber sayısı bir yıla bölündüğünde her gazetenin Dersim ile ilgili ortalama on günde bir haber yaptığı görülmektedir. Haberlerin görünür olduğu 15 Haziran 1937'den 1 Ocak 1938'e kadar olan gün sayısına bölündüğündeyse Dersim ile ilgili her gazete ortalama üç günde bir haber yapmıştır.

Haber Başlıkları ve Tema Alanı

Gazeteler	Hükümet Olumlu	Islahat ve Medeniyet	Dersim Olumsuz	Dersim Yenilgi	Nötr	Toplam
Cumhuriyet	12	8	10	20	5	55
Haber	19	4	27	19	11	80
Akşam	26	1	5	19	7	58
Anadolu	16	1	2	15		34
Kurun	11	2	19	16	16	64
Yeni Asır	13	1	6	13		33
Son Telgraf	10	2	22	13	7	54
Ulus	20	5	3	13	2	43
Tan	22	5	19	12	2	60
Son Posta	16	6	9	18	8	57
Yeni Köroğlu	3		4	6		13
Toplam	168	35	126	164	58	551

Van Dijk'e göre haber söyleminde bir hiyerarşi bulunmaktadır. Bu hiyerarşi öykü gibi belli bir sıralama taşımaktadır: Başlıklar, alt başlıklar, spotlar, haber girişleriyle fotoğraf ve fotoğraf alt yazıları. Yazılı basında ilk karşılaşılan bölüm bunlardır. Haber söylemi öyküden farklı olarak zamansal bir sıralamaya sahip değildir; bilinmesi istenilen bilgi öncelikle verilir. Böylece en çok bilinmesi istenilen bilgiye en önce ulaşılması sağlanır. Başlıklar, spotlar, haber girişleriyle fotoğraflar haber metninden neyin en önemli olduğunun bilgisini sunarlar ve dolayısıyla bunlar haber söyleminin hangi perspektifle ele alınması gerektiğinin de işaretleridir (Van Dijk 2000, s. 167).

Medyanın 1937 Ocak ayı ile 1938 Ocak ayı arasında yayımlanan, 551 haber ve haber başlığını yukarıdaki tabloda sınıflandırmaya çalıştık. Hükümetin olumlu temsili ve Dersimlilerin olumsuz temsili haber başlıklarında sayı bakımından en belirgin olan temalardır. Başlıkların olumsuz olarak sınıflandırılmasında özelde isyan edenler, genelde Dersimliler ile ilgili sözcük seçimleri göz önünde bulunduruldu; haber başlıklarından seçilen tanımlayıcı sözcüklerin olumsuz bir gönderme taşımasına dikkat edildi. Örneğin “sergerde”, “haydut”, “asi” vb. sözcükler ve bu şekilde kullanılan başlıklar Dersimlilerin olumsuz temsili sınıflandırmasına dahil edilmiştir. Fakat iki sınıflandırmaya aynı anda girecek başlıklar, konu alanına öncelik verilerek yapılmıştır. Örneğin “34 sergerde teslim oldu” haberi hem olumsuz bir temsili bildirirken hem de Dersimlilerin yenildiği temasını içermektedir. Bu haber konu alanına öncelik verilerek “yenilgi” sınıfına eklenmiştir. Araştırmada karşılaşılan haber başlıklarından 164 tanesi Dersimli isyancıların yenildiğine gönderme yapan başlıklardır. Bu sınıflandırmaya hükümetin zafer kazandığına gönderme yapan bir alt konu dahil edilerek incelendi. Yazılı basın için haber değeri taşıyan şey hüküme-

tin Dersimlileri yenmesi veya hükümetin Dersimlilere karşı zafer kazanmasıdır. Dersimlilerin, başlıklar üzerinden, yenildiği vurgusunun Dersimlilerin teslim olması vurgusuyula birleşmesi anlamlıdır. Dersimlilerin teslim olmasının haber değeri taşıması ve en önemli haber vurgusu olarak sunumu, Dersimli isyancıların yalnız kaldığını ve yenileceklerini ima etmektedir. Bu anlamda baktığımızda teslim ve yenilgi başlıklarının sık sık kullanılışının isyanı önemsiz göstermeye dönük ideolojik bir tutum olduğu anlaşılmaktadır. Basın, hükümet üyelerinin eylemlerini de sıklıkla haber yapmakta, bunlar başlıklara da yansımaktadır. Tam aksine Dersimli isyancıların eylemleriyse başlık olarak basına yansımamıştır. Hükümeti ve orduyu öven başlıklar hükümetin olumlu temsil sınıflamasına dahil edilmiştir. Elbette imar, ıslahat ve medeniyet, huzur ve emniyet haberleri de hükümete dönük olumlu başlıklar olarak değerlendirilip bu sınıflandırmaya eklendi. İmar başlıkları Dersim’de imar ve inşaa işlerinin sürdüğünü belirten başlıklardır. Bu başlıklar, hükümetin Dersim’e imar ve inşaa için girdiğini ve bunu gerçekleştirdiğini açıklamaktadır. Dersim’de huzur ve güvenin oluştuğuna gönderme yapan başlıklar da hükümetin olumlu sunuluşu sınıflandırmasıyla aynı imaya sahiptir. Bu nedenle bu tema da hükümetin olumlu sunuluşu sınıflandırmasına dahil edildi. Bunlarla huzur ve güvenin sağlanması için Dersim’e girildiği ve bunun başarıldığı ifade edilmektedir.

Konuyu ele alırken değinmeden geçilmemesi gereken bir başka nokta da haberlerde kullanılan fotoğraflar/görsel malzemelerdir. Fotoğraflar/görsel malzeme yazılı basın için haberin sunuş araçlarından biridir. Bunlar medya metinlerini tamamlar, metinler için anlam çerçevesi oluştururlar. Paylaşılan metnin anlam oluşumunu ve ideolojik düzenlemelerini gerçekleştirmede etkilidirler. Haber metninin inandırıcılığını sağlamak ve haberin doğruluğunu kanıtlamada gör-

sel malzeme önemlidir. Başka bir ifadeyle fotoğraflar/görsel malzeme olayın şahitleridir. Kanlı'nın da belirttiği gibi özellikle fotoğraf bir "bilimsel" kayıt ve insanın yanlı bakışından bağımsız bir araçtır. Çünkü fotoğraf gerçeğin birebir aynası olup insanın müdahale edemediği mekanik bir kayıt cihazıdır. Fotoğrafın araştırma evrenine objektif bakışın tek ve şüpheyi yer bırakmayan aracı olarak konumlandırılması temsil gücüne duyulan güvenin artmasını sağlamıştır (Kanlı 2009, s. 569).

Nitekim oryantalizm söyleminde de fotoğrafın önemli bir yeri vardır. Fotoğraf ve resimler Doğu'yu sunarken hamam, harem, eşcinsellik, köle pazarı, cariyeler, harem ağaları ve çok eşlilik şeklinde resmetmektedir. Bu açıdan oryantalist söylemin üretiminde ve yeniden üretiminde bir etken konumundadır.

Bu doğrultuda Dersim söylemini verili gerçeklik olarak temsil eden araçlardan biri de fotoğraflardır. Dönem medyasının yayınlarında oryantalizm temalı fotoğraflar/görsel malzeme sık sık görülmüş; medya antropolojik görsellikle Dersimlinin ne olduğunu açıklamaya girişmiştir. Bu temalar belirgin görünümlemlerle sağlanmaktadır. Modern giyimli subay fotoğrafları veya şapka, takım elbise ve kravatlı hükümet yöneticilerinin fotoğrafları bir yandayken öte yandaysa sakallı ve şalvarlı Dersimliler vardır. Bu temalar Dersim'i "geri", hükümetiyse "ileri" olarak sunmaktadır. Dersimli kadınsa bu görsellerde geleneksel elbiseler içinde peçeyle gösterilmektedir. Nitekim Dersim kadınlarının peçeli sunuluşu geri kalmış Dersim'i medenileştirmek ve peçe tutsaklığından özgürleştirmek anlamı da taşımaktadır.¹

¹ Yeğenoğlu'na göre Batılı seyyahlar Doğulu kadını anlamaya çalışırken peçe, önlerindeki en büyük engel olarak durmaktadır. Peçe, fotoğrafçıyla kadın arasında gizli bir duvar gibidir. Doğu ve Doğulu kadının kendisini peçenin ardına gizlediğine ilişkin oryantalist varsayım aynı zamanda bu gizemli ve saklı "özü" fethetme arzusuna neden olmuştur. Bkz. Yeğenoğlu 2003, s. 119.

Haberde fotoğraf/görsel kullanımını konumuz üzerinden birkaç örnekle netleştirebiliriz.

No: 963
3 Temmuz CUMARTESİ 1937
Yıl 10

YENİ KÖROĞLU

Türkiyede
3
kurşun

Abone
tarifleri

Türkiye için 2
kurşun 6
İlave Müddeti: Altıdört

**Türkiyenin Ençok
Okunan Gazetesidir**

Adresi: İstanbul KÖROĞLU
Telefon: 23874
İlave ve parça satı mektuplar
idare müdürlüğü vasıtasıyla gönderilir.

Türkiyede
3
kurşun

Sark Dostlarımızla

Bagdada Giden Diplomatlarımız Komşu Iraklılar Tarafından Çok Candan Karşılandılar.

Iraklı komşularımızla iltisadi ve siyasi görüşmeler yapmak üzere Bagdada giden Hariciye ve İktisat vekillerimiz gerek Basrada gerek Bagdada halkın ve resmi devlet adamlarının çok candan alkışlarıyla karşılanmışlardır. Hariciye Vekilimiz Bagdaddan sonra Tahran'a geçerek dost ve komşu İran devlet adamlarıyla hayırlı konuşmalar ve büyük gırtlukle karşılaşmıştır.

Capon - Rus Harbi

Capon donanması bir Rus gemibotunu batırdı, birini sakatladı

Uzak Şarkta görünmeyen Rus ve Capon nihayet kapıştılar. Caponlar birdenbire Rus Gümme kütüne ederek şiddetli bir atıştan sonra bir Rus gemibotunu batırmışlar, birini de sakatlamışlardır.

Bu mücadelenin büyük bir harbe yol açmasından korkuluyor.

Dost İngiliz

Garpdaki büyük dostumuz İngilterenin Hariciye Nazırı Edon geçen gün arazi kâmasında Başbakanımız Yavuz İsmet İnönü'nün bir hafta önce Millet Meclisinde dünya sulhu hakkında verdiği siyasi nutuk okuttuğu ve

— Benimdeki fikirlerim Türk Başbakanının fikreleridir, diymiş ve alkışlanmıştır. Türk ve İngiliz politikaları dünya sulhunda aynı cepheledir.

Alman Ne İstiyor?

İngilizce Müderrisine Gök Dikmiş.

Almanların İspanya içinde bir delay arırmak istedikleri malum. İngilizler Fransız İspanya ile birlikte duruyorlar. Fakat Almanlar İspanya'yı girmiş bulundukları. Fransız hükümeti yakın mevlâle müdahale etmeye çalışıyor. Bunun için İspanya'ya bir daha yakın ilişkilerini kâhliyorlar. Fakat bu amelleriyle bulacaklar mı?

Dünyaya pes ettiren yaman Türk ordusunun süngüsü dışardaki düşmanı nasıl kahrederse içerdeki cahili de öyle mahveder. Türk ülkesinde gözü olanla Türk top-
rağında fesat çıkaranın âkıbeti birdir: — Ölüm!

Tahranda Şark İttifakı İmzalanıyor

İran Şehinşahi Hariciye Vekilimizi Yemeğe Davet Etti. Türk, İran, Irak ve Efgan Birliği Tahranda İmzalanıyor. Irak ve Efgan Hariciye Nazırları da Tahran'a Geldiler. İngilizler bu şark birliği kuvvetli Türk politikasının bir eseridir. Devolar.

Yaşasın Kuvvet, Yaşasın Dostlar.

Yeni Koroğlu gazetesinin 3 Temmuz 1937 tarihli gazete spotu “ölüm” vurgusuyla çıkmıştır. Gazetede yayımlanan resim bu vurguyu pekiştirmektedir. Resimde Seyit Rıza’yı temsil eden bir kesilmiş baş bir askerin tüfeğinin ucuna yerleştirilmiş durumdadır. Böylece Dersimli isyancıların yenildiği vurgusu belirgin biçimde ön plana çıkarılmıştır. Dersimlilerin yenilmesini sağlayansa Türk ordusudur. Nitekim kareye oranla büyük çizilen asker imajıyla askerin gücü ima edilmektedir. Çizimde Dersim dağları, askerin ayakları altına konularak medya metinlerinde çok sık karşılaşılan “Dersim dağları kıtalarımızın çizimleri altında” söylemi görsel olarak da pekiştirilmiştir. Yine Seyit Rıza’yı temsil eden figür geleneksel başlıkla gösterilmiş, böylece modern olmadığı vurgulanmış; modern olmayanın ölümü hak ettiği söylemi meşrulaştırılmıştır. Ayrıca Seyit Rıza temsilinin burnundaki kırmızılık da dikkat çekicidir. Bu şekilde bir palyaço gibi gösterilmiş, yalancı ve düzenbaz olduğu ima edilmiştir.

İlginç noktalardan biri, çizimin gazetede yayımlandığı tarih itibariyle Seyit Rıza’nın henüz yakalanmamış olmasıdır. Zira Seyit Rıza ancak 13 Eylül’de yakalanacaktır. Oysa resim Seyit Rıza’nın başını kesilmiş göstererek Türk ordusunu zafer kazanmış gibi sunmuş, Dersimlilerin yenildiği vurgusu bir gerçeklik olmasa da imge olarak aktarılmıştır. Gazetenin resmi sunumu Seyit Rıza’yı bir düşman olarak ele aldığını göstermektedir. Düşmanlık algısıyla ilgili dikkat çekici başka bir nokta da Seyit Rıza daha tutuklanmadan ve yargılama yapılmadan böylesi bir görsele başvurulmasıdır. Gazetenin peşin hüküm verdiği, “Ölüm” vurgusundan da açıkça görülmektedir. Bu resmin de ima ettiği üzere Dersim, yenilmesi gereken bir düşmandır veya iç düşmandır.

Hâdiseler karşısında

Dersimin sonu ...

Bu vahşet nasırının ortadan kalkmasından en büyük bayramı, Arapgırlılar, Eğinliler, Gebanlılar ve Kemahlılar yapacaklardır
Yazan: Nizamettin Nazif

Tuncelinde haydutluğun son dakikası gelmiştir. Elli bin insanın beyni içinde bir kara engerek gibi bağdaş kurmuş olan seyitlerin en azıları da işte dün - denberi aman dilemiş bulunuyor.

Ne Kutuderesi, mutuderesi, ne Sarı Saltık türbesi, ne and, ne yemin, on para etmedi. Ve on para etmez. Türkiyenin her tarafında, herkesin ancak Ankara tarafından irade olunan şekil - de, Türk kanunlarının çizdiği medeni programa uyarak, Türk rejiminin gös - terdiği vatandaş nümunesine benziye - rek yaşamaları mümkündür ve Türki - yenin bu şartlara riayet eden temiz ve şuurlu vatandaşlarına bahsettiği men - faat ve hürriyet bugünkü dünyada bir başka devletin vatandaşlarına meçhul - dır.

Bunu Anadolunun içinde, orta çağ - dan kalma taşlaşmış bir nasır gibi du - ran Dersim kayalığı bir türlü anlamak istememişti. İşte nihayet o da öğren - di.

Türk rejimi hâkim olduğu kıt'a üze - rindeki vatandaşların hakları, menfaat - leri ve medeni seviyeleri üzerinde ga - yet kırkanç bir dikkati ifade eder. An - kara memleketin herhangi bir nokta -

Artık Dersimli başkalarının ektiğini talan edemiyecek...

ında derebeyliğe, imtiyazlı aykırılığa disiplinsizliğe mülhamah edemez. Tür - kiye, vatandaşlarını grup grup iltira - ma veren, satan veya kiralayan bir or - taçağ devleti değildir. Türk vatannını imtiyaz mntakalarına ayırmayı düşün.

Nizamettin NAZIF

(Devamı 6. sayıda)

Haber gazetesinde 24 Haziran 1937'de yayımlanan "Der - sim'in Sonu" adlı makalede kullanılan fotoğraf da ilginçtir. Makalenin ortasına yerleştirilen fotoğraf bir başak tarlasında çekilmiştir. Fotoğrafın alt yazısında "Artık Dersimli başka -

fekleriyle adım adım ilerlemektedirler. Haber metinlerinde sıkça görülen “aktif hükümet, pasif Dersimli” sunumu bu fotoğrafta da görülmektedir. Gazete orduyu taarruz konumunda göstererek Dersimlinin savunma pozisyonunda olduğunu görsel imge olarak sunmuştur. Bu imgede ordu savaşı kazanan konumda, Dersimli ise yenik olan konumdadır. Her ne kadar fotoğraf bir saldırı esnasında çekilmiş görünse de, askerlerin silah tutuşları ve ayakta oluşları savaş alanında olmadıklarını gösteren ipuçları barındırmaktadır. Nitekim bir saldırı anında askerin karşısında diğer grubun askerleri olması gerektiği düşünüldüğünde muhabirin orada fotoğraf çekemeyeceği de açıktır. Anlaşılan, askerler fotoğraf çekmek için belli bir düzene sokulmuştur.

Tan gazetesinin 1 Ağustos 1937 tarihli nüshasında Dersimli çocukların mutluluğu fotoğraflanmıştır: “Cumhuriyetin feyiz ve nurlarına kavuşan Tuncelinde öz Türk çocukları. Bunların hayatını ve bütün Tuncelini bugünkü ilavemizde okuyunuz.” Bu fotoğraf, hükümetin Dersim ile ilgili tutumunun doğruluğunu sonuçlar üzerinden değerlendirme olanağı sunmaktadır. Hükümet, görsel olarak Dersim’e sevinç ve mutluluk getiren şekilde temsil edilerek bu temsil ile Dersim’deki “dönüştürücü” eylemlere meşruiyet kazandırılmaktadır.

Basının Dersim Tutumu

Dersim’de yaşanan olayların yazılı basında haber olarak yer alması olayların ortaya çıkmasından uzun süre sonra gerçekleşmiştir. Dersim olaylarının yazılı basında yer almamasının sebebi neydi? Neden olaylar ortaya çıktığında yazılı basın tarafından görülmedi ya da görmezden gelindi?

Birinci olası sebep olayların haber değeri taşınamaması olabilir. Ancak yaşananların vahameti ele alındığında Dersim olaylarının haber değeri taşıması gerektiği açıktır. İkinci olası sebepse olayların sansüre maruz kalması olabilir. Zira yaşanan olaylar haber değeri taşıdığı halde basın tarafından görmezden geliniyorsa sansürden söz etmemiz mümkündür. Sansür problemi otosansür, dışarıdan bir baskıyla yapılan sansür veya bunların ikisinin bir araya gelmesiyle hem içsel hem dışsal sansür şeklinde görülebilir.

Dersim olaylarında ne tür bir sansür vardı? Basın çalışanları ve medya sahipleri Dersim olaylarını kendi ideolojik yaklaşımlarına uymadığı için mi görmezden geldiler? Dersim’de yaşananlar habere konu edildiğinde bir ideolojik çerçeve zarar mı görecekti? Eğer öyleyse bu ideolojik çerçeveye zarar verecek neler yaşanmıştı? Bu ideolojik çerçeve ney-

di? Sansür dışsalsa, egemenler Dersim’de yaşanan olayların haber olarak görülmesini neden istememektedir? Bunlar ve benzerleri Dersim’de yaşananların yazılı basında yer almasıyla ilgili sorulabilecek ilk sorulardır.

Dersim olayları, 14 Haziran 1937’de İsmet İnönü’nün Meclis’te yaptığı konuşmanın ertesi sabahı yazılı basında yer almaya başladı. Dolayısıyla basının Dersim olaylarında neden başka türlü tutum sergilemediği sorusunun cevabı 15 Haziran 1937’den itibaren yayımlanan gazete metinleri üzerinden anlaşılabilir.

Bir iki aydan beri halk tabakaları arasında fısıltı halinde Dersim meselesi işitiliyordu. Taburlar, alaylar gönderiliyormuş. Büyük hareketler yapılmış gibi sözler söyleniyordu. Resmî ve salahiyetli bir makam tarafından malumat verilmediği için bu türlü müphem sözler ağızdan ağza kulaktan kulağa geçtikçe türlü türlü şekiller alıyor ve her gün biraz daha mübalağalanıyordu. (Us, *Kurun*, 16 Haziran 1937, s. 2).

Kurun gazetesinde çıkan Asım Us’un 16 Haziran 1937 tarihli haberi, Dersim olaylarının medyada yer almamasının sebebini işaret eden ipuçları barındırmaktadır. Dersim meselesinin halk arasında uzun zaman boyunca “fısıltı” halinde konuşulduğu ve bu konuşmalardan gazetenin de bilgi sahibi olduğu alıntıdan anlaşılmaktadır. Gazete Dersim’e “taburlar ve alaylar gönderildi”ğini ve “büyük hareketler yapıldı”ğını bildiği halde bunu uzun süre haber olarak vermemiştir. Gazetenin “resmî ve salahiyetli bir makam tarafından malumat” beklediği anlaşılmaktadır. Bu noktada gazetenin Dersimle ilgili haber gerçekliğini oluşturanların resmî makamlar olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Dersim meselesinin gazetede haber olmaya başlama tarihinin resmî makamların malumatından hemen sonraki gün olması da bunu doğrulamaktadır. *Kurun* gazetesi resmî makamların söylediklerinin

tesi dikkatsizlik ve noksan malûmat yüzünden bu hatayı yaparsa bundan dolayı teessür duymamak imkânsızdır. İstanbul'da çıkan bir sabah gazetesinin Dersim isyan mıntakası hakkında neşrettiği harita tamamen yanlıştır. Tunceli'ye bağlı Pülümür, Çemişgezek, Pertek, Ovacık kazalarında asayiş bozacak hiçbir hadise olmamıştır. (Tan, 25 Haziran 1937).

Bugün gazetelerde lüzumundan fazla mübalâğa ile bahsedilen hareketin hedefi de Türkiye inkılâbının bu havzaya tamamen ve Başvekilimizin dediği gibi bütün programile sokmaktan ibarettir. (Son Posta, 18 Haziran 1937).

18 Haziran tarihli *Kurun* ve *Son Posta* ile 25 Haziran tarihli *Tan* gazetesinin haberleri otosansüre işaret ettiği için önemlidir. Otosansür bu haberlerde, basın pratiklerinin Dersim olaylarıyla ilgili kendilerine daha dikkat etmesi gerektiği uyarısıyla ortaya çıkmaktadır. Her üç gazete de haberlerinde, yazılı basının Dersim ile ilgili haberlerinin abartılı olduğunu bildirmektedir.

18 Haziran tarihli *Kurun* gazetesinde yer alan Asum Us imzalı haber-yazı bu durumu “mübalağalı neşriyat” olarak tanımlamaktadır. Gazete, Dersimle ilgili haber sayısının fazla olduğunu iddia edemez. Çünkü Dersim olayları, 18 Haziran tarihine kadar yalnızca son üç gün boyunca haberlerde yer almaktadır. Bu üç günde Dersimle ilgili en fazla haber yapan gazetelerden biri *Kurun* gazetesidir. Dolayısıyla “Mübalağalı neşriyat” ifadesiyle anlatılmak istenenin haberlerin nicelikleri olmadığı anlaşılmaktadır. Gazete Dersim’de olumsuz olayların olmadığı iddiasındadır. Bu nedenle Dersimle ilgili haber yapmanın gereksiz olduğu belirtilmektedir. Fakat 18 Haziran tarihinde olaylar dinmemiş ve çatışmalar sürmektedir. Gazete burada sistematik tarzda işleyen bir strateji izlemektedir. Bu strateji, yaşanan olayları önemsiz olaylar olarak sunmak şeklindedir. Gazetenin Dersim’de

yaşananları neden küçük göstermeye çalıştığıyla ilgili ipucu bir sonraki cümlede mevcuttur zira Us'a göre Dersim'de sadece "eşkıyanın ilticası"nın beklenmektedir. Başka bir ifadeyle Dersimlilerin yenildiği ifade edilmektedir.

Benzer imalı bir haber Muhittin Birgen imzalı, 19 Haziran tarihli *Son Posta* gazetesinde görülmektedir. Haber öteden beri uğraşa geldiğimiz Dersim meselesinin tarihe karıştığı-nın muştusunu verip "...bundan sonra sansasyon meraklısı gazeteler büyük ve heyecan verici başlıklarla Dersim vukua-tından bahsetmek vesilesini bulamayacaklar..." demektedir. Büyük ve heyecan verici başlıkları kimlerin ve hangi gaze-telerin attığı belirtilmemiştir ancak Dersimle ilgili büyük ve heyecan verici başlıklarla haber yapılmasının gazetenin hoşuna gitmediği açıktır. Gazete Dersimle ilgili haberlerin gör-nmesini istememektedir.

Dersim olaylarının medyada dördüncü ayından itibaren yer almasının sebebi neydi? Yukarıdaki örneklerden anla-şılacağı üzere Dersim olaylarının medyada yer almasının is-tenmeyişinin nedeni yenilgi temasıdır. Çünkü haberlerin sıklığı başarıdaki gecikmeye işaret edecek ve devletin gücü-nün çok büyük olmadığını gösterecekti. Güçlü devlet söy-lemi gerçekliğini Dersim'de yaşananları görmezden gelerek sürdürmektedir. Oysa Dersim olaylarının medyada yer bul-ması Dersim'in yenildiği söylemini geçersiz kılacaktı.

Yukarıda alıntılanan 25 Haziran tarihli *Tan* ise "mübalaga-yı" "ecnebi gazeteleriyle" benzeştirerek anlatmaktadır. Eleş-tirilen gazetenin ismi ve yayınlarında attığı başlıkların ne ol-duğu belirtilmemiştir. *Tan*, ismini yazmadığı İstanbul gaze-tesinin yazdıklarına dikkat etmesi gerektiğini ima etmek-te; bu uyarıyı "ecnebilerle" aynı pozisyonda olacağı suçla-masıyla sunmaktadır. Dolayısıyla gazetenin yabancıları düş-man olarak gördüğünü, onlarla benzer pozisyonda olma-yı bir suçlama nedeni saydığını söyleyebiliriz. Dikkat edi-

leceği üzere haberler, otosansür uygulamalarını “ecnebi-ler” üzerinden kurmaktadır. Yabancılar bu anlamda kimliğin inşasında önem arz etmektedir zira kimlik inşası “ecnebi olmamak” üzerine kurulmaktadır. *Tan* gazetesinin haberinde “mübalağa”yı ecnebiiler üzerinden açıklaması düşmanlarımızı hatırlatıp, birlikte aynı pozisyonda olmamız gerektiğine işaret ederek ortak pozisyonun Dersim ile ilgili “mübalağa”lı haber yapmamaktan geçtiğini göstermektedir. Gazeteye göre “mübalağa” olan haber Tunceli’ye bağlı Pülümür, Çemişgezek, Pertek ve Ovacık kazalarında asayışı bozacak hiçbir hadise olmadığı halde varmış gibi gösterilmesi- dir. Oysa sonraki günlerin haberleri incelendiğinde bu muhitlerde olayların devam ettiği görülmektedir. Gazete için olayların geniş alanda sürüyor olması ve çatışmaların büyük mahiyette devam ediyor olmasının rahatsız edici olduğu anlaşılmaktadır. Buradan Dersim’de yaşananların medyaya yansımalarının istenmediği sonucunu çıkarabiliriz. Başka bir ifadeyle gazete Dersim’de yaşananları küçük ve önemsiz bir olay gibi göstermeye çalışmaktadır.

18 Haziran tarihli *Son Posta* gazetesi de yine Dersim ile ilgili haberleri gereksiz derecede abartılı bulmaktadır. Gazete olayların küçümsenmesini istemektedir. Dersim’de olaylar sürmesine rağmen olayların bittiği belirtilerek ordunun güçlü olduğu söylemi yeniden üretilmektedir. Gazete, Dersimlileri “eşkıya” olarak nitelendirmekte ve güçlerini görmezden gelmektedir. Olayların medyada yer almaması Dersim’in güçsüz olduğu ve devletin güçlü olduğu söylemini yeniden üretmektedir. Bu söylemle benzer olayların yaşanmasının önüne geçmek istenilmektedir.

Basın pratiklerinin Dersimlileri güçsüz olarak temsil etmesinin ideolojik nedenleri arasında gerek Dersim’in içinden gerek dışından başka grupların olaylara dahil olmalarını engelleme çabası olduğunu söylemek mümkündür. Nite-

kim görüldüğü gibi gazete kendini devletin sahibi ve savaşın tarafı olarak görmekte, bu savaşı kazanmak için stratejiler üretmektedir.

Londra radyosu evvelki akşam yaptığı neşriyatta Dersim'deki mevzii hâdiselerden Kürtlük timsali bir isyan diye bahsetmiştir. Londra dost bir merkezdir. Her işte iyiliğimizi ister. Her sahada menfaatlerimiz muvazidir. (*Tan*, 21 Haziran 1937, s. 1)

21 Haziran tarihli *Tan* gazetesinde yayımlanan Ahmet Emin Yalman imzalı haber Dersimle ilgili sansürün Kürtlerle ilgili boyutunu göstermesi anlamında önemli bir örnektir. Yalman, Londra Radyosu'nun Dersim olaylarını Kürtlük olayları olarak görmesinden rahatsızdır. Sonraki cümlelerde bu olayın neden Kürtlük timsali olaylar olmadığını anlatması beklenirken bunu yapmamakta; bunun yerine İngiltere'yle olan dostluğu ve ortaklıkları hatırlatmaktadır. Yalman, İngiltere ile olan dostluğu hatırlatarak Türkiye'ye zarar verici yayınlar yapılmamasını talep etmektedir. Bu tür yayınların devam etmesi durumunda ortaklığın zarar göreceğini ima etmektedir. Yalman, menfaatlerimize uygun olmayan bir haberin İngiltere'nin de menfaatine olmayacağını ima ederek benzer yayınların tekrarını engellemeye çalışmaktadır. Nitekim Yalman, haberin gerçek olup olmadığını tartışmadan, Kürtlük ve Dersim meselesinin birleşmesinin zararlı olduğunu belirterek sadece Dersim olaylarını Kürtlük olarak sunmanın zarar verici olduğuna işaret etmektedir. Kürt ve Dersim'in birleşmesi ülkenin daha büyük bir sorunla karşılaşması anlamına gelmektedir. Bu habere dikkat edildiğinde yine gazetenin kendini ülkenin menfaatlerinin koruyucusu pozisyonunda gördüğünü çıkarmak mümkündür. Haberin gerçekliği önem taşımamaktadır; bir haber için önemli olan ülkenin menfaatlerine uygun olmasıdır.

Ulus gazetesinin 3 Temmuz 1937 tarihli, yukarıdaki örneklerle benzer çizgideki haberi de Dersim’de yaşananlarla basına yansıyanlar arasındaki örtüşmezliğe işaret etmesi bakımından önemlidir.

Aldıkları yanlış ve eksik haberleri büyüterek neşretmek bazı haber yayma teşekküllerinin kazanç vesilesi olduğu gibi bu teşekküllerden aldıkları bu çeşid havadisi bilir bilmez Türkiye asayışı aleyhinde tefsir etmek de heyecan sim-sarı bazı yabancı basının öteden beri istismar ettikleri bir usuldür.

Gazete, bazı yabancı gazetelerin Dersim’de yaşananları haber olarak sunmasını eleştirmektedir. *Ulus* gazetesi, eleştirdiği metnin alıntısını yapmamıştır. Eleştirilen gazetenin ismi ve yayınlandığı ülke ile ilgili bilgi yoktur. Alıntıdaki “... haberleri büyüterek neşretmek”, “Türkiye asayışı aleyhinde tefsir etmek” ve “istismar” söz öbeklerinden anlaşıldığı üzere bu haber *Ulus* gazetesini rahatsız etmiştir. Eleştirilen yayının, Dersim’de bilinenden çok daha büyük olayların varlığını yazdığı anlaşılmaktadır. *Ulus* gazetesine göre bu yayınlar yalan ve yanlışır. Söz konusu haberlerin detaylarının eleştirisi amacıyla da olsa gazete tarafından yayımlanmaması bilinçdışı ciddi bir sansüre işaret etmektedir. *Ulus* eksik ve yanlış haberlerin yayın şirketleri için bir kazanç aracı olduğunu belirtmektedir. Ancak eksik ve yanlış haberleri büyüterek yayımlamanın gazete şirketlerine nasıl bir kazanç sağladığı bilgisi gazetede yer almamaktadır. “Türkiye asayışı aleyhinde tefsir etmek” söz öbeğinden anlaşılan bu kazanç Türkiye asayişinin bozulmasıdır; Dersim’de yaşananların yazılmasının Türkiye’nin asayişini bozacağı ima edilmektedir. Gazete, asayişin bozulmaması amacıyla haberlerin üstünün örtülebileceğini belirtmektedir. Ülkenin varsayılan çıkarlarının haberin kendisinden daha önemli olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Gazete ayrıca Dersim’e karşı ülkenin çıkarlarından yana tutum alarak Dersim’in düşman olarak temsil edilmesini sağlamaktadır. Yabancı basının “öteden beri” bu konuları istismar ettiği ifadesiyle yabancı basının her zaman kötülüğümüzü istediği anlatılmak istenmekte; bu haber(ler)i yapanların Türkiye’nin kötülüğünü isteyen kişiler olması sebebiyle haberlerinin de gerçek olamayacağını belirtmektedir.

Tüm bu örneklerin gösterdiği üzere Dersim’de yaşananlar görmezden gelinmekte, olayları görenler de sert bir dille eleştirilmektedir. Bu açıdan Dersim olaylarında medya, kapalı devre bir sansür uygulaması gerçekleştirmiş, bu sansürü delmeye çalışanlar önce medya çalışanları tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Metinlere yansıyan tutum, devletin çıkarlarının koruduğuna inanılan pozisyonudur. Başka bir ifadeyle medya ağırlıklı olarak devletin yanında bir konum almış; Dersim, bu tutumda “iç düşmanı” temsil etmiştir. Basın, Dersim olaylarını küçük göstermeye gayret etmiş; olayların Kürtlük olayları olmadığını vurgulamak durumunda kalmıştır.

Hükümetin Medyada Sunuluşu

Bu bölümde ana tema olarak incelenen dönemde yazılı basının hükümete karşı tutumunun nasıl olduğunu ele alacağız. Oryantalizm açısından bakıldığında bölümün önemi, örneklerde göreceğimiz gibi, temsillerin belirli değerler yüklenecek ast ve üst konumlamasını yeniden üretmesidir. Batı, Doğu’yu alçaltarak, küçümseyerek kendi kültürünü belirler ve güçlendirir. Nitekim oryantalist metinlerde Batı’nın temsili-nin pozitif olduğu ve bu olumlu değerlerin ona kurtarıcı rolü verdiği sıklıkla gözlenmektedir.²

2 Birçok oryantalist metinde Said’in de işaret ettiği gibi Batı “uygar”, “ileri” ve Doğu’yu kurtaran bir “kahraman”dır; Batı “barış”, “adalet”, “düzen”, “özgür-

İncelenen dönem içerisinde, “iç oryantalist” imgelerde hükümetin olumlu temsil edildiği Dersim olaylarının medyaya yansımalarından görülmektedir. Aynı zamanda hükümetin gerçekleştirdiği olumsuz eylemlerin gerek yapısal gerek durumsal olarak gizlendiği anlaşılmaktadır. Yazılı basında Dersim’e karşı hükümet “akıllı”, “medeni”, “güçlü”, “şefkatli” ve “imar edici” olarak temsil edilmektedir. Bu temsiller kültürleri sistematik şekilde birbirinden ayırmakta, devletin Dersim’e hâkim olmasını ve denetim altına almasını hegemonik hale getirmektedir.

Hükümetin Olumlu Sunuluşu

Yazılı basın Dersim’deki olaylarda hükümeti olumlayan bir tavır sergilemiştir. Başka bir ifadeyle medya Dersim olaylarında strateji olarak hükümetin eylemlerini olumlu olarak vurgulayan ve hükümetin olumsuz eylemlerini de gizleyen bir tutum içinde olmuştur. Dolayısıyla yazılı basının hükümete karşı tutumu ve hükümetin yazılı basındaki temsili tam da bu iki açıdan, gramatik ve tematik yönden incelenecektir: Olumlu eylemleri vurgulama, olumsuz eylemlerini gizleme.

“Devletimiz Güçlüdür”

Medyaya göre Türkiye Cumhuriyet’i güçlüdür ve düşmanlarını alt edebilecek kuvvettir. Nitekim Dersim olaylarında da birçok medya metni Türkiye Cumhuriyeti’ni “güçlü” ve “kuvvetli” olarak sunmuştur. Bu noktada dik-

lük” ve bir bütün olarak medeniyet gibi olguları temsil eder. Said’e göre oryantalist metinler, kültürler arasındaki farklılığı önce bu kültürleri ayıran bir cephe yaratarak ve arkasından da Batı’yı “öteki” olana hâkim olmaya, onu denetim altına almaya, olmazsa metinler aracılığıyla yayılan üstünlük temsili ile yönetmeye davet eder. Bkz. Said 2010, s. 57.

kat edilecek husus, güçlü olanın Türk ordusu ve hükümet olduğunun altının çizilmesidir. Bu vurgu devletin savaşı kazandığını, Dersim'in yenildiği fikrini ortaya koymaktadır. Metinlerde dikkat çekici olan, Türk ordusu ve hükümetin “biz” olanı belirtmesi, Dersim'inse “öteki” olanı temsil etmesidir. Haberler bu ikili ayrışma üzerinden verilmiş, Dersimli sürekli “düşman” olarak sunulmuştur. Bu nedenle haberler herhangi bir şehirde meydana gelen olaylar olarak değil adeta iki farklı ülkenin çatışması olarak aksettirilmiştir.

Asilerin sığındıkları Kutu deresi kıtaatımız tarafından tamamen muhasara edildi. (*Cumhuriyet*, 16 Haziran 1937)

16 Haziran tarihli *Cumhuriyet*, Dersim'in ordu tarafından tamamen çevrildiğini haber yapmıştır. Ordunun eylemleri aktif ve başarısı olumlu olarak sunulmuştur. “Kıtaatımız” tanımlaması, gazetenin bu eylemde ordunun yanında ve tarafında olduğunu açıkça göstermektedir.

Kara ve hava kuvvetlerimizin bir kuş bile uçurtmadığı bu sahada kendilerine hiç bir yardım gelmeyeceğini anlıyan şakiler büyük bir ümitsizlik içindedirler. (*Kurun*, 20 Haziran 1937)

Kurun gazetesinin 20 Haziran tarihli haberi ordunun güçlü oluşunu “kuş bile uçurtmamak” şeklinde temsil etmiştir. Dersimli “ümitsizlik” içinde olarak sunulmuştur. *Kurun*, ordunun zafer kazandığına ve Dersimlinin yenildiğine işaret etmektedir.

Devlet otoritesi, Hükümet kuvvetleri orada bütün hakimiyeti ele almış bulunmaktadır. Yeniliklere karşı koymak cüretine yeltenen ağalar kısıkvrak çember içine alınmışlardır. (*Tan*, 18 Haziran 1937, s. 6)

Tan ise duruma benzer olacak bir haberi 18 Haziran tarihinde sayfalarına taşımıştır. Haberde ordu, zafer kazanan pozisyonunda gösterilmektedir, hâkimiyeti ele almıştır. Haber orduyu “ele alan” eylemiyle aktif olarak sunarken, “çember içine alınan” ifadesiyle Dersimliyi pasif olarak temsil etmiştir.

Cumhuriyet topraklarının dağında, taşında, her köşesinde nizam, kanun ve medeniyet her menfaatin üstünde yürüyecektir. Şanlı Türk Ordusu bunu bilmeyenlere bildirecek kadar kuvvetlidir. (*Yeni Köroğlu*, 19 Haziran 1937)

Dünyaya pes ettiren yaman Türk ordusunun süngüsü dışarıdaki düşmanı nasıl kahrederse içerdeki cahili de öyle mahveder. Türk ülkesinde gözü olanla Türk toprağında fesat çıkaranın âkıbeti birdir: Ölüm! (*Yeni Köroğlu*, 3 Temmuz 1937)

Yeni Köroğlu gazetesinin 19 Haziran ve 3 Temmuz tarihli yayınları, Türk ordusunun kendisine karşı gelenlere karşı istediğini yaptırabilme gücünde olduğunu vurgulayarak, Türk ordusunun güçlü olduğu söylemini pekiştirmektedir. Birinci alıntıda Türk ordusu “nizam, kanun ve medeniyet” bildiricisi olarak ifade edilmiş, Dersimlilerin ise bunlara sahip olmadığı ima edilmiştir. Dersimli “fesat” olarak sunulmuş, Türk ordusu bu alıntıda gücü çağrıştıran “pes ettiren”, “kahrettiren”, “yaman” ve “mahveden” olarak tanımlanmıştır. Ordu burada “şanlı” olarak sunulurken pozitif olarak konumlanmıştır. İkinci alıntıysa düşmanlığı dışarıdan ve içtenden gelen olmak üzere iki açıdan ele almaktadır. Gazete, Dersim’in iç düşman olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu anlamda, içerdeki düşman olması sebebiyle Dersim’in ölümü hak ettiği söylemi yeniden üretilmekte, siyasal otoritenin şiddet tekeli hegemonize edilmektedir.

Harekât öyle yıldırım gibi bir süratle inkişaf etmiştir ki mayısın onuncu günü Dersim her tarafla irtibatını kaybetmiş, bütün yollar tutulmuş ve Tuncelinin asi mıntıkası sıkı bir kordonla çevrilmiştir. Kuvvetlerimiz bununla iktifa etmemişler ve derhal mıntakayı tarayarak ilerlemeğe başlamışlardır. (Yeni Asır, 18 Haziran 1937, s. 3)

Yeni Asır da 18 Haziran tarihli haberinde ordunun hızlılığını haber yaparak, maharetini övmüştür. Gazetenin ordunun hızlı oluşunu “yıldırım gibi” metaforuyla vermesi dikkat çekicidir. Böylece güçlü ordu, “göz açıp kapayıncaya kadar” duruma hâkim olmuş, kısa bir süre içerisinde savaş kazanılmıştır!

Bunlar medyada siyasal otoritenin olumlu, Dersim’in ise olumsuz temsiline iyi örneklerdir. Böylece Türk ordusunun güçlü olduğu söylemini yeniden üretilmekte, Dersim’in hızlı biçimde yenildiği imgesini oluşturulmaktadır. Oysa en basitinden, Wadie Jwaideh’e göre Türk hükümeti, Dersim’de olayların kontrol altında olduğunu iddia etse de Kürtler gerilla savaşına yönelmiş ve orduya aylarca meydan okumaya devam etmiştir. (Jwaideh 2009, s. 428). Ancak elbette haberlerde bu bilgilere rastlamak pek mümkün değildir.

Devletin Şefkatli Olduğu Vurgusu

Dersim olaylarında hükümetin medyada temsili “şefkat” kavramı üzerinden de incelenmeyi hak ediyor. Yazılı basın Dersim olaylarında hükümeti ve orduyu “şefkatli” olarak sunmuştur. Sözlüklerde şefkat kelimesi “acıyarak, koruyarak sevmek” anlamına gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kavramın medyada öne çıkarılması siyasal otoriteyi “isyan edene bile şefkatle yaklaşan” olarak inşa etmektedir. Dersimli bu temsilde kendine şefkat gösterene isyan eden olarak gösterilmektedir. Ayrıca “şefkat” vurgusu ast-üst iliş-

kisinin Dersimlinin aleyhine pekişmesinde de etkindir. Şefkat, genellikle ast olana gösterilen bir duygu hali olup astlık ilişkisini yeniden üretmektedir.

Dehalet edenlerden 60 kişiye hükümet ekmek ve yiyecek göndermiştir. Bunlar hükümetin şefkatinden çok mütehas-sis olmuşlardır. (*Akşam*, 1 Temmuz 1937, s. 2)

Akşam gazetesi hükümetin şefkatli oluşunu bir örnek üze-rinden açıklamaktadır. 1 Temmuz tarihli bu haberde hükü-metin teslim olan 60 kişiye ekmek ve yiyecek gönderdiği ya-zılmış, bu davranışın Dersimlileri çok duygulandırdığı belir-tilmiştir. Teslim olan birinin yiyeceksiz bırakılabileceği ima edilircesine, teslim olanlara ekmek ve yiyecek verilmesi şef-katin göstergesi olarak sunulmuştur.

Çapulcu eşhastan üç asi sergerde daha cumhuriyetin ra-him kanunlarına teslim oldu. (*Yeni Asır*, 18 Haziran 1937)

Yeni Asır gazetesinin 18 Haziran tarihli haberiye Cumhu-riyet kanunlarını “rahim”, yani şefkatli olarak sunmuştur. Aynı zamanda Allah’ın isimlerinden biri olan “rahim” ke-limesi “bağışlayıcı, sevdiklerine merhamet eden, onları ko-ruyan, onlara acıyan” anlamlarına gelmektedir. Bu anlam-da kanunların rahim olması Cumhuriyet’in şefkatli oluşuna gönderme yapmaktadır. Haberde kanunların ne gibi şefkat öğeleri barındırdığı belirtilmemekte; siyasal otoritenin şef-katli olduğu söylemi belirli bir olguya dayandırılmadan söy-lem kendi kendini yeniden üretmektedir.

Dersim hastalığını kan dökmeden tedavi için büyük bir sa-bır gösterilmiş ve elden gelen her şey yapılmıştı. (Erenel, 17 Haziran 1937, s. 7).

Tan gazetesinde yer alan 17 Haziran tarihli Latif Erenel’in haber yazısı isyanda yaşanan ölümleri şefkat söylemi üze-

rinden anlatmaktadır. Dersim bu temsilde hastalık, hükümetse tedavi eden konumundadır. Yazı, ölümlerin olması için çok sabır gösterildiğini, dolayısıyla meydana gelen ölümlerin istemeden olduğunu ifade etmektedir. Böylece ölümlerden Dersimlilerin sorumlu olduğu ima edilmekte; olayların sorumluluğunun âdeta mağdura yüklendiği görülmektedir.

Bugüne kadar ıslahat projelerini geciktirmiş ise bunun sebebi şefik ve rahim olmak, kan dökülmeden başarmak istemesindendir. (*Yeni Asır*, 19 Temmuz 1937, s. 5)

Yeni Asır, 19 Temmuz tarihli haberiyle ıslahatların gecikme nedenini hükümetin bunca zamandır insanları öldürmek istemeyişine bağlamaktadır. Hükümet, habere göre “şefik ve rahim” olduğundan kan dökülmesini istememektedir. Öldürme eylemleri haberde “kan dökülme” olarak sunulmuş, fail gizlenip durum yumuşatılmıştır. Gazete bu haberi, bir alıntı olarak sunmamış ve kaynak belirtmemiştir. Bir yorum haberinin bir durum haberi olarak sunulması söz kosunudur.

Hükümet kuvvetlerinin işgali altında bulunan yerlerde hacil [utanan] vahşi, fakat zeki ve kurnaz Dersimli yollarda gündelikte çalışarak para alıyor, kendisine dokunulmadığını, sevildiğini, daima sevilerek rahat ettirileceğini duyuyor ve inanmıyor. (Ahmed, *Kurun*, 8 Temmuz 1937, s. 7).

Kurun gazetesinin Niyazi Ahmed imzalı “Vahşi ve En Kurnaz İnsanlar Arasında” başlıklı makalesi de hükümeti şefkatli olarak sunmaktadır. Dersimliler bu haberde “vahşi, zeki ve kurnaz” olarak tanımlanmaktadır. Haber, Dersimlilerin iş sahibi olduğunu belirtmekte ve sevildiğini ifade etmektedir. Ancak Dersimlilerin nerede iş bulduğuna dair bil-

gi bulunmamaktadır. Makaleye konu olan haberin kaynağı da belirtilmemektedir. Hükümetin şefkatli olduğu söylemi, vahşi olana iş vermekle hegemonize olmaktadır.

Tayyarelerimiz attıkları beyannamelerde Hükümet'in şefkat ve ulüvvü [ulvi] cenabına teslim olmamaları takdirinde şiddetle hareket edileceği, teslim olacaklara iyi bir vatandaş sıfatıyla bakılacağı bildirilmiştir. Onlar da çoluk çocukları ile teslim olmağa başlamışlardır. (*Anadolu*, 18 Haziran 1937, s. 3)

Anadolu gazetesiye hükümetin şefkatini ifade eden beyannamelerin uçaktan atılışını haber yapmıştır. Beyannamelerde yazan ifadeler gazete için doğru bir haber niteliği taşımaktadır. Gazete beyannamelerdeki bilgileri sadece haber olarak vermemiş bir gerçek olarak da sunmuştur. Gazeteye göre beyannamelerin atılmasından sonra Dersimliler teslim olmaya başlamıştır. Ne var ki, haberde teslim olma bilgisinin yeri, zamanı ve teslim olan kişi sayısı belirtmemiştir.

Sonuç olarak baktığımızda hükümetin şefkatli olduğu söylemi medya metinlerinde mutlak hakikat olarak temsil edilmektedir. Bu söylemin medya metinlerinde herhangi bir olgusal gerçekliğe dayandırılmadığı da görülmektedir. Dersimliye iş verilmesi, teslim olan Dersimliye yiyecek verilmesi, teslim olan Dersimlilere “iyi” vatandaş olarak bakılacağı bilgileri hep devletin şefkatinin göstergeleri olarak sunulmaktadır.

miştir. Özellikle imar ve inşaa temasıyla Dersim'de yaşananlar sonuçları üzerinden meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

İncelenen dönemde sadece Dersim'le ilgili değil, aynı zamanda Doğu ve Güneydoğu bölgesinde de imar hareketleri olduğunu belirten haberler sık sık göze çarpmakta. Konuyla ilgili haberlerin Dersim olayları devam ederken, şehirlerin isimleriyle birlikte verilmesi üzerinde durulması gereken bir nokta olarak değerlendirilebilir. Zira bu haberlerle verilmek istenen mesaj açıktır: Medya bu haberlerle Dersim'de de imar ve inşaa adımlarının isyandan hemen sonra başlayacağını ima ederek, Dersim'e bir örnek olarak sunulmaktaydı. Kısaca medya Dersimli'ye eğer isyan etmezlerse benzer inşaa faaliyetlerinin orada da başlayacağını söylemektedir.

Dehalet eden Dersimliler imar işlerinde çalışmağa başladılar. (*Haber*, 29 Haziran 1937, s. 7)

Her tarafta sükûn ve tabii hayat hüküm sürmektedir. Müfrezelerimize dehalet eden yüzlerce Dersimli yollardaki inşaat ve imar işlerinde çalışmaktadır. (*Kurun*, 29 Haziran 1937, s. 6)

[A]sayış müfrezelerimize dehalet edenler, imar müfrezelerimiz tarafından açılmakta olan yollarda sevine sevine çalışıyorlar. (*Tan*, 29 Haziran 1937)

Tan, *Kurun* ve *Haber* gazetelerinin 29 Haziran tarihli haberleri Dersim’de imar işlerinin devam ettiğini vurgulamaktadır. Her üç gazetenin de aynı haberi, aynı tarihte yayımlamış olması dikkate değerdir. Nitekim haberin benzer sözcükler, tanımlamalar, açıklamalarla kullanıldığı görülmektedir. *Tan* bir adım daha ileriye giderek habere duygusal öğeler de katmış, Dersimlilerin “sevine sevine” çalıştığını belirtmiştir.

Gazeteler isyandan vazgeçenlerin iş sahibi olacağını ima ederek “dehalet eden”, devlete sığınan yüzlerce insanın imar işinde çalıştığını iddia etmektedir. *Haber*, bu vesileyle imar işlerinin sürdüğünü de söylemiş olmaktadır. Ne var ki, gazetelerden hiçbiri haber kaynağını belirtmemiş, bilginin nasıl elde edildiğini ifade etmemiştir. Değindiğimiz gibi haberin aynı günde, benzer sözcük ve sözdizimleriyle yayımlanması söz konusu bilginin ortak bir kaynaktan geldiğini göstermektedir. Görünen o ki, haber kaynağı, aynı haberi üç farklı medya kuruluşunda yayımlatarak Dersim’de siyasal otoritenin söylemlerini mutlak gerçek olarak yaygınlaştırmak istemektedir.

Eski Ankarayı bilenler ile yeni Ankaranın nasıl kurulduğunu bilenler Tuncelideki bayındırlık faaliyetlerini anlamakta güçlük çekmeyeceklerdir. Yerin altından kaçan su-

yu gökten düşenle birleştirerek orta Anadolu yaylasına deniz yaratan Cumhuriyet azmi şimdi burada asi ve serkeş bir tabiatle cenkleşmekle meşguldür. (*Anadolu*, 8 Temmuz 1937, s. 5)

Tunceli mintakasında büyük bir bayındırlık hareketi başlamıştır. Her tarafta yollar açılmakta, köprüler kurulmakta ve bu işlerle merkezden gelen müteaddid [çeşitli] fen heyetleri meşgul olmaktadır. Hatta maden araştırmalarına bile başlanmış, şimdiden müsbet neticeler alınmıştır. (*Cumhuriyet*, 26 Haziran 1937, s. 3)

Anadolu gazetesinde 8 Temmuz'da çıkan haber, Dersim'in imar durumunu eski Ankara'ya benzeterek açıklamaktadır. Haber, hükümeti, "yaylaya deniz getiren" bir azmin sahibi şeklinde sunup överek hükümetin imkânsız gerçekleştirebilecek kadar azimli olduğunu vurgulamaktadır. Gazete farklılığın ne olduğunu belirtmese de eski Ankara ile yeni Ankara arasında büyük bir fark vardır. Bu farklılığı yaratan da Cumhuriyet'in azmidir. Haber, Dersim'i görenlerin şaşkınlık geçireceği bilgisini tartışmasız doğru olarak sunmakta, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren bunu hep yapmakta olduğunu ima etmektedir.

Bahri Turgut imzalı *Cumhuriyet* gazetesi haberi de Dersim'de imar işlerinin tüm hızıyla sürdüğünü belirtmektedir. Habere göre her tarafta yollar ve köprüler kurulmakta, maden aramalarından olumlu sonuçlar elde edilmektedir.

Tuncelinde nafia işlerine hız verildi

Tuncelinden bir görünüş

Elâzığ, 4 (Hususi) — Tuncelinde nafia işlerine hız verilmiştir. Köprü, mekteb ve yol işleri görülmüş bir sür'atle ilerlemektedir. İlgâf edilen halk, cumhuriyet

hükûmeti'nin her hususta gösterdiği şefkat ve himayet karşısında minnet ve şükran duygularını izhar etmektedir.

Perişan bir halde bulunan şakiler ise son günlerini yaşamaktadırlar.

(Tunceli dağlarından mektup 6 ncı sayfada)

Son Posta, 5 Temmuz 1937.

Sonuç olarak Dersim harekâtının nedenleri bayındırlık faaliyetleri üzerinden anlatılarak hegemonya inşası sağlanmakta; “imar ve inşa eden” devlet söylemi, Dersim harekâtını meşrulaştırmak üzere kullanılan bir tema haline dönüşmektedir. Dersimlilerin devlete direnç gösterip imar ve inşa faaliyetlerini engellemesi durumunda şehrin geri kalacağı, bayındır bir hale gelemeyeceği ifade edilmektedir. Bu imanın bir başka sonucu da şüphesiz olayların sorumluluğunu Dersimlilere yüklemektedir.

Hükümetin Olumsuz Eylemlerinin Gizlenmesi

Olumsuz haberlerin gizlenmesini medya metinleri üzerinden okumak güçtür. Biz de medya metinlerini gramatik açıdan ele alarak salt yapısal yanlılık analizine tâbi tutacağız. Bu nedenle bu bölümün gayesi medyanın hangi haberleri gizlediği değil. Yapısal analizin yanında olumsuz eylemlerin normalleştirilme biçimleri incelenecek.

B. Celal Bayar Tunceliden bahsederken diyor ki: “Çıplak kayalar içinde yaşayanlara Türkiyemizde mesut topraklar bulacağız.” (*Kurun*, 26 İkinci Teşrin 1937)

Kurun gazetesinin spottan verdiği haber, olumsuz bir haberin olumlu olarak sunuluşuna bir örnektir. Haber, Dersimlileri göçertmenin gerekli olduğunu ima eden bir metindir. Göçertme burada “mesut topraklar bulmak” olarak ifade bulmuştur. Bu haberde Dersimliler “çıplak kayalarda yaşayan” insanlar olarak sunulmakta, Dersim’in doğası olumsuz olarak temsil edilip buradan göçertilmenin Dersimliler için olumlu olacağı ima edilmektedir.

Türkiye’de çıplak kayalar içinde bedbaht bir hayat sürmekten başka nasib bulamıyacak olanları da oralarda bırakmıyacağız. Geniş Türkiye’imizde onlara mesud topraklar bulacağız. Binlerce işçi geçindirecek olan endüstri merkezlerimiz, mümbit ve müsaid topraklarımız birçok yurddaşlarımızı iptidaî bir hayata mahkûm olmaktan kurtarmamızı kolaylıkla mümkün kılar. (*Akşam*, 25 Teşrinisani 1937, s. 9).

Akşam gazetesinin haberinde de Celal Bayar’ın olumsuz anlamlar içeren göçertme açıklaması, mesut toprak bulmakla yer değiştirmiştir. Olumsuz tema gizlenmiş bunun yerine olumlu bir tema görünür olmuştur.

Bu iki örnekte de görüldüğü üzere göçertme öncesinde bunun gerekli olduğu söylemi yaygınlaştırılmakta, âdetâ sonrası için bir tür hazırlık yapılmaktadır. Göçertmenin meşruluğu iki neden üzerinden temsiliyet kazanmaktadır: Dersim'in olumsuzlanan doğası ve göçertmenin gerçekleşeceği yerin olumlanan doğası. İki gazetenin bir diğer ortak özelliği ise daha önce başka örneklerde de gördüğümüz gibi hükümetin beyanatını haber olarak sunmasıdır. Böylece bu beyanlar Bayar'ın beyanı olmaktan çıkıp gazetenin gerçeği olarak sunulmaktadır.

[A]skerimiz, şakilerle sıkı bir münasebet tesis ederek kahir bir ateşte kırdığı asileri Tuncelinin yegâne tahassungâhı [sığınak] olan Kutu deresine ve Töjök dağlarına ilticaya mecbur etmiştir. Takriben 5000 silâhlı tahmin edilen asilerden birçok sergerde yaralanmış, ölmüş ve kısmen teslim olmuştur. (*Anadolu*, 18 Haziran 1937, s. 6)

Anadolu gazetesinin 18 Haziran tarihli haberinde Dersim'de yaşanan bir çatışma anlatılmaktadır. Gazete ölüm haberlerini sunarken, ölümün olumsuzluğunu saklamıştır. Öldürme eylemleri “kırmak” olarak sunulurken, Dersimli de kırılan olarak sunulup nesneleştirilerek Türk ordusunun öldüren konumu gizlenmiştir. Durum anlatılırken “sergerde-ler yaralanmış, ölmüş” şeklindeki pasif ifadeler kullanılması da dikkat çekicidir. Böylece aktif özne gizlenmiş; kimin yaralayıp öldürdüğü belirsizleştirilmiştir. Oysa gazete öldürme eylemini Dersimliler yaptığında tam tersi bir tutum sergilemektedir. Dersimlilerin dahil olduğu haberlerde öldürme eylemi aktif olarak sunulmakta ve öldüren belirginleştirilmektedir.

Kurun gazetesinin 17 Temmuz tarihli haberi böyle bir duruma örnektir: “Dersimliler kendilerini tahrik eden adamı nasıl öldürdüler?” (*Kurun*, 17 Temmuz 1937). Haber, Der-

simli muhalefet liderlerinden Ali Şir'in öldürölme olayıdır. Öldürme eylemini gerçekleştirenler Dersim olaylarında hükümet tarafını seçen Dersimlilerdir. Gazete haberde, yukarıda değindığımız aksine öldürme haberini pasif cümleyle sunmamış aktif özneyi belirginleştirmiştir. Haber, hükümetten yana olsalar bile Dersimlilerin öldürme eylemlerini belirgin olarak sunmaktadır.

Son Posta gazetesinin haberi de benzer bir örnek sunmaktadır. Gazete isyanın sonucunu haber yapmış, Cumhuriyet idaresini "kuvvetli" ve "şefkatli" olarak sunmuştur. Habere göre isyana girenlerden 265'i maktul düşmüştür. Ancak yazım tarzı ölenlerin kimler tarafından öldürölldüğünü belirsizleştirmiş; ölenleri "öldü" şeklinde sunmamış, "maktul" olarak ifade etmiştir:

Alınan netice Cumhuriyet idaresinin kuvvetli olduğı kadar şefkatli olduğunu da göstermiştir. İsyana iştirak edenlerden 265'i maktul düştü, 849'u teslim oldu. (*Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 5)

29 Haziran 1937'de *Cumhuriyet* gazetesinin Sabiha Gökçen ile yaptığı mülakat da olumsuz eylemlerin gizlenmesine benzer bir örnek teşkil etmektedir:

Harekât mıntıkasında uçuyordum. Muhalefetçilerin meskun bulundukları bir köy üzerinde idim. Çok alçaldım ve takriben yerle aramda 10 metroluk bir mesafe kalmıştı. Tam bu sırada dam üzerinde duran dört şaki birden tüfeklerini bana çevirdiler. Derhal makineli tüfeğı tevcih ederek taramağı başladım. Meslek hayatımda ilk beklemediğim hâdise ve heyecan budur. (*Cumhuriyet*, 29 Haziran 1937, s. 6).

Alıntı Sabiha Gökçen'in Dersim'de yaşadıklarından bir anekdotdur. Gökçen, öldürme eylemini "taramakla" ifade

etmiştir. Uçtuğu yer “harekât mıntıkası” olarak sunulmuş; işgal alanı, saldırı alanı şeklindeki anlamlar gizlenmiştir.

Tüm bu ve benzeri örnekler medyada siyasal otoritenin sorumlu olduğu eylemleri gizlemekte, örtmektedir. Kısaca “biz” grubu olumsuz eylemler içinde gösterilmemektedir.

Ankarada bir karar daha verilmişti; herhangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve âdetle aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafetle reis, bey, ağa ve şeyhlere ait tanınmış kayıtlı kayıtsız bütün gayrimenkuller devlete geçiyordu. Alâkalı makamlar Dersim’de aşiret ağasının kendi hakkı olmıyan memleket malını tesbite başlamışlardı. (Erenel, 18 Haziran 1937, s. 6).

Tan’da Latif Erenel imzasıyla çıkan haber hükümetin olumsuz eylemlerini gizlemeye dönük önemli bir örnek teşkil etmektedir. Gazete, Dersimli ağa ve şeyhlere ait maddi her şeyin devlete geçmesini haber yapmıştır. Haber, Dersimlilerin mülküne el koymayı “devlete geçmek” şeklinde sunmaktadır. Haberde aktif özne yine gizlenmekte, gayrimenkuller devlete sanki kendi başlarına geçmişler gibi bu işlemlerin kim tarafından yapıldığı bilgisi belirsizleşmektedir. Dersimlilerin el konulan gayrimenkullerinin “hakkı olmayan memleket malı” ifadesinin kullanılması da dikkat çekicidir.

çimlerinden biri de bu olumlulukların Dersimlilerin dilinden aktarılmasıdır. Bu aktarımlarda elbette hükümetin olumsuz eylemlerine yer verilmez; Dersimliler, hükümetin sadece olumlu eylemlerinden söz etmektedir. Bu stratejinin gayesi açıktır: Devletin Dersim söylemini mutlak gerçeklik olarak temsil etmek. Olayların birincil failleri Dersimliler olduğundan bu kişilerin hükümet hakkındaki tanımlamaları ikna edici olmaktadır. Dolayısıyla da hükümetin her türlü eylemi, sonuçları üzerinden değerlendirilmiş ve onaylanmış olacaktır.

- Evvel mi iyi idi, şimdi mi?
- Şimdi çok iyidir. Keşki hep böyle olsa.
- Niçin?
- Bol bol beyaz ekmek yiyoruz.
- Sizin ekmek nasıl?
- Siyah darıdan. (*Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1937, s. 7)

4 Temmuz tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, Bahri Turgud'un Dersimli bir köylüyle yaptığı söyleşiyi haber yapmıştır. Söyleşinin hangi köyde geçtiği belirtilmemiştir ancak görüşmeye muhabirin sorularının yön verdiği açıktır. Muhabir, köylüden eskiyle yeniye karşılaştırmasını istemekte; köylü de hükümetin müdahalesinden sonra artık bol bol beyaz ekmek yediğini ifade etmektedir. Hükümet sadece ekmek getiren değil, hem beyaz hem de bol bol ekmek getiren konumundadır!

Yusuf han reisi diyor ki: bu işe bir çare bulup önleyemedim. Onun için devlet beni assa kanım helal olsun. Bugün kırmızı dağda, Demenan aşiretlerinden biri kapkara göğsünü açtı ve dedi ki: Bu aç doyacak...! Devletin efendimiz olmasını isteriz. Devlet efendimiz olursa karnımız doyar. (*Kurun*, 24 Haziran 1937)

Kurun gazetesi 24 Haziran tarihli haberine Dersimli iki aşiret reisinin sözlerini taşımıştır. Habere, Yusufhan aşire-

ti reisinin isyan edenleri engelleyemediği için kendini suçlu hissettiği vurgusu hâkimdir. İsyanı önleyemediği için kendisini sorumlu tutmakta, bundan dolayı devlet kendisini asar-sa kanının helal olduğunu söylemektedir. Bu haber aynı şekilde *Haber* gazetesinde de “Asılsam kanım helâldir!” (*Haber*, 24 Haziran 1937) başlığıyla çıkmıştır. Yusufhan aşireti reisi isyana katılmamış olsa da kendisini sorumlu hissetmektedir çünkü isyanı engelleyememiştir. Aşiret reisinin isyanı kötölemesi de, isyana katılanların asılmayı hak ettikleri yönündeki sözleri de dikkat çekicidir. “Kanım helaldir” vurgusunun haber değeri taşımasında, hatta başlığa çıkarılmasında olaylar sırasında dökülen kanların helal olduğu anlamı oluşturmaları önemli bir etkidir. Medya, dökülen kanların helal olduğu söylemini Dersimlilerin dilinden aktararak bunu daha da meşrulaştırmaktadır.

“Seyit Rıza benim dayımı öldürttü. Bu herifin sinsi haydutluğu yüzünden hiç rahat yüzü göremiyorduk. Kazandığımızı elimizden alıyor bize rahat yüzü göstermiyordu. Şimdi, hükümetimizin bizi koruması ve bakması sayesinde hem kazanıyor hem de rahat ve huzur içinde yaşıyoruz.” (*Tan*, 29 Haziran 1937)

“O benim dayımı öldürttü. Yaptığı zulümlerden rahat edemiyorduk. Kazandığımızı elimizden alıyordu. Şimdi, Cumhuriyet hükümetinin kuvvetlerle başımızdan uzaklaştırılan bu hainden kurtulduk. Şimdi çalışıp kazanıyoruz. Hükümet sayesinde rahat ve korkusuz yaşıyoruz...” demiştir. (*Kurun*, 29 Haziran 1937, s. 2)

29 Haziran tarihli *Kurun* ve *Tan* gazetelerinde aynı haberi görüyoruz. *Kurun*’un “Seyit Rıza yaralandı” başlığıyla, *Tan*’ınsa “Sergerde Seyit Rıza yaralandı” başlığıyla sunduğu haberin konusu Seyit Rıza’nın Türk ordusu tarafından tehli-

ke olmaktan çıkarılmasıdır. *Kurun* gazetesi muhabirin ismini Niyazi Ahmed diye belirtmiş fakat *Tan* muhabirin ismini belirtmemiş “hususî muhabirimizden” diye aktarmıştır. Haberde konuşulan kişi Sin nahiyesinden Hasan Dede isimli bir Dersimlidir. Hasan Dede’ye göre Dersim’de artık rahat ve korkusuz yaşanılmaktadır çünkü “tehlikeli”, “hain” Seyit Rıza yoktur. İki gazete arasındaki tanımlama farklılıkları incelendiğinde, gazeteler aynı tarihli olmasına ve aynı kişiyle konuşmalarına rağmen bunun farklı sözcüklerle sunulduğu görülmektedir. *Tan* gazetesindeki alıntı Seyit Rıza’yı “sin-si haydut” olarak tanımlarken, *Kurun* gazetesindeki alıntı “hain” şeklinde tanımlamıştır. *Tan*, hükümeti “kazandıran, rahat ve huzur içinde” yaşamayı sağlayan olarak sunarken; *Kurun*, “rahat ve korkusuz” yaşamayı sağlayan olarak vermiştir. Dikkat çekici olan durumsa her iki gazetenin bu alıntıları tırnak içerisinde vermeleridir. Böylece bu sözcüklerin tamamının Hasan Dede’ye ait olduğu belirtilmiştir. Gazetelerin haberin sunumunda bir değişiklik yaptıkları aşikârdır ki, bunlar Dersimlileri olumsuzlayacak değişikliklerdir. Aynı kişiyle yapılan röportajın farklı şekilde yayımlanması ciddi bir tahrifat örneğidir. Sonraki günlerde herhangi bir tekzip haberi de yoktur. Bu haberdeki tahrifat ideolojik yanlışlığı gözler önüne sermektedir.

Ben bu kadar yaş yaşadım, eski Osmanlı ordularile de ica-bında çarpıştım. Fakat Cumhuriyet hükümetinde gördüğüm kuvvet ve kudreti hiç bir şeyde göremedim. Evimi bombaladılar her bir bombanın ağırlığı kırk elli okkadır. Bu ateşe cehennem dayanamaz sen ne söylersin? (Akşam, 22 Eylül 1937, s. 5)

Seyit Rıza; ‘Ben delinin biriyim Cumhuriyet hükümetine karşı olmak kim ben kim. Beni tımarhaneye götürün kardeşler’ demeye başlamıştır. (Haber, 21 Eylül 1937, s. 3)

22 Eylöl tarihli *Akşam* gazetesi haberi Seyit Rıza'nın 13 Eylöl tarihinde yakalanmasından sonra çıktığı mahkeme-
de yaptığı konuşmadandır. Haberde, Seyit Rıza'nın dilinden
hükümetin gücü Osmanlı ordularıyla karşılaştırmakta ve
hükümetin çok daha güçlü olduğu vurgulanmaktadır. *Haber*
gazetesiye 21 Eylöl'de yine Seyit Rıza'nın dilinden hüküme-
tin gücünü kendisini olumsuzlayarak vermiştir. Habere göre
Seyit Rıza isyana nasıl yeltendiğinin şaşkınlığını yaşamakta-
dır. Çünkü hükümet çok güçlü kendisiye hükümetle kıyas-
landığında çok güçsüzdür; hükümetin gücünü küçümse-diği
için kendini âdeta deli gibi hissettiği belirtilmektedir. Bu ör-
neklerde de açıkça görüldüğu üzere hükümetin güçlü oldu-
đu söylemi, Seyit Rıza'nın dilinden aktarılarak bunun mut-
lak bir gerçek olduğu ima edilmektedir.

Atatürk bizim namusumuzu bağışladı. Bizim namusumuzu
kayırıyor. Biz ne diye kayırmayalım. Allah nüfusunu [nüfu-
zunu] keskin eyleye. (*Kurun*, 4 Temmuz 1937, s. 7)

Kurun gazetesinde 4 Temmuz'da Niyazi Ahmed imza-
sıyla yayına çıkan makalede, Abo isminde bir Dersimli-
le yapılan sohbet anlatılmıştır. "Aksakallı Abo" başlığı-
yla yayımlanan makalenin alıntılanan bölümünde Abo, Ata-
türk'ü övmektedir. Konuşma, yazarın yönlendirmesiyle es-
ki Dersim ve yeni Dersim karşılaştırmasına gelmiştir. An-
cak sorular, yeni Dersim'in daha iyi olduğu cevabını ara-
mak üzerinedir. Yeni Dersim'in daha iyi olması siyasal oto-
ritenin eylemlerini meşrulaştıracaktır. Yazar, savaş çıkma-
sı durumunda çocuğunu askere gönderip göndermeyece-
đini sormuş, Aksakalı Abo bunu canı gönülden yapacağını
ifade etmiştir. Neden bunu yapacağını da yukarıdaki alın-
tıyla açıklamıştır. Aksakalı Abo'ya göre Atatürk namusları-
nı bağışlamış ve namusunu kayırmıştır. Atatürk'ün namu-
sunu bağışlaması, namusa el koyma hakkına sahip olduğu

anlamına gelmektedir ki, “isteseydi bağışlamazdı” anlamı da oluşmaktadır.

Cumhuriyetin, ordunun ve hükümetin Dersimlilerin dilinden medya pratiklerinde temsil edilişinin bir retorik biçimi olup okuyucuyu ikna etme stratejisi içerdiği görülüyor. Bu strateji, yaşananların sonuçlarının olumlu olduğunu ve olumlu sonuca eriştiğinden yapılmasının meşru olduğunu Dersimlilerin dili üzerinden ifade eder. Bu retorik biçimi siyasal otoritenin eylemlerini pozitif olarak konumlamakta, negatif etkili eylemleriniyse görmezden gelmektedir. Başka bir ifadeyle basın pratikleri Dersimlilerin dilinden seçici gözlem yapmakta, bu tarzda seçilen alıntılar siyasal otoritenin eylemlerini hegemonize etmektedir.

Harekâtın Sunuluşu

Değindiğimiz gibi, İsmet İnönü’nün 14 Haziran 1937’de mecliste yaptığı konuşmanın ertesinde Dersim’le ilgili birçok haber yazılı basında yer almaya başlamıştır. Dönemin yazılı basını Dersim’deki olayları “isyan”, “savaş” “işgal” olarak değil “Dersim Harekâtı” olarak tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu “harekât” kelimesini şöyle açıklamaktadır: “Belli bir amaç gözetilerek bir askerî birliğe yaptırılan manevra, çarpışma, çevirme, kovalama vb. işler.” Nitekim harekât kelimesinin kullanılmasıyla Dersim “çarpışılan”, “çevrilen” ve “kovalanan” şeklinde tanımlanarak negatif bir konumda yer almaktadır. Fakat buna rağmen bazı gazeteler olayları “işgal hareketi” olarak sunmuştur. Örneğin *Yeni Asır*’ın 19 Haziran 1937 tarihli manşeti “Kıtatumuz Deminan Köyünü İşgal Etmiştir” şeklindedir.

Yazılı basın olayların nedenini her haber ve her makalede belirtmektedir. Sunulan nedenler birbirinden farklıdır. Ancak yayınların ortaklaştığı bir hususlardan biri şudur: Dersimliyi negatif, hükümetiyse pozitif bir konumda sunmak.

İsmail Beşikçi'ye göre hareketin ilk safhalarında hükümet çeşitli kitle haberleşme araçlarıyla "Müstakil Kürdistan" kurulmaya çalışıldığını, bu bakımdan ülkenin bölünmeye çalışıldığını yayar. Hükümet bu şekilde Kürt ulusal hareketine karşı sivil ve askerî Türk bürokratlarını, yöneticileri etkilemeye çalışır. Fakat isyanın kanla boğulmasından sonra ağız değiştirerek isyanın etnik bir nedeninin olmadığını, ağaların, şeyhlerin kendi sınıfsal çıkarlarını korumak için, fakir halk kesimini sömürmek amacıyla giriştikleri gerici bir hareket olduğunu belirtmiştir. Bu propagandada hedeflenen kitle ulusçu demokrat Kürt unsurlarıdır (Beşikçi 1990, s. 51). Böylece Kürtler arasında parçalama yöntemine gidilmiştir. Aşağıda da göreceğimiz gibi incelenen haber metinleri hareketi etnik bir hareket olarak sunmaktan kaçınmıştır. Medya, Dersim Harekâtı'nın nedenini ağa, şeyh ve seyitlerin kendi çıkarlarını korumak için giriştiği gerici bir eylem şeklinde sunmuştur. Harekât bu şekilde temsil edilerek Dersim'in etno-politik yanı gizlenmekte, Kürt oluşu iptal edilmektedir. Başka bir ifadeyle devlet söyleminde kategorize olan bastırma, unutturma ve yeniden yorumlama aşamaları, medya metinlerinde de karşılaşılmaktadır.

Bu çerçevede, bu bölümde izlenecek tema Dersim'de yaşananların nedeninin dönem medyasında nasıl temsil edildiği olacak. Temel olarak şu soruların cevaplarını incelemeye çalışacağız: Yazılı basın yaşanan olayların nedenini nasıl belirtmektedir? Bu nedenler hangi stratejiler içermektedir? Hangi tematik ve sözdizimsel yapılar kullanılmıştır? Hangi yapılar ve söz dizimleri eksik bırakılmıştır? Sunulan nedenler Dersim'i ve Dersimliyi nasıl temsil etmektedir?

Harekâtın ve İsyanın Nedeni

Vilayetin adını değiştirmekle işe başlayan program yakın zamanlara kadar Dersim diye ikide bir nükseden yarayı radikal bir tedavi ile ortadan kaldırıp atmak için o dağlık vahşi bölgede ümran ve medeniyet tesis etmek kararının tafsiyat ve tatbikatından ibarettir. (Nadi, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1937, s. 1)

17 Haziran tarihli “Tunceli vilâyetimizin ıslahı ve medenileştirilmesi” başlıklı makalesinde Yunus Nadi, Dersim olaylarının nedenini iki başlık altında toplamaktadır: 1- Ikide bir nükseden yarayı kaldırıp atmak 2- Ümran ve medeniyet tesis etmek. Nadi, etrafına hastalık bulaştırabileceğinden Dersim’in tıpkı bir nesne gibi koparılıp atılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Dersim’in nasıl koparılacağı ve nasıl atılacağı yazıda belirtilmemiştir fakat “radikal” ifadesinden anlaşıldığı üzere koparıp atmanın geri dönüşsüz olması istenmektedir. Medyanın Dersim söylemi, bu örnekte görüldüğü üzere siyasal otoriteyi âdeta toplu katliama davet etmektedir; katliam, bu örnekte yaranın atılması olarak sunulmuş, bunun gerekli olduğu ima edilerek meşrulaştırılmıştır. Bu örnekte olayların “tedavi” olarak tanımlanması da hükümetin şifa dağıttığı söylemini üretmiş, Dersimli hasta olarak temsil edilmiştir. Nadi, Dersim olaylarının ikinci nedenini medeniyet tesis etmek olarak sunmaktadır. Ancak medeniyetin ne olduğu belirsizdir, Dersimlinin bunu isteyip istemediğine dair bilgi de yoktur. Ne var ki bu medeniyet söylemi, hem Dersimlinin medeni olmadığını hem de medenileşmesinin zorunlu olduğunu mutlak gerçeklik olarak inşa etmektedir. Dersim bölgesi için kullanılan “vahşi” tanımlaması da Dersim’in medeni olmadığı ve medenileşmesinin gerekli olduğu söylemini hegemonize etmektedir.

Nadi'nin makalesinin spot bölümünde yer alan ifade şöyledir: “Yekpare Türk vatanında küçük bir leke olan orasının adı gibi âdet ve ananeleri de tarihe gömülerek o yalçın dağlardan halkı elinin emeğiyle gül gibi yaşıyan bir vatan parçası çıkacaktır” (Nadi, 17 Haziran 1937, s. 1). Harekâtın amacı, Nadi'ye göre Dersim'in âdet ve ananelerini gömmek ve emeğiyle geçinen bir vatan parçası çıkarmaktır. Makale, Dersim'in ananelerini işe yaramaz ve zararlı olarak sunmaktadır. Dersimlinin âdet ve ananelerin binlerce yıl gelişerek gelen bir yaşam pratiği olmasının bir önemi yoktur; âdet ve ananelerin devam etmesini isteme hakkı yoktur. Dersim söylemi, belirli yaşam pratiklerini mutlak gerçeklik olarak temsil etmekte, dönüştürücü eylemlere meşruiyet kazandırmaktadır.

Bu örnekte Dersim küçük bir leke olarak tanımlanarak Dersim ve Dersimlinin özsel olarak kirli olduğu vurgulanmaktadır. Hükümetin eylemleri böylece bir nevi “kiri temizleyen” olarak sunulmuştur. Dersim'in kirli olduğu söylemi, bu açıdan siyasal otoritenin eylemlerini pozitif olarak sunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu örnekte, siyasal otoritenin eylemleri katliam olarak sunulmamış; bu eylemler, söylem üzerinden, kirliliğe karşı yapılan bir temizlik harekâtı olarak temsil edilmiştir.

Açlar ve çıplaklarla meskûn olan bir yer medenileştiriliyor, geriliğin ana merkezi olan bu muhitte şimdi Türk motorlarının uğultusu birbirine karışıyor. (*Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1937, s. 7)

Cumhuriyet'in 4 Temmuz tarihli “Kahraman bir Türk çavuşu tek başına koca bir dağı zapt etti” başlıklı haberinde de Dersim'in refaha kavuşacağı iddia edilmektedir. Habere göre Dersim'de motor sesleri gelmekte, insanlar işleriyle güçleriyle uğraşmaktadırlar. Gazete, yeni Dersim'i tanıtarak harekâtın nedenlerini anlatmak istemektedir. Başka bir ifadeyle ha-

rekâtın sonucu gösterilerek nedenlerin ne olduğu ve bunların ne kadar haklı olduğu vurgulanmaktadır. Gazete yeni Dersim'i eski Dersim karşıtlığıyla sunmaktadır. Eski Dersim "geri"yken yeni Dersim medeni olarak verilmektedir. Bu ikili karşılaştırma sonuçlar üzerinden dönüştürücü eylemlerin meşru olduğunu anlatmaktadır.

Bu talihsiz insanlara hürriyet ve kazanç hakkı vermek, medeni yaşamının şimdiye kadar yaşadıkları tarzdan çok farklı bir şey olduğunu anlatmak için onları ilkönce başlarındaki bu gasıplar kütlesinin elinden ve sevki idaresinden kurtarmak gerekti. (*Haber*, 25 Haziran 1937, s. 5)

25 Haziran tarihli *Haber*, Dersim Harekâtı'nın sebebini Dersim'deki talihsiz insanlara hürriyet ve kazanç hakkı vermek, medeni yaşamayı öğretmek olarak izah etmektedir. Hükümet, talihsiz insanlara hürriyet ve kazanç hakkı veren ve medeni hayatı sağlayan olarak temsil edilmiştir. Dersimli'ye tam aksine hürriyet ve kazanç hakkından yoksun, medeniyet bilmeyen ve bağımlı yaşayan olarak sunulmuştur. Karşımıza bir kez daha çıkan bu ikilik siyasal otoriteyi üst olarak konumlamakta Dersim'e hâkim olmasının gerekli olduğunu anlatan zihinsel altyapıyı oluşturmaktadır. Bu yazıda Dersimli liderler "gasıplar kütlesi" olarak tanımlanmaktadır. Ancak haber içerisinde Dersimlilerin nelerini gasp ettiklerine dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Gazete, bu kişileri bir nesne şeklinde ele almış, insan dışı varlıklar olarak sunmuştur. Bu örnekte Dersimli liderlerin öldürülmesinin veya göçertülmesi Dersimlilerin medenileşmesi sebebiyle olduğu belirtilmiş, bu durum meşrulaştırılmıştır. Gazete, Dersim olaylarında yaşananları bir "kurtarma" harekâtı olarak tanımlayarak hükümetin eylemlerini pozitif olarak temsil etmekte; hükümetin kurtarıcı olduğu söylemini yeniden üretmektedir.

Tunceli adı verilen Dersim asırlardan beri hükümet nüfuzu teessüs etmemiş pek iptidai bir yerdi. Hükümet burada medeni tesisat yapmağa kalkınca bu, iptida iyi karşılanmış, sonra bazı telkinat üzerine bir kısım reisler halkı ayaklandırmışlardır. Fakat hükümet çizdiği programda devam etmiştir. Yakında bu havalide tam bir sükûn teessüs edecek ve hükümet kararlaştırdığı ıslahata başlayacaktır. (Akşam, 16 Haziran 1937)

Akşam gazetesinin 16 Haziran tarihli haberi, Dersim olaylarının ne olduğunu ve neden ortaya çıktığını anlatmaktadır. Haber, harekâtın nedenini Dersim’de hükümetin nüfuzunu sağlamak ve Dersimlileri ilkel yaşamdan kurtarmak olarak sunmuştur. Haberin devamı şöyledir:

Tuncelindeki harekât hakkında gelen haberlere göre âsiler cenuptan [güneyden] geçtiği iddia edilen bazı casusların tahrikâtına kapılmışlardır... Bundan sonra bir karakola hücum edilmiş, ahşap bir köprü yıkılmış ve serkeşçe bazı hareketler yapılmıştır. (Akşam, 16 Haziran 1937)

Gazete, güneyden gelen casusların “tahrik”leri olduğunu belirtmiş ancak başka örneklerde de sıkça gördüğümüz gibi, bu bilgiyi hangi kaynaktan aldığını belirtmemiş; başka devletlerin isyanı teşvik ve tahrik ettiğini ima etmiştir. Haber, isyanı “ayaklandırma” olarak tanımlamış buna göre önce reisler isyana ikna edilmiş onlar da halkı ayaklandırmıştır. Dersimliler, görüldüğü üzere bu tanımda “pasif” olarak sunulmuştur. Haberin devamındaysa her ne kadar engellenmeye çalışılsa da hükümetin iyi şeyleri gerçekleştireceği belirtilmektedir. Hükümetin eylemleri “ıslahat” olarak tanımlanmış ve kararlılığı vurgulanmıştır. Örnekte görüldüğü gibi, Dersim olaylarının nedenini dış devletlerin teşvikine bağlamakta; bu söylem, siyasal otoritenin yaşanılanlardaki sorumluluğunu silmektedir.

Hükümet nüfuzu altına girmek istemiyen bu dağlı ve dü-rüst aşiretler aynı zamanda civarın sakin çalışkan halkı ve köylüleri için daimi bir korku ve tehlike membaı vücuda getiriyorlardı... Hakikaten, Türk milletinin tabii hayatı için-de bu garip çıban artık yaşamamalıdır. Türkün inkılap ve teceddüt hamlesi muntazam, modern bir hükümet kurmak azmi karşısında bir vilâyet, bir engel ve istisna halinde kar-sımıza dikilemez. (Akşamcı, *Akşam*, 22 Haziran 1937, s. 3)

22 Haziran tarihli *Akşam*'da İ.Y. Akşamcı imzasıyla ya-yımlanan "Tuncelinin Islahatı" başlıklı makale yine harekâ-tın nedenlerini açıklamaktadır: 1- Dersim'i nüfuz altına al-mak 2- Çalışkan halkın güvenliğini sağlamak 3- Modern bir kent kurmak 4- "Garip çıbanın", yani Dersimli aşiretlerin ortadan kaldırılması 5- İnkılap ve teceddüt hamlesi. Maka-le, Dersim'i nüfuz altına almak ifadesiyle Dersim'in kanun ve kural bilmediğini belirtmekte; Dersimlilerin çevre köyler için bir korku sebebi olduğuna işaret etmektedir. Ancak "ça-lışkan" ve işiyle gücüyle uğraşan köylüye tehlike yaratmanın "şekavet" iması taşıdığı açıktır. Dersim bu makalede de bir "çıban" olarak sunulmuş, koparılıp atılmasının hayırlı ola-cağı ifade edilmiştir. Ayrıca Dersimlinin modern bir kentin kurulmasını istemediğinden isyana başvurduğu da belirtil-mektedir. Dolayısıyla harekâtın amacı olumlanarak harekât sonuçları hegemonize edilmektedir.

Hükümetimizin doğu illerinde başladığı büyük ve çok fe-yizli ıslahat sayesinde refah ve saadet adımları atılırken se-nelerden beri masum halkı iğfal ve kendi melun fikirleri-ne alet eden bir takım sergerdeler paslanmış kafalarının bir türlü anlayamadığı yenilikleri ve yapılan büyük işleri şah-si menfaatlerine aykırı görmüşler ve halkı ayaklandırmaya kalkışmışlardır. (*Anadolu*, 17 Haziran 1937)

Ancak hurafelerin korkunç zincirleri içinde hapsettikleri halkın kurtuluşunu gören şeyhler tarihin haklarında ki hükmünü anlamakta gecikmediler. İyi bir vatandaş olmak şerefini bırakarak habasetin en ağırını irtikâb ettiler [suç işleme], yürüyen hareketi akıllarınca durdurmağa yel-tendiler. (Ünal, *UIus*, 22 Haziran 1937, s. 1, 5)

Yukarıdaki alıntılar, Dersim isyanını aşiret ilişkilerinden oluşan bir direnç olarak temsil etmektedir. Nitekim Yeğen'e göre de 1930 ile 1940 yılları arasında devlet söylemi, Kürt meselesine her baktığında orada bir etno-politik sorunu değil, aşiret ilişkilerinden oluşmuş toplumsal örgütlenmelerin çözölemeyişinden kaynaklı sorun görmektedir (Yeğen 2011, s. 139). Bu açıdan Kürt meselesi de aşiret ilişkilerinin çözölememiş olmasından kaynaklı bir mesele olarak ele alınmaktadır. Bu alıntılar da bu söylemi yeniden üretmektedirler. *Anadolu*, 17 Haziran tarihli haberinde harekâtın nedenlerinin birçok yönünü ele alan ve harekâtı olumlayan bir yazı yazmıştır. Haber, harekâtın, ıslahatları kendi çıkarlarına uygun bulmayanlara karşı yapıldığını belirtmiştir. Fakat haber, sonucu sebep olarak göstermektedir. Sanki belirli ıslahat eylemleri yapılmış fakat bunlar beğenilmemiş ve bundan ötürü harekât yapılmış gibidir. Oysa söz konusu olan önce Dersim'e yapılan harekâttir. Eğer mukavemet varsa bu harekâta karşı yapılmıştır. Dersimli ahali bu haberde "iğfal" edilen, "melun fikirlere alet" edilen ve "ayaklandırılan" şeklinde tanımlanmakta ve pasif konuma yerleştirilmektedir. Hükümetse "büyük ve çok feyizli ıslahat" yapan ve "refah ve saadet adımları atan" olumlu ve aktif olarak sunulmuştur. Dersimli liderler bu haberde "melun fikirli", "paslanmış kafalı", "sergerde" olarak gösterilmiştir. Lanetli fikirlerin ne olduğuna dair bilgi verilmemiştir. Fikirlerin izafi olması gazete için bir önem taşımamaktadır. Gazete, la-

netli fikir ve doğru fikir ikiliğinin mevcut olduğu söylemini mutlak hakikat olarak sunmaktadır. Söylem kendi ideolojik yaklaşımını mutlak doğru olarak sunmakta, bunun dışında-kileriye lanetli olarak tanımlamaktadır. Gazete, “paslanmış kafa”nın ne olduğunu ve nasıl olduğunu gösteren herhangi bir bilgi de vermemiştir. Pas metaforu zamanı geçen nesnelerin çürüme durumu olarak ele alındığında paslanmış kafanın zamanı geçmiş, geri kafalı anlamlarına geldiği görülür. Dersim’in geri kafalı olduğu ve zamanının geçtiği söylemi, siyasal otoritenin müdahalesine meşruiyet kazandırmaktadır. Yaşanılanların mağdurun karakterinden kaynaklandığı ima edilmekte, böylece yaşanılanlarda siyasal otoritenin sorumluluğu silinmektedir.

Ulus’ta yayımlanan Kemal Ünal imzalı makale de Dersim olaylarını *Anadolu* gazetesinin yaptığına benzer şekilde sonucu sebep yerine koyarak anlatmaktadır. Makalenin spotu olmadığından ilk cümlesi spot olarak alınmıştır:

Sayın Başbakan; Tunceli hâdisesinin esasını geçen pazartesi Büyük Millet Meclisi kürsüsünden, efkârı umumiyeeye açıkça bildirdiler. Bütün memleket vazih olarak öğrendi ki ıslahat programına muhalefet edilmek istenilmiştir ve askeri tedbirlerle bu muhalefet bertaraf edilmiştir. (Ünal, *Ulus*, 22 Haziran 1937, s. 1, 5)

Makalenin girişinde konumuz açısından dikkat çekici olan gazete ve yazar dahil herkesin Dersim meselesini başbakanın bildirisiyle öğrenmiş olmasıdır. Haberden gazete için en önemli bilgi kaynağının hükümet olduğu anlaşılmaktadır. Hall’ın da belirttiği gibi bir ideolojinin hegemonik hale gelmesinde olgu ve olayları tanımlama iktidarına da sahip olması gerekmektedir. Yazılı basın bu dönemde devletin ideolojisine bağlı kalmış olgu ve olayların onlar tarafından belirlenmesini bilerek ve isteyerek kabul etmiştir. Ünal’ın

yazısının giriş bölümü askerin eylemlerini saldırmak, öldürmek veya vurmak olarak tanımlamamaktadır. Bunun yerine “bertaraf edilme” kelimesi seçilmiştir. Bu açıklama, eylemleri normalleştirmektedir. Makalede Dersimli liderler “alçak” ve “yalancı” olarak sunulmaktadır. Dersimliler ise hurafe zincirleri arasında hapsedilen olarak temsil edilmektedir. Haber, isyanın nedenini halkın kurtuluşunu engellemek olarak tanımlamaktadır. Çünkü gazeteye göre halk hurafe-lerin korkunç zincirleri tarafından hapsedilmektedir. Dersim’in hapis içerisinde olduğu söylemiyle siyasal otoriteye kurtarma yükümlülüğü verildiği ima edilmektedir. Makale, isyanı tarihin hükmüne karşı gelmek olarak sunmaktadır. Tarihinin belirli tarzda gerçekleşeceği söylemi bu örnekte mutlak hakikat olarak temsil edilmektedir. Hükümet tarihin gerektirdiği noktada duran şeklinde inşa edilmekte, Dersimli’yi bu noktaya getirme yükümlüğü de doğal hakikat olarak sunulmaktadır.

Yol istemiyen, mektep istemiyen, uyanmak ve insan olmak istemiyen Dersimin şeyh ve seyitleri ayaklarına gelen medeniyeti tepecek yerde ona kollarını açsalar aziz Türk vatanı böyle içinden kanamazdı. Ne çare ki eski devirlerin muhasebesini görmek ve günahlarını yıkamak vazifesi de cumhuriyet nesline düşmüştür. (Morkaya, *Son Posta*, 19 Haziran 1937, s. 3)

Son Posta gazetesinin 19 Haziran tarihinde Cahid Morkaya imzasıyla yayımladığı makale isyanın nedenini yol, mektep, uyanmak ve insan olmak istememe olarak sunmaktadır. Morkaya, harekâtı eski devirlerin muhasebesini görmek ve günahlarını yıkamak olarak ele alarak Dersim’in kirli olduğu söylemini yeniden üretmektedir. Makaleye göre hükümetin talepleri şeyh ve seyitler tarafından kabul edilmediğinden kan dökülmüştür. Dolayısıyla dökülen kanın sorumluluğunun

hükümetin taleplerini kabul etmeyenlerde olduğu ima edilmekte; devletin taleplerine karşı çıkmamanın sonuçlarının ölüm olabileceği söylemi dolaşıma sokulmaktadır. Morkaya, kendisi gibi düşünmeyi “uyuyan” olarak değerlendirmekte, böylece kendini üst perdede “uyanık” olarak görmektedir. Uyku, vücudun bilinçsizlik hali olarak ele alındığında Dersimli şeyh ve seyitler bilinçsiz, siyasal otoriteyse bilinçli olarak inşa edilmektedir. Makalede yer alan şeyh ve seyitlerin insan olmak istemedikleri iddiası da dikkat çekicidir. Dersimliler söylem üzerinden inşa edilirken bu örnekte de görüldüğü üzere insan olmamakla kodlanır. Bu durum kurbanın karakterine kabahat bulmaya örnek teşkil etmekte, siyasal otoritenin eylemlerini yine nedenler üzerinden hegemonize etmektedir.

Bir haldeki Cumhuriyet hükümeti Dersim üzerine ıslahat parmağını basmamış olsaydı asırlarca öyle devam eder giderdi ve hiçbir kimsede Türkiye’de bu isimle bir mesele bulunduğunu hatıra bile getirmezdi. (*Kurun*, 16 Haziran 1937, s. 2)

Kurun gazetesinin “Dersim Meselesi” başlıklı 16 Haziran tarihli haberinde, Dersim Harekâtı’nın zorunlu olduğu ifade edilmektedir. Alıntı, haberin spotunda yer almaktadır. Bu nedenle gazete için haber değeri taşıyan temanın özetini sunmaktadır. Hükümetin tutumu, aktif cümlelerle verilmiştir. Islahat yapılması Dersim olaylarının nedeni olarak açıklanmıştır. Islahat bir tuş olarak sunulmuş hükümet de bu tuşa basan olarak gösterilmiştir. Bu tuşla uçaklarda bulunan ateşleme tuşuna da gönderme yapılmaktadır. Islahatların yapılmasının elzem olduğu aksi halde durumun devam edip gideceği de vurgulanmaktadır. Ne var ki, devam edip gidecek şeyin ne olduğu belirtilmemiş okuyucunun bunu bileceği varsayılmıştır. Dersim’in değişmesi gerektiği söylem üzerinden mutlak gerçeklik olarak temsil edilmiştir.

intişarına [yayılmasına] yardım eden alışkan unsurlar olacaktadırdır. (Son Posta, 19 Haziran 1937, s. 3)

“Tuncelinde Durum” başlığıyla çıkan Muhittin Birgen imzalı makale, Dersim Harekâtı’nın nedenini gelecekte nasıl bir Dersim olacağını göstererek açıklamaktadır. Haberin spotunda “Türkiye Dersim işinden, Dersimliler derebeylerin zulmünden kurtuluyor” olduğu bilgisi yer almaktadır. Türkiye’nin Dersim işinin ne olduğunu okuyucunun bileceğini varsaymaktadır. Gazete zihinlerde bir Dersim söylemi olduğunu ifade etmesinin yanında, bu söylemi yeniden üretmektedir. Aşırı bir genelleme taşıyan Dersimlilerin derebeylerden kurtulduğu iddiasında Dersimlilerin neden derebeylerden kurtulacakları belirtilmediği gibi hangi Dersimlinin, hangi derebeyinden kurtulduğu bilgisi de eksiktir. Haberin spotundaki “Türkiye Dersim işinden kurtuluyor” ibaresi de özellikle dikkat çekicidir.

Dersimlilerin ensesinde boza pişiren yobazlar, şeyhler, reisler, ağalar cumhuriyet hükümetinin yavaş yavaş oralara da medeniyet götürdüğünü, mektep, yol, karakol yaptığını görünce, pirelendiler. Eğer ahali uyanırsa bize metelik vermez aman buna bir çare diye düşünmiye başladılar. (Yeni Köroğlu, 13 Eylül 1937)

Yeni Köroğlu 13 Eylül tarihli haberini isyanın nedenlerine ayırmıştır. Haber “Dersim işi kökünden temizlendi. Eşkıyalığa aman yok. Cumhuriyet var olsun” başlığıyla sunulmuştur. Başlık Dersim olaylarının sonuçlandığını “kök” metaforuyla açıklamaktadır. Eşkıyalığa izin verilmeyeceği belirtilmesine rağmen ne zaman, nerede ve kimlerin eşkıyalık yaptığını bilgisi verilmemekte; ancak tabii ki okuyucunun eşkıyalığın Dersimliler tarafından yapıldığını çıkarımını yapacağını varsaymaktadır. Dersim’in eşkıyalık diyarı ol-

duğu söyleminin gerçekliğine gönderme yapmanın yanında, bu söylemi yeniden üretmektedir. Hükümet burada pozitif eylem sahibi olarak görülmüş, aktif olarak sunulmuştur. Habere göre hkmet Dersim'e medeniyet götürmüş fakat bu, Dersimli liderler tarafından hoş karşılanmamıştır. Çünkü eğer medeniyet gelirse kimsenin onlara para veremeyeceğini düşünmüşlerdir! Haberde Dersimliler "ensesinde boza pişirilen" olarak sunulularak saf ve akılsız oldukları iması da bulunmaktadır. Ayrıca pirenin kirli yerlerde yaşadığı göz önüne alındığında "pirelendi" kelimesinin seçimi de dikkate değerdir.

Dersim'de yaşananların nedenlerinin basın pratiklerinde nasıl temsil edildiği tartışması bu kitabın temel sorularından biri. Zira bu temada karşılaşılan yanıtlar aslında diğer tüm temaların prototipi şeklinde. Dolayısıyla "yaşananların nedeni ne olarak temsil edilmektedir?" sorusunun cevabında sık sık tekrarlarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Ancak bunları daha detaylı alt temalara ayırmayı deneyeceğiz. Örneğin Dersim'e yapılan harekâtın nedeni olarak çok sık olarak gösterilen "medenileştirme" temasıyla başlayabiliriz.

Medenileştirme

Zafer Toprak'a göre medenileştirme görevi, Batı'da özelikle 19. ve 20. yüzyılda Afrika, Asya ve Güney Amerika topraklarına müdahale için meşru zemin yaratmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Uygarlığı yayma gerekçesiyle bu bölgelerin yerli halklarına Batılılaştırma uygun görülmekte ve böylece emperyalizmin sömürü sürecinin gözden kaybolması sağlanmaktadır (Toprak 2012, s. 537).³

3 "Avrupa sömürgeci gleri 'geri' halklara Batı uygarlığını getirmeyi görev saymışlardı. Bu bölgelerle kurdukları hegemonya ile sömürgeleri yönetmekle kalmamış; sömürgeci ideolojinin 'asimilasyon' anlayışı doğrultusunda kendilerine yandaş 'Batılılaşmış' ikincil yerel kimlikler yaratmışlardır." Toprak 2012, s. 538.

Medenileştirme işlevini meşrulaştıran bir diğer söylemse özellikle 19. yüzyılda bazı ırkların “fıtraten” gelişemez olduğu iddiasıdır. Örneğin Condorcet gibi “ilerici” düşünürler bile Batı’nın bu insanları “kutsal” bir görev olarak medenileştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu halklar medenileştikçe Avrupalılarla kardeşlik kurabilecekti. Aslında bu, Doğulu toplumların Avrupalılarla eşit olunmadığının itirafı olarak okunabilir. İlerlemeci görüşün Türkiye’deki etkilerini Jön Türkler ve İttihat Terakki’de görmek mümkündür. İlerlemeden etkilenen modernizasyonda; tortulaşmış törelerin ve durağan yaşam biçiminin bir yana bırakılması gerektiğini ve geleneksel toplumlar için çağdaşlaşmanın tek çözüm olduğu belirtilir (Toprak 2012, s. 538).

Yücel Demirer de Şevket Süreyya Aydemir’in çalışmasını incelediği makalesinde belirli tarzda kurgulanmış yaklaşımların “Dersim başta olmak üzere bir kısım bölge ve yerellikleri ulusal kimlik inşası sürecine engel bir zihinsel ve mekânsal öteki” olarak tanımladığı sonucuna varmaktadır (Demirer 2010, s. 41). Demirer bu yaklaşım tarzını iç oryantalizm olarak değerlendirmekte ve Dersim’in modernleşmesi önündeki engeller olarak gericilik, dünyaya kapalılık ve geleneksel otoritelere mutlak bağlılık gibi özelliklerin ön plana çıkartarak bunlar aracılığıyla siyasal otoritenin müdahaleye davet edildiğini belirtmektedir (Demirer 2010, s. 41).

Demirer’in de belirttiği gibi yazılı medya Dersim’i sıklıkla medeni olmamakla itham etmekte ve siyasal otoritenin Dersim’e müdahalesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi yazılı basının Dersim algısı incelenirken “medenileştirme” kavramı sık karşılaşılan bir kavramdır.⁴ Ya-

4 İsmail Beşikçi, Dersim’de gerçekleştirilenlerin medenileştirme olarak sunulmasına şiddetle karşı çıkar. Bu durumu tam anlamıyla sömürgeci bir anlayış olarak niteler: “Batı, diyelim Büyük Britanya, diyelim Hindistan’da veya Fransa Cezayir’de veya Portekiz işte Angola’da Mozambik’te hep bu halkları medenileştirdiklerinden söz ederler. O halklara medeniyet götürdüklerinden söz eder-

zılı basına göre Dersim medeniyetsiz bir muhit olup Dersimliler medeniyetsiz kişilerdir. Örneğin *Tan* gazetesinin 17 Haziran 1937 tarihli haberinde şöyle denmektedir: “...Dersimin bir asırdan beri medeniyete karşı mukavemeti...”. Yani *Tan*’a göre Dersimliler asırlardan beridir medeniyetin gelmemesi için mukavemet gösteren kişilerdir. Basın pratikleri, Dersim söylemini tekrar tekrar üretirken, Dersim’in medeni olmadığı söylemine sık başvurur. Bu açıdan yazılı basın Dersim söylemini medeni olmamak üzerinden inşa etmektedir. Oryantalizm incelemelerinin diğer toplumları yokluk temalarıyla incelemelerine benzer şekilde medya metinleri de Dersim’de medeniyetin yokluğu söylemini ön plana çıkarmaktadır. Dersim’de medeniyetin olmadığı söylemi aynı zamanda Dersim karşısında yer alan toplumu medeni olarak inşa etmektedir.

Inceleyeceğimiz gazete metinlerinde “medeniyet” kavramının tam tanımı görülmemektedir. Kimi gazeteye göre medeniyet yol, köprü ve mekteptir; kimi gazeteye göre şekavet yapmayıp işi gücüyle uğraşmak; kimine göre refaha kavuşmak; kimine göreyse seytlerin ve şeyhlerin olmamasıdır.

“Medenileştirme”, Dersim olaylarında hegemonize edici söylem bütünlüğüdür. Bu söylem bütünlüğü meselenin etnik yanını silmekte, olayları mağdurun karakterinde kaba hat bularak açıklamaktadır. Olaylar medenileştirme olarak görüldüğünde hükümetin eylemleri pozitif, Dersimlinin isyanıysa medeniyete karşı mukavemet olarak negatif bir konumlama oluşturmaktadır. Dönem gazeteleri medenileştirme bağlamında ele alınacak birçok örnek sunmaktadır. Örneğin yazılı basında Dersim İsyanı’ndan bahsedilirken Ağrı İsyanı’na sıklıkla gönderme yapıldığını görüyoruz. Ağrı İs-

ler. Burada da böyle bir inanç var. Dersimliler de çocuklar, işte anaları babaları öldürülmüş. Belki çocukların gözleri önünde öldürülmüş, yok edilmiş. Sonra o çocuklar asker ailelerine dağıtılmış. İşte bunlara nasıl hizmetçilik yapacakları öğretiliyor. Yani Türklere hizmetçilik yapacaksınız. Nasıl yapacaksınız bunu öğretiyorlar. Buna medeniyet diyorlar.” Beşikçi, 2012.

Medeniyetin yerden fıskıran güneşinden kaçıp dağ tepelerine tırmananlar yine o medeniyetin gökten inen ateşinden kurtulamazlar. Dersim eşkıyası motörlü, makineli Cumhuriyet ordusunun yerden, gökten bastıran ateşi altında işte böyle teslim oldular.

İş Yürüyor !

Dersimde Eşkıya Teslim Oluyor. Bir Yandan Hükümet Mektep ve Yol Programını Devam Ediyor.

Başvukillinde Yorum İhtilafı Şarkta yapılacak medeni eserleri yerinde görmek ve yerinde emirler vermek için oraları gittiği, hükümet Dersimlileri bütün vatandaşlar gibi uyandırmak, medeniyet nimetlerinden istifade ettirmek fikriyle işe girişmiştir, artık Şeyh ve Seyit peşinde aydınlanmalarına bakın bırakılmayacaktır, umulmaktadır ki genç Dersimliler, mektep görmüş olmalarıyla Şeyh, Seyit karpımayacaklardır, zaten Şeyhlerin de ocaklarına incek dikilmişlerdir.

Aç Kaldılar

Teslim Diye Bağırıyorlar

Şeyhlere, Seyitlere kapalı peşerlerini düşerek her vakit yaptıkları gibi him üç metrolük bahadırlara çıkan Dersim eşkıyası etrafları sarılıp tepeden de tayyare hücumuna uğrayınca köylere saldırımları kesildi, erkekleri bitti, açık bağımlı terd, şimdi kafile kabile teslim oluyorlar. ilk partide teslim olan Şeyhler Elâziz gönderilmişlerdir.

Odu !

Tiren Yoluna 50 Kilometre Yakın Olan Her Yerde Odu Yakmak Yasak Olduğuna Göre Kasaba ve Şehirliiler Şimdiden Hazırlansınlar.

Hükümetin ormanlarının korunması ve kömürlerini harcamak için çıkardığı kanuna uyarak için yakarda yandığı yerlerde şimdiye kadar odun yakarlar soba ve ocaklarını kömür yakacak şekilde sokmaktadırlar, sonra

yanı sonrasında Ağrı'nın medeni bir muhit haline geldiği ileri sürülmekte, bu hatırlatmayla dönem basını, atıfta bulunulan yer nasıl düzeltiliyse Dersim'in de öyle düzeltilileceği algısını oluşturmaktadır.

Aşağıda medenileştirmeye ilgili dönem gazetelerinde yer alan çeşitli örnekler yer alıyor. Bu örnekler kendi aralarında çeşitli sınıflandırmalara tâbi tutulmuştur. Bu sınıflandırmaların sorunsallarıysa şunlardır: Neden medenileştirmek gereklidir? Medeniyetsizlik nedir? Medeniyetsizliğin sebepleri

Dağlarda oturlan yerler ise taş koğukları ile kayalıklar altında oyulmuş mağaralardır. Bu yerlerde bir Dersimli karısını, çocuklarını ve koyunlarını bir tek mağara içinde toplar. Hayvanlar ve insanlar karma karışık halde oturur ve yaşarlar. (Kurun, 19 Haziran 1937, s. 6)

[A]çlarla, çıplaklarla meskûn bir yeri medenileştiriyoruz. (Cumhuriyet, 4 Temmuz 1937, s. 7)

[A]sırlardan beri iptidaî hayat yaşayan bura halkı medeniyet nuruna kavuşuyor. (Haber, 17 Temmuz 1937, s. 5)

Cumhuriyet bütün yurttaşların şuur ve heyecanla yürüttüğü ilerilik hamlesi içinde tarihin seyyielerini [kötülüklerini] söküp atmaktadır. (Ulus, 22 Haziran 1937, s. 3)

...Hozat, Ovacık, Mazgirt, Nazimiye, Pertek gibi 3-5 kazadan ibaret olan ve gayet sarp dağlar arasında bulunan bu Tunceli vilayeti şimdiye kadar yarı medeni insanlarla meskundu. (Us, Kurun, 16 Haziran 1937, s. 2)

Aktardığımız örnek haberlerde görülecek ortak ilk tema Dersimlilerin medeniyetsiz olduklarıdır. Kurun, 19 Haziran tarihinde Dersimlinin taş kovuklarda, mağaralarda hayvanlarla iç içe yaşadığını haber yapmıştır. Dersimlinin böyle bir hayat yaşıyor olması gazeteye göre medeniyetsizliktir. Haberde yayımlanan fotoğraflarda şalvarlı, sarıklı ve uzun sakallı kişiler görülmektedir. Fakat fotoğrafların hiçbirinde Dersimliler taş kovuklarda, mağaralarda ve hayvanlarla beraber yaşarken görüntülenmemiştir. Gazete bu haberle Dersim'in medeni olmadığı söylemini olgusal bir kanıta dayandırmadan dil üzerinden yeniden üretmiştir.

4 Temmuz tarihli Cumhuriyet gazetesi haberindeyse açların ve çıplakların mekânı Dersim'in medenileştirileceği söylenmektedir. Dersim medeni değildir, çünkü açlar

ve çıplakların mekânıdır! Dersim'in medenileşmesiyle aç-
ların tok, çıplakların giyinik olacağı ima edilmektedir. Bu
söylem, Dersimliyi yemeyi ve giyinmeyi bilmeyen yabani-
ler olarak temsil etmektedir. Dersim'in yabani olarak temsil
edilmesi siyasal otoriteyi medeni olarak inşa etmekte ve si-
yasal otoritenin dönüştürücü eylemlerine meşruiyet kazan-
dırmaktadır.

Haber gazetesinin 17 Temmuz tarihli yayınıdaysa Der-
simlinin ilkel hayatının medeniyet nuruna kavuşacağı be-
lirtilmektedir. Gazeteye göre Dersimli asırlardan beri ilkel-
dir. Dersim'in hangi karakteristik özelliklerinin onu ilkel
yaptığını belirtmemektedir ancak gazete için belirgin olan
Dersimlinin ilkel olup asırlardan beri değişmediğidir. Der-
sim söylemi ele aldığı niteliği salt bir özellik olarak ele al-
mamakta, Dersim'i o nitelikten ibaret olarak sunmaktadır.
Gazete Dersim'i sabit, durağan ve özcü tanımla ilkel ola-
rak nitelerken, Cumhuriyet'i medeniyet nuru dağıtan ola-
rak temsil etmektedir. Dersim, sabit bir nitelikle tanımlan-
makta, bu tanım –örneğin ilkel olma– doğal gerçeklik ola-
rak sunulmaktadır.

22 Haziran tarihli *Ulus* gazetesiyse Dersim ile ilgili habe-
rini tarihin kötülüklerinin sökölüp atılması olarak sunmak-
tadır. Gazete Dersim'deki kötülüğün ne olduğunu belirtme-
mekte ve bunun neden kötü olduğuna dair bilgi vermemek-
tedir. Fakat tarihteki kötülüklerinin sökölüp atılmasını ile-
rilik hamlesi içinde değerlendirdiği için buradaki kötülüğün
“gerilik” olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yine de gazetenin
neyin “gerilik” neyin “ilerilik” olduğuna dair bir açıklaması
yoktur. Gazete haberinden anlaşılan geri olan Dersim'in ile-
riye götürüleceğidir. Medenileşmeye benzer bir ima da bura-
da vardır. İleri olan (Cumhuriyet, ordu, hükümet) geri olanı
(Dersim'i) ileri götürmelidir. Çünkü geri olan, kendi başına
ileriye gidemez ve hep geride kalır.

16 Haziran tarihli *Kurun* gazetesinde yayımlanan Asım Us yazısıysa medenileştirmenin neden gerekli olduğunu eski Dersim'i anlatarak sunmaktadır. Yazıya göre harekât öncesine kadar yarı medeni insanların muhiti olan Dersim, harekâtla beraber medeni insanların yeri olmaya başlamıştır. Ancak yazıda eski Dersim ile hareket sonrasındaki Dersim arasındaki farklılığın ne olduğunu belirtilmemektedir. Eksik verilen bilgiye rağmen eski ve yeni Dersim karşılaştırması Dersim söyleminin doğruluğunu kendi başına yeniden üreterek iktidarın rolünü olumlamaktadır.

Eğer size medeniyetin bütün konforlarını bırakıp Dersim dağlarında yaşayacaksınız deselerdi siz de bir Dersimli gibi olur, onun gibi düşünür, onun gibi cevap verirdiniz. İşte bunun içindir ki dünyanın en büyük inkılabını yapan Türkiye, bugün başka bir cepheden o inkılabı kadar mühim bir iş yapıyor. Dersim'e medeniyet ve kültür sokuyor. (Ahmed, *Kurun*, 8 Temmuz 1937, s. 7)

Niyazi Ahmed'in 8 Temmuz tarihli yazısında Dersim'in neden medeniyetsiz olduğu anlatılmaktadır. Bir durumun nedeninin tartışılması o durumun mutlak doğru olarak temsil edildiğini göstermektedir. Bu örnekte medeniyetsizliğin nedeni tartışılmakta, böylece medeniyetsizlik mutlak gerçek olarak temsil edilmektedir. Yazıya göre her kim olursa olsun Dersim'de yaşıyor olsaydı Dersimli gibi olur, Dersimli gibi düşünür ve Dersimli gibi cevap verirdi. Haber Dersimli gibi olmak, Dersimli gibi düşünmek ve Dersimli gibi cevap vermenin nasıl ve ne demek olduğunu açıkça yazmamış, okuyucunun bunu bileceğini varsaymıştır. "Siz de yaşasınız Dersimli gibi olurdunuz" anlamına gelen cümle görünüşte empati içerse de zihindeki Dersim'in doğru Dersim olduğunu kanıtlamaya dönük bir cümledir. Yazar, zihinlerde bir Dersim imgesinin olduğunu belirtmesinin yanında, bu imgenin

doğruluğunu Dersimli gibi olmak, Dersimli gibi düşünmek ve Dersimli gibi cevap vermek ifadeleri ile yeniden üretmektedir. Başka bir ifadeyle Dersim söylemi yazılı basında kendini kurarken, okuyucunun bildiğini varsaydığı boşluklara gönderme yaparak yeniden üretilmektedir. Yazı Türkiye'nin Dersim'e medeniyet ve kültür sokacağını ifade etmektedir. Yazıda dikkat çekici olan kültür ve medeniyetin getirilmesi, geliştirilmesi değil sokulmasıdır. Sokmak metaforu hem kendi başına yapmamayı hem de zor kullanmayı içeren bir güce işaret eder. Bu metafor dönem içerisinde yaşananları dolaylı olarak anlatmaktadır. Bu dönemde siyasal otorite Dersim'e belirli bir yaşam pratiği dayatmış, Dersimlilere bunu kabul etmeme şansı tanımamış, güçle bunu desteklemiştir. "Kültür ve medeniyetin sokulması" denilerek Dersim'de bunların yok olduğu söylemi de yeniden üretilmektedir. İnsanın yaşadığı ve doğayla bir arada olduğu her yerde kültürün olduğu kabul edildiğinde Dersim'de de bir kültür elbette mevcuttu. Ancak *Kurun*, Dersim'deki kültürü, kültür olarak kabul etmemektedir. Çünkü gazeteye göre kültür; kuralları, kurumları, stilleri sabit önceden bilinen ve ezel ebed tek biçimli bir olgudur. Bunun dışındakilerse kültür değildir. Başka bir ifadeyle haber, kültür tanımında, doğru ve yanlış kültür ayırma giderek, kültürleri birbirinden ayırarak bunlar arasında bir ast üst ilişkisini üretmektedir.

Desek ki okutup yazmakla –bir asırda– bu ırkın vahşetini, hunharlığını, iptidailiğini ve atavik seciyesini [karakterini] yenebileceğiz... Fakat bu kartal yuvasında medenî adam yavrusu büyümek ki... Kezalik –Şatobriyan'ın Amerika'nın kırmızı derililerinde gördüğü ve göstermek istediği şairane hasletler gibi– bunlarda da farz ve tasavvur olunan hassasiyetlerin ve kabiliyetlerin sıfır olmadığı ne malûm? (Mazhar Aren, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1937, s. 4)

vahşiliğinin, hunharlığının ve ilkelliğinin düzeltemeyeceğini belirtir. Bu önerme vahşi, hunhar ve ilkel söylemlerini tartışılmaz doğru olarak temsil etmektedir. Aren, Dersim'in medenileşeceğinden ümitsizdir. Zira Dersim'de “medenî adam yavrusu büyümmez”; Dersimlilerin hassasiyetleri ve kabiliyetleri yoktur! Bu yazıdan da açıkça anlaşıldığı gibi Dersimlinin medeni olmadığı ve olamayacağı ısrarla vurgulanmaktadır. Çünkü kabiliyetsiz olup vahşi hayvanların (kartal yuvası) yaşadığı Dersim'de yaşamaktadır. Dolayısıyla Aren, Dersimlilerin Dersim'de olduğu sürece medeniyetsiz olmaya mahkûm olduğunu söylemektedir. Eğer Dersimli Dersim'de kalmaya devam ederse medenileştirme de başarısız olmaya mahkûmdur. Bu anlamda yazar iki tür çözümü uygun görmektedir. Bunlardan biri Dersim'in fiziki olarak yok edilmesidir, çünkü Dersim karakter olarak medenileşebilecek bir toplum değildir. Bir diğeryse göçertmedir, çünkü Dersimlilerin Dersim'de kaldığı sürece aynı karaktere sahip olmaya devam edeceği iddia edilmektedir. Aren, Dersimlinin göçertilmesinin zorunlu olduğu söylemini hegemonize etmekte, yaşanan acıların sorumluluğun nedenlerini Dersimlilerin karakterine yorarak durumu normalleştirmektedir.

Muhakkak ki Dersimin göklere baş vermiş dağlarında, kovuklarda, mağaralarda yaşayan ve idrakinin bütün ihata-sı [kavrayışı] sakalı kendininkinden biraz daha uzun şeyhine tapmaktan ibaret olan zavallılar da insan olduklarını anlayacaklar ve insan gibi yaşamamanın zevkini tadacaklardır. (Morkaya, *Son Posta*, 19 Haziran 1937)

19 Haziran tarihli Burhan Cahid Morkaya imzalı makaledeyse medenileştirme, “insan gibi yaşamayı öğretmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Morkaya da Dersim'den bahsederken önce doğasının vahşiliğinden başlar. Daha önceki örneklerde de görüldüğü üzere vahşi Dersim doğası üzerinden

Dersimlinin vahşi olduğu söylemi mutlak gerçeklik olarak sunulur. Makaleye göre Dersimli kovuklarda ve mağaralarda yaşamaktadır. Makalenin bu bölümü de Dersimliye vahşi demeden vahşi yaşayan göndermesi yapılmaktadır. Bu tarzda işleyen strateji önce vahşilik söylemini mutlak gerçeklik şeklinde sunar ardından isimlendirmeyi okuyucunun yapması sağlanır. Morkaya, Dersimlinin kavrayış ufkunun kendisi kadar az olan şeyhe tapmaktan ibaret olduğunu düşünmektedir. Bu ifadeye göre Dersimlinin kavrayış ufku, sırf sakalı daha uzun olduğu için şeyhine tapacak kadar dardır. Cahid Morkaya'ya göre Dersimliler insan olduklarını bilemeyen, zavallı insanlardır. Bu çerçevede, medenileştirme bu söylemde insanlığa kavuşturmak olarak sunulmuş, Dersimlilerin insan dışı varlıklar olduğu imgelemi yeniden üretilmiştir.

Kısaca, neredeyse tüm örneklerde Dersim medeniyetsiz bir muhit olarak sunulmakta, bu nedenle Dersim'in medenileştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Fakat medenileştirmenin nasıl gerçekleşeceği açıklanmamaktadır. Ancak, bunlara dair de, yani medenileştirmenin hangi araçlarla ve nasıl yapılacağına dair önemli ipuçları bulmak mümkündür.

Hepsi 2000-2500 kilometre murabbaı yerde oturan çekirdek Dersimlilerin temdini, bunların medeni insanlar arasında yaşatılması ile mümkün olabilir. (Cumhuriyet, 29 Haziran 1937, s. 4)

Mazhar Aren imzalı makale Dersimlilerin göçertilmesinin tek çözüm yolu olduğunu ifade etmektedir. Makale Dersim'in dört tarafının 2.000-2.500 metre yükseklikte vahşi dağlar olduğunu ve doğanın vahşiliğinin insana geçtiğini ima etmektedir. Bu nedenle Dersimlilerin bu yerde kalması gerektiğini ve göçe tâbi tutulmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Makaleye göre Dersimli ancak medeni insanlar arasında yaşadığında medenileştirilebilir. Aren, olum-

suz imalar barındıran göçertme kavramını ters çevirme işle-
miyle olumlu şekilde sunmuştur.

Malûmdur ki iktisadî ve ziraî faaliyete dayanmıyan [dayan-
mayan] hiçbir temdin fayda vermez... (Cumhuriyet, 29 Ha-
ziran 1937, s. 4)

Ayrıca medenileştirmenin ancak ekonomik ve zirai faa-
liyetlere dayanması gerektiği söylenerek, ilk bakışta mede-
nileştirme için önerilen yöntemin ekonomik ve zirai oldu-
ğu hissi verilse de durum öyle değildir. Zira yazının deva-
mında Dersim'in ekonomik ve zirai faaliyet yapılacak alana
sahip olmadığı ifade edilmekte; Dersim'de girişilen medeni-
leştirme eyleminin başarısız olabileceğini anlatmaktadır. Bu
nedenle medenileşme hamlesinin başarısı için göçertme ge-
reklidir. Bu örneklerde de görüldüğü üzere yazılı basın Der-
sim söyleminde, Dersim'in doğasının vahşiliğine gönderme
yaparak, hem medeni olmadığı söylemini üretmekte hem de
göçertmenin gerekli olduğu söylemini işlemektedir.

Bugünkü Garp Anadolusuna bakınız; bir de aynı bölgeye
dair hatta meşrutiyet gazetelerindeki gündelik havadisleri
okuyunuz. Oralarda zorbalığa yalnız jandarma zoru değil,
Kemalizm'in her bakımdan giriştiği medeniyet mücadelesi
nihayet vermiştir. (Ulus, 21 Haziran 1937, s. 6)

Ulus'ta 21 Haziran tarihinde çıkan yazı medenileştirmenin
nasıl sonuçlandığını geçmişle karşılaştırarak açıklamakta-
dır. Habere göre bugünün Anadolu ile Meşrutiyet Anado-
lusu'ndaki gazetelere yansıyan olaylar incelendiğinde olum-
lu anlamda büyük bir fark vardır. Farklılık olduğu söylemi
mutlak gerçeklik olarak sunulmuştur. Gazetenin iki dönem
arasındaki hangi olayların farklı olduğuna dair verdiği tek
bilgi “zorbalığın” sona ermiş olduğu bilgisidir. Hükümetin
hem askerî önlemlerle hem de Kemalizmin giriştiği medeni-

yet mücadelesiyle zorbalığın üstesinden geldiği belirtilmektedir. Gazete eskiyle şimdiyi zorbalık üzerinden göstererek Kemalist medenileşmeyi olumlamayı hedeflemiştir.

[B]üyük bir davanın tahakkuku, bir vatan parçasının medenileştirilmesi, cumhuriyetin feyizlerinden karanlıkta kalan yurddaşların da nurlanması için birkaç yüz kişinin can vermesi bile ehemmiyetli bir hadise sayılamaz. (Hakkı Ocakoğlu, *Yeni Asır*, 19 Haziran 1937, s. 6)

Hakkı Ocakoğlu, medenileştirmenin yaratacağı sonuçlarla ilgili *Yeni Asır*'da bir yazı kaleme almıştır. Ocakoğlu'nun medenileşme için birkaç yüz kişinin can vermesini önemsiz sayması çok dikkat çekicidir. Eğer söz konusu karanlıkta kalan yurttaşlar Cumhuriyet sayesinde aydınlanacaksa ölüm sadece teferruattır! Bu alıntı devletin olumsuz eylemlerini gizlemenin yanında bu eylemleri pozitif konuma taşımaya uygun bir örnektir. Bu açıdan Dersim söylemi, Dersim'de siyasal otoritenin emriyle gerçekleşen öldürme eylemlerini gerekli olarak sunmuş ve bu durumu meşrulaştırmıştır.

Sonuç olarak baktığımızda, bir hegemonize edici pratikler bütünlüğü olan medenileştirme söylemi Dersim'in medeni olmadığı söylemini mutlak gerçek olarak ele almakta bu durumun değişmesinin elzem olduğunu vurgulamaktadır. Dersim'de medeniyetin olmadığı söylemi belirli durumsal olaylara dayanmayan örnekler üzerinden yeniden üretilmektedir. Medenileştirmenin gerçekleşme biçimiyse insanları yurtlarından göçertme ve hatta fizikî yok etmedir.

Metaforlar

Yazılı basında Dersim olayları incelenirken metafor kullanımıyla çok sık karşılaştım. Metaforlar anlatıma duygusal öğeler eklemekte, anlatımın inandırıcılığını artırmakta. Bu-

nun yanında akılda kalıcılığı sağlamakta ve haberin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmakta. Zira metaforlar sayesinde soyut, karmaşık, bilinmedik veya yeni anlamlar somut bilinir ve anlaşılır olmaktadır (Van Dijk 2003, s. 98).

Medya incelemesinde karşılaşılan metaforlar hükümetin olumlu özelliklerini vurgularken; Dersimlilerin olumsuzlanacak özelliklerini görünür kılmaktadır. Buna benzer şekilde hükümetin olumsuz özelliklerini gizlerken; Dersimlilerin olumlu özelliklerini gizlemektedir.

Bu yara tekrar açılmıştır. Ufunetlerini saçıyor. (Mazhar Aren, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1937).

Yusuf Mazhar Aren 29 Haziran tarihli makalesinde Dersim olaylarını bir yaraya benzetmektedir. Yara metaforu; tedavi gerektirdiğini, yaranın etrafa yayıldığını ve çabuk önlem alınması gerektiğini ima etmektedir. Dersim söylemi, Dersim'i hasta olarak temsil ederken, hükümeti tedavi eden olarak inşa etmektedir.

Münferid çetelerin can çekişen kımıldanışları derhal kırılmıştır. (*Cumhuriyet*, 16 Haziran 1937).

Cumhuriyet gazetesinin 16 Haziran tarihli haberinde “can çekişen” metaforu kullanılmıştır. Böylece ölüme az kaldığı, failin çok zor durumda olduğu anlatılmaktadır. İsyana katılanların çok zor durumda olduğu ifadesi “kımıldanış” metaforuyla desteklenmiş, Dersimlilerin eylemleri önemsiz gösterilmiştir. Kımıldanmak hareket için ilk fiildir. Bu açıdan metafor Dersim olayını isyan etmeye teşebbüs olarak sunmuş ve teşebbüsün hemen kırıldığı ifade edilmiştir. Dersim söylemi bu metaforunda, siyasal otoriteyi olayların aktif yönlendiricisi olarak sunmuş, Türk ordusunun güçlü olduğu söylemini hakikat olarak temsil etmiştir.

[S]ökölmez bir çelik çember içine alınan asiler... (Cumhuriyet, 20 Haziran 1937)

Cumhuriyet'in 20 Haziran tarihli haberindeyse "çember" metaforu kullanılmıştır. Ordu bu çemberi çizen olarak sunulmuş, isyan edenler çemberin içinde kalanlar şeklinde temsil edilmiştir. Çember metaforu siyasal otoriteyi aktif olarak sunmuş, Dersim'i ise tam tersine pasif olarak temsil etmiştir. Dersim'in pasif olarak temsili, bağımlılık ve kurtarıcılık ikilemini inşa etmektedir. Bu çemberin sökülmez bir çelikten oluştuğu vurgusu dikkat çekicidir. Bu tanımlamayla ordunun gücü tekrar vurgulanmıştır.

Beş yüz senelik tarihi Kutu deresinin kapıları kahraman askerlerimizin çizmeleri altındadır. (Cumhuriyet, 27 Haziran 1937)

Kutu deresinin muhtelif kollarında cehaleti ve geriliği etmek için yaratılmış olan kahramanların topuğu altındadır. (Cumhuriyet, 4 Temmuz 1937)

Cumhuriyet gazetesinin 27 Haziran ve 4 Temmuz tarihli haberlerinde Kutu Deresi bir ev olarak sunulmuş, kapılarının artık orduya açıldığı vurgulanmıştır. Kapının ordunun çizmelerinin altında olduğu ifadesi, kapının zor kullanılarak devrildiğini ve içeri girildiğini belirtmektedir. Ordu taarruz eden "kahraman" konumundadır. Gazete, Dersim'in yenildiği ve ordunun savaşı kazandığı söylemini gerçek bir durum haberi olarak sunmuştur. Bu örnekte de görüldüğü üzere Dersim söylemi, Dersim'de yaşananları olgular üzerinden değil, imgeler üzerinden üretmiş, zafer ve yenilgi kavramları bu imgeler ile inşa edilmiştir.

Elli bin insanın beyni içinde bir kara engerek gibi bağdaş kurmuş olan seytlerin en azılısı. (Haber, 24 Haziran 1937, s. 3)

Haber gazetesinin 24 Haziran tarihli yayınındaysa “engerek” ve “bağdaş kurmak” metaforları kullanılmıştır. Alıntıya göre seyitler elli bin insanın beynine kara bir engerek gibi bağdaş kurmuşlardır. Bunların en azılısı da Seyit Rıza’dır. Belli bir sayı verilerek önerme inandırıcı kılınmış; metafor, insanların beyinlerinin seyitlerin fikirleriyle zehirlendiğini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu fikirlerin ne olduğuy-sa belirtilmemiştir.

Bundan sonra Dersim mıntıkasından dışarıya kuş uçmasına imkan kalmamıştır. (*Kurun*, 23 Haziran 1937)

Kurun gazetesi 23 Haziran tarihinde yayımladığı haberde Türk ordusunun Dersim’i ele geçirdiğini metaforlarla ifade etmiştir. Cümlede kullanılan metafor Dersim’de Türk ordusunun “kuş uçurtmaması” her şeyin kontrol altında olduğu anlamına gelmektedir.

Munzur dağlarını, sırtlarına birer arslan postu gibi giyen haydudlardan çoktandır haber yoktu. (Gezgin, *Kurun*, 11 İkinci teşrin 1937, s. 7)

Kurun gazetesinde çıkan S. Gezgin imzalı haber Munzur dağlarını “aslan postu” metaforuyla sunmaktadır. Bu metafor, “yalancı güç” anlamına gelmektedir. Böylece Dersimlilerin aslında Munzur dağlarına güvenerek isyan ettiği fakat bunun nafile bir güven olduğunu belirtilmektedir. Zira ordu isyancıları alt etmiştir!

Yakında on dördüncü yaşına basacak olan cumhuriyet idaresi kendisine miras kalan binbir kötülüğün yanına bir mezar daha ilave ediyor ve bu çukura altı asinin beslediği bir cehalet ve vahşet yuvasını yuvarlıyor. (Ahmed, *Kurun*, 19 Temmuz 1937, s. 9)

Niyazi Ahmed imzalı haber de Dersim'in yok edilmesini çeşitli metaforlarla sunmaktadır. Haber, siyasal otoriteyi kötülükleri yok eden şeklinde sunmuştur ve elbette Dersim de bu kötülüklerden biridir. Metafor Cumhuriyet'in kötülüklerden mezarlık yaptığını belirtmiş; kötülük, cehalet ve vahşet olarak ifade edilmiş; Dersim'de bunların var olduğu önermesi tartışmasız gerçeklik olarak temsil edilmiştir. Dersim bu mezarlıkta yeni bir mezar olarak sunulmuştur. Dersim'de kötülük olması sebebiyle öldürmenin gerekli olduğu ima edilmiş, öldürme eylemi doğrudan ifade edilmeyip metaforlarla açıklanmış ve fail gizli tutulmuştur.

Hakikaten, Türk milletinin tabii hayatı içinde bu garip çıban artık yaşamamalıdır. (Akşamcı, *Akşam*, 22 Haziran 1937, s. 3)

İ.Y. Akşamcı'nın kullandığı “çıban” metaforu gördüğümüz gibi dönem medyasının Dersim'i tanımlarken sık sık gönderme yaptığı metaforlardan biridir. Bu metafor dolaşıma bir anda sokulmamış ve bir tarihsellik içermektedir. Zira Osmanlı Devleti zamanında hazırlanan Dersim raporlarında aynı ifadeyi bulmak mümkündür. Medyanın Dersim söylemi, Dersim'i yara şeklinde sunarak, siyasal otoritenin eylemlerini hegemonize etmektedir.

Asırlar içinde kabuğu koptukça tazelenen Dersim yarası, saltanat devrinin tedip ıslahat usullerile müzminleşmiş bir yara. Bu yara, bütün diğer çibanlar gibi toplana toplana Cumhuriyet devrinde deşilmek marifetini gösterdi. (*Tan*, 17 Haziran 1938)

Tan gazetesinin haberinde görülen metaforlarsa önceki alıntılarda yapılan yorumları doğruladığı için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu alıntıda da Dersim “yara” olarak tanımlanmakta, bu yaranın uzun süre tedavi edilmediği için

kronik bir şekil aldığı iddia edilmektedir. Gazete, hükümetin bu çıbanı tedavi etmeye karar verdiğini belirtmekte, tedavi şekliniye çıbanların deşilmesi olarak sunmaktadır. Gazete Dersim'e hareket düzenlenmesini ve Dersimlilerin öldürülmesini meşru ve doğru bir davranış olarak değerlendirmektedir. Görüldüğü üzere hükümeti olumsuzlayacak haberler olumlu sözcükler tarafından gizlemektedir.

Medeniyetin yerden fışkıran güneşinden kaçıp dağ tepelerine tırmananlar yine o medeniyetin gökten inen ateşinden kurtulamazlar. (*Yeni Köroğlu*, 21 Haziran 1937)

Yeni Köroğlu'nun 21 Haziran tarihli haberi de birçok metaforu bir arada bulundurmaktadır. Hükümet “güneş” olarak sunulmuş, etrafına ışık saçan ve aydınlatan olduğu ima edilmiştir. Güneşin ışıklarından kaçanlarınsa, yani Dersimlilerin, gökten inen ateşten kurtulamayacakları ifade edilmektedir. Hükümetin sunduğu medeniyetin kabul edilmesinin zorunlu olduğu, aksi durumda ölecekleri belirtilmektedir. Bu durumu gazetenin desteklediği anlaşılmakta, hükümetin “dönüştürücü” eylemlerine meşruiyet zemini sağlandığı anlaşılmaktadır.

İsyan Yılanının Son Nefesi (*Yeni Asır*, 17 Haziran 1937: 1).

Yeni Asır gazetesinin 17 Haziran 1937'de kullandığı başlık Dersim'e bakışın özeti gibidir aslında. İsyan edenler yılan olarak tanımlanmış; Dersim, haberde her an sokabilecek zehirli bir yılan olarak temsil edilmiştir. “Son nefes” metaforuyla, yılan olarak değerlendirilen isyancıların ölüme yaklaşması alkışlanmaktadır. Haberin içeriğinde geçen “Silahla mukavemet edenlerin başları eziliyor” cümlesi de olan bite ne verilen desteğin açık kanıtıdır.

Dersimlinin Tanımlanışı

İdeolojik söylem, temelde “biz” ve “onlar”la ilgili olduğundan aktörlerin ileri incelemesi çok önemlidir (Van Dijk 2003, s. 65). Konuya “oryantalizm” açısından da bakılabilir. Zira Yücel Bulut’a göre “Doğu” olmasaydı eğer, “Batı” da olmazdı; Batı’ya göre Doğu “öteki”dir, kendisinin tamamen zıttıdır. Batı, “Doğu”yu icat ederek ve Doğu’yu “Doğululaştırarak” kendisini tanımlar. Bu ötekileştirme işlemiyle kendisinde olan olumlu niteliklerin Doğu’da olmadığını ve kendisinde olmayan olumsuz niteliklerin tamamının Doğu’da bulunduğunu iddia eder.⁵ Dolayısıyla “öteki”nin tanımlanışı esas olarak “biz”in ne olduğunu anlatmasıdır.

Bu çerçeveyi medyanın Dersim söylemine uyguladığımızda karşımıza çıkan, medya metinlerinde yer alan aktörlerin yani siyasal otorite (hükümet, ordu ve Türk olanı) ve Dersimlilerin bu yapıbozumun temel özneleri olduğudur. İç oryantalizm bağlamında Dersim, medya metinlerinde, “öteki”ni temsil etmektedir. Medya söylemi, her şeyden önce Dersimlileri “onlar” diyerek ötekileştirmekte, siyasal otoriteyeysen “biz” diyerek iç grup olarak sınıflandırmaktadır. Haber ve yazıların çoğunda Dersim konuşturulmamış Dersim’in yerine konuşulmuştur. Dersim, oryantalizmde görülen Batı’nın Doğu’yu temsil biçimlerine benzer şekilde “vahşi” ve “ilkel” olarak sunulmuş; medya, Dersim’in barbarlı-

5 Oryantalist düzlemde, Batı, genellikle bilim, ilerleme fikri, demokrasi, akılcı düşünme vb. özelliklerle tanımlanır. Doğu kendini ifade edemez ve anlatamaz ama Batı kendini anlatabildiği gibi bir de Doğu adına konuşur. Başka bir deyişle Doğu kendi kendisini temsil edemiyorsa temsil edilmesi gerekir. Oryantalizmin incelediği temel nesne Doğu’dur. Aynı zamanda Batı’nın bizzat kendisiyle de ilgilidir. Avrupa “öteki”nin barbarlığında kendi uygarlığını bulmuş, kendisini Doğu’ya aydınlık ve oraya özgürlük götürme misyonunun sahibi ilan etmiştir (Bulut 2010, s. 13).

ğında kendi uygar “biz”ini inşa etmiştir. Erken dönem cumhuriyet medyasında Dersim olayları haber yapılırken, bu haberler sık sık Dersimlileri tek çatı altında sunmaktadır. Bu anlamda özcü tanımlamalarla çok sık karşılaşmıştır.⁶ Basın pratikleri Dersimlileri heterojen bir toplumsal yapılanma olarak görmemekte, bunun yerine homojen bir şekilde temsil etmektedir.

[1]çtimai hayata bir türlü ısınamamış sakinleri... (Akşam, 18 Haziran 1937, s. 6)

Akşam gazetesinin 18 Haziran tarihinde yayımlanan habere Dersimlilerin yaşam biçimi ele alınmıştır. Habere göre Dersimliler içtimai hayata bir türlü ısınamamıştır, Dersim’in sosyal hayatın gereklerini yerine getirmediği belirtilmektedir. Ancak toplumsal hayatın gereklerinin ne olduğu ve Dersimlilerin toplumsal hayatın hangi gereklerine uymadıkları ifade edilmemiştir. Cümle bir sonraki önermenin ilk ifadesi olarak sunulmuş, Dersimlilerin toplumsal hayata ısınamadıkları tartışmasız kabul edilmiştir. Bu örnekte de görüldüğü üzere Dersim söylemi, Dersimlileri bireysel bazda ele almamakta, tamamıyla temsil etmektedir. Ayrıca gazete, Dersimlileri “onlar” şeklinde sunarak grup dışı olduklarını belirtmektedir.

Tunceli ahalisi yarı bedevi aşiretlere inkisam etmiş [parçalanmış] bir halde, bir takım şeyhlerin ve sergerdelerin fiili hükmü altında yaşıyor ve hayatını gayri kanuni hareketlerle temin ediyordu. (Akşamcı, Akşam, 22 Haziran 1937, s. 3)

6 Özcü düşünce toplumsal, tarihsel, etnik ya da ırksal bir grubun bütün üyelerine, bu grup üyelerinde az ya da çok görülebilen nitelikleri atfeder. Bu nitelikleri, tarihsel toplumsal olarak değil, grubun doğasıyla açıklar (Uluç 2009, s. 41).

I.Y. Akşamcı imzasıyla yazılan makale, eski Dersimlinin yaşam biçimini anlatmaktadır. Ona göre Dersimli aşiretler yarı bedavidir. Dersim söylemi bu örnekte de görüldüğü üzere çeşitli yaşam biçimlerine olumsuz değerler atfedip bu yaşam biçimlerinin Dersim’de olduğunu belirtmektedir. Bu söylem, yaşam biçimleriyle ilgili herhangi bilgi vermemesine rağmen bu durumu mutlak gerçeklik olarak sunmaktadır. Bu açıdan Dersim söylemi inşa edilirken olgusal gerçekliğe dayanmayan olumsuz kavramlar araçsallaştırılmaktadır. Makale Dersimlilerin şeyhler tarafından yönetilmesini “hüküm altında” yaşamak olarak sunmuş ve kölelik imasında bulunmuştur. Bu haber de Dersim’i bireysel açıdan ele almamış, homojen bir bütünlük olarak sunmuştur. Bu tanımlama biçimi tüm Dersimlileri “bedevi”, “kanun bilmez” ve “köle” olarak sunmakta, siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerinin meşruiyetini hegemonize etmektedir.

Kurun gazetesinde, 8 Temmuz 1937’den itibaren yayımlanmaya başlayan Niyazi Ahmet imzalı yazı dizisi Dersim’in sosyokültürel hayatını, dinsel ritüellerini, cinsel yaşamını, iktisadi yapısını vb. geniş yelpazede açıklamaya çalışmıştır. Dizinin ana başlığı “Dersim ve Dersimlinin İç Yüzü”dür. “İç yüz” kavramsallaştırması derinlerde, kimsenin bilmediği veya görmediği iç benliği açıklama girişimidir. Yazar Dersim’i tanımlarken özellikler sunmakta, Dersim’in söz konusu özelliklerden ibaret olduğunu belirtmekte; Dersim’de “metonimik indirgemecilik” yapmaktadır.⁷ Başka bir ifadeyle yazar, Dersim ve Dersimliyi ifade etmek için vasıf arayışına girmekte ve bulduğu özelliklerle Dersim’i ondan ibaret olarak sunmaktadır.

7 Metonimik indirgemecilik belirli kültürel özelliklerin çarpıcı kılınmasına sebep olmakta ve toplum içerisindeki bireysel ayrımları homojenleştirmekte ve tarih içinde donmuş kabul etmektedir (Dirlik 1996, s. 111).

Gazetenin araştırma sistematığı “bizim sahip olduğumuz fakat Dersimlinin sahip olmadığı özellikler ve bizde olmayıp Dersim’de olan özellikler nelerdir” üzerinden yürümektedir. Antropolojik çalışmalar özellik yokluğu üzerinden giderken buna değer katılmakta, bu değer ast ve üst hiyerarşiyi yeniden üretmektedir (Carrier 2007, s. 464-499). Niyazi Ahmet, Dersim ve Dersimliyi kendi toplumuyla karşıtlık içerisinde almıştır. Bu yazı dizisinde bahsi geçen karşıtlığa belirgin olarak değer yüklenimi yapmıştır. Kendi toplumunun sahip olduklarını olumlayıp Dersimlinin sahip olmayışını olumsuzlamış, Dersimlinin sahip olduğu fakat kendi toplumunun sahip olmadığı özellikleriyse olumsuzlayarak sunmuştur.

Dersim’i ve Dersim’in mazisini biraz bilenler: ‘Bu adamlardan hayır gelmez, hepsini yok etmeli...’ diyorlar. (Ahmed, *Kurun*, 8 Temmuz 1937, s. 7)

Makaledeki alıntıya göre Dersim’in geçmişini bilenler, Dersimlilerden hayır gelmeyeceğini, onları yok etmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Dersim’in geçmişini bilenlerin kimler olduğu belirtilmediği gibi, Dersim’in geçmişte nasıl ve ne olduğuna dair bilgi de yoktur. Dersim söylemi inşa edilirken bir imge biçimine gönderme yapılmakta fakat bu imgenin içeriği belirtilmemektedir. Bu imge biçimi herkesçe kabul edilen doğal bir hakikat olarak sunulmakta, alternatif anlamların üretilmesi engellenmektedir. Niyazi Ahmed, zihinsel boşluklara gönderme yaparak bu kişilerin yok edilmeyi hak etmiş olduklarını ifade etmektedir. Yazarın, alıntıların sahipleriyle aynı fikirde olmadığını veya ifadenin yanlış olduğunu belirten herhangi bir açıklaması da yoktur. Dersimlileri yok etmek fikrini hem köşesine taşıyarak hem de eleştirmeyerek sahiplenmiştir. Böylece Dersimlinin öldürülmesi doğru ve meşru olarak gösterilmektedir; siyasal oto-

ritenin Dersim’de gerçekleştirdiği ölümler meşru olarak sunulmaktadır. Bu ölümlerin nedenini Dersimlilerin karakterlerine gönderme yaparak açıklaması özcü bir Dersim kimliği inşa etmektedir. Bu metindeki alıntı da bir öncekiler gibi Dersimlileri bir bütün olarak görmüş, geçmişin vebalinin herkesin sırtında olduğu ima edilmiştir. Dersimlilerin tamamı yok edilecektir. Öldürölmesi gereken tek tek Dersimliler değil, tüm Dersimlilerdir. Öldürmek fiili görölleceği üzere yok etmek olarak ifade bulmuş, olumsuz bir durum gizlenmiştir.

Dersim asırlar içinde lekeli kalmış bir yurt parçasıdır. (Ere- nel, *Tan*, 17 Haziran 1937, s. 7).

Tan gazetesinde çıkan makaleye göre de Dersim lekeli bir yerdir. Gazete “lekeli” ifadesiyle ne anlatmak istediğini açıklamamış, okuyucuların eksik bilgiyi veya Van Dijk’in tanı- mıyla “kayıp bağ”ı tamamlayacaklarını varsaymıştır. “Leke- li” söylemi, Dersim’i özsel olarak kirli şeklinde inşa etmekte- dir. Gazeteye göre Dersimli özünde kötüdür ancak Dersim- linin kötü olan neler yaptığına dair bilgi verilmemiştir. Ga- zete, devamında bu kötölük halinin asırlar boyunca sürdü- ğünü belirtmekte; herhangi bir kötölük yapmanın asırlarca lekeli olmakla sonuçlanacağı söylemini üretmektedir. Bura- da yine herhangi bir Dersimliden bahsetmemiş, bir Dersim- linin kötü olacağını belirtmemiştir. Tam aksine bütün Der- simliler gazete tarafından aynı olumsuz niteliklerle ele alın- mıştır.

Tabii ormanlar, şelâleler, büyük nehir, ırmak ve derelerle tezyin edilmiş olan bu muhitin tek günahı, cahil ve cehalet neticesi günahkâr insanlarla meskün olmasıdır. (*Cumhuri- yet*, 27 Haziran 1937).

de günahkâr olarak değerlendirmektedir. Makaleye göre Dersimlinin günahkârlığı onun cahilliğinin neticesinde ortaya çıkmıştır. Günahkârlığın nedenini sunarak günahkârlığın nedeniyle birlikte apaçık bir gerçek olduğunu belirtmektedir.

Bu örnekte de görüldüğü üzere medyanın Dersim söyleminde çeşitli alt söylemler mevcuttur. Bu söylemlerde tema cahillik söylemidir. Bu söylem diğer alt söylemlerle birleşmekte ve kendini yeniden üretmektedir. Başka bir ifadeyle cahillik söylemi, kandırılma, kurtarılmayı bekleme, günahkârlık vb. söylemlerle nedensel olarak birleşmekte hem kendini hem de bu alt söylemleri yeniden üretmektedir.

Dersimli memlekete olan para ve kan borcunu asırlardan beri ödememiştir. (Erenel, *Tan*, 15 Haziran 1937, s. 5)

Erenel'e göreyse Dersimli memlekete borçludur. Dersimlinin borcu para ve kandır. Haberin art alan bilgisinden anlaşıldığı kadarıyla Dersimli vergisini eksik vermiştir. Haber bunun böyle olduğunu kanıtlamak için bir sayısal veri de vermektedir. Bu sayısal veriler iddianın gerçek olarak temsilini sağlayan araçtır. Haberin sonuç bölümüne göre Dersimlinin verdiği vergi 99,244 lirayken idarenin masrafları 185,650 liradır. Aradaki fark Dersimlinin vergi kaçırdığının ispatı olarak sunulmuştur. Ancak toplanan vergilerle harcanan vergi arasındaki farkın harcanandan yana fazla olmasının sadece vergi kaçırmakla ilişkilenebileceği açıktır. Örneğin bu durum vergi toplanmasını sağlayacak gelirin az olduğu anlamına gelebilir ya da askeri masraflar idari masraf olarak görülmesi sebebiyle harcama miktarı toplanan vergiden fazla olabilir. Görüldüğü üzere, medya çoğul anlamlardan olumsuz olanı seçerek Dersim'i temsil etmektedir. Dersim söylemi üretilirken ve yeniden üretilir-

ken, medya Dersim'i çoğul anlamlardan salt olumsuz anlamla ele almakta, bu anlamlarla inşa etmektedir. Bu iddianın doğru olarak kabul edilmesi başka bir tartışmayı açacaktır. Tartışma, bu vergi borcunun kimden tahsil edileceğiyle ilgilidir. Bu borç, vergiyi kaçırان herhangi birinden mi alınacaktır? Metne göre bu borç Dersimlilerin borcudur. Vergisini verenler de bu borçtan sorumludur. Âdetâ Dersimli sırf Dersim'de yaşıyor olduğundan dedesinin borcundan da sorumlu tutulmaktadır. Bu alıntının bir diğer tartışılacak bölümüyse kan borcu konusudur. Gazete Dersimlinin kan borcunun nereden kaynaklandığını yazmamıştır. Bu borcun ödemesinin nasıl olacağını da açıkça belirtmemiştir. Ancak bu borcun kan dökülerek ödeneceği anlamı çıkmakta; isyanda dökülen kanların haklı ve meşru olduğuna işaret edilmektedir.

Dersimlinin vicdanı hurafelerin demir pençeleri içindedir. (Haber, 18 Haziran 1937, s. 7)

Görenek asidir, hak telakkisi Dersimlinin kafasına girmemiştir. (Haber, 18 Haziran 1937, s. 7)

[M]asum insanların hayat ve kazancını avucunun içine almak onların yumruk kadar kafalarını, loş vicdanlarını bir oyuncak haline koymak... (Haber, 19 Haziran 1937, s. 3)

Haber gazetesinde çıkan yukarıdaki haberlerde Dersimliler hurafelerin pençesinde yaşayan, kurnaz, yumruk kadar kafası olan insanlar olarak tasvir edilmiş ve karanlık vicdanlarıyla haber konusu olmuşlardır. Burada Dersim bir insan yerine konulmuş bütün Dersimliler bu tanımlarla ifade bulunmuştur. Gazete belirli örnekler sunma gereksinimi duymaksızın bütün Dersimlileri benzer olumsuz kavramlarla tanımlamıştır. 18 Haziran tarihli haber Dersimlinin vicdanını hurafelerin demir pençesinde hapsedilmiş olarak açıklar. Me-

tafor olarak kullanılan “pençe” yırtıcı ve vahşi bir hayvana gönderme yapmaktadır. Demir pençeyle hapsedilmiş vicdanın bundan kurtuluşunun mümkün olmadığı anlatılmaktadır. Siyasal otoriteyi, Dersim’i demir pençeli hapislikten kurtarmaya davet etmektedir. Siyasal otoritenin Dersim’e müdahalesini meşrulaştırmakta, kurtarılmayı bekleyen Dersim söylemini hegemonize etmektedir. Aynı gün yazılmış bir diğer haber, Dersim’in göreneklerini dik başlı olarak nitelemekte, ardından hak kavramının Dersimlinin kafasına yerleşemediğini belirtmektedir. Dersimli, hak denilen şeyin bilincinde olmamakla temsil edilmektedir. Dersimli, hakkın ne olduğunu anlayamayacak bir kafaya sahiptir. Burada dikkat çekici olan Dersimlinin hakkın ne olduğunu anlamasına engel olanın aklı değil kafası olmasıdır. Böylece Dersimlinin biyolojik yapısına göndermede bulunularak öz olarak beyin yoksunu oldukları iması yapılmaktadır. Bu alıntı Dersim’i aklı kıt olarak temsil etmekte, Dersim’in cahil olup kendini yönetemediği söylemini yeniden üretmektedir. Bir başka dikkat çekici noktaysa Dersimlinin kafasının hakkı telakki edememesi değil, hak telakkisinin Dersimlinin kafasına girmemiş olmasıdır. Birincisi içselken, ikincisi dışarıdan dayatmayla mümkündür. Gazete hak kavrayışının dışarıdan dayatmayla gerçekleşeceğini ima etmektedir. Yapılan harekâtın hak telakisini Dersimlinin kafasına yerleştirmeyi amaçladığı ima edilmektedir. 19 Haziran tarihli yazı seyitleri, Dersim’in kazancını eline almak ve onların kafalarını ve vicdanlarını oyuncak haline getirmekle eleştirmektedir. Buradaki ifade, Dersimliyi yumruk kadar kafalı ve loş vicdanlı olduğu önermesini tartışmasız doğru olarak sunmaktadır. Yumruk kafalı söylemi, Dersimliyi küçük beyinli olarak inşa etmektedir. Dersimliyi “loş vicdanlı” olarak tanıtan gazete, Dersimlinin neden loş vicdanlı olduğunu yazmamıştır. Başka bir ifadeyle Dersimlinin hangi özellikleri “loş vicdanlı”

olmasını sağladığı meçhuldür. Gazete, Dersimliyi aciz, kendi vicdanına sahip çıkamayan ve kendini kullandırtan olarak sunmaktadır. Dersim söylemi, bu tarzda tanımlamalarla Dersimlinin bağımlı ırkın üyesi olduğu söylemini yeniden üretmekte, siyasal otoriteyi bağımlı ırkı yönetmeye çağırmaktadır.

Dersim'de muteber ölüm, yataktan ziyade dövüş meydanındaki ölümdür. Yatakta ölenlere bütün aile acır, yatakta ölen bir adamın varsa kardeşi başı ucunda hem ağlar, hem de şunları söyler: Kardeş, kardeş! Kurşunla ölseydin, ben de düşmanını öldürür, senin intikamını alırdım. Allah'ın emrile öldün, ben ne halledeyim?

Bir ölüye karşı bu şekilde ağlayış ve biraz da isyan, dönün Dersimlisine alt karakteri çok açık göstermek itibarıyla değerlidir. (*Tan*, 15 Eylül 1937, s. 2)

Tan gazetesinin Latif Erenel imzalı makalesinde, Dersimlinin ölüm tercihi haber olarak sunulmuştur. Makale, Dersimlinin yatakta ölmek istemediğini dövüş meydanında ölmeyi tercih ettiğini haber etmiştir. Haber, ölümün yatakta gerçekleşmesinin ölenin ailesi için utanç kaynağı olduğunu belirtmektedir. Haberin devamında ölenin ailesinin böyle bir ölüm karşısında nasıl tepki vereceği ailenin dilinden anlatılmaktadır. Haber alıntı gibi görünse de değildir. Yazar Dersimlileri konuşturmamakta Dersimlilerin yerine konuşmaktadır. Dersimlinin sözleriymiş gibi bunun üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Değerlendirme biçiminden Dersimlinin karakterinin ne olduğunun yanıtını aradığı anlaşılmaktadır. Dersimli, yazar için belirli alt karakterleri olan bir nitelikler toplamıdır. Bu açıklamadan bütün Dersimlileri tek bir kişiyi tanımlar gibi açıklayabileceğine inandığı görülmektedir.

Sonuçta, Dersim söylemi Dersimlileri medyada temsil

ederken heterojen bağlamda ele almamakta homojen bir yapılanım olarak değerlendirmektedir. Bu tanımlama biçimiyle Dersimlilerin birbirinin aynı karakterlerden oluşmuş bir topluluk olduğu anlatılmak istenmektedir. Dersim söylemi, Dersimlileri anlatırken bir alt karaktere gönderme yapmakta ardından Dersimlilerin bundan ibaret olduğunu söylemini dolaşıma sokmaktadır. Bahsedilen karakterler medyada temsil edilirken, bunlara olumsuz değer yüklenimi yapılmakta ve bu olumsuz içerikle Dersim söylemi üretilmekte ve yeniden üretilmektedir.

İnsansızlaştırma (Dehumanization)

Frantz Fanon *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabında sömürgeciyle sömürülenin eşitsizliğini onların ölümleri üzerinden tartışır. Ona göre bir Fransızın ve bir Cezayirlinin hayatı bir değildir. Fransızın ölümü büyük bir dram, kayıp ve tehditken Cezayirlinin ölümü önemsiz bir mevzudur. Fanon'a göre sömürgeci, sömürgeleştirilenleri hayvan gibi ele alır ve onu "sürü", "hayvan kokusu", "arı gibi üşüşen" veya "karınca ordusu" gibi zoolojik terimlerle algılar ve ifade eder (Fanon 2009, s. 48). Sömürgeci kendisiniyse uygarlıkla, uygar Fransız diliyle, evrensel değerlerle anlatır. Sömürgeciye göre Fransız değerleri ve yetenekleri Cezayir için o kadar gereklidir ki, ayrılmaları durumunda ülkenin Ortaçağ'a geri döneceği uyarısını sürekli yaparlar (Fanon 2009, s. 57).⁸

Dönemin medyasının incelediğimiz kısmında Dersim'de

8 Beşikçi'ye göre Kürdistan'ın durumu tam sömürge ve yarı sömürge durumlarından ikisine de tam olarak uymaz. Kürt halkı sömürge bile olamamıştır. Kürdistan ve Kürtlerin siyasal statüsü sömürgelerden daha aşağı seviyededir. Kürdistan'ın ve Kürtlerin hiçbir siyasal statüsü, siyasal kişiliği yoktur. Beşikçi'ye göre, Kürtler adıyla sanıyla, diliyle kültürüyle tarihten yeryüzünden silinmek istenen bir halktır. Bkz. Beşikçi 1991, s. 11.

isyana iştirak edenler ve daha genel olarak Dersimliler de insan dışı çeşitli metaforlarla ifade edilmiştir. Bu metaforlar ırksal olarak geri, insani değerlerden yoksunluk anlamları içeren; yılan, koyun vb. gibi çoğunlukla hayvanlara göndermelerde bulunan tanımlamalardır.

Bu bölümün örneklerinde de görüleceği üzere “insansızlaştırma” tanımlamaları “öteki”ni insan olarak görmez. Dersimlilerin insan dışı varlık olarak nitelenmesi ve medyada böyle temsil edilmesi onların olumlu niteliklerini gizleme stratejisi olarak değerlendirilebilir. Bu söylemde, “öteki”nin insan olarak temsil edilmemesinin “öteki”ne yapılan birçok eylemi meşru kıldığı varsayılmaktadır. Örneğin zararlı bir yılanın başını ezmek bir savunma haline göndermede bulunmakta ve öldürülmesinin gerekli olduğu ima edilmektedir. Yılanın bir hayvan olması bu ölümlü daha az acılı hale getirmektedir. Bu tür tabirler hükümetin eylemlerini meşru zemine taşımasında payanda görevi üstlenmektedir. Çünkü medya, siyasal otoritenin eylemlerini insana karşı değil insan dışı varlıklara karşı yaptığı söylemini hegemonize etmektedir. Özetle, medyanın Dersim söylemi, Dersimlileri insan dışı varlıklar şeklinde temsil ederek, siyasal otoritenin eylemlerini hegemonize etmektedir.

Insan vahşi olunca bir şey görmeden ölür. (Kurun, 18 Temmuz 1937, s. 7)

Orman ve otlak olan yerlerde sarp dağların bilhassa şimal kısmındadır. Buralarda yol olmadığından yerlilerden başka kimse kolayca çıkamaz. Bu dağlarda oturan ahali yarı vahşi bir haldedir. (Kurun, 19 Haziran 1937, s. 4)

Vahşi ve En Kurnaz İnsanlar Arasında (Kurun, 8 Temmuz 1937, s. 3)

neler yaptığını belirtmemekte, okuyucularının bu eksik bağı tamamlayacağını varsaymaktadırlar. Buradaki eksik bağla zihinlerdeki vahşilik imgelemine gönderimde bulunularak bu imge üzerinden Dersim açıklanmaktadır. Bu haberler, Dersimlileri bir tek kişi şeklinde ele almakta, tüm Dersimlileri bu kişi üzerinden açıklamakta; “vahşiler” olarak sunmaktadır. Dersim’in vahşi olarak inşa edilmesi, Dersim’in medenileşmesi gerektiği söylemini yeniden üretmekte, siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerini meşrulaştırmaktadır.

Bundan sonra kendi menfaatini Dersim mıntıkasındaki insanlar medeniyet nimetlerinden uzaklaşmış bir hayvan hayatı içinde kalmalarında aramayacakları düşünülmüştü. (Kurun, 23 Haziran 1937, s. 6)

Kurun gazetesinin 23 Haziran tarihli haberi Dersimlinin medeniyet nimetlerinden faydalanmamış olmasını hayvan hayatı yaşamak olarak tanımlamıştır. Medeniyetin hangi nimetlerinden faydalanılmadığı belirtilmemiştir. Haber, ağa ve seyitleri eleştirirken Dersimlilerin yaşamını tartışmasız bir biçimde “hayvan hayatı” olarak sunmuştur. Haber, Dersim’i hem medeni olmamak hem de hayvan hayatı yaşamak şeklinde temsil etmektedir. Bu söylemler, mutlak gerçek olarak sunulmaktadır.

Tunceli şakileri imha ediliyor. (Cumhuriyet, 27 Haziran 1937)

Yalçın kayaları büyük bir maharetle aşan kahraman askerlerimiz, mağaralara sığınmış bulanık bu vahşileri yakında tamamile imha edecektir. (Anadolu, 30 Haziran 1937)

Yazılı basın, Dersim İsyanı’na katılanların ölümlerini insan dışı ifadelerle temsil etmektedir. Örnek bir alıntı Cum-

huriyet gazetesinin 27 Haziran tarihli yayınında görülmektedir. Haber, isyana katılan insanların imha edildiğini ifade etmekte; “kahraman” ordunun saldırı pozisyonuna geçtiğini anlatmaktadır. Haberin spotunda “imha” ifadesinin kullanımı Dersimlileri âdeta zararlı ve şüpheli nesneler olarak inşa etmekte, öldürme eylemini meşrulaştırmaktadır. Gazete gizleme stratejisiyle siyasal otoritenin ölümlerdeki sorumluluğunu yok etmektedir. İmha eyleminin “şakilere” karşı yapıldığı belirtilerek de şaki olmanın öldürülmek için meşru bir neden olduğu söylemi yeniden üretilmektedir.

Tunceli çapulcuları yiyeceksiz kaldılar. (*Haber*, 21 Haziran 1937)

[V]atandaş değil, insiyakı bir hayata mahkûm bir sürü... (*Haber*, 18 Haziran 1937, s. 7)

Askerlerimiz sarp dağlarda ve kayalıklarda vahşi bir hayvan gibi inlerine sığınmış ve orada teslim olmasalar bile açlıktan ölecek bulunan şakileri sıkı bir tasarrut altında aramaktadır. (*Haber*, 26 Haziran 1937)

Dersim hadiselerinde 30 şehit ve 51 yaralı verdik. Muhalefete iştirak edenlerden 25 yaralı, 265 maktul vardır. (*Haber*, 19 Eylül 1937, s. 1-3)

Haber gazetesinden aktardığımız yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere “Tunceliler” ya da “Tunceli ahalisi” yerine “Tunceli çapulcuları” ibaresi kullanılmıştır. Böylece bu kişiler “yağma” ve “talan” yapanlar olarak tanımlanmaktadır.

18 Haziran tarihli haber insansızlaştırma edimine güzel bir örnek sunmaktadır. Gazete, Dersimlileri içgüdülerıyla yaşayan bir hayvan sürüsü olarak temsil etmektedir. Bu temsile, Dersimlilerin içgüdüsel yaşama mahkûm olduğu ifadesi eklenmiş, sabit ve özcü bir kimlik tanımı sunularak hiç-

bir zaman değişmeyecekleri ima edilmiştir. Örneklerin gösterdiği üzere Dersim söylemi, Dersimlileri inşa ederken insan dışı varlıklara gönderimde bulunmakta; vahşilik temasını sürekli işlemektedir.

Dersim Harekâtı'nın medyada yer bulmasının ardından, ölüm ve yaralanma haberleri çok uzun bir süre medyada yer almamıştır. 19 Eylül tarihli gazete haberi bu ayrıntıları içermektedir. Belirtilen rakamlarsa Başbakan İsmet İnönü'nün mecliste yaptığı konuşmada yer alan verilerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere, hükümetin enformasyonu gerçek bilgi kaynağı olarak ele alınmakta, bu verileri doğrultmaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu haberde pozitif ve negatif konumlananların aynı cümle içerisinde yer aldığı da görü-lüyor. Zira Dersim hadiselerinde ölenlerin bir bölümü şehit, bir bölümü maktul olarak sunulmaktadır. Dersimlilerin, niye öldüğü, kim tarafından öldürüldüğü belirsiz kalmaktadır. Bu alıntı da ölümler üzerinden Dersimlileri insan dışı olarak inşa etmektedir.

Bu canavarı bizzat öldüren yukarı Abbas [U]şağından Zeynel anlatıyor. (Kurun, 18 Temmuz 1937)

Kurun gazetesinin 18 Haziran tarihli haberi Dersimli liderlerden Ali şir'in öldürölüşünü haber etmiştir. Ali şir, Dersimli Abbas Uşağı aşiretinden Zeynel isimli birisi tarafından öldürölümüştür. Ancak Ali şir'in “canavar” olarak tanımlanması dikkat çekici ve basının Dersimli algısına dair önemli bir noktadır. İsyancı Ali şir üzerinden siyasal otoritenin karşısında yer almak canavar olarak temsil edilmeye neden olmaktadır.

[1]nsanları köle gibi kullanan zadegan....[D]evlet müdahalesi karşısında derhal birleşerek bir kütle halini almasını iyi bilen ağalar kendi boyunduruklarındaki insan sürüsünü

davar gibi gütmeyi de şeytanî bir vukufuyla başarırlar... (Erenel, *Tan*, 17 Haziran 1937, s. 7).

Halk her haktan mahrum bir köledir. Karanlık, cehalet, korku içinde insandan ziyade hayvana yakışır bir ömür geçirir. (Erenel, *Tan*, 15 Haziran 1937, s. 5).

Tan gazetesinin 17 Haziran tarihli haberi hem Dersimlinin hem de onların liderlerinin insansızlaştırılarak sunulmasına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Gazete, ağaları kütle ve şeytani olarak tanımlamaktadır. Kütle ifadesi, bu kişilerin insan olarak ele alınmadığını göstermektedir. Şeytan tabirini kullanarak da hinlik ve kötülüğe göndermede bulunmaktadır. Dersimli lider özünde kötü ve hileli kişiler olarak sunulmuştur. Dersimliler ise bu haberde güdülen hayvan olarak temsil edilmiştir. Dersimlilerin “davar” olmaktan çıkarılmalarının tek yolu liderlerinin yok edilmesi iması göze çarpmaktadır. Dersim söylemi, Dersim’i Dersimliyi yazılı basında insan dışı söylemlerle inşa etmekte, ardından siyasal otoritenin müdahalesini istemektedir. Bu açıdan insansızlaştıran söylemler, siyasal otoritenin medenileştirme eylemlerine meşruiyet kazandırmaktadır.

Yine *Tan*’da yine Erenel imzasıyla çıkan 15 Haziran tarihli haberdeyse Dersimli köle olarak sunulmuştur. Haber Dersimlilerin insan gibi yaşamadıklarını ifade etmiş, hayvana yakışır bir hayat yaşadıkları vurgulamıştır. Dersimlilerin kurtarılmayı beklediği ima edilmiştir. Dersim söylemi, bu örnekte, Dersimlilerin hükümeti kurtarıcı olarak beklediğini söylemini ve Dersimlilerin bağımlı ırkın üyesi olduğu söylemini yeniden üretmiştir.

Bu dünyaya eşek geldim eşek gideceğim diyenlerin akibeti budur işte. (*Yeni Koroğlu*, 23 Haziran 1937)

[B]ütün dağlar askerlerimiz tarafından çevrildiği için ya köpek gibi gebermekten yahut da Cumhuriyet adaletine ve adliyesine teslim olmaktan başka çaresi yok. (*Yeni Köroğlu*, 13 Eylül 1937, s. 3)

Yeni Köroğlu'nun 13 Eylül ve 23 Haziran tarihli haberleri insansızlaştırma fiillerini kullanmanın yanında öfke ve nefret duygusunu açığa çıkartan örnekler olması açısından da önem taşımaktadır. Birinci alıntı Dersimliyi “eşek” olarak tanımlamakta ve hükümetin Dersim’de yaptıklarına karşı koymayı eşeklik olarak sunmaktadır. Fakat eşeklik olarak tanımlanan ne gibi eylemler yapıldığı belirtilmemiştir. Gazete ölümlerin sorumluluğunu Dersimlilere yüklemektedir. Haber, siyasal otoritenin eylemlerinin karşı konulmaz olduğu söylemini yeniden üretmektedir. 13 Eylül tarihli haberse isyan edenlerin zor durumda olduğunu anlatmakta ancak bunu isyan edenlerin ya köpek gibi gebereceklerini ya da teslim olacaklarını vurgulayarak aktarmaktadır. Derginin Dersimli isyancılara karşı büyük bir nefret duyduğu görülmektedir.

Medyanın Dersim söylemi Dersimlileri anlatırken birçok insan dışı varlığa, hayvanlara gönderme yapmaktadır. Bu durum siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerini pozitif olarak sınıflamakta ve ona “vahşileri” insan sınıfına taşıma yükümlülüğü vermektedir. Olayların sorumluluğu Dersimlilerin doğasının tuhaflığına, “vahşiliğine” gönderme yaparak açıklanmakta böylece siyasal otoritenin katliamdaki sorumluluğunu gizlemekte ve kurtarıcı olduğu söylemi yeniden üretilmektedir.

No. 959

26 Haziran CUMARTESİ 1937

Yıl 10

YENİ KÖROĞLU

Türkiyede 3 kuruş

Almanya'da 3 kuruş

Türkiye için 6 kuruş

İkinci sınıfa 6 kuruş

İkinci sınıfa 6 kuruş

İkinci sınıfa 6 kuruş

Türkiyenin Ençok Okunan Gazetesidir

Adına: İsmail KÖROĞLU

Telgraf: 23874

İkinci ve üçüncü sınıflar için ayrı ayrı fiyatlar

İkinci sınıfa 6 kuruş

Türkiyede 3 kuruş

Artık şeyhlerden ve şeyitlerden kurtulan Dersim çocukları Cumhuriyetin kanun ve nizamını belleyip bütün Türk vatandaşları gibi uyanık ve temiz birer insan olmağa hazırlanıyorlar.

Dersim Eşkıyası Pesetti

Elebaşı Seyid Rıza Teslim Oluyor.

Dersim Mahkemesi Elebaşlarının Mahkemesine Bağlıyor, Asiller Cumhuriyet Ordusunun Çelik Çenberi İçinde Teslim Olmaktan Başka Çare Bulamadılar.

Geçenlerde Hindistan'da İngilizlere karşı bir kabile isyan etmişti, tayyare ve mitralyörler, taahhlarla perişan oldılar, daha evvel hakta Nasturiler isyan etmişti, İngiliz ve Irak tayyareleri onları da perişan etti, o zaman deniştik ki artık böyle eşkıyalık, kabilecilik para etmez, çünkü bu günün silahları içinde durulmaz, dağa değil gökçüye çıkan adamın enamusu ağırlar, deniştik, işte bir tecrübenin de içinde oldu, nizam, kanun, disiplin istemeyen Dersim'in bir kaç eski kafalı serçesini, şeyhi bay kaidelerini, ne oldu, etrafları sarıldı, tepelerinden tayyare, şarjörlerden mitralyörlere, atıp yuyince amana geldiler, ama artık bu vurdur, bundan böyle Dersim çocukları yeni mekteplerde okuyor yazıyorlar, dünyayı anlıyorlar, o şeyitlerin, sevhlerin ne mal olduğunu öğreniyorlar, yoksa onlara da yarık olma ha!

İngilizle Almanın Araları Açıldı

Bakalım Ne Olacak ?

Bir Alman filmi İngonye sularında doluyor. Almanlar İngonye hükümet korvetlerine karşı bir saldırı yapmak istedi. Hatta Hitler de orda komandanı General Frankfurta zımnen tebrik etti. Buna karşı İngiltere ve Fransa:

— Böyle şey olmaz. Devletler birliğinde böyle hareket olmaz. Dediler. Eğer Almanlar saldırıya sürer edilecekler İngiltere ve Fransa donanmaları ne karacak.

Fransada Yeni Hükümet

Fransada yeni millî hükümet il-

Çalışmanın bu bölümünde oryantalizmde “Doğu aklının eksikliği” üzerinden tartışılan cahillik temasını ele alacağız. Oryantalizmin Doğu toplumlarını yokluk temalarıyla temsil ettiği yukarıda tartışıldı. Bu bölümdeki yokluk teması-

sa cahilliktir. Bu kavram Doğu-Batı karşılaştırmasında Doğu'nun akıl, zeka, bilgi ve kabiliyet açısından eksik olduğunu belirtir.⁹

Araştırma yapılan metinlerde sıklıkla karşılaşılan kavram cahilliktir. Cahillik söylemi dolaşıma bir anda sokulmamış, tarihsel bir zemine sahip bir pratiktir. Örneğin Osmanlı Devleti dönemi dahil birçok raporun içeriğinde Dersimlilerin cahil olduğu ifade edilmektedir. Yazılı medya, Dersim'i cehalet yuvası ve Dersimliyi cahil olarak ele almaktadır. Dersim'in cahil olduğu söylemi incelenen gazetelerin tamamında görüldü. Bu konuda gazeteler arasındaki farklılık Dersim'in cahilliğinin medyada kullanılış sıklığıdır.

Cahillik söylemi incelenen metinlerde tek anlamlı da değildir. Başka bir ifadeyle “cahillik” denildiğinde bu sadece bilgisizlik anlamına gelmemektedir. Kimi yerde bu kavram bilgisiz anlamına gelirken, kimi yerde medeniyetsiz veya ilkel anlamlarına da gelebilmektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi bu kavram diğer kavramlar için de temel önemdedir. Çünkü incelenen metinlerde geçen birçok başka kavramın (kandırılmak, kullanılmak, soygunculuk, kölelik... vb.) nedenini oluşturmaktadır. Basın sıklıkla Dersimlinin kandırılmasının cahilliğinden kaynaklandığını belirtmektedir ya da Dersimlinin soyguncu olmasının nedenini cahillik olarak sunmaktadır. Eğer cahil olmasalar bu tür durumlar yaşanmayacağı ima edilmektedir. Âdeta “cahil olmanın sonu budur” denilmekte ve yaşananların sorumluluğu Dersimlilere

9 Örneğin Haim Weizman'ın sözleri bu durumu şöyle ifade eder: “Yüzeysel bir zekaya ve yüzeysel bir uyanıklığa sahip Araplar bir şeye, yalnızca bir tek şeye kulluk ederler: İktidar ve başarı... Arapların hain tabiatını olduğu gibi gören... İngiliz yetkililer... her an tetikte olmak zorundadırlar... İngiliz yönetimi daha hakkaniyetli olmaya çalıştıkça Arap daha da küstahlaşır... Mevcut durum Filistin'de bir Arap halkı olsaydı eğer, zorunlu olarak bir Arap Filistin'i yaratmaya varılabilirdi. Böyle bir şey olmayacak tabii, çünkü fellah çağın en az dört yüz yıl gerisinde; ...onursuzdur, cahildir, açgözlüdür, kifayetsiz olduğu gibi vatanperverlikten de uzaktır.” Aktaran: Said 2010, s. 320.

yüklenmektedir. Bu anlamda cahillik söylemi, hegemonize edici söylemler bütünlüğüdür. Dersim söyleminde yukarıda da değinildiği gibi ilk önerme Dersimlinin cahil olduğu söylemidir. Bu söylem yazılı basın tarafından birçok önermenin ilk basamağı olarak kabul edilmektedir.

Bundan böyle Dersim çocukları yeni mekteplerde okuyup yazsınlar, dünyayı anlasınlar, o seytlerin, şeyhlerin ne mal olduğunu öğrensinler, yoksa onlara da yazık olur ha! (*Yeni Koroğlu*, 23 Haziran 1937, s. 3)

Vakti ile imparatorluk devrinde aslında Dersimli olan Fikri Paşa isminde bir zat buraya vali olarak buraya gönderilmiş masrafı devlet tarafında ödenmek sureti ile burada mektepler yapmaya başlamış fakat ahali yapılan mekteplere çocuklarını göndermemiş halkın bu ilkel hayattan kurtarmak çaresi bulunamamış. (*Kurun*, 19 Haziran 1937, s. 4)

19 Haziran tarihli *Kurun* gazetesi, imparatorluk devrinde Dersim kökenli bir paşanın yaptığı okula Dersimlilerin çocuklarını göndermemelerini haber yapmıştır. Haber, Dersimlinin cahillikten kurtulmak istemediğini ima etmekte; Dersim'deki cahilliğin nedenini eğitim almamış olmaya ve eğitim almak istemeyişlerine yormaktadır. Dersimlilerin çocuklarını mekteplere göndermiş olmaları durumunda bu “ilkel” hayattan kurtulacakları belirtilmektedir. Haberde eski bir örneğin seçilmiş olmasıyla Dersimlinin öteden beri cahil olduğu anlatılmak istenmektedir. Böylece yine özcü bir tanımlamayla ilkel olan Dersimlinin hiç değişmeyeceği ortaya konulmaktadır.

Dersimlinin kötü tabiatlarını, cahilliğinden istifade etmek isteyen serseri seydiler aşıladı. Dersimli yüzlerce sene yalnız ve yalnız onun tesiri ile yaşadı. (*Haber*, 17 Ağustos 1937, s. 5)

Haber gazetesinin 17 Ağustos tarihli yayınında cahillik söyleminin nedenleri mevcuttur. Gazeteye göre Dersimliye cahilliği bundan istifade etmek isteyen “serseri seyitler” aşılmalıdır. Seyitler olmasa cahilliğin olamayacağı belirtilmektedir. Bu anlamda seyitlere belirli tarzda müdahalenin gerekli olduğu vurgusu göze çarpmaktadır. Habere göre Dersimli kötü tabiatını da serseri seyitlerden almıştır. Alıntı Dersimlinin kötü tabiatlı olduğu söylemini bir hakikat olarak sunmakta bunun değişmez bir öz olduğunu ima etmektedir.

Dersimli cahildir. Alabildiğine cahildir. Şu kadar ki, Dersimde doğmuş büyümüşte henüz burnunun dibindeki kaza ve vilâyet merkezlerini olsun bir kerecik görmemiş yüzlerce seksenlik ihtiyara rastlamak işten bile değildir. (*Kurun*, 17 Haziran 1937, s. 3)

Farklı tarihlerde yayımlanan *Akşam*, *Ulus*, *Kurun* ve *Tan* gazeteleri Dersim ve Dersimle ilgili benzer temalı yayınlar yapmıştır. Gazetelerin ortak söylemi, Dersimlilerin dünyadaki gelişmeleri takip etmemesi, cehaletleri, teknoloji konusundaki bilgi eksiklikleridir. Gazeteler belirli örnekler üzerinden Dersim’in cahil olduğu söylemini mutlak gerçek olarak sunmaktadır.

Serkeşlik edipte tevkif edilen aşiret reislerinden Kamer’le Cebail’e gecen gün halk evini gezdirmişler. Gördükleri ve işittikleri ne varsa hepsi de hayret uyandırmış. Bilhassa şaşkınlıkları bir ayna endamı olmuş. Karşısında uzun uzadıya durarak kendilerine bakmışlar. Esefle: biz böyle miyiz? Demişler. (*Akşamcı*, *Akşam*, 3 Temmuz 1937, s. 3)

3 Temmuz tarihli *Akşam* aşiret reislerinin aynayı bilmediğini haber yapmıştır. Aşiret reislerinin görüp işittiği ne varsa hayretler içinde kaldıkları ifade edilmektedir. Gazete ayna-

nın dışında hayranlık uyandıran şeylerin neler olduğu yazmamış fakat benzer onlarca nesneye hayranlıkla baktıklarını yazmıştır. Burada aşiret reislerinin hayretler içerisinde kalmasının sebebinin ilk kez gördükleri nesnelerin fazla olması olduğu açıktır. Zira hayretler içinde seyrettikleri nesneler Dersim’de bulunmamaktadır. Bu durum Dersimlileri cahil olarak temsil etmektedir. Reisleri cahil olan toplumların, bireylerinin daha fazla cahil olacağı ima edilerek yine bir kişi üzerinden tüm Dersim cahil olarak temsil edilmektedir. Dersim söyleminde, kişiler ve nesneler söylemin geçerliliğini sürdürmede birer araç işlevi görmektedir. Dersimlilerin her gördükleri karşısında ilk defa karşılaşmaları sebebiyle şaşkınlık içinde olmaları aynı zamanda Dersimlilerin karşısında yer alan toplumun medeniliğine de atıfta bulunmaktadır. “Biz”i oluşturan toplum, medeni, modern ve çağın teknik donanımına sahip olarak inşa edilmektedir.

Taş kovuklarla mağaralar içinde yaşayan insanlar. (*Kurun*, 19 Haziran 1937, s. 4)

19 Haziran tarihli *Kurun* gazetesine göre Dersimliler taş kovuklarda ve mağaralarda yaşayan insanlardır. Taş kovuk ve mağara ifadeleri taş devrine de göndermede bulunmakta, Dersimlinin cehaleti konusunda taş devrine gönderme yapmaktadır. Dersimliye ilkel demeden ilkelce yaşadığı belirtilmekte; bu isimlendirmenin okuyucu tarafından verilmesi sağlanıp okuyucuların da bu söyleme dahil edilmesiyle söylemin mutlak gerçeklik olarak temsil edilmesi sağlanmaktadır.

En iptidai devirlerde bile nakliyata hizmet eden tekerlek henüz Dersim hayatına girmemiştir. Ekser kısımlarda tekerlek geçecek patikalar bile yok gibidir. (Erenel, *Tan*, 15 Haziran 1937, s. 5)

15 Haziran tarihli *Tan* gazetesine göre Dersimli en ilkel zamanlarda bile kullanılan tekerleği kullanmayı daha bilmemektedir. Dolayısıyla Dersim'in en ilkel zamanlardan daha ilkel olduğu iması pekiştirilmektedir.

Domatesi bilmiyorlar, gösteriyorsun "Ne güzel çiçekmiş" diyorlar. (Erenel, *Tan*, 3 Temmuz 1937, s. 7)

Benzer bir tema 3 Temmuz'da yine Latif Erenel imzalı haberde görülmektedir. Erenel bu sefer de Dersimlilerin domatesi bilmediklerini ileri sürmektedir. Yazara göre Dersimli çiçekle domates arasındaki farkı bilmemektedir. Bu haberde ima edilen nokta Dersimlilerin en temel besinlerden habersiz oldukları, cahillikleri yüzünden bunlardan mahrum yaşadıklarıdır. Ancak bu ilkel yere hükümet elini uzatacaktır.

Abonun resmini aldım. Hiç itiraz etmedi. Biraz sonra arkadaşlarından biri yanına yaklaştı. Kulağına bir şeyler söyledi. Abo ayağa kalktı. Karşıma geldi ve bir çocuk gibi göz bebeklerini süzerek:

– Beyim, dedi benim resmimi göstermez misin? Sen benim resmimi çekmişsin?

– Ama resim daha bu makinenin içinde... Şimdi gösteremem ki.

– Aç makineyi de göster

– Olmaz Abo. Ama ben sana gönderirim. (Ahmed, *Ulus*, 4 Temmuz 1937, s. 7)

Ulus gazetesinin 4 Temmuz tarihli haberi Dersimlinin fotoğraf makinesini bilmemesi üzerinedir. Buna göre Abo isminde bir Dersimli, trende kendisinin fotoğrafını çeken muhabirden ısrarla bu fotoğrafı göstermesini istemiştir. Yani Abo ve onun şahsında Dersimliler fotoğrafın çekildiği an gösterilecek bir şey olmadığını bilmemektedirler.

Erken dönem cumhuriyet medyasında cahillik söyleminin ifade ettiği bir başka anlam da kandırılma ve iğfal edilmedir. Birçok metinde, cahillik söylemi kandırılmanın yerine kulanılmakta ve kandırılmanın nedeni olarak sunulmaktadır.

Ahali çok cahil olduğu için bu yobaz eşkiyâ reislerin âdeti kölesi gibi yaşamaktadırlar. Sadece reisler buğday ekmeği yerler. Zavallı ahali hep darı yer. Üstleri başları perişandır. (*Yeni Koroğlu*, 23 Haziran 1937, s. 3)

Yeni Koroğlu gazetesi 23 Haziran tarihli haberinde Dersimli ahaliyi reislerin kölesi olmakla itham etmiştir. Habere göre Dersimliler cahil olmaları sebebiyle reislerin kölesi gibi yaşamaktadır. Dersimlilerin cahil olduğu vurgusu “çok” sıfatıyla kuvvetlendirilmiştir. Bu şekilde habere retorik öğeler eklenmiş, ikna ediciliği ve kalıcılığı pekiştirilmiştir. Haber, reislerin buğday, ahalininse darı yediğini yazmaktadır. Gazete bunun nedenini Dersimlinin cahil olduğu söylemine gönderme yaparak açıklamaktadır. Cahilliği dolayısıyla Dersimlinin seyitler tarafından sömürüldüğünü belirten gazete, siyasal otoritenin Dersim’e müdahalesini hegemonize etmektedir. Birçok metinde görüldüğü üzere bu haberde de yüz bin Dersimli tek bir insan yerine konulmakta ve belirli tarzda inşa edilen Dersim söylemiyle tüm Dersimlilere gönderimde bulunmaktadır.

Seyit Rıza etrafında toplanan, fakat kıtaatlarımızın ağır basışları karşısında kaçmağa başlıyan çapulcuların dağılmasına meydan vermemek için kendisinin Seyitlerden olduğunu gösteren fermanları bu cahillere merasimle okutmakta ve bu suretle üç beş cahili iğfale çalışmaktadır. (*Ulus*, 28 Haziran 1937)

Ulus gazetesinin 28 Haziran tarihli haberi cahilliğin Dersimlilerin kandırılmalarına sebep olduğunu ifade eden sayı-

sız haberden biridir. Habere göre yenik durumdaki Seyit Rıza kaçmakta, yanında kalan son birkaç kişiye de seyitlerden olduğunu gösteren fermanları okutarak Dersimlilerin cehaletinden faydalanmaya devam etmek istemektedir.

Halk cahil olduğu için telkine çok müsaittir, işte bazı açık-gözler, telkini kolaylıkla yaparlar, halk üzerinde müessir olur, ceplerini doldururlar. (Erenel, *Tan*, 17 Haziran 1937, s. 7)

Erenel'e göre de Dersim halkı açıkgözler tarafından kolaylıkla telkin edilirler. Çünkü kolayca telkin olabilecek kadar cahildirler. Böyle oldukları için açıkgözler halkın üzerinde etkide bulunup ceplerini doldururlar. Ancak halkın cahilliğine nelerin sebep olduğunun önemi yoktur. Makale Dersimlilerin kendi başlarına bu durumdan çıkamayacaklarını ima etmekte, cahillik söylemi üzerinden kurtarılmayı bekleyen Dersim söylemini yeniden üretmektedir.

Bu örneklerde de görüleceği üzere Dersim söylemi, belirli nesnelere anlam yüklemekte, nesnelerin yokluğu durumunda bu anlamların da olmadığı belirtilmektedir. Örneğin ayna yoksa medeniyet yoktur veya domatesi bilmiyorsa cahildir. Burada dikkat çekici olan nesnelerin yokluğunun anlamların yokluğuna araç olarak kullanılmasıdır.

Cahillik söylemi birçok medya metninde verili bir gerçeklik olarak temsil edilmektedir. Basın pratikleri bu söylemin hegemonize edilmesini sağlayacak çeşitli örnekleri sunmakta, bu örnekler üzerinden Dersimlinin cahil olduğu bilgisinin tartışılmaz olduğunu belirtmektedir. Cahillik söylemi basın pratiklerine göre hem Dersimli kimliğinin ana ögesi hem de yaşananların nedeni olarak sunulmaktadır. Bu söylem Dersim'in karşısında yer alan toplumu cahil olmayan olarak kurmakta, bir ast-üst ilişkisi yaratarak toplumları katı bir çizgiyle birbirinden ayırmakta, üst olarak inşa edilen

toplumun ast kabul edilen topluma karşı egemenlik inşasına yardımcı olmaktadır.

Dersimli Eşkîyalar Şekavet Yapar

Erken dönem cumhuriyet medyası, Dersim'deki olayları çeşitli söylemlerle açıklamaktadır. Bunlardan biri de “şekavet” söylemidir. Kelimenin günümüz Türkçesindeki karşılığı eşkıyalık ve soygunculuktur. Eşkîyalık söylemi de yine tarihsellik içermektedir. Daha önceki Kürt isyanlarında ve özellikle Ağrı İsyanı'nda yaygın olarak kullanılmıştır. Yeğen'e göre devlet iktidarının konsolidasyonuna karşı gösterilen ve etno-politik bir nitelik taşıyan toplumsal bir direnç eşkıyalık söylemiyle Kürtlük mahiyetini iptal etmektedir (Yeğen 2011, s. 144). Eşkîyalık söylemi isyanların etnik yanını bastırmakta, unutturmakta ve yeniden yorumlamaktadır. Bu durum Dersim İsyanı için de geçerlidir. Erken dönem cumhuriyet medyası Dersimlileri eşkıya olarak temsil etmektedir ki, bu temsile göre Dersimliler bedava yaşamayı seçmekte ve asırlardan beri başkasının malını talan etmektedir. Bu temsilde Dersimliler daha önce de örneklerini gördüğümüz gibi tek bir insan gibi ele alınmakta, bütün Dersimli-lerin hırsızlık yaptığı belirtilmektedir.

Yazılı basın sıklıkla “Dersimli neden şakilik yapar” sorusunun yanıtını aramaktadır. Bu soru tarzı kendi içerisinde iki farklı önermeyi barındırmaktadır. Birinci önerme Dersimlinin şakilik yaptığı, ikinci önerme ise bu şekavetin bir nedeni olduğudur. Bu önerme biçiminde dikkat çekici olan, ikinci önermenin aynı zamanda birinci önermeyi doğrulayan bir önerme olmasıdır. Dersim'de şekavetin nedeninin sorgulanması, şekaveti mutlak gerçek olarak inşa etmektedir. Zira yazılı basına göre şekavet Dersim'de asırlardan beridir sürmektedir. Yazılı basın Dersim'i şekavet yuvası ola-

rak ele almasına rağmen bunlarla ilgili herhangi bir veri sunma gereksinimi duymamaktır veya böyle bir veriye zaten sahip değildir.

Örneklerden de görüleceği üzere medyanın şekavet söylemi, durum haberleri üzerinden değil yorum haberleri üzerinde üretilmektedir. Yorum haberleri, durum haberleri şeklinde temsil edilmekte, bu haberler olgusal gerçeklik olarak sunulmaktadır. Yazılı basın, şekavetle ilgili Osmanlı döneminden kalan çeşitli rivayetleri bu olayların gerçekliğini irdelemeden okuyucuyla paylaşır. Birçok yayında Dersim'e yapılan harekât şakilere yapılmış gibi gösterilmektedir. Örneğin 26 Haziran tarihli bir haberin başlığı "Tunceli'deki şekavet can çekiyor" (*Cumhuriyet*, 26 Haziran 1937) şeklindedir. Haber Dersim'de savaşılan şeyin şekavet olduğunu belirtmektedir. Burada hem savaşılan kişilerin şaki olduğu hem de bu kişilerle şekavetten ötürü savaşıldığını yazmaktadır.

Aşağıda şekavet temasıyla ilgili yazılı medyanın haber sunuşları tartışılacak. Şekavet temasında ele alınacak sorular şunlar olacak: Dersimli haberlerde nasıl temsil edilmektedir? Şekavet söyleminin amacı nedir? Şekavet nasıl tanımlanmaktadır ve neden vardır? Gazeteler hangi şekavet örnekleri sunmaktadır?

Bu dağlık arazinin halkı orada kendi hayatlarını kendi say-larile [emekleriyle] temin etmekten aciz olmanın verdiği bir ihtiyaç ve zaruretle öteden beri bedavet devirlerine has şekavet ve çapulu itiyad [huy] edinmişlerdir. (Nadi, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1937, s. 1)

Cumhuriyet gazetesi yayınlarında sık sık Dersim'i şekavet yuvası, Dersimliyi de şekaveti meslek edinen kişiler olarak sunar. Yunus Nadi, 17 Haziran tarihli makalesinde Dersimlinin neden şekavet yaptığını sorgulamaktadır. Haber öte-

den beri Dersim ahalisinin şekavet yaptığını söylemekte fakat neler soyduklarına dair bilgi vermemektedir. Haberde Dersimlilerin hayatlarını kendi emekleriyle temin etmekten aciz olduklarından şekavet yaptıkları belirtmektedir. Şekavetin nedeni sunularak, şekavet söylemi mutlak bir gerçek olarak temsil edilmektedir. Şekavetin sunulan nedenleriyse Dersimlileri iş bilmez ve aciz olarak göstermektedir. Makale zaman benzerliği olarak “bedavet” devirlerine gönderme yapmakta, böylece çöldeki bedevilikle Dersim’deki şekavet eşleştirilmektedir. Alıntı benzerlikler sunarak ve nedenler tartışarak şekavet söylemini mutlak gerçek olarak inşa etmektedir.

Bu verimi denenmemiş topraklarda didinip çalışma yolunu babasından ve dedesinden öğrenmemiştir... Dedesinin tuttuğu haydutluk yolundan farzımahal ayrılrsa bile hesabı görülmemiş mazinin günahını sırtında taşır... Emniyet mıntıkasında beş on adım ayrılır ayrılmaz bilmem kaç aşiret uşağının hücumuna uğrar. Getirdiği sermayeyi kaptırdıktan maada hayatını da ya kurtarır ya kurtaramaz. (Haber, 18 Haziran 1937, s. 3)

Haber gazetesinin 18 Haziran tarihli haberiye şekavetin sebebini Dersimlinin genlerine gönderimde bulunarak açıklamaktadır. Habere göre Dersimli babasından ve dedesinden çalışmanın ne olduğunu öğrenmemiş, onun yerine eşkıyalık yapmayı tercih etmiştir, tıpkı ataları gibi! Dersimlinin şekavet yolunu tercih etmese de dedelerinin vebalini çekeceği veya çekmek zorunda olduğu iması; Dersimlinin kökeninde şekavet olduğu, öz olarak soyguncu olduğu söylemi dolaşıma sokulmaktadır. Haber Dersim’in güvensiz bir yer olduğunun altını çizmektedir. Haber bir durum haberi değil, bir yorum haberidir. Çünkü belirli bir olaya yaslanmayan bir haberdir. Fakat gazete bu haberi gerçek bir

durum olarak sunmakta şekavet söylemini hegemonize etmektedir.

Seyid bir evi şereflendirince muhakkak hediye alır. Bu hediyeyi az görse gene almakla beraber evi lanetlemeği de unutmaz. Fakir Dersimlinin bu laneti kaldırabilmesi seyi-de kıymetli hediye vermesine bağlıdır; bunun içinde eşkıyalık yapmağa mecbur olur. (*Haber*, 20 Ağustos 1937, s. 5)

Haber gazetesinin 20 Haziran tarihli haberi şekavetin nedenini Dersimlilerin kültüründe çok önemli yeri olan se-yitlerle ilişkilendirerek sunmuştur. Dersimli kendisini ziyaret eden seyide hediye vermek zorundadır. Eğer seyit hediye beğenmezse evi lanetler. Dersimli de bu nedenle şekavet yapar! Gazeteye göre Dersimliyi eşkıyalık yapmağa mecbur bırakan kültürel olgular mevcuttur. Bu anlamda kültürel olguların yok olması durumunda Dersim’de şekavetin biteceği ima edilmektedir. Şekavet söylemi bu örnekte Dersimlilerin kültürlerini olumsuzlama aracı olarak kullanılmakta, bu kültürel öğelerin yıkılması gerektiği ifade edilmektedir.

Dersim kendi halkını yaşatacak kadar çok toprak mahsulü vermeyen bir diyardır. Bunun için Dersimliler altı asır önceki gibi kışlık zahirelerini daima civardaki kazaları vurarak tedarik etmeğe alışmışlardır. (*Yeni Asır*, 18 Haziran 1937, s. 3)

Yeni Asır şekavet nedenini doğa koşullarıyla ilişkili olarak ele alınmıştır. Gazeteye göre Dersim’de şekavet vardır çünkü Dersim, halkını doyuracak kadar mahsul vermemektedir. Yeterli mahsulün olmamasının Dersimlileri civar köyle-ri vurarak mahsulünü tedarik etmeye zorladığı belirtilmiştir. Haber ilk bakışta empati içeriyor görünse de öyle değildir. Dersimlinin neden şekavet yaptığını anlamaya çalışıyor

gibi görünürken Dersimlilerin şekavet yaptığı öncülünden yola çıkmaktadır. Haber, Dersim’de yetersiz doğa koşulları dolayısıyla şekavet olmasının normal olduğunu belirtirken, hem şekavet söylemini mutlak gerçek olarak temsil etmekte hem de Dersimlinin yurdundan göçertilmesinin gerekli olduğu söylemini dolaşıma sokmaktadır.

Tunceli, tâ eskiden beri Türkiyenin şekavet yatağı telâki edilir. Burada halk niçin bu âsi vaziyette devam etmeye muvaffak oluyorlar. Çünkü burada yol yoktu, mektep yoktu, hükümet yoktu, medeniyet Tuncelinin kapısından içeri girmiyе teşebbüs etmemişti. (Yalman, *Tan*, 26 Haziran 1937, s. 2)

Tan’da Ahmet Emin Yalman imzasıyla çıkan haber şekavetin nedenini medeniyetsizlik olarak sunmuştur. Haber şekaveti yol, mektep ve hükümet yokluğuna bağlamaktadır. Gazete, Dersim’in şekavet yuvası olduğu bilgisinin zaten herkesçe bilindiğini bu nedenle yeni bir veri vermenin gereksiz olduğunu ima etmektedir. Örnek, zihinlerde bir boşluğa gönderme yaparak şekavet söylemini yeniden üretmektedir. Haber göre Dersim medeni değildir çünkü eğer Dersim medeni olsaydı şekavet olmaması gerekirdi. Söylem, medeni olmanın kuralını şekavet yapmamak olarak temsil ederek, Dersimlilerin medeni olmadığı ve şekavet yaptığı söylemini mutlak gerçek olarak yeniden üretmektedir. Bu örnekte şekavet söylemi medenileştirmenin bir aracı olarak temsil edilmekte, medenileştirmenin meşru olmasına hizmet etmektedir.

Şekavet tabi bir meslek halindedir. Ananeleri, âyinleri vardır. Civar kazalar âdet halindeki tecavüzlerden bıkmışlar, usanmışlardır. Buralarda yüz eli bin vatandaş senelerden beri emniyetsizlik içinde yaşamışlar ve şakilerin tecavüzle-

rine maruz bulunmuşlardır... Şekavet tıpkı çiftçilik, çobanlık gibi bir meslektir. Mevsimi gelince Dersimli şakiler ovalara yayılırlar. Kışlık zahirelerini silâh kuvvetiyle toplarlar. Sonra kışı geçirmek üzere inlerine çekilirler. (Erenel, *Tan*, 15 Haziran 1937, s. 7)

Erenel 15 Haziran tarihli yazısında Dersimlilerin şekaveti meslek edindiklerini haber yapmıştır. Haber Dersimlileri, hırsız ve tecavüzü âdet haline getiren kişiler olarak temsil etmektedir. Dersimlinin, soygun ve hırsızlığı olağan meslek olarak görmesi onun tuhaf ve eksik yaradılışlı, kötü karakterli olduğuna göndermededir. Bu tuhaf ve kötü karakterliler tek bir Dersimli olmayıp bütün Dersimlilerdir. Haber, Dersimlinin şekavetini komşu il ve ilçelerin gözünden açıklamaktadır. Buna göre civar kazalar Dersimlilerin âdet haline getirdikleri tecavüzlerinden bıkmışlardır. Bu bölüm ilk anda civar kazalar tarafından söylenmiş gibi görünmesine rağmen yazarın kendi yorumudur. Çünkü “bıkmışlar, usanmışlardır” sözleri bir söyleşide söylenmiş olmayıp civar köylerin böyle düşündüğü varsayılarak haber edildiğini göstermektedir. Haber yüz elli bin kişinin Dersimlilerin soygun ve eşkıyalığından emniyetsiz yaşadığı belirtilmektedir. Burada kullanılan yüz elli bin sayısı haberin inandırıcılığını artırma amacı taşıyan bir retorik ögesidir. En azından bu kadar kişinin böyle düşündüğünü gösteren bir istatistik mevcut değildir.

Bu vahşet nasırının ortadan kalkmasından en büyük bayramı, Arapgirliler, Eğinliler, Gebanlılar ve Kemahlılar yapacaklardır. (*Haber*, 24 Haziran 1937, s. 6)

[B]u muhitte yer tutan bir takım eşkıya sergerdeleri yanlarına aldıkları şehirlerle civar vilayetlere sa[r]kıntılık ederek namuslu halkın malını sürüp götürmeyi âdet haline getirmişlerdir. (*Kurun*, 19 Haziran 1937, s. 6)

Kurun ve Haber gazeteleri için de Dersimlinin şekavet yapması herhangi bir meslek kadar olağandır. 24 Haziran tarihli alıntıda Dersim bir vahşet nasırı olarak değerlendirilmekte, daha önce de benzerlerini gördüğümüz şekilde koparılıp atılması gereken kirli bir yara olarak tanıtılmaktadır. Bu nasırın koparılıp atılmasının civar bölgelerde büyük bir memnuniyet uyandıracacağı belirtilmektedir. Memnuniyetin sebebi soygunların son bulacak olması yani Dersim'in sonunun getirilmesidir. Şekavet söylemi bu mantık çemberi içerisinde Dersim'de yaşanan katliamı meşrulaştırmaktadır. Soygun yapanların Dersimli olması üzerinden Dersim'in –bütün Dersimlileri kapsayacak şekilde– şekavet yuvası olarak tanımlanmasını sağlayacak herhangi bir veri yoktur. Buna rağmen gazete Dersim'i şekavet yuvası, Dersimli'yi şekaveti meslek edinen kişiler olarak kabul eder. Aynı biçimde Dersim nasırının yok edilmesiyle bayram yapılacak olması da gazetenin değil civar kazaların düşünceleri şeklinde sunulmaktadır. Gazete bu kazaların dilinden konuşarak haberin inandırıcılığını artırmaktadır. Şekavet söyleminin bir gerçeklik olduğuna onları da tanık olarak sunmaktadır. Şekavet söylemi bu örneklerde yok edilmesi gereken, bir semptom olarak temsil edilmiştir.

Burada mal, mülk, eski talanların yadigârıdır. Vaktiyle bir köyü basmak istiyen sergerdeler, şöyle yaparmış: Küçük çatanaları zapt edebilecek, çok ağır bir yükü taşıyabilecek ip-leri bellerine sararlar ve yola çıkarlarmış. Omuzlarındaki silâhlar ile vurup kıran Dersimli, eline geçirdiği yeni eşyayı güzelce bir denk yapar ve sırtlayınca inine taşımış. O vakitler Dersimin içine kervanla girmek, sarp dağ yollarından para ile geçmek mümkün değilmiş. Çünkü derhal malın, canın ortağı çıkarmış. (*Tan*, 23 Temmuz 1937, s. 5)

Erken dönem cumhuriyet medyası Dersimliyi soyguncu olarak inşa eder. Bu söylem kendi içerisinde bir gerçeklik barındırmakta mıdır? Bu söylemi destekleyecek örnekler var mıdır? Araştırma yapılan dönemin medyasında olgusal şekavet örnekleriyle çok az karşılaşmıştır. Bu haberlerden biri yukarıda yer alan *Tan* gazetesinin 23 Temmuz tarihli haberidir. Haber, Dersim'i talan yeri olarak sunmaktadır. Gazeteye göre Dersim'deki mal, mülk hırsızlık yadigârıdır. Gazete bu önermesini doğrulayacak örnek bir olayı da yayına taşımıştır. Örnek olayın tarihi belirsizdir ancak bu olay üzerinden tüm Dersim soyguncu olarak kodlanmaktadır. Örnek olaydaki kişilerin yaptıkları şekavetin Dersim'i talan yeri olarak göstermesini sağlayacak ilişkiden de söz edilmemiştir. Gazete, birkaç Dersimlinin şekavet yapmış olmasını tüm Dersimlileri tanımlamaya yeteceğini düşünmektedir. Çoğu zaman gördüğümüz gibi burada da olaya doğrudan şahit olunmamış, birinden ya da birilerinden duyulmuş; bu kişinin/kişilerin kim olduğu belirtilmemiştir. Haber, doğruluğuna ve yaşanmış olduğuna dair herhangi bir işaret sunulmadan, gerçekten yaşanmış bir olay olarak yayımlamakta; şekavet söylemi olgusal gerçekliğe dayandırılmadan ve dayandırılan olguların kanıtlanabilir gerçekliği önemsenmeden inşa edilmektedir.

Herkes sanıyor ki Dersim kendi içinde bir şekavet ocağıdır. Hayır!! Orası, kıvılcımları r'esleri [başları] Sivas'tan Malatya'dan Bayburt'tan ibaret bir müsselesin [uçgenin] her tarafına saçılan bir hırsızlık yangınıdır. (Aren, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1937, s. 4)

Mazhar Aren'in 29 Haziran tarihli "Tunceli (Dersim) Me-selesinde Hakikatle Yüz Yüze" başlıklı makalesi Dersim'in şekavetinin etrafa bıraktığı etkiyi ele almaktadır. Aren, Dersim'in herkes tarafından şekavet ocağı olarak bilindiği iddi-

asındadır. Makalenin başlığından da anlaşılacağı üzere yazarın iddiası anlattıklarının hakikat olduğudur. Medyanın Dersim söylemi bu şekilde kendini doğal gerçeklik ve mutlak hakikat olarak temsil etmektedir. Bu örnek kendi doğruluğunu yeniden üretmenin yanında Dersim söylemindeki alt söylemleri de hegemonize etmektedir. Bu alt söylemlerden biri de şekavet söylemidir. Gazete, Dersim'in şekavet yuvası olduğu bilgisinin tartışılmaz bir bilgi olduğu iddiasındadır. Bu bilgi bir olguyla desteklenmemektedir. Mazhar Aren, Dersim'i şekavet ocağı olarak tanımlamanın yetersiz olduğunu belirtmektedir. Şekavet söylemi bu örnekte yangın metaforuyla açıklanmış söndürülmesi gerektiği ima edilmiştir. Bu çerçevede siyasal otoritenin Dersim'e müdahale si gerekli görmekte, yangın söndürücü olarak bunu yapmaya davet etmektedir.

[H]ükümet er geç bu cahil dağlılara hayatı namuskârane çalışarak kazanmanın şerefli ve zevkli bir yaşayış olduğunu ispat etmiş bulunacaktı. (Nadi, *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1937, s. 1)

Yunus Nadi'nin 18 Haziran tarihli "Maksad Tenkil Değil Temdindir" başlıklı makalesinde Dersimlilerin hayatlarını namuslarıyla kazanmadığı, bu nedenle şerefli ve zevkli yaşamadıkları belirtilmektedir. Dersimliler, "namusluca kazanmayan", "şerefli olmayan", "cahil" ve "dağlı" söylemleriyle temsil edilmektedir. Namusuyla çalışmamak söylemi Dersimlilerin hırsızlık yaptığını ima etmektedir. Hükümetin yerleştirildiği pozitif konum, ona şerefli ve zevkli yaşamı gösterme hakkının verildiği imasında bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle Dersimlilerin hırsız olarak temsil edilmesi siyasal otoritenin Dersimli'ye göre üst bir pozisyonda inşa edilmesini sağlamakta ve siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerini hegemonize etmektedir.

Sekiz ay karın altında sinmiş olan Dersim, yaza seferberlikle girer. Mazisi ve kaç talanın artığı olduğu bilinmeyen sürüler, her an bir hücum korkusuna maruzdur. Bu korku yalnız komşulardan değil, aşiretin servet ve refahını hasudane [kıskançlıkla] duyan günlerce, haftalarca uzaktaki aşiretlerin iştahasından [arzusundan] doğar. Yazla beraber eski düşmanlıklar, eski hesaplar, hep birden ruhları kaplar, aşiret muhiti içinde ne eşya emniyeti ne hayat emniyeti kalır. (Haber, 18 Haziran 1937, s. 5)

Haber gazetesinin 18 Haziran tarihli yayını da Dersim’i “talan”ın olduğu, “güvensiz” ve “düşmanlıklar dolu” bir yer olarak temsil eder. Haber, Dersimliyi hırsızlık öncesi bekleyişi ima eden “sinme” söylemiyle tanımlar. Gazetenin haber sunuş biçimi Dersimlilerin hep böyle olduğu şeklindedir. Bir kez daha bir yorum haberini durum haberi olarak sunmaktadır.

Şekavet söylemi, Dersimlilerin etnik yanını bastırmanın ve yeniden yorumlanın medyadaki karşılığıdır. Basın pratikleri Dersim’e bakarken Kürt direnci görmemiş bunun yerine eşkıyalık ve şekavet temsilleriyle bu durumu istemli şekilde yeniden yorumlamıştır. Şekavet söylemi basın pratiklerinde mutlak hakikat olarak temsil edilmektedir. Sunulan örnekler yaşanan zamanda gerçekleşen olaylar olmayıp rivayetler üzerinden yayımlanan metinlerdir. Hakikatin temsili, olgular üzerinden yürümemekte yorumlar ve değerlendirmelerle ifade bulmaktadır.

Dersimli Feodal Düzendeki Yaşar

Oryantalizm, Doğulu’nun bağımlı ırktan olduğunu iddia eder. Doğulu’nun kendi için neyin doğru olduğunu bilemeyecek kadar cahil olduğunu belirtir. Bu söyleme göre bağımlı ırk kendisi için neyin doğru olacağını bilecek yeterlilikte de-

Derebeyliğin son ocağı da yok ediliyor

Türk camiasının her bucağında olduğu gibi, Tuncelinde de yeni ruh, medeniyet ve terakki ruhu hâkim olacaktır

Asiler sıkı bir çember içine alındılar

Tuncelinde kahraman kuvvetlerimiz vaziyete hâkimdir, asiler sığındıkları sarp dağlarda imha ediliyorlar

Yukarıdaki iki fotoğraf, Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Asiler arasında açlık başgösterdi

Yukarıdaki iki fotoğraf, Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Bursadaki güreşler

Bursa'da düzenlenen güreşler, Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Dersim meselesi tarihe karıştı

Tuncelinde terakki ruhu hâkimdir

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Milletler Cemiyeti umumi kâtibi Türkiye'ye geliyor

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Bursa'da düzenlenen güreşler

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

BAŞVEKİLİN TETKİK SEYAHATI

İnönü ve Vekiller dün Ankaraya gittiler

Başvekil bu anapara örgütüne başkanlık, Şehkâr Vekilinin konukluğu refahı mükemmeldir

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Yeni zirai kalkınma programı yapılıyor

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Karabükte faaliyet

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

Asiler Tuncelinde sığındıkları dağlarda imha ediliyorlar.

gildir. Batılı'daysa yönetme karakteri doğal olarak verilidir.¹⁰ Bu algı biçimi iç oryantalizmde karşılık bulmuş mudur? Yazılı basın Dersim temsilinde bağımlı ırk gibi oryantalist söylemler kullanmış mıdır? Eğer bu söylemi kullanmışsa bunun nedeni nedir? Bu bölümün temel problemleri bunlar olup medya metinlerinde bu sorular araştırılacaktır.

Dersimlinin feodal düzende yaşadığı söylemi erken dönem cumhuriyet medyasının kullandığı önemli temalardan biridir. Yazılı medya, Dersim'de feodal bir yaşamın olduğu söylemini üretir ve yeniden dolaşıma sokar. Feodal yaşam biçimi, bahsedilen toplumun bireysel öznelerle sahip olmadığını ve bireylerin ağa, şeyh ve seyitlere koşulsuz tâbi olduğunu belirtir. Dersim olaylarında hegemonize edici söylem bütünlüğü olarak feodal düzen söylemi, Dersim'deki direncin etnik yanını bastırıp yeniden yorumlamakta, toplumsal dokunun bozulması için meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Dersim'de toplumsal dokunun önemli direkleri dinî önderler ve aşiret reisleridir. Bunların fiziken yok edilmesi veya göçertilmesi Dersim'deki toplumsal dokuyu dağıtacaktır. Basın pratikleri Dersimlileri ağaya ve şeyhe bağımlı yaşamak şeklinde temsil ederken, bu yaşam biçimi kimi zaman bir tercih meselesi kimi zaman da içgüdüsel bir zorundalık olarak yansıt-

10 Oryantalist söyleme göre Doğulu kendini yönetemez ancak onu Batılı yönetir. Bu söylem homojen olmayan ve hacimlice geniş toplumları bir tek öz ile tanımlamaktadır. Öz olarak her çağ ve koşul altında Doğulu kendini yönetemez çünkü bunun için gerekli yeterliliğe sahip olmadığı belirtilir. Bu söylem, 19. yüzyıl ırk üstünlüğü araştırmalarını da kendi içinde barındırmaktır, yani yöneten ırklar ve yönetilmesi gereken ırklar. Said, *Oryantalizm* kitabında Doğu'nun feodal olduğu söylemini Balfour'un sözleri ile tartışır: "Her şeyden önce olgulara bakın. Batılı uluslar tarihte ortaya çıkar çıkmaz... kendilerine özgü erdemleri edinip... kendi kendini yönetme yetilerinin ilkelerini sergilediler... Genel deyişle Doğu'daki Şarklıların tüm tarihine bir göz atın, kendi kendine yönetmenin izine rastlayamazsınız. Tüm önemli yüzyılları zorbalık altında mutlakıyetçi yönetimler altında geçti. Fatihleri fatihler ve egemenlikleri egemenlikler izledi. Ancak tüm bu kader kısmet dönüşümlerinde bu ulusların hiçbirinin bizzat -Batılı bakış açımızla- kendi kendini yönetme dediğimiz şeyi kendi talebiyle getirdiğini göremezsiniz." Aktaran: Said 2010, s. 43.

maktadır. Feodalite söylemine göre Dersimli kendini yönetemediği için ağalar ve şeyhler tarafından yönetilmektedir.

Dersim kendi içinde feodalite sistemiyle yaşayan, derebeyi kılıklı ağalara, bağlı bir yerdi. Dersim'in tarlası, hayvanı, malı mülkü, karısı, çocuğu ağanın tasarrufuna tâbi metalar-
dı. (Erenel, *Tan*, 17 Haziran 1937, s. 7)

Tan gazetesinin 17 Haziran tarihli haberi, feodal düzenin ne olduğunu ve Dersim'de bunun nasıl işlediğini açıklaması nedeniyle önemli bir örnek teşkil etmektedir. Haber, Dersim'i feodalite düzeniyle yaşayan bir yer olarak temsil eder. Feodalitenin işleyiş biçiminiyse canlı ve cansız her şeyin ağaya bağlı olması durumu olarak sunar. Bu söylem Dersimlileri meta olarak inşa etmektedir. Dersimliler söylem üzerinde bu şekilde inşa edilerek kendilerini yönetemedikleri ve yönetilmeleri gerektiği söylemi üretilmektedir.

Dersimin ağa ihtiyacı, su ve ekmek ihtiyacı kadar fazladır... Kendisine inanmamak Dersim'de ikinci bir tabiat haline geldiğinden ağası gider gitmez yerine bir ağa koymak endişesine kapılır ve bulur birisini... Bu cehaleti onu [Dersimli'yi] ağaya derin bir itikatla bağlamıştır. (Erenel, *Tan*, 17 Haziran 1937, s. 7)

Erenel'e göre Dersimli ağaya çok fazla ihtiyaç duymaktadır. Öyle ki, ağa ihtiyacı zorunlu ve temel ihtiyaçlar kadar önemlidir. Bu söylemde, Dersimlinin kendini yönetememesi sebebiyle ağaya çok fazla ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Dersimli kendini yönetemediği için ağaya şeyhe mahkûm olduğunu ve onlar tarafından sömürüldüğünü ifade eden medya metinleri, hükümetin Dersim'i yönetmesinin gerekli olduğunu ima etmektedir. Başka bir ifadeyle Dersimlinin bağımlı ırk olduğu söylemini verili hakikat olarak temsil ederek siyasal otoritenin müdahalesini hegemonize etmektedir.

Yazıda ayrıca Dersimlinin neden feodal olduğu tartışması da ele alınmaktadır. Feodallık söyleminin nedenlerinin incelenmesi, bu söylemin verili bir gerçeklik olarak temsil edildiğini göstermektedir. Habere göre Dersimliler cahil olduklarından ağaya bağlanmışlardır. Ne var ki, cahilliğin ağaya bağlılığın gerekçesi olmasını sağlayan ilişki belirtilmemiştir.

Dersimin nihai surette temizlenmesi ve Dersimli fakir halkın ve köylünün sefil ve menfaatperest derebeyleri elinden kurtulmasıyla düşmanlarımızın memlekette amellerine âlet edebilecekleri hiçbir nokta kalmamış oluyor. (Yeni Asır, 18 Haziran 1937, s. 3)

Türkiye cumhuriyeti milli hudutlar içinde tek bir vatandaşın dahi tegallüp [zorbalık] altında esir hayatı yaşamasına müsaade ve müsamaha edemez. (Yeni Asır, 19 Haziran 1937, s. 5)

Yeni Asır gazetesinin 18 ve 19 Haziran tarihli haberleri, Dersim Harekâtı'nın neden gerçekleştiğinin bilgisini yine feodalite söylemiyle ilişkili olarak sunmuştur. Her iki alıntı da Dersim'e yapılan harekâtı, Dersimlileri derebeylerin elinden kurtarma harekâtı olarak temsil etmiştir. Alıntılar, Dersim'de hem derebeylerinin olduğunu hem de Dersimlilerin derebeylerin elinde mahpus olduğu bilgisini mutlak gerçeklik olarak sunmakta, Dersimlilerin kurtarılması gerektiği söylemini üretmektedir. Dersimlilerin derebeylerin elinden kurtulmak isteyip istemediğine dair herhangi bir bilgi verilmemekte, durumun Dersimliler için en iyisi olduğu ima edilmektedir. Bu durum basın pratiklerinde Dersimlilerin kendileri için iyi olanı bilmemekle kodlandığının açık örneklerindendir. Dersim Harekâtı'nın nedeni Dersimlileri kölelikten kurtarma olarak yansıtılmış; hükümet, esaretten kurtaran olarak belirtmiştir. Bu ve benzeri örnekler "kurta-

ılmayı bekleyen Dersim” ve “kurtarıcı devlet” algısını sürekli tekrar üretmektedir. Dersim’in esir olarak inşa edilmesi, siyasal otoritenin hem müdahalesini ve bu müdahalenin sonunda gerçekleşen maddi ve manevi her tür olumsuz sorumluluğun meşru olarak sunulmasını sağlamaktadır.

Her suçun, her kabahatin şeyh, ağa ve ileri gelenlere yükletilmesinde isabet görmem Dersimli ilerisini boş ko[y]maz ve başına kim olursa olsun birisini geçirir... Garibdir ki Dersimlinin en büyük zevki ağasını büyütme, yahud şeyhini beslemektir... Onda bu idealdir... Akınlardan, çapulardan hasıl ettiğinden kendisine pek az şey kalır... Üst tarafını ileri gelenine verir ve orada ileri gelenine en çok şey veren en şerefli insan olur. (Mazhar Aren, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1937, s. 1-4)

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Yusuf Mazhar Aren imzalı makale ağa ve şeyhlerin Dersim’deki konumuna ana akım medyanın ele aldığından farklı şekilde yaklaşmakta; makalede dönemin medya söyleminden azade yönler bulunmaktadır. Dönem medyasında çoklukla Dersim’in feodal oluşunu ağa ve şeyhin zorbalığına yorulmakta, Dersimlilerin başındaki ağa ve şeyhin fizikî olarak yok edilmesi durumunda feodal düzenin bozulacağını belirtilmekteydi. Aren ise bu davranışların Dersimliler tarafından zevkle yapıldığını belirterek yaygın görüşe farklı bir yerden yaklaşmaktadır. Aren’e göre Dersim’de yaşananların bütün kabahatinin şeyh ve ağalara yüklenmesi isabetli değildir çünkü Dersimli başındaki kişinin ortadan kalkması halinde yerine hemen başka birini getirecektir. Makale, Dersimlinin kendini yönetemediği ve bağımlı ırkın üyesi olduğu söylemini mutlak hakikat olarak betimlemektedir. Dersimlinin ağasını ve şeyhini beslemekten, büyütmekten büyük zevk alması sebebiyle böyle davrandığı iddiasıyla “mazoşist” bir Dersimli kimliği çizmekte,

bilinen ve planlanan projelerinin başarısız olacağını ima etmektedir. Söylem bu tarzda kodlama yaparak, hem farklı radikal çözüm arayışının gerekliliğini dolaşıma sokmakta hem de böyle bir durumu öncesinden meşrulaştırmaktadır.

Dersim'deki toplumsal doku, liderler üzerinden olumsuzlanmış ve bu dokunun yok edilmesinin gerekli olduğu basın pratiklerince belirtilmiştir. Dersimlinin feodal düzende yaşadığı söylemi basın pratiklerinde mutlak doğru olarak sunulmaktadır. Bu durum Dersimlileri esaret altında temsil etmekte, hükümeti kurtaran olarak inşa etmektedir. Dersimlilerin feodal düzende yaşadığı söylemi, istemli kodlar dahilinde inşa edilmiş olgular üzerinden Dersimlilerin bağımlı ırk olduğu söylemini yeniden üretmektedir. Dersim'in esir olarak inşa edilmesi, bir yandan siyasal otoritenin Dersim'e müdahalesinin gerekli olduğu söylemini dolaşıma sokmuş bir yandan da müdahalenin kendisini ve sonuçlarını meşrulaştırmıştır.

Dersimlinin İrki Kürt Değildir

Dönem medyasının incelenen haberlerinde Dersimlilerin ırklarının¹¹ ne olduğu sıklıkla karşılaşılan bir tartışma konusudur. Medya metinlerindeki bu tartışmalar, Dersim olaylarının patlak vermesiyle ortaya çıkmamış yine bir tarihsellik sonucu oluşmuştur. Örneğin Ağrı İsyanı sırasında gerek medya metinlerinde gerek devlet söyleminde, bu isyanın bir Kürt isyanı değil eşkıyalık eylemi olduğunu belirten birçok örnek mevcuttur. Aynı tarihselleştirme 1930 ile 1940 dönemleri aralığı için de geçerlidir. Daha önce de değindiğimiz gibi, bu dönemde Kürt meselesinin etno-politik tarafı devlet söyleminde kategorik şekilde reddedilmektedir. Devlet söylemi, Kürt meselesini kodlarken, bu meselenin etnik bir me-

11 Bahsedilen dönemde "etnik" kelimesi değil "ırk" kelimesi kullanılmaktadır. Bu nedenle burada da ırk kavramı kullanılmıştır.

sele olmadığını ve bunun “ağa ve şeyhlerin tegallübü”, “eşkıyalık ve şekavet” meselesi olduğunu belirtmektedir.

Gerek devlet söyleminde gerek medyanın söyleminde Dersimlilerin hangi ırktan olduğu tartışmalarının içerisinde ilgi çekici tutarsızlıklar da mevcuttur. Basındaki Dersim’in ırkının ne olduğu tartışmalarının dört eksende yürüdüğü söylenebilir. Bunlardan birincisi ve en sık karşımıza çıkan Dersimlilerin Türk olduğu iddiasıdır. İkinci eksen, Dersimlilerin Türk oldukları fakat bozuldukları eksenidir. Üçüncüsü Dersimlinin Türk olmadığı, dördüncüsü ve sıkça karşılaşılan bir diğeryse Dersimlinin Kürt olmadığıdır.

Tartışmaları oluşturan eksenlerden hepsine temel olarak Dersimlinin Kürt olmadığı iddiası yön vermektedir. Örneğin “Dersimli Türk’tür dolayısıyla Kürt değildir” veya “Dersimli bozulmuş Türk’tür bu nedenle Kürt değildir” argümanları sıkça karşımıza çıkar. “Dersimlinin ırkı Kürt değildir söylemi” kendi başına tutarsızlık teşkil etmekte bu tutarsızlıklar alt söylemlerle uzlaştırılmaya çalışılmaktadır. Medya metinlerindeki tutarsızlığa devlet söyleminde rastlanmaktadır. Örneğin Tunceli Valisi General Abdullah Alpdoğan’a yakınan Dr. Nuri Dersimi şunları söyler: “Bir yandan ‘biz Türk’üz’ dediğimiz zaman, bize ‘hayır siz Türk değilsiniz, Kürtsünüz’ deniliyor. Diğer yandan, biz, Dersim halkı, Kürt olduğumuzu söylediğimizde, bize ‘hayır siz Kürt değilsiniz, Kürt yoktur’ diyorlar” (Kirişçi ve Winrow 2011, s. 125). Tarihselleştirme, Dersimlinin ırkının ne olduğu sorusuna verilen yanıtı bir anlam inşası çerçevesinden ele almayı teşvik eder. Bu nedenle aslında “Dersim’in ırkı Kürt değildir” söylemi kendi başına gerçekliği değil bir anlam inşasını sunmaktadır. Dönemin yazılı basını –ve elbette siyaseti– Dersim’in ırkının Kürt olarak sunulmasını istememektedir. Ancak metinlerde, bunun neden istenmediğine dair yeterince bilgi bulunmamaktadır. Aşağıda ele alacağımız örnekler-

de, “Dersim’in ırkı Kürt değildir” söyleminin hem kendisini hem bu söylemi inşa eden alt söylemleri, araçları hem de bu söylemin dolaşıma sokulmasının nedenini şifre çözüm metoduyla ele alacağız.

Dersim’de yeni bir memleket fethetmiyoruz, Dersimli bizim düşmanımız değildir. Onlardan bu tarzda bahsetmiyelim ve yarın öbür gün bizim aramızda muhacir olarak do-laştıklarını gördüğümüz bu insanlara bu gözle ve “Kürt” diye bakmıyalım. Bilakis onları sevelim ve onlara acıyalım. (Muhittin Birgen, *Son Posta*, 19 Haziran 1937, s. 3)

Son Posta

TUNCELİNDE DURUM

Neticesiz kımıldanıştan sonra aşiret reislerinden beşi daha kuvvetlerimize dehalet etti

Türkiye Dersim işinden Dersimliler derebeylerin zulmünden kurtuluyor

TAKRİM MUHİTTİN BİRGİN

Şamda illele birdenbire değişti Vataniler Hataydan bahsetmez oldular!

Emel Şekip Aşken, Güzeryaz, İzzetizade muhabirleri tarafından İstanbul'da alınmıştır. Şam mailiyle Hataylılar vatanlarını anıyorlar.

Mukavemeti körükleyen reisler sindirildi

TAKRİM MUHİTTİN BİRGİN

Yurdumuzda 10 milyon ton demir bulundu

İhtiyaç Vekilinin beyanına, dünyanın en zengin demir madenlerine malik olduğumuz...

Başvekilin Tunceli seyahatleri

İhtiyaç Vekilinin beyanına, dünyanın en zengin demir madenlerine malik olduğumuz...

Sporumuz ne halde ?

Atletizm federasyonu reisine yapılan garezkârane bir hücum

Resim müsabakamız dün neticelendi

Kazananları noter seçti, isimlerini 11 inci sayfada bulacaksınız

"Bir çalgıcının seyahati" Türkiye değil!

Muhittin Birgen imzalı “Tunceli’nde Durum” başlığıyla yayımlanan makale hem dönemin yazılı basının Dersimli-leri neden Kürt olarak görmek istemediklerine dair ipuçları bulundurduğundan hem de dönemin basın algısını sunma-sı açısından önemlidir. Makale alışlagelenin dışında ifadeler barındırmakta; özeleştirî niteliği taşıyan noktalar görülmektedir. Birgen’e göre Dersim’e yapılan harekât bir fetih hareketi olmayıp Dersimliler düşman değildir. Bu anlamda Birgen, basının Dersim’i fethedilecek bir yer ve Dersimliyi düşman gördüğünü ifşa etmiştir. “Onlardan bu tarzda bahsetmeye-lim” dediğinde açıkça “onlardan şu ana kadar öyle bahsettik” anlamı çıkmaktadır. Tarihsel bir nesne olması sebebiyle çoğul bir nitelik arz eden söylemler, “bastırma”, “unutturma” ve “yeniden yorumlama” vb. gibi süreçler içermektedir. Söy-lemin, özellikle “yeniden yorumlama” yapılırken âdeta dil sürçmeleri yoluyla ilginç kodlama biçimleri su yüzeyine çı-kar. Bu örnek, Dersim söyleminde Dersimlinin düşman ola-rak kodlandığını ve bilinçaltında düşman olarak temsil edil-diğini bir tür akıl sürçmesi, bunun da kaleme yansımaları yo-luyla açığa çıkarmaktadır. Makale, harekâttan sonra “aramı-za” karışarak “muhacir” olacak Dersimlilere Kürt diye bakıl-mamasını salık vermektedir. Söz konusu insanlara Kürt diye bakıldığında ne anlam ifade edeceği belirtilmemiştir ancak bunun olumsuz anlamlar içerdiği ortadadır. Metin, “bu gözle bakmayalım” ifadesiyle önceki cümlelerdeki “fetih” ve “düş-man” ifadelerine göndermede bulunmaktadır. Sonuçta “Kürt diye bakmayalım” ifadesi, fetih kavramıyla birlikte düşünül-düğünde “onlara düşman olarak bakmayalım” cümlesine eş bir anlam çıkmaktadır, ki Birgen böylece dönemin Kürt algı-sının düşmanlıkla bir tutulduğuna işaret etmektedir; “Kürt” düşmanla eştir! Alıntının son bölümünde yer alan “sevelim”, “acıyalım” ifadeleri “Kürt diye bakmayalım” ifadesinden son-ra geldiğinden bir art alan bilgisi olarak okunabilmektedir.

Yani Kürt olarak bakılması durumunda sevilmeyeceğini ve acınmayacağı belirtilmekte; ancak Dersim artık yenildiğine göre bunun değişmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Birgen, bilinçaltı kodlarında Kürtlerin sevilmediğini ve düşman olarak inşa edildiğini net biçimde ifade etmiştir.

Dersimlinin ırkının neden Kürt olarak ele alınmadığının yanıtının belirli kodlarla inşa edilmiş düşmanlık söylemi üzerinden anlaşılabileceği görülmektedir. Zira bu söylem kurulurken hem Dersim hem de Kürtler düşman olarak kodlanmıştır. Her iki toplumsal grubun düşman olarak kodlanması, Dersimlilerin Kürt olmadığı söylemini tutarsız hale getirmektedir. “Kürt diye bakmayalım” ifadesi tutarsızlaşan söylemi uzlaştırma çabasıdır. Dersimlilerin Kürt olmadığı söylemi, Dersimlilerin Kürt olduğu iddiasına karşı bir savunma halidir. Nitekim bu savunma pozisyonu yazılı medyanın Dersim’i Kürt olarak kodladığını göstermektedir. Savunma, saldırıya verilen bir tepki olarak ele alındığında ve ortamda saldırı sayılabilecek bir durum olmadığı görüldüğünde bu savunma hali esasen bastırmanın su yüzeyine çıkma durumudur. Medya bilinç düzeyinde Dersim’i, Kürt olmadığını belirtse de, bilinçaltında Kürt olarak görmekte ve zaman zaman akıl/dil sürçmeleri yoluyla bunu açığa çıkarmaktadır.

Uyanık bir Kürt ağası anlatıyordu: – Türk kelimesinin ilk ve son harflerini takdim ve tehir ediniz. Kürt kelimesini bulursunuz. Bu kelime, seyid ve ağanın toprağına mutlak bir kölelikle merbut aynı zamanda Türke bağlı (âdet, anane düşünüş itibarile) manasına gelir. Bu vasıflar ve yaşama şartları Dersimlinin hayatına uyduğu için yanlış olarak bura halkına Kürt denilmiştir. Kürdün hakikî manası; vuran, kıran, talan eden demektir. (Erenel, *Tan*, 5 Ağustos 1937, s. 7)

Latif Erenel'in "Kirmanjlar [Kurmançlar]" başlıklı makalesi, Kürtler ile Dersimlileri karşılaştırmakta, Dersimlilerin Kürt olmadığını iddia etmektedir. Makalenin alıntılanan bölümü bir haber kaynağının dilinden sunulmuştur. Haber kaynağı bir Kürt'tür ancak çoğu zaman olduğu gibi ismi, nerede yaşadığı ve Kürtleri ne kadar tanıdığına dair bilgi yoktur. Kürtleri en iyi tanıyanın yine Kürtler olacağı varsayımıyla bir Kürt ağasıyla konuşulduğu ifade edilmiş, böylece haberin gerçekliğinin artması hedeflenmiştir. Bahsi geçen Kürt'ün "uyanık" bir kimse olduğu vurgusu da dikkat çekicidir. Sunuma göre Kürt anlam olarak seyide, ağaya, toprağa ve Türk'e mutlak bir kölelikle bağlılık anlamına gelmektedir ancak bununla ilgili hiçbir etimolojik kanıt sunulmamış; basit bir harf oyununa başvurulmuştur. Makalede, Kürt kelimesinin aktarılan anlamları Dersimliye uyduğundan onlara Kürt denildiği belirtilmektedir. Metin, Dersim'i ve Kürt'ü hem birbirinden ayırarak ele almakta hem de vuran, kıran ve talan eden olarak aynı olduklarını savunmaktadır. Kürt ve Dersim benzer karakterli olarak temsil edilmekte fakat her iki toplumsal grubun farklı olduğunu belirtilmektedir. Haber, Kürt'ü ve Dersim'i ayırmış fakat ikisini de ortak niteliklerle temsil etmiştir. Bu durum Dersim'in Kürt olmadığı söylemindeki tutarsızlıkları, söylemin kendisiyle uzlaştırma biçimidir.

Hakikatin hüküm sürdüğü asırdayız. Muhammet Araptı. Dersimli Horasanın öztürküdür. Bütün teşekkülâtı âdetten din deyip inandığı her şey yaşayışdaki hususiyetler hep Orta Asyanındır. Seyitte [Seyit de] oradan sürüklenip gelenlerin torunudur, teşekkülü Turanlıdır. Bir Arabı bu dağa atsanız ne kendisi ne de sülâlesi yaşar. (Naşit Hakkı, *Haber*, 19 Haziran 1937, s. 7)

Haber gazetesinde Kütahya sayı (milletvekili) Naşit Hakkı imzasıyla yayımlanan “Dersimlilerin Dini Seyitlerin Dolabıdır” başlıklı makale, Dersimlinin Türk olduğu iddiasını Dersimlilerin Arap olamayacağı iddiasıyla açıklamaktadır. Makale, kendisine peygamber torunu diyen seyitlerin yalancı olduğunu belirtmektedir. Ancak Arap olmanın neden “öz Türk” olmakla sonuçlandığı anlaşılmamaktadır. Dersimlilerin Türk olduğu iddiasının Dersimlilerin adetlerinin ve inançlarının Orta Asya’nın yaşam tarzını andırdığı gibi argümanlarla desteklenmeye çalışıldığı görülmektedir. Dersimlinin Türk olduğu söylemi üretilirken, bu örnekte de görüldüğü üzere, olgusal gerçekliğe dayanılmak istenmekte fakat veriler eksik bırakılmakta veya sunulan verilerle durum arasında tutarsızlıklar, çarpıtmalar görülmektedir.

Dersim’in ilk sakinleri tamamile Türktür. Bunu dere, tepe isimlerinden anlamak mümkündür. Sonradan gelenlerden garbi Dersimliler, Horasandan gelmiş olmak iddiasındadır. Zazalar Orta Asyadan gelmişlerdir. Kafatasının teşekkülüne ve seciyeye bakılırsa hepsi Türktür. (Erenel, *Tan*, 15 Haziran 1937, s. 5)

Tan gazetesinin 15 Haziran tarihli “6300 Kilometre Murabalık Bir Yurt Parçası” başlıklı haberinde Dersim fiziksel, ekonomik, sosyal ve antropolojik açıdan ele almıştır. Haberin alıntılanan bölümüne göre Dersimlinin Türk olduğu Dersim’deki dere ve tepe isimlerinden de anlaşılabilir haldedir. Söz konusu derelerin, tepelerin isimleri haberde verilmediğinden yazarın tam olarak nasıl bir benzerlikten söz ettiği anlaşılmamaktadır. Ancak isimlerin benzer olmasının aynı ırktan geldiği çıkarımı oluşturacağı iddiası mutlak doğru olarak sunulmuştur. Haber, Zazaların Orta Asya’dan geldiğini belirterek Zazaları Türk olarak inşa etmek-

[illegible]

tedir. Bu bilgi için de yine ne herhangi bir kanıt ne de haber kaynağı sunulmuştur. Dersimlilerin Türk olduğunun bir diğer büyük kanıtı olarak, akademik bir havayla kafa şekilleri ve karakter özellikleri gösterilmektedir. *Tan*'da Dersimlinin karakterinin farklılığını anlatan onlarca haber çıkmış olmasına rağmen, bu makalede dikkate değer husus, önceki yazıların aksine Türklerle benzer karaktere sahip olmalarından Dersimlilerin Türk olduğu sonucunu çıkarmasıdır. Bu açıdan söylemler arasında bir tutarsızlık görülmektedir. Dersim, daha önce karakter ve mizaç olarak “tuhaf, garip ve vahşi” olarak inşa edilmesine rağmen bu örnekte Dersim'in Türklüğünü kanıtlamak adına tüm bunlar unutulmuş gibidir.

Bugün, her şey, Dersimli ve Kürt diye tanıdığımız bu kandaş cemiyet halkının Türk olduğunu gösterir. Zaten son vukuat esnasında onlar da bunu, ‘beğenmiyorsanız, bizi Türkistana iade ediniz!’ tarzındaki kinayelerle kendileri de söylüyorlar. (Birgen, *Son Posta*, 19 Haziran 1937, s. 2)

Muhittin Birgen'in 19 Haziran tarihli *Son Posta* gazetesindeki makalesi de Dersimlilerin Kürt olmadıklarını iddia etmektedir. Onun iddiasına göre bugün her şey Dersimlilerinin Türk olduğunu göstermektedir. Haberde kanıtlayıcı örnekleme olarak “her şey” kelimesi kullanılmakta fakat her şeyin ne olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Metin, Dersimlilerin Türk olduğu söylemini mutlak gerçek olarak temsil etmeye çalışmaktadır. Birgen'e göre Dersimliler de kendilerini Türk olarak görmektedir. Çünkü “beğenmiyorsanız, bizi Türkistan'a iade ediniz!” demişlerdir. Tırnak içerisinde Dersimlilerin dilinden verilen alıntının nerede ne zaman ve kimle yapıldığına ve görüşmenin kim tarafından yapıldığına dair bilgi yoktur. Dersimlilerin Türk olduğu söylemi, bu alıntıda Dersimlilerin tanıklığına başvuru olarak ye-

niden üretilmiş; “Türkistan” yani Orta Asya kullanımıyla da pekiştirilmiştir.

Dersimlilerin Kürt olmadıkları muhakkaktır. Dersimde yaşayan Türkler muhtelif zamanlarda muhtelif tesir altında kalmış olmakla beraber bozulmamıştır... Eğer bugün dağlı Dersimlilerle şehirli Türkler arasında fizyonomi ve hatta antropoloji bakımından bir fark göze çarpıyorsa ben-
ce bu farkı birinin dağ şartlarına uyarak yaşamış olmasının ötekini şehir şartlarına bağlı olarak hayat sürmüş bulunmasında aramak lâzımdır. (Birgen, *Son Posta*, 19 Haziran 1937, s. 2)

Makalenin ilerleyen bölümlerinde Birgen, Dersimliler ile Türkler arasında fizyonomik ve antropolojik bir fark olduğunu belirtmesine rağmen (bu farklılığın ne olduğunu yazmamaktadır) bunun sadece farklı coğrafi koşullarda yaşamalarından kaynaklandığını ileri sürerek Dersimlilerin Türk olduğu iddiasını sözde bilimsel bir temele oturtmaya çalışmaktadır. Yazıdan, kesinlikle Kürt olmayan Dersimlilerin, tekrar Türkleşmesinin yolu Dersim’den göçertilerek coğrafi durumlarının değişmesiyle mümkün olacak gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Dersim’e yeni bir Türk kanı şırınga etmek lazımdır. Bunun için Dersime medeni ve çalışkan Türk kitleleri de girecek ve bir kısım Dersimli Türkiyenin diğer taraflarındaki Türklerin arasına karışacaktır. (Birgen, *Son Posta*, 19 Haziran 1937, s. 3).

Birgen’in makalesinde dikkat çekici başka bir bölüm daha vardır. Birgen, Dersim’e yeni bir Türk kanı şırınga etmeyi önermektedir. Her ne kadar makalede Dersimlinin Türk olduğunu düşünmekteyse de yine de “yeni bir Türk kanı şırınga” etme önerisi ilginçtir; zaten Türk olan kim-

selere ayrıca Türk kanı şırınga etmek bir tutarsızlık oluşturmaktadır. Söylemler arasındaki tutarsızlıklar ilginç bir biçimde uzlaştırılmaktadır. Nitekim şırınga edilecek kanın “yeni” olması söylemler arasındaki bu tutarsızlığın uzlaştırılması çabasıdır. Habere göre Dersim ırk olarak Türk’tür fakat ilerlemeyip çağdışı kalmış, oysa Dersim dışındaki Türkler ilerlemiş, çağı yakalamışlardır. İşte bu Türk, Birgen’e göre yeni Türk’tür; medeni ve çalışkandır. “Şırınga” metaforuyla Dersim’e bu Türklerin getirilmesi veya Dersimlilerin bu kişilerin arasına gönderilmesi önerilmektedir. Birgen, Türkleştirme politikasının uygulanmasını istemektedir. Türkleştirme için önerdiği yöntemse Dersimlilerin göçertilmesi ve Dersim’e Türklerin yerleştirilmesidir.

Dersimlileri Türk sananlar var... Ben de onları hiçbir zaman Türk saymıyorum. Türkte bedevilik, iptidailik, vahşet, merhametsizlik ve kan içicilik seciye halinde mevcut olamaz... Bunlar –benim kanaatimce– tarihin pek eski zamanlarından beri sarp dağlarda tanınan ve el değdirmeye içün mümkün [bitmiş, tükenmiş] olmayan hususi bir ırktandır. (Aren, *Haber*, 29 Haziran 1937, s. 1)

Yusuf Mazhar Aren’in daha önce de ele aldığımız “Dersim (Tunceli) Meselesinde Hakikatle Yüzyüze” başlıklı makalesi dönemin yazılı basınında çok ses getirmiş, geniş tartışmalara sebep olmuştur. Aren’e göre Dersimli Türk olamaz çünkü Türklerde bedevilik, iptidailik, vahşet, merhametsizlik ve kan içicilik yoktur. Bu örneğin Dersimlileri kan içici, iptidai, vahşi ve merhametsizlik olarak gösterdiği, daha önce işlediğimiz siyasal otoritenin Dersim’e medeniyet götürdüğü söylemini su götürmez bir gerçek olarak sunduğu açıktır. Yazara göre Dersimli yine coğrafi şartlar nedeniyle başkalarıyla teması pek olmadığı için kimseyle karışmamış, do-

layısıyla da soyu tükenmemiş bir ırktandır. Bu noktada dikkat çekilecek husus, yazarın Dersimlinin Türk olmadığını belirtmesine rağmen aynı zamanda Kürt de olmadıklarının altını çizmesidir.

[A]slında Türk, öz Türk olan, Timurlengin önünden kaçarak Horasandan gelme Türkler olan Dersimli asıl muhitine, benliğine kavuşacak... (*Tan*, 18 Haziran 1937, s. 6).

Tan, Dersim'in Türk olduğunu fakat benliğini kaybettiğini belirtmektedir. Gazeteye göre Dersimliler Timurlenk'in önünden kaçarak Horasan'a giden, oradan da Anadolu'ya gelen Türklerdir. Çoğu haberde gördüğümüz gibi bu bilginin kaynağı yine ortada yoktur. Haberde altı çizilmesi gereken nokta, Dersimlilerin benliklerinin kendi öz benlikleri olmadığı iddiasıdır. Aslında öz Türk olan Dersimlilerin kendi benliklerini tekrar bulmaları için dışarıdan bir müdahale gerekmekte olduğu anlaşılmaktadır ki, o müdahale de Dersim Harekâtı'yla gerçekleşmiştir. Bu anlamda Dersim Harekâtı, Dersimlileri kendi öz kültürlerine ve benliklerine kavuşturmak olarak temsil etmiştir. Gazete belirli bir benlik söylemini mutlak doğru olarak sunmakta, Dersim Harekâtı'nı meşrulaştırmaktadır.

Medeni hayattan mahrum buranın cahil halkı, özbeöz Türk olmalarına rağmen benliğinden uzaklaşmış, kendileri gibi cahil şeyhlerin elinde esir kalmışlardır. (Ocakoğlu, *Yeni Asır*, 19 Haziran 1937, s. 5)

Hakkı Ocakoğlu'nun *Yeni Asır*'da çıkan "Tunceli de Cumhuriyet'in Nuru ile Işıklandırılacaktır" başlıklı makalesiye Dersimlinin neden benliğinden uzaklaştığına dair yeni bir tartışma sunmaktadır. Ocakoğlu'na göre de Dersimli özbeöz Türk'tür ancak benliğinden uzaklaşmıştır. Ocakoğlu'nun "özbeöz" vurgusu okuyucunun Dersimlinin Türk olduğunu

na inanmadığını bu nedenle inandırmaya çalıştığının işareti olarak değerlendirilebilir. Ocakoğlu, makalesinde Dersimli'nin benliğinden uzaklaşmasını şeyhlerle örtük biçimde ilişkilendirerek, Dersimli şeyhlerin yok edilmesi gerektiği ima edilmiştir.

Dönemin basın pratiklerinde genel olarak görünen Dersim'in Kürt olarak ele alınmak istenmediği, bunun stratejik bir niyetle yapıldığıdır. Zira böylece Dersim olaylarına, Dersim dışındaki Kürtlerin dahil olmasını engelleme amacı güdülmektedir. Fakat bu strateji Dersim'in etnik yapısını yeni baştan inşa etmeyi gerektirmektedir. Dersim'in Kürt olmadığı bilgisinin dolaşıma sokulması, bilinçaltında Dersim'in Kürt olarak kodlandığının göstergesidir. Nitekim bu kodlama akıl/dil sürçmeleri ve söylemler arasındaki tutarsızlıklarla net şekilde gözükmemektedir. Bu tutarsızlıkları aşmak için üretilen çeşitli alt söylemlerse (örneğin Dersimlilerin Türk olduğu bu nedenle Kürt olmadıkları) söylemler arasındaki tutarsızlıkları aşma çabasının bir yansımasıdır.

Dersimli Kadın

Dersim söyleminin anlaşılması bağlamında önemli sayacaklarından biri de Dersimli kadının dönem basınındaki temsilidir. Oryantalizm çalışmalarında Doğulu kadın imgesi edebi metinlerde, harem fotoğraflarında sık sık yer bulmaktadır.¹² Oryantalist söyleminin önemli etmen-

12 Oliver Kontny, oryantalizmin, gerek Doğu'nun gizemine gerek Doğulu kadın imajına yapmış olduğu vurgunun kökeninde oryantalizmin kendisinde yasaklanmış ve bastırılmış bulunan bilinçaltının, Doğu'ya yansıtılmasının bulunduğu ifade eder. Örneğin Kontny, zamanında Doğu'daki haremlere yönelik birçok tablonun çizilmiş olduğunu, lakin bu tabloları çizen ressamaların hiçbirinin ömürlerinde bir kere olsun bir harem görmemiş olduklarını söyler. Bkz. Kontny 2011, s. 134.

lerinden biri de bu nedenle kadın temsilidir. Doğulu kadın oryantalist çalışmalarda cinsel arzuyu ve baskıyı, tut-saklığı temsil eder. Oryantalizm söylemini, görsel nesneler üzerinde çalışan Kanlı, kadınların peçeli ya da peçesiz olmasının Doğu'nun görsel bilgisinin inşasında önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Burada erkeğin izlediği kadın sadece bir kadın değil, Doğulu bir kadındır. Bu nedenle Doğulu kadın bir taraftan kadın olarak ötekileştirilirken diğer taraftan da Doğu'nun ötekileştirilmesinde kullanılan bir araç haline getirilmektedir. Çünkü kadının öteki olarak temsili, Doğu'nun öteki olarak temsiliyle kesişmektedir (Kanlı 2009, s. 2).

Oliver Kontny'e göre oryantalistler kendilerinde bastırılmış ve yasaklanmış olanın öteki tarafından yaşandığını hayal etmektedir. Doğu, oryantalistlere göre bin bir gece masallarındaki lüks, arzu, tembellik, hayalperestlik, ihtişam ve sefahattir. Bu durum, kişiyi, öteki ile bilinçaltında özdeşleştirmekte ve kişi kendi yaşamında yasaklı olanın öteki tarafından yaşandığını hayal etmektedir (Kontny 2011, s. 134).

Bizim ele aldığımız konu çerçevesinde iç oryantalist temada böyle bir temsil var mıydı yani böyle bir temsil biçimiyle Dersim olaylarında karşılaşmamız mümkün müdür? Yukarıda biraz değinildiği üzere oryantalist temada kadın algısı çoğunlukla edebi metinler üzerinden okunmaktadır. Bizim incelediğimiz metinlerin edebi metinler olmamasının getirdiği zorluklar göz önüne alındığında veriler çok sınırlı kalacaktır. Ancak daha önce belirtildiği üzere dönemin yazılı basını Dersim'e büyük bir ilgi göstermiş, Dersim'in yaşam biçimini kendince ortaya koymaya çalışmış; Dersim, ekonomik, sosyal kültürel bağlamda yazılı basına yansımıştır. Bu çerçevede Dersimli kadın da basında kendine yer bulmuştur.

Basın pratikleri Dersimli kadını genel olarak şehvet düşkünü olarak kodlamakta, bu kodlamayı mutlak gerçek olarak inşa etmektedir. Örneklerden de görüleceği üzere Dersimli kadınların şehvet düşkünü olduğu söylemi bir olgusal gerçekliğe dayanmamakta, basın pratiklerinin büyük ölçüde aşırı genellemelerinden oluşmuş fanteziler şeklinde olmaktadır. Dersimli kadınla ilgili bir diğer söylem, Dersimli kadını peçeli olarak ve bu nedenle esaret altında olmakla inşa eder. Tüm bunların Dersimlileri olumsuzlama amacı taşıdığı açıktır. Bu söylemlerin çirkin klişelerin yeniden üretilmesinde önemli köşe taşları olduğu belirtilmelidir.

Dersim’de kadının mevkii gayet gariptir. Bazan bilâ kaydı şart erkeğe hâkimdir, çok defa da tam manâsile erkeğin esiridir. Burada evlenme, kız kaçırmakla ifade edilebilir. Çünkü rıza ile kız almak mümkün olamaz... Dersimde gayri meşru münasebat sık sık vuku bulur. Yalnız şuna işaret edeyim ki Dersim kadınları kendilerine mensup olmayanlara katiyen görünmezler. Hele yüzlerini hiçbir suretle göstermezler. Tunceli seyahatinde kadınların yüzlerini göstermemek için diğer mahrem yerlerinin açık kalmasına ehemmiyet vermiyerek yüzlerini kapamağa çalıştıklarını gördüm... Gayri meşru münasebat bazan affedilir. Esasen kadının böyle halleri görmemezlikten gelinir. Kadınlarda mümkün olduğu kadar aleniyete koymazlar. Fakat dile düştükten sonra cemaata müracaattan başka çare yoktur. (Ahmed, 31 Temmuz 1937, s. 2)

Kurun gazetesinde 31 Temmuz tarihinde Niyazi Ahmed imzasıyla yayımlanan “Dersim’de Kadın Nasıl Kaçırılır; Nasıl Evlenirler?” başlıklı makale incelenen tema için önemli veriler sunmaktadır. Makale başlığından anlaşılacağı üzere konu olarak Dersimli kadını seçmiştir. Makalenin spotunda “Gayrimeşru münasebetlerin bol olduğu

Dersim’de, seyitler her türlü namus hareketlerini affetmek salâhiyetine maliktir” ifadesi bulunmaktadır. Yazara göre Dersimli kadın çoğu zaman erkeğin esiri, bazı zamanlar-daysa erkeğe hâkimdir. Yazar hangi durumlarda kadının esir olduğunu, hangi durumlarda kadının erkeğe hâkim olduğunu yazmamıştır ancak bu durumu anlaşılmaz ve garip bulmaktadır. Garip olanın kadının erkeğe hâkim olması mı yoksa erkeğin esiri olması mı olduğu konusunda da metinde net bir yanıt yoktur. Yazarın ifadesinden anlaşılan Dersimli kadının erkeklerle eşit olmadığıdır. Eğer böyle bir ilişki her yerde karşılaşılan bir ilişki biçimiye yazarın Dersimli kadının durumuna garip dememesi gerekirdi. Fakat eşit ilişki her yerde karşılaşılan bir durum değilse, o halde Ahmed’in Dersimli kadına zaten olumsuz yaklaştığı sonucunu çıkarabiliriz. Yazara göre Dersim’de evlenme rızayla olmaz ancak kız kaçırmakla olur; dolayısıyla Dersimli kadın “kaçırılan”, “alınan” olarak sunulmuş ve pasif gösterilmiştir. Yazar evliliklerin normal şekilde olmadığını, kaçırma-larla gerçekleştiğini ifade etmektedir. Oysa *Haber* gazetesi bu durumu “kız kaçırmak çok olur” (*Haber*, 29 Temmuz 1937) diye sunmuştur. İki haber arasındaki temel fark birinci haberin bütün evlilikleri, ikinci haberinse birçok evliliği kastetmesidir.

Oryantalizmde görülen Doğulu kadın-şehvet ilişkisi bu haberde de karşımıza çıkmaktadır. Yazara göre Dersim’de gayrimeşru ilişki yani evlilik dışı cinsel beraberlik sık yaşanmaktadır. Bu ilişkilerin “sık sık” yaşandığını belirten yazar bu bilgiyi hangi kaynaktan aldığını belirtmemiştir. Zaten makalenin tamamında da herhangi bir haber kaynağı yoktur. Fakat yazara göre evlilik dışı cinsel birliktelik olumsuzlanacak bir olgu olduğundan durumu kınamaktadır.

Makalede Dersimli kadınların kendilerini asla yabancı-lara göstermediği söylenmekte ancak hemen ardından di-

ğer mahrem yerlerinin açık kalmasını umursamadan sadece yüzlerini kapamaya çalıştıkları belirtilerek Dersimli kadının ahlâk anlayışı sorgulanmaktadır.¹³

Esas olarak bakıldığında yazarın Dersimli kadın hakkında olumsuz yargılara sahip olduğu açıktır. Dönem içerisindeki temel düşünce Dersim'in geriliği, Cumhuriyet modernliği-yken kişilerin cinsel hayatlarının olumsuz değer yargıları-yla temsil edilmesi, Cumhuriyet'in modernlik söylemiyle çelişmektedir. Yazar âdeta kendisine yasaklı olanın Dersimli-ler tarafından yaşandığını belirtmiştir. Dersimli kadın, hem Dersimli olmakla hem de kadın olmakla ötekileşmiş; Dersimli kadının ötekileştirilmesi Dersim'in ötekileştirilmesin-de araçsallaştırılmıştır.

[K]adın puşusunu bu benim namusumdur, diyerek ortaya atar. Erkek de karısının namusunu çiğneyemez. Dersim'de kadınların yalnız bu hareketlerini dinleriz. Başka hiç bir kıymetleri yoktur. (*Haber*, 29 Temmuz 1937)

Haber'de çıkan makaleyse Dersimli kadının hangi durumda önemli olduğunu anlatmaktadır. Makale "Dersimli kadın en azılı ağaya bile istediğini yaptırabilir. Fakat bunun için başörtüsünü yere atması lâzımdır" başlığıyla çıkmıştır. Habere konu olan Dersim gelenekleridir. Kadının kavga esnasında eşarbını çıkarıp ortaya atması kavgayı sonlandıran bir harekettir. Dolayısıyla kadının eşarbını atması barış amacı taşıyan bir hamledir. Fakat kadının bu geleneği makalenin

13 Yeğenoğlu, peçeli kadının Batı için anlamını Doğuluların içlerine nüfuz edilemez özelliklerini, sırlarını ortaya çıkarma, gizemlerini açma ve bilgilerini edinme dürtüsünü ortaya çıkardığını düşünür. Fakat her zaman göründüklerinden farklı oldukları için bu kadınları incelemek çok zordur. Onlarla kaynaşmak veya onların içlerine girmek imkânsızdır. Çünkü onlar ihtiyatlı davranırlar. Hatta onların içine girilse bile onlar hakkında edinilen bilgi güvenilir değildir çünkü gizlenme onların temel karakterleridir. Bu nedenle oryantaliste göre onları anlamak için görüntünün ötesine geçmek gerekmektedir. Bkz. Yeğenoğlu 2003, s. 68.

başlığında en azılı ağaya bile istediğini yaptıracığı şeklinde sunulmuş, eylem olumsuzlanmıştır.

Makalenin yukarıda alıntılanan kısmı ismi verilmeyen bir Dersimli ağayla yapılan söyleşidendir. Muhtemelen ağanın söyleyeceklerinin ikna edici olacağı varsayılmıştır. Dersimli kadının ne olduğu sorusu yazarın temel kaygısıdır. Yazar makale boyunca bu sorunun yanıtını aramaktadır. Yazar Ni-yazi Ahmed için iyi veya kötü bir Dersimli kadın imgesi vardır: Ya bilgisine sahip olduğu ya da bilgisine sahip olmak istediği bir Dersimli kadın. Başka bir ifadeyle ya yazar bu kadının bilgisine sahipti ve Dersim’e bunu destekleyecek verileri toplamaya gelmişti ya da Dersimli kadının ne olduğunu bilmiyordu bunu öğrenmek için Dersim’e gelmişti. Her iki durumda da bahsi geçen bir kadın değil, bir bölgenin tamamındaki kadındır. Bütün bu kadınların tek bir tanımla açıklanması mümkün müydü? Yazarın bu sorunun yanıtı arıyor olması, Dersimli kadının tek bir tanımla açıklanabileceği kodlarına sahip olduğunu göstermektedir. Yazar bu sorusunun yanıtını Dersimli kadınlardan değil Dersimli bir erkekten almaktadır. Dersimli kadın böylece “tanımlanan” olarak sunulmuş ve pasif olarak inşa edilmiştir. Eşarbin atılması bir namus hareketi olduğundan herkesin dinleyeceği vurgulanmıştır. Dersimli ağanın dilinden, Dersimli kadının bu hareket dışında hiçbir kıymetinin olmadığı belirtilmiştir. Böylece kadının baskı altında yaşadığı söylemi inşa edilmiş, kurtarılması gerektiği söylemi dolaşıma sokulmuştur. Dersimli kadın, bu söylemde Dersim’in de ötekisi olarak temsil edilmiş, kurtarılmayı bekleyen Dersim söylemini yeniden üretmiştir. Söylem siyasal otoritenin Dersimli kadını kurtarma misyonunu hegemonize etmiştir.

- Karıyı bırakmak icap ederse?
- O vakit senin çiperini bıraktım der.

– Bu ne demek?

– İşte bundan sonra kadın orada duramaz. Ayrılır.

– Nereye gider?

– İsteddiği yere. Başkası ile yaşar.

Çiper ip demektir. Bu boşanma usulü gösteriyor ki kadın bir iple adeta bir hayvan gibi erkeğe bağlıdır. (Ahmed, *Kurun*, 3 Ağustos 1937, s. 3)

Kurun gazetesinin “Dersim’de güneşe tapan kadın” başlığıyla yayımladığı makale Dersimli kadının medyada nasıl temsil edildiğine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Makalenin içeriğiyle başlığı arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Yazarın makale içinde bir Dersimliyle konuşarak değindiği boşanma konusunda kadından boşanmak isteyen erkeğin ne yaptığı sorulmaktadır. Kadının öteki olarak temsilinde bu örnekte de görüleceği üzere kadın “boşanılan” olarak sunulmuş, pasif olarak inşa edilmiştir. Boşanma esnasında erkeğin “çiperini bıraktım” dediği belirtilmektedir. Yazara göre çiper, ip demek olduğundan kadın bir hayvan gibi erkeğine bağlıdır. Ancak burada yazarın, Niyazi Ahmed’in çiper kelimesinin “evlilik bağı” anlamını ihmal ettiği ya da bunu hiç düşünmediği ortaya çıkar. Zira bunun evlilik bağı olarak ele alınması durumunda “çiperini bıraktım” lafı “evliliği bitirdim” anlamına gelecektir. Yazar Dersimli kadını medyada temsil ederken alternatif anlamları yok saymakta, temsil ettiği anlamı mutlak hakikat olarak inşa etmektedir. Dersimli kadının hayvan metaforuyla temsil edilmesi, hem kadını ötekileştirmekte hem de baskı altındaki kadının kurtarılması gerektiği söylemini hegemonize etmektedir.

Atatürk kızı Bayan Sabiha Gökçenin başarısı şayanı kayıttır. Çarşafli Dersim kadınları bir Türk kızının havalarda başardığı muvaffakiyeti görerek artık çarşaf kullanmasının lü-

zumsuzluğunu anlamışlar ve medeni kıyafeti benimsemişlerdir. (Yeni Asır, 30 Haziran 1937)

Yeni Asır gazetesi Dersim Harekâtı'nın boyutlarını anlattığı "Tayyarelerin bombardımanında yaralanan Rızayı Munzura kaçırdılar" başlıklı haberinin içinde Dersimli kadına da yer vermiştir. Habere göre çarşafli Dersimli kadınlar, Dersim Harekâtı'na uçakla katılan Sabiha Gökçen'in başarısını görünce çarşaflarını çıkarmaya karar vermişlerdir! Haber Dersimli kadınların çarşafli olduğu önermesini mutlak doğru olarak sunmuştur ancak dönem medyasında yer alan birçok resimde Dersimli kadınların çarşafli olmadığı görülmektedir. Çarşafı atarak medeni kıyafetlere geçmenin sebebi olarak sunulan Sabiha Gökçen'in başarısının ne olduğunun yazılmamış olması da dikkat çekicidir; okuyucunun bunları bileceği varsayılmıştır. Burada en basitinden bir uçak pilotuyla Dersimli kadının karşılaşma şansının olmadığı söylenebilir. Zaten medyada Dersim olayları yayımlanmaya başlayalı 15 gün olmuştur ve bu süre içerisinde de Sabiha Gökçen ile ilgili haber sayısı çok azdır. Bu nedenle Dersimli kadının Sabiha Gökçen'in başarısını bilmesi pek muhtemel değildir. Sonuçta bu örnekte Dersimli kadının inşasında geriliğin sembolü olarak çarşaf kullanılmış; bu durum kadınların baskı altında oldukları söylemini örnek üzerinden hakikat olarak temsil etmiş; siyasal otoriteyi çarşafın atılmasını sağlayarak özgürlük getiren olarak inşa edip eylemlerini meşrulaştırmıştır.

Basın pratikleri Dersim'i ve Dersimli'yi inşa ederken sınırları iç oryantalist kodlarla örülmüş söylemler dolaşıma sokar. İstemli kodlar biçiminde örülmüş bu söylemler Dersim'e yapılan ve yapılacak olan dönüştürücü eylemleri meşrulaştırmaktadır. Bu söylemlerden biri de gördüğümüz gibi Dersimli kadının temsil biçimidir. Basın, Dersimli kadını

şehvet düşkünü ve sapkın olarak inşa etmekte; Dersimli kadın görsel ve sözel biçimde peçeli, çarşafli sunularak baskı altında tutulduğu ve gerici yanı temsil edilmektedir. Bu durum, kadını hem kadın olarak ötekileştirmekte hem de Dersim'in ötekileşmesinde araç haline getirilmektedir. Bu durum aynı şekilde siyasal otoriteye dönüştürücü müdahale yükümlülüğü vermekte ve bu çerçevedeki eylemlerin doğruluğunu onaylamaktadır.

Dersimliler Müslüman Değildir

Kitabın bu kısmında oryantalizmde çok sık karşılaşılan inanç ve din temsiliinin dönemin Dersim söylemindeki karşılığını ele alacağız.

Edward Said, mesleğini ortaya koyan birçok oryantalistin eril dünya anlayışı çerçevesinden gözlemledikleri toplumu durallık, donukluk ve ebedi sabitleme eğilimiyle ele aldıklarını belirtir. Toplumlara ilişkin bu zımni değerlendirmeden kültürlere ilişkin geniş ölçekli değerlendirmelere varan oryantalizmin İslâm algısı, İslâm'ın sefilliğinden, basitliğinden ve abesliğinden bahsetmektedir (Said 2010, s. 220). Bu tür oryantalist söylemler Doğuluları rasyonel olmamakla temsil etmekte, rasyonel Batı'nın müdahalesini meşrulaştırmaktadır.

Nitekim dönemin medya söylemi, Dersim'i tuhafliklar ve gariplikler diyarı olarak yansıtmaktadır. Dersim'e yoğun ilgi gösterilmiş, Dersim'in ananeleri, yaşam biçimleri çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Dönemin medyasının Dersim'i daha bilinir kılmak için yaptığı, antropolojik olduğu iddiasındaki incelemelerden biri de Dersim ve Dersimlinin inancısı konusundadır. Dönem medyasının incelenen haberlerinde Dersimlilerin inançlarının ne olduğu sıklıkla karşılaşılan tartışma konusudur. Medya metinlerindeki bu tartışmalar Dersim olaylarının patlak vermesiyle oluşmamış birçok

başka konuda olduğu gibi yine bir tarihsellik sonunda görünür olmuştur. Örneğin daha önce bahsedilen Zeki ve Şakir Paşalar, Alevilik için “Müslüman ahaliye zarar vermek bile mezheplerince dinin gereklerinden kabul olunmuştur” (JUK 1998, s. 182) demektedir, Aleviliği Müslümanlık dışı olarak işaretlemektedirler. Bu raporun içeriğinde Alevilerin eskiden Şia mezhebine bağlı oldukları halde zamanla Ali Allah mezhebine ve Hristiyanların dinine yöneldikleri, Hristiyan dinine benzer bir mezhep olarak kabul edilebilecekleri belirtilmektedir.

Ele aldığımız dönemdeki basında da Alevilik, Müslümanlık dışı olarak değerlendirilmektedir. Dersim’i inceleyen muhabir ve köşe yazarlarının Dersimlinin inancına yaklaşımları negatiftir;¹⁴ yazılı basın Dersim’e önyargılarla, olumsuz yaklaştığı görülmektedir. Dersim’deki çeşitli kültürel olgular tarafsız biçimde ele alınmamış, bu kültürel olgular belirli söylemlerle yeniden inşa edilmiştir. Basın, Dersimlileri rasyonel olmayan, garip ve tuhaf inançlara sahip olarak temsil etmektedir. Örneğin Latif Erenel bir yazısında Dersimlilerin inançlarını “Dersim’de alelade bir papuca bile tapanlar olmuştur” (*Son Posta*, 22 Eylül 1937, s. 3) şeklinde sunmaktadır. Dersimlilerin rasyonel olmayan inançlara sahip olduğu söylemi, pabuç gibi bir yığın akla aykırı şeye taptıkları önermesiyle mutlak hakikat olarak sunulmaktadır.

Yazılı basın, Dersim söyleminde alt söylem olarak Dersimlilerin inançlarını hangi söylem biçimleriyle ele almaktadır? Bu söylemler Dersimlileri hangi temsillerle sunmaktadır? Bu söylemler arasında bir tutarsızlık var mıdır? Dersimlinin inançlarının temsil biçimleri Dersim katliamında meşrulaştırma aracı olarak kullanılmış mıdır? Bu sorular inanç

14 Mehmet Bayrak’a göre Dersim, Alevi-Kürt kimliğinden ve Alevi Ocakları’nın anayurdu olmasından dolayı asimilasyona tâbi tutulacak öncelikli yöre olarak seçilmişti. Bu çalışmalar için Türk Ocakları ve Halkevleri seferber edilmiştir. Bkz. Bayrak 1999, s. 233.

temasının temel sorunsalı olup aşağıdaki örneklerde bunların yanıtlarını arayacağız.

Rızanın iç hayatı bir sırdır. Esrar içtiği söylenir. Orada inanıldığına göre bunun girdiği bir evin halkı artık cehennemlik değildir. Seyit nazlıdır. Her eve, her çadıra gitmez. Onun gönlünü yapmak her türlü fedakârlığın ihtiyarile [istençle] kabil olur. (*Akşam*, 18 Haziran 1937)

Akşam gazetesinin 18 Haziran tarihli haberi, Seyit Rıza'yı olumsuzlayacak temsiller sunmaktadır. Haber, Dersim isyanının önderi konumundaki Seyit Rıza'yı esrar içen, esrarengiz bir kişi olarak sunmakta; Dersimlinin İslâm'a aykırı inançlara sahip olduğunu ima etmektedir. Nazlı bir kimse olarak tasvir edilen Seyit Rıza'nın "gönlünü yapmak" ve onun için "her tür fedakârlığı" göze almak ifadelerinin cinselliğe gönderme yaptığı ortadadır. Bu gönderme, dinî önderleri sapkın olarak temsil etmenin yanında dinî önderlerin fizikî olarak yok edilmeleri gerektiği söylemini de meşrulaştırmakta; Dersimlilerin şehvet düşkünü olduğu söylemini yeniden üretmektedir.

Muharremde Hasan ve Hüseyin için 12 gün oruç tutmak. 12 imama, hanedanı ehli beyte tapmak, kışın Muhammet için üç gün aç durmak. (Hakkı, *Haber*, 19 Haziran 1937, s. 6)

Haber gazetesinin Naşit Hakkı imzalı "Dersimlilerin Dinî Seyitlerin Dolabıdır" başlıklı makalesi, Alevilik inancının nasıl temsil edildiğiyle ilgili dikkat çekici ipuçları vermektedir. Makale, Aleviliğin İslâm inancından farklılıklarını haber yapmıştır. Haberden, İslâm'ın, Sünni İslâm anlayışından ibaret sayıldığı anlaşılmaktadır: Alevilerin, Sünni İslâm anlayışına denk düşmeyen ibadet biçimlerinden örnekler verilmesi bunun bir yansımasıdır. Dikkat çekici olan bir tanımlamaysa "Ehli Beyt'e tapmak" ifadesidir. Dersimlinin,

Ehli Beyt'i Tanrı olarak ele aldığı iması da yine bu çerçevede değerlendirilmelidir. Örnekten de anlaşılacağı üzere, Aleviliğin medya metinlerinde İslâm'dan farklı bir inanış olarak temsil edilmesi, İslâm anlayışının da Dersim söyleminde meşruiyet aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Dersimde senede iki defa umum günahlarının affı merasimi yapılır. (Ahmet, 3 Ağustos 1937, s. 11)

Haber gazetesinin 3 Ağustos tarihli yayını Dersim'in inancını Hristiyanlığa gönderme yaparak anlatmaktadır. Gazete, İslâm anlayışında bulunmayan günahların affı merasimi yapılmasını haber yaparak Aleviliğin İslâm dışı olduğunu ima etmektedir. Gazete böyle büyük günahların affı merasimin nerede ne zaman ve nasıl yapıldığına dair bilgi vermemektedir. Ancak Dersimlilerin inançlarının İslâm anlayışından farklı olduğunun vurgulanması Dersimliler ile “biz” grubunun farklı olduğu söylemini yeniden üretmiştir. Gruplar arasındaki muğlak sınırlar, dinsel inançlar devreye sokularak keskin hale getirilmekte, farklılığı inşa eden söylemler aracılığıyla siyasal otoriteyi Dersim'e hükmetmeye çağırmaktadır.

Haber gazetesinin 8 İkinciteşrin 1937 tarihli “Seyit Rıza'nın İstavrozu Ankara'da!” başlıklı haberi de Dersimlilerin inançlarını “aldatılma” olarak sunmaktadır. Başlık Seyit Rıza'nın Hristiyan olduğunu ima ederek, haberde Seyit Rıza'nın çadırında bulunan malzemelere yer verilmiştir. Haberin girişi şöyledir: “...hayali en geniş olanlar bile şu din hokkabazı Seyit Rıza'nın çadırından Ermenice kitap, Almanca lügat, çeşit çeşit, boy boy renk renk istavroz; üzerinde Ermenice yazılar olan haçlar, içinde İsa'nın başparmağının kemiği olacağını düşünemez.” Seyit Rıza'nın çadırından Ermenice kitaplar çıkması bir başka tarihsel düşman Ermeniler üzerinden negatif bir konumlama sağlamaktadır. Ancak bunun-

la yetinilmemiş Ermenice yazılı haçlar, istavrozlar ve İsa'nın parmağı vb. gibi nesneler de sayılarak Seyit Rıza'nın Hıristiyan olduğu, Müslümanlıkla alakası olmadığı iması kuvvetlendirilmiştir. Tüm bunların yanı sıra çadırdan “Almanca lügat”ın da çıkması vurgusuyla Seyit Rıza'nın Almanlarla iletişim halinde olduğuna gönderme yapılmakta, isyanın Almanlar tarafından teşvik edildiği şüphesi yaratılmaktadır.

Bir Dersimli İçin En Büyük Felaket Şu idi: AFOROZ!..
(Erenel, *Tan*, 16 Ağustos 1937)

Erenel imzalı makalenin başlığında vurgulanan “aforoz” kavramı yine Dersimlilerin Müslüman olmadıkları imasını sağlamakta; Ortaçağ Hıristiyanlığına da gönderme yaparak gerilik-modernlik ikilemini akıllara getirmektedir.

Bir yazımda Dersimin aynı zamanda hurafeler diyarı olduğuna işaret etmiştim. Cehalet ve hurafenin en mebzul [çok] bulunduğu yerin ne kadar tehlikeli olduğunu söylemeye hacet yok. (Ahmet, 13 Eylül 1937, s. 5)

13 Eylül tarihli *Haber* gazetesindeki Niyazi Ahmed imzalı makaleye göre Dersim, cehalet ve hurafenin en çok bulunduğu yerdir. Makalenin başlığı “Top Atacağı Sanılan Dağ” olup spotta bu dağ için “Dersimlilerin itikadınca dışıdır ve Hızır gibi imdada yetişir!” ifadeleri yer almaktadır. Makalenin başlığı makalenin özeti olarak ele alındığında Dersimliler, hurafelere inanan ve irrasyonel kişiler olarak sunulmuştur. Haber tüm Dersimlileri tek bir kişi olarak ele almakta, Dersimlilerin inanışları irrasyonel olarak inşa edilmektedir. Cehalet ve hurafenin en çok bulunduğu yerin çok tehlikeli olduğu belirtilmekte ancak tehlikenin ne olduğu “söylemeye hacet yok” ifadesiyle sunularak tehlikenin herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğu vurgulanmıştır. Yapılmak istenen boşluklar yaratarak, bunları okurun genel söy-

lem çerçevesinde doldurmasını sağlamaktır. Açıklamalar ışığında Dersim’de mevcut tehlikenin Dersimlilerin inançlarının bertaraf edilmesiyle mümkün olduğu iması Dersim Harekâtı’nın gerekli olduğu noktasına varmakta; cehalet, hurafe, tehlike söylemleriyle yapılanlar meşrulaştırılmaktadır.

“[K]abukta Alevilik şeklinde başlayan din etten çekirdeğe doğru türlü türlü garib itikadlar karışarak (ağaca) (Su-buzdağına), (güneşe) ve bazı taşlara tapmak şeklinde istihalelere [başkalaşımlara] uğramıştır” (Cumhuriyet, 29 Haziran 1937, s. 4).

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Mazhar Aren imzalı makale Dersimlilerin inançlarının ne olduğunu ele almıştır. Makale, Dersimlileri ağaca, su, buzdağına, güneşe ve bazı taşlara tapanlar şeklinde sunmuştur. Dersim’in inançları “garip” olarak temsil edilmiş, rasyonel olmadığı belirtilmiştir. Makale Dersim’i kabuk ve çekirdek Dersim olarak iki açıdan ele almaktadır. Buna göre kabuk Dersim, Dersim’in ilk görünümü olmasına rağmen aldatıcıdır. Çekirdek Dersim ise Dersim’in özünü oluşturmaktadır. Buna göre Alevilik Dersim’in ilk görünümü olmasına rağmen aldatıcıdır. Dersim’in özü ağaca, suya, buzdağına, güneşe ve bazı taşlara tapmakta yatmaktadır. Makale, Dersim’in inancına dönük iddialı sözler etmesine rağmen Dersimlilerin sözlerini sunmaya gereksinim duymamıştır.

Dersim’de din bir vicdan işi değildir. Din seyitlerin elinde bir geçim yoludur, zorbalık vasıtasıdır. Din, cennet ve cehennem burada satılır dağıtılır... Dersim dininde Orta Asyadan gelen kabilenin getirdiği Totem dininin, tabiat dininin tesirleri hâkimdir... Küçücük kafalı Dersimli, yazın cehennem güneşi altında yanarken; bir memba görünce ona da tapınağa başlar... Bir kaya, geceleri yol gösteren ay, koca

bir cevizlik görüncce cahil Dersimli sakalına sarılır. Boyunu bükerek yahut diz çöker ve ona tapar. (Hakkı, *Haber*, 19 Haziran 1937, s. 6).

Naşit Hakkı imzalı makale Dersimlilerin inancının ne olduğuna dair geniş bilgi sunmaktadır. Makale, Dersimlinin dinini bir zorbalık aracı, bir geçinme yolu olarak temsil etmektedir. Seyitler, halkı kandıran ve zorbalık eden kimseler olarak sunulmakta; “küçük kafalı” ve “cahil” Dersimli ise kandırılan, malı elinden alınan ve zorbalığa maruz kalan şeklinde gösterilmektedir. Dersimlilerin rasyonel inançlara sahip olmadığı söylemi yeniden üretilmekte, coğrafi konumla inanç arasında paralellik kurularak cehalet vurgusu arttırılmaktadır. Makalenin okuyucuyu bu tanımlamaların doğruluğuna ikna etmek için sunduğu örnekler akli başında bir insanın tanrı olarak kabul edemeyeceği nesnelerin Dersimliler tarafından tapılmaya değer bulunduğunu ifade etmektedir. Gazete bu alıntıyı örnek durum haberi olarak sunmasına rağmen değildir; bir veriye veya bir olguya dayanmayan bir haberdur. Alıntı tüm Dersimlileri benzer inançlara sahip şeklinde temsil etmektedir. Bu açıdan, bir olguya dayanmayan, aşırı genelleme yapan ve gözlemlediği nesnesini olumsuzlayacak niteliklerle ele alan bir değerlendirme haberidir.

Siz de bilirsiniz ki, eski Dersimde köylü seyit ve ağaların azad kabul etmez kölesidir. Ağa bu köylünün kanını nasıl emer, onu kendi rahatlığı ve arzuları için lüzum görürse nasıl ölüme bile sevk edebilirse seyid de aynı şeyi yapar. Seyitler cerre çıkarlar; buna “Çıralık” derler. Seyit bir eve geldi mi, ev sahibi nesi var, nesi yoksa verir. Fakirse tabi çok bir şey veremez. Seyit verilen eşya veya paradan memnun olmazsa çıkıp giderken evin önüne bir sivri taş dikip uzaklaşır. Bu, seyidin çıktığı evi lanetlemesi demektir. Evi lânetlenen köylü, lanet taşını kaldırtmak için elinden geleni ya-

par. Soyar, öldürür, gaspettiği malı seyide vererek lanet taşını kaldırtır. (Haber, 11 Ağustos 1937, s. 7).

20 Ağustos tarihli Niyazi Ahmet imzalı makale, Dersimlilerin inançlarını seyitlerle ilişkisi açısından ele almaktadır. Dersimli bir memurun anlattıklarını haber olarak sunan haberde Dersimliler “köle”, “kan emici”, “soyan”, “öldüren” ve “gasp eden” olarak tanımlanmıştır. Haber, Dersimli bir kişinin dilinden sunulduğundan haberin ikna ediciliği daha fazladır. Haber kaynağı “Siz de bilirsiniz” diyerek makalenin yazarıyla aynı görüşte olduğunu belirtmiş ve bunun herkesin malumu olduğunu ileri sürmüştür. Dersim Harekâtı’nın “kan emici” seyitlerden kurtarılma olarak temsil edilmesi harekâtın bütün Dersim’e karşı yapılmadığı söylemini dolaşıma sokmuş, siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerini meşrulaştırmıştır.

Birinci cümledeki önermeyi kanıtlamak için örnek bir durum verilmektedir. Örnek durum Dersimlilerin, seyitler tarafından nasıl soyulduğunu göstermeyi amaçlayan örneklemidir. Fakat verilen örnek spesifik yaşanmış bir örnek olmayıp “Dersimliler böyledir” gibi genel ifadelerle açıklama yapmaktadır. Aşırı genelleseyici tutum bu örnek üzerinden de okunmaktadır: Belirli olgusal gerçekliğe dayandırılmayan bir yorum haberi, bir durum haberi olarak sunulmakta ve bu haberin çıktıklarından “Dersimliler böyledir” şeklindeki büyük bir sonuca ulaşılmaktadır. Bu bölümdeki olumsuz tanımlamaların eski Dersimliler üzerinden yapıldığı görülmektedir. Yeni Dersimlinin böyle olmadığı ima edilmektedir. Eski Dersim ve yeni Dersim karşılaştırmasıyla, siyasal otoritenin dönüştürücü eylemleri sonuçları üzerinden hegemonize edilmektedir.

Dersim’in yalçın dekorları içinde asırlardan beri, komedya oynayanlar ise hem zulümde onlardan üstün, hem de

imansızdılar. Yüzlerce yıl cehaletin kara madenini işlettiler. Ruhları birer kuyu gibi kazdılar. Adam öldürmeği, kervan vurmayı, ocak söndürmeyi koca bir yurdun göreneği (ananesi) haline getirdiler. Oradaki zavallı halkın ne kara bir alın yazısı varmış ki bu zünнарlı,¹⁵ istavrozlu, bu kıpkızıl melunlara seyit diye tapmışlar. Peygamber soyundan geldiklerine inanmışlar. Ağzından dökülen sözlerini, gökten inme tanrı emirleri saymışlar, İbretin bu türlüşüne, bin yılda bir kere bile güç rastlanır. (Gezgin, *Kurun*, 11 İkinciteşrin 1937, s. 2).

S. Gezgin, *Kurun*'da 11 İkinciteşrin'de ilk bakışta Dersimlilere duygudaşlık kurar gibi görünen fakat sert ifadeler barındıran bir yazı kaleme almıştır. Makale seyitleri “zalim”, “imansız”, “melun”, “istavrozlu”, “katil”, “soygun-cu” ve “yalancı” olarak tanımlamaktadır. Makale bir bölümünde Hristiyanları, Müslümanlara karşı savaşa sürükleyen Fransız vaiz Pierre L'Ermite ile Seyit Rıza'yı karşılaştırmaktadır. Yazara göre kıyafet bakımından zaten ikisi de benzerdir. L'Ermite korkunç, zalim ve yüreğinde merhamet olmayan bir kimsedir fakat samimidir. Oysa Seyit Rıza'da o da yoktur, dolayısıyla L'Ermite'ten daha korkunç olarak sunulmuştur. Makaleye göre seyitler yüzyıllardır hem daha zalim hem de imansızdırlar. Yazar bu bölümde Seyit Rıza'yı terk edip tüm seyitleri açıklamaya girişmiş; bütün seyitleri birbirlerinin aynısı olarak göstermiştir. Habere konu olan bir diğer fail de Dersimlilerdir. Haber Dersimlileri “ruhları deşilen”, “katil”, “eşkıya” ve “cahil” olarak temsil etmektedir. Örneğin, “seyitler cahillikten faydalandı” denilerek Dersimli cahil olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde seyitlerin adam öldürmeği, kervan vurmayı, ocak söndürmeyi koca bir yurdun göreneğine çevirdikleri belirtildiğindeyse Dersim-

15 Hristiyan rahiplerin bellerine bağladıkları örme kuşak – e.n.

li katil, soyguncu ve ocak söndüren olarak tanımlanmaktadır. Dersimlilerin seyitlerin yolundan gittiği söylenmemekte, Dersimlilerin seyitlere taptığı belirtilmekte dolayısıyla Dersimlilerin, seyitleri tanrı olarak gördüğünü ima etmektedir. Kısaca Dersimlilerin farklılıkları üzerinden, siyasal otoriteye Dersim'i hüküm altına alma çağrısı yapılmakta, müdahalenin gerekliliği ortaya konulmaktadır. Söylem üzerinden gerçekleşen farklılıkların "biz" kimliğini inşa ettiği de akılda tutulmalıdır.

Öleni, köyün yarım yamalak Kuran okumasını bilen bir adam yıkar... Mezarda bir hafta mum yakılır. (*Son Posta*, 17 Eylül 1937)

Son Posta gazetesinin 17 Eylül tarihli haberinin konusu Dersimlilerin ölüyü gömme biçimleridir. Gazete, ölmüş Dersimlilerin Kuran okumayı az bilen kimseler tarafından yıkandığını, mezarda mum yakıldığını belirterek yine Dersimlinin İslâma aykırı davranışlarını, Müslüman olmadıklarını vurgulamaktadır.

Eski idarelerden şımararak mektep, medrese görmemişler, kendi aralarında bir takım dinler, âdetler peydahlamışlar, bir kısmı Şafii, bir kısmı Kızılbaş olmuşlardır. (*Yeni Köroğlu*, 13 Eylül 1937, s. 5)

13 Eylül tarihli *Yeni Köroğlu*, Dersimlilerin inançlarının nasıl oluştuğunun yanıtını aramaktadır. Dergiye göre bir kısım Dersimli Şafi, bir kısım Kızılbaş'tır. Bu inançlar dergiye göre gerçekte olmayan inançlardır, zira derginin tanımıyla bu inançlar "peydahlamışlar"dır. Bu inanç ve adetlerin ortaya çıkmasındaysa iki neden sunulmaktadır: Dersimliler eski idareler tarafından şımartılmışlardır ve mektep-medrese görmemişlerdir, yani cahildirler. Böylece derginin yeni idarenin bunları şımartmaması gerektiğini istediğini söylemek

mümkündür. Siyasal otoritenin sert müdahalesiyle Dersimlinin “doğru yolu” bulmasının sağlanması ima edilmektedir.

Medyanın inanç söyleminde, Dersimlinin inancı irrasyonelliklerle dolu, hurafeler şeklinde temsil edilmektedir. Bu temsillerin açıkça gösterdiği üzere basın pratikleri Dersimlinin inancına iç oryantalist kodlarla yaklaşmıştır. Dersimlinin inanç biçimi basın pratiklerinde İslâm anlayışından uzak olarak yansıtılmakta, Dersimli İslâmiyet dışı bir şablona oturtularak ötekileştirilmesi kuvvetlendirilmektedir. Bu sayede Dersim’e yapılacak müdahalede “cihat” vurgusu sezilmekte ve müdahalenin meşruiyetini sağlamada Müslümanlık araçsallaştırılmaktadır.

SONUÇ

Toplumsal bir ideolojinin ortak algı (*common sense*) haline gelmesi toplumdaki tüm yapılanmaları kendi ideolojisinde bir araya getirerek meşru gösterebilmesine bağlıdır. İdeolojinin ortak çatıda birleştirme işlevi ancak diğer grupların rızasını elde etmesiyle mümkündür. İdeoloji hegemonik hale gelmek için güç ve rıza kullanır. Basın pratikleri, bahsedilen anlamda rızaya bağlı ortak algının inşasını sağlayan hegemonik bir araçtır. Medyanın hegemonik araç olarak tanımlanması anadamar akımların savunduğu olgu ve olayların tarafsız aktarıcısı medya yaklaşımının aksine, gerçekliği belirli şekilde kuran, tanımlayan ve anlam inşa eden bir medyayı gerektirmektedir.

Medya incelemelerinde dil büyük önem taşır. Çünkü medya, gerçekliğin ve anlamın belirli tarzda kurgulanışını veya inşasını dil aracılığıyla yapar. İdeolojinin dille girdiği etkileşim sonucu hem dilin kendisi hem de medyanın kullandığı imgeler belli ölçüde ideolojik biçimlere dönüşür. Bu nedenle dil, gerçekliğin şeffaf aktarımını sağlamanın aksine, gerçekliğin ve anlamın inşasına katılan bir toplumsal

pratiktir. Nitekim ideolojiler, dil aracılığıyla anlamı sabitleyip doğal hakikatlermişçesine sunarlar. Medya, geniş kitlelere ulaşması anlamında aktif bir konumda olup belirli anlam ve algıların sistematik biçimde inşasında toplumsal uzlaşmayı sağlar.

Bir ideolojinin hegemonik olabilmesi için olgu ve olayları tanımlama iktidarına sahip olması gerektir. Olayların belli tarzda anlaşılır kılınması toplumun çoğu üyesi tarafından kabul edilen kodlarla yapılmasını gerektirir. Böyle bir etkileşim belli kodların seçimini zorunlu kılar. Bu kodlar egemen ideolojinin repertuarı içerisinde kurulur. Toplumun bireyleri olayları kodlarken bu kodlarla egemen ideolojiyi yeniden üretmek için kullanmazlar. Ancak bu kodlar, kodlayıcıların seçimlerini yapmak zorunda oldukları anlam sınırlarını oluşturur. Egemen söylem bu tarzda inşa edilip medya tarafından yeniden üretilir. Fakat bir hegemonyanın kurulması bu hegemonyanın sonsuza kadar sürmesini zorunlu kılmaz. Hegemonya, anlam üzerinde sürekli devam eden bir mücadeleyi gerektirir.

Oryantalizm araştırmacıları arasında üslup farkı olsa da Doğu'ya ilişkin tutumlarında bir farklılık yoktur. Bütün bu yazarlarda ortak olan bir Doğu bilinci vardır: Doğu acayiptir, geridir ve istenildiğinde kolayca şekil alabilir. Bu anlamda Doğu, Batı'nın yönlendirmesine muhtaçtır. Oryantalizm, Doğu'ya ait dünyayı anlamaya çalışmaktan öte anlamaya çalıştığı dünyayı denetim altına alma ve kendi istemi doğrultusunda değiştirme biçimidir.

Oryantalizm, Doğulu toplumları yokluk ve gerilik temalarıyla temsil ederken Doğulu toplumlara müdahalenin gerekli olduğunu ima etmekte ve sömürgeciliğin amacına hizmet etmektedir. Oryantalizm ve Avrupa merkezci düşünce sömürgeci eylemlerini “öteki” toplumları evrensel tarihsel çizgiye ulaştırmaya gerekçesiyle meşrulaştırır.

Oryantalistler Doğu'yu incelerken bilerek ve isteyerek Batı'nın Doğu'ya üstünlüğünü vurgularlar. Oryantalistlerin betimlediği ve ayrımlarla tanımladığı Doğu sadece metinler üzerinde kalmamış bu Doğu bilinci, metinsel, askerî, idari ve iktisadi bilince de dönüşmüştür. Bu bilince gizli oryantalizm denilebilir. Gizli oryantalizm bilinçdışı bir kesinlikle Doğu kültürüne, dillerine, yazılarına, tarihine sosyolojik yapılarına dair ön anlamadır. Oryantalistin topladığı verileri bu bilinç yönlendirmekte; oryantalist incelediği nesnesine bu anlamalarla yaklaşmaktadır. Bu ön anlamalar Batı'nın Doğu üzerindeki kültürel ve siyasal hegemonyasını ve meşruiyetini üretmektedir.

Oryantalist, Doğu'yu incelerken onun değişken tarihsel koşullarını ve olumsal özelliklerini ele almaz, Doğu'yu dinamik olmayan, durağan ve değişmeyen bir özle belirtir. Bu özü açıklarken değişmeyen, dönüşmeyen ve olduğu gibi olan tarih dışı bir nesne şeklinde değerlendirir. Oryantalist, Doğu'yu nasıl betimliyorsa Doğu'nun öyle olduğuna hükmederek Doğu'nun belirli karakterlerinden Doğu'nun ne olduğunu belirtir. Çünkü sabit, homojen, durağan bir Doğu, aşkın bir Batı'yı sonsuza kadar aşkın konuma taşır. Her iki konum da yanlış ve eksiktir çünkü mevcut bir varlık yoktur. Yeniden var olma ya da temsil edilme vardır.

Post kolonyal süreçte oryantalizm Doğu tarafından içselleştirilmiş modernizasyon aracı olarak kullanılmıştır. Bu durum "iç oryantalizm" olarak tanımlanmaktadır. İç oryantalizm kavramı, Doğulu toplumların kendi toplumsal miraslarını Batılı tanımlarla üretmesi, yorumlaması ve yeniden ele almasıdır. İç oryantalizm modernleştirme dinamikleri yoluyla içselleştirilir; Batılı oryantalist genellemelere karşı koyarken bile onları yeniden üretir.

Avrupa merkezci düşünce Doğulu toplumlara, temas bölgeleri ve taşıyıcı elitler tarafından aktarılır. Temas bölgeleri

kavramı yalnızca bir coğrafi alanı tanımlamaz. Temas bölgeleri aynı zamanda ticaret alanı, okul, kilise gibi kamusal herhangi bir alan da olabilir. Bu anlamda temas bölgeleri, farklı toplumların ve kültürlerin eşitsiz bir ilişki içine girdikleri kesişim noktasıdır. Öteki toplumların sınırlarında kurulmuş olan temas bölgeleri başlangıçta oryantalizmin oluşmasına sebep olurken daha sonra merkez içindeki temas bölgelerinde iç oryantalizmlerin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Temas bölgelerinde Doğulu toplumların taşıyıcı elitleri, modern değer ve kurumları kendi toplumsal değer kurumlarıyla karşılaştırarak Batılı değerleri üstün kabul etmiş ve Doğulu değerlerin önemsiz olmasını sağlamıştır. Bu nedenle iç oryantalizmde aktif özne sadece Batı değil aynı zamanda Doğululardır da. Batılı değerlere sahip olduğu iddiası, taşıyıcı elitlere ayrıcalıklı konum sağlamaktadır. Bu ayrıcalıklı konum taşıyıcı elitleri “hâkim öz” yapmaktadır. Nitekim “hâkim özü” oluşturan sınıf dil, ırk, tarih, din gibi kimlik öğeleri kendi çıkarlarına olacak şekilde homojen bir toplum yaratmaya çalışır.

Hâkim öz homojenleştirici araçlar olarak bir toplumsalın tarihini, kökenini, bir tek o toplumsalın adını, dinî öğretilerden birini ve o toplumun en çok konuştuğu dili kullanır. Dil, din ve ırk anlamında homojen bir yapılanma arz etmeyen toplumlar modernleşen toplum içerisindeki bir dili, tarihi veya dinî hâkim öz olarak tanımış, böylece diğer toplumsal yapılanmaları ötekileştirmişlerdir. Kültürel özcülük, iç oryantalizmin içselleşmesini sağlayan bir diğer araçtır. Bu sayede Batı dışı toplumlarda homojenlik sağlanmaktadır. Çünkü kültürel özcülüğün olduğu toplumlarda belirli yaşam biçimleri yaratılmakta ve farklı kültürel yapılara bu yaşam biçimi dayatılmaktadır.

Tüm bu genel çerçeveye içerisinde Dersim Harekâtı sırasındaki ve sonrasındaki medyanın Dersim söylemini tarihsel bir bağlamla bir arada ele almak gerekmektedir. Devletin

Dersim söylemi açısından ele alındığında tek parti dönemi cumhuriyet Türkiye'si ile Osmanlı Devleti'nin politikalarının bir süreklilik arz ettiğine değinmiştik. Her iki dönemde de Dersim'e yönelik girişimler, planlar esas olarak iki amaç etrafında kümelenmektedir: Asimilasyon ve merkezîleşme. Cumhuriyet Türkiye'si'nin Dersim politikası bağlamındaysa çeşitli kopuşların gerçekleştiği görülmektedir. Bunların en başında Dersim'in asimilasyon politikalarında Alevileri Müslümanlaştırmanın yanında Dersim Kürtlerinin Türkleştirilmesi gelmektedir. Cumhuriyet dönemi Dersim politikasının tam da bu nedenle üç eksen üzerinden yürüdüğü ileri sürülebilir: Alevilerin Müslümanlaşması, Kürtlerin Türkleşmesi, devlet otoritesinin Dersim'e nüfuz etmesi.

Cumhuriyet dönemi Dersim politikası fizikî yok etmenin hem planlanmasını hem de uygulanmasını içeriğine dahil etmiştir. Dersim olayları bir isyan şeklinde sunulmuş olmasına rağmen olayların ortaya çıkmasından çok öncesinden hazırlanan ayrıntılı müdahale raporları ve toplanan silah miktarı bunun aksini göstermektedir.

Tüm bunlar yaşanırken medya ya suskun kalmış ya da susturulmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan söz konusu döneme kadar siyasal otorite medyayı çok yönlü baskı altına almıştır. Basın özgürlüğünün kısılması yönündeki kanunlar, sansürcü zihniyet basını siyasal otoriteye bağımlı hale getirmiştir. Şeyh Sait İsyanı'nın çıkışında muhalif basınının rolü olduğu gerekçesiyle pek çok gazete ve dergi kapatılmıştır. Basına karşı girişilen gözdağı girişimi birtakım yayın organlarının kapatılmasıyla son bulmamış ayrıca birçok gazeteci de tutuklanarak İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır. Bu açıklamaların gösterdiği üzere Dersim 1937'ye varmadan önce basın özgürlüğü üç ekseninde kısıtlanmıştır: Gazetelerin kapatılması, tutuklamalar ve istenmeyen yayınların toplanması.

Dersim’de olayların 20-21 Mart 1937 tarihinde başlayıp Seyit Rıza ve arkadaşlarının idam edildiği 15 Kasım 1937’ye kadar sürdüğü söylenebilir. Bahsettiğimiz gibi, basın Dersim’deki olayları uzun süre görmezden gelmiştir. Öyle ki, 20 Mart 1937’den 15 Haziran 1937’ye kadar yazılı basında Dersim ile ilgili herhangi bir haber yoktur. Bu suskunluk, bilgi ağındaki kopukluktan olmayıp politik bir tercihten kaynaklanmaktadır. Çünkü Dersim’de yaşananlar görmezden gelinmekte, olayları gazetelere taşıyanlar da sert bir dille eleştirilmektedir. Dersim olaylarında medyanın âdeta kapalı devre bir sansür uygulaması gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Dersim olaylarının yazılması için “resmî bir makam” tarafından malumat beklendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Dersim’in gazetelerde haber olmaya başlama tarihinin İsmet İnönü’nün mecliste yaptığı konuşmanın hemen ertesi olduğundan söz etmiştik. Ne var ki, bundan sonra da resmî makamların beyanları eleştiriye tâbi tutulmamış, mutlak hakikat olarak basında yer bulmuştur.

Basın pratikleri Dersim’de yaşananların yazılmasının Türkiye’nin asayişini bozacağı endişesi taşımaktadır. Bu anlamda asayişin bozulmaması amacıyla haberlerin üstünün örtülebileceği ima edilmektedir. Başka bir ifadeyle ülkenin varsayılan çıkarları, haberin kendisinden daha önemli olarak ele alınmaktadır. Dersim’e karşı ülkenin çıkarlarından yana tutum alınması, bilinçaltı kodlamada Dersim’in iç düşman olarak temsil edildiğini göstermektedir.

Dersim olaylarının medyada temsil biçimlerinin bir sistematik içerdiği görülmektedir. Bu sistematığın belirli kurguları, stratejisi, söylemi ve alt söylemleri vardır. Anlam inşasında sunulan bu kurgulamaların tamamını Dersim söylemi olarak ele aldık.

Dersim olaylarında, medya, strateji olarak hükümetin olumlu eylemlerini vurgulayan ve olumsuz eylemlerini giz-

leyen bir tutum sergilemiştir. Örneğin Dersimli “kırılan” olarak sunarak nesneleştirmiş, siyasal otoritenin öldüren konumu gizlenmiştir. Başka bir örnek durumsa göçertme eylemi için geçerlidir. Olumsuz olan göçertme eylemi, birçok haberde Dersimlilerin daha iyi yaşamaları için verimli topraklar, daha avantajlı coğrafi konumlar bulmak şeklinde, olumlu bir anlamda sunulmuştur.

Dönem medyasının Dersim olaylarında hükümeti her bakımdan olumlu olarak yansıttığı açıktır. Bu temsiller, hükümete olumlu göndermeler yapan çeşitli alt söylemlerin kullanılmasıyla kuvvetlendirilmiştir. Bunlardan biri, herhangi olgusal gerçekliğe dayandırılmasa da hükümetin şefkatli olduğu söylemidir. Örneğin Dersimli’ye iş verilmesi veya teslim olan Dersimli’ye yiyecek verilmesi şefkatin göstergeleri olarak sunulmakta; hükümetin, “vahşi” olana yaptığı iyilikler abartılarak sıralanmaktadır. Yine imar eden ve inşacı devlet söylemi de hükümeti olumlu sunan ve Dersim Harekâtı’nı meşrulaştıran bir diğer temsil biçimidir. Bu söylem, hükümetin daha iyi bir yer yapmaya çalıştığı, modernleştirmeye çalıştığı bir Dersim imgesi yaratarak bunlara karşı çıkanlar olarak yaşananların sorumluluğunu Dersimlilere yüklemektedir.

Basın pratikleri Dersimlileri medyada temsil ederken, homojen bir bütünlük olarak kodlamaktadır. Bu kodlama biçimi, Dersimlilerin birbirinin aynı karakterlerden oluşmuş bir bütünlük olarak ele alındığını göstermektedir. Dersim söylemi, Dersimlileri anlatırken bir alt karaktere gönderme yapmakta ardından Dersimlilerin bundan ibaret olduğunu söylemini dolaşıma sokmaktadır. Örneğin bir şekavet olayı tüm Dersimlileri soyguncu olarak kodlamaya yetmektedir.

Dönemin basının Dersim söylemini tekrar tekrar üretirken özellikle Dersim’in medeni olmadığı, cehalet içindeki insanların yaşadığı bir yer olduğu vurgusunu sıkça kullan-

dığını gördük. Bu anlamda “medenileştirme” Dersim olaylarında hegemonize edici söylem bütünlüğüdür. Bu söylem bütünlüğü meselenin etnik yanını silmekte, olayların nede-nini mağdurun karakterinde kabahat bularak açıklamaktadır. Dersim Harekâtı’nın nedeni, bir iç oryantalist söylem olan medeniyetsizlik ve cehaletle savaş üzerinden inşa edilmektedir. Dersim’in medeni olmama ve cehalet üzerinden temsil edilmesi siyasal otoriteyi medeni, bilgili, görgülü, modern olarak inşa etmekte ve Dersim’de girişilen her türlü eylene meşruiyet kazandırmaktadır.

Dersimlilerin insan dışı varlıklar olarak nitelendirilmesi, sıklıkla “koyun sürüsü”, “yılan”, “vahşi”, “eşek”, “köpek” vb. gibi hayvanlara has nitelikler üzerinden tarif edilmeleri de dikkat çekicidir. Bu durum da kurbanın karakterine kabahat bulmaya örnek teşkil etmekte, siyasal otoritenin eylemlerini nedenler üzerinden hegemonize etmektedir. Bu söylem biçimleri, Dersim’i insansızlaştırarak siyasal otoritenin dönüştürücü eylemlerini meşrulaştırmaktadır. Başka bir ifadeyle medya siyasal otoritenin eylemlerini, insana karşı değil insan dışı varlıklara karşı yaptığı söylemini dolayışma sokmaktadır. Böylece Dersimli algıda nesneleştirilmekte; olan bitenin muhataplarının insanlar olduğu gerçeği maskelenmektedir.

Dersimin feodal düzen içerisinde olduğu söylemi de Dersimlileri esir olarak temsil etmiş, siyasal otoriteyi kurtaran şeklinde inşa etmiştir. Feodal düzen söylemi, istemli kodlar dahilinde inşa edilmiş, olgusal haberlere dayanmayan örnekler üzerinden Dersimlilerin bağımlı ırk olduğu fikri oluşturulmuştur. Cumhuriyet’in feodal düzene karşı savaştığı iddiası hem Dersim’e müdahalenin gerekli olduğu fikrini yaymış hem de müdahalenin kendisini ve sonuçlarını meşrulaştırmıştır. Feodallık söyleminin, Dersim’deki direncin etnik yanının bastırılarak yeniden yorumlanmasında,

toplumsal dokunun bozulması için meşruiyet zemini yarat-
tığı da hesaba katılmalıdır.

Olayların etnik yanını bastıran bir başka yaklaşım da Dersim'i "şekavet"le eşitlemektir. Böylece Dersim'e bakılırken Kürt direnci görülmemiş bunun yerine eşkıyalık ve şekavet teması işlenerek bu durum istemli şekilde yeniden yorumlanmıştır. Sunulan örnekler çoğu zaman yaşanan zamanda gerçekleşen olaylar değil rivayetler olmasına rağmen şekavet söylemi basın pratiklerinde mutlak hakikat olarak temsil edilmektedir. Örneğin medya Dersim'in etraf köyleri adına konuşmakta, bunların Dersimlilerin şekavetinden bıktıklarını ifade etmektedir. Siyasal otoritenin müdahalesinin böylece sadece Dersim için değil etrafındaki yerleşim yerlerinin de iyiliği için olduğuna dair bir hava yaratılmaktadır.

Basın pratiklerinin Dersimli kadını şehvet düşkünü ve sapkın olarak inşa etmesi de kadını hem kadın olarak ötekileştirmekte hem de Dersim'in ötekileşmesinde araç haline getirmektedir. Cumhuriyet'in kurtarıcı, dönüştürücü rolü müdahaleden sonra modern hayata kavuşan Dersimli kadın imgesi üzerinden hegemonize olmaktadır.

Harekâtın basın tarafından meşrulaştırılmasında Dersimlinin inanç biçiminin İslâm'dan uzak olarak sunulmasının da önemli payı olmuştur. Dersimlilerin etnik kimlikleriyle birlikte ele alındığında Müslümanlığın basın tarafından araçsallaştırılması halkın çoğunluğunda bir tür "cihat" algısı yaratmış, ordunun meşruiyetini arttırmıştır.

Tüm bunlar ışığında bakıldığında Dersim dönem medyasında temelde, Ashis Nandy'in kavramsallaştırdığı şekilde bir "iç düşman" olarak sunulmuştur. İç düşmanlık, sistematik bir biçimde medya metinlerinin kapsamını, içeriğini, stillerini ve gramatik yapısını belirlemiştir. Medya dil ve dil kullanımı etkilemiş; dili oluşturan toplumsal formasyonu kendi söylemiyle dönüştürmüştür. Dönemin medyasının

Dersim söylemi statükonun ayakta kalması, yeniden üretiminde yardımcı olma ve dönüşümüne katkıda bulunma anlamlarında önemli bir konum almıştır. Basın pratikleri Dersim olaylarında hegemonik işlev görmüş, farklı grupların rızalarını almada önemli araç işlevini üstlenmiş; devletin söylemlerine meşruluk kazandırarak bunların tekrar tekrar üretilmesine büyük katkı sağlamıştır.

***Dönemin
Gazetelerinden
Seçmeler***

Dersim nasıl bir yerdir? Eski kıyam hareketleri

1854 senesindenberi burada
hadiseler eksik olmuyordu

Bugün Cumhuriyet hükümetinin kati ve bilimsel geçmişi bir kazarla tolu hareketine giriştiği Dersim isimli bu eski Anadolu'dan orada, sarp dağlar, yığın kaynada, 1900 kilometre muntazımlı bir tabii parçadır. Genç topraklarımızın 116 da birini teşkil eder.

İsmailin Karun, Çarpan Kızıl, Çarpan Karun, Çarpan Karun ve Aralıkta derinleştiği bu yığın parçanın asiret halinde yaşamaya alışkın içtimal hayatı bir türlü insanın oian aklını, kızılları de de Türk ötekleri halde, fa-tanbulun taşı tarhiyden pek yakın günün kadar daima devletten ayrı yaşamak temayülleri göstermiş ve zaman zaman çikarılardan ayrılar, senke hareketlerle kıyının buında sürüp giren bir gale olarak kalmışlardır.

Sindize kadar Dersimde yapılan tedbir hareketleri

Ek dafa olarak 1854 de bu havada bir ihbar bir tahdit yapılmak istenmiş. Nihai mevkîye halde konulmuş. Bundan sonra yapılan müteaddit istihbarat teşebbüsleri ile Dersim kân kıyısı, kân manak olmuştur ve bir ara da kasabaları civarı vilâyetlere bağlanmıştır.

Bundan iyi bir netice alınmayınca devlet buradaki asiret reislerini okuyarak istihbarat yığınını tutmuş ve onları Dersim kasabalarına kayıtlıktan tayin etmiş de bu tedbir asiret reislerinin olumsuzluklarını bilsinleştiren asırlardan başka bir netice vermemiştir.

1893 de kurulan bir tedbir hareketi olmuş. 1895 ile 1906 arasında zaman zaman harâşlıklar ve tedbir hareketleri devam etmiştir.

1896 da Şekir paşa ile döndürü ördü kumandanı Zeki paşa birleşerek esareti bir tedbir ve istihbarat projesi hazırlanmışlardır. Bu projeye göre muntazımlı bir kumandanın idaresi altında 25 tabakalı bir kuvvetle hareketler yapılacak, asiretler arasında birlik kurulacak, muhalefet eden asiret reisleri Yozan ve Trabzon süzölcek, öteki idare tolu edilerek kaymakamlık vasfette asiretler getirilecekti.

Tahat Zeki paşanın fikrinden caymış yılından bu proje tatbik edilememiştir.

1907 de burada gizli bir kişilik bir insan çıkması devlet hareketine geymişken 1908 de memurîyetin vânlile hareketi yolda kalmıştır.

1911, 1912, 1914 de ayran ve tedbir

Dersim garipen sarın büyük duvar: Muntazımlı hareketin buında yığınlar tepesinden Dersim baylar kayalar, bu kayaların

hareketleri, kasabaların devam etmiş. Umumi Harp gıtlapınca bu muntazımlı bir çok sâlih ve ceyhanı açılarak asiretler vaziyetlerini bilsinleştiren kuvvetlendirilmiştir.

Cumhuriyet devrinde

Millî Mücadele sırasında bu muntazımlı kade çok iyi tedbirler alınmış. Dersim bir olumsuz zararı bir halde tutmak kasabaları basılmış, arada arada bazı boy kâdınları bilsinleştiren ruhur etkile derhal mahallî tedbir hareketleri yapılmıştır.

Nâsikin 1926 da bir tedbir hareketi yapmış kâh etmiş. 1928 ve 1929 da bazı aygırsuluk hareketlerine teşebbüs ettikleri görülmüş bunlar tedbir edilmiş. 1930 da Pînter muntazımlı bir hareket yapılmış ve nihayet askerînin 1930 da Dersime hâkim tepeleli tutarak asiretleri eli altına almıştır.

Bu meseleyi Mükünden halletmeğe azmetmiş olan Cumhuriyet hükümeti bir taraftan Dersimde mahallî tedbir hareketi yaparken bir taraftan da burayı tamamen vânlile edecek tedbirleri ilâv eden programını hazırlamakta idi.

Dahiliye Vekili B. Sükrü Kaya'nın tedbirleri

Şarkta yaptığı son seyahatinden vâdet eden Dahiliye vekili B. Sükrü Kaya buradaki tedbirlerinden elde ettiği neticeleri bir raporla hükûmet eymiştir. Dahiliye vekili bu raporda diyor ki:

«Burada muntazımlı ve tehlikeli bir en-

ayyet vardır. Kati bir halde varmanın tahiri câiz değildir. Etraf arada 150 bin halk yığınlarıdır. Dersimliler her gün etrafı çikniyorlar. Halk muntazımlı emni değildir. Gecelet ve muntazımlı kuytalmıştır. Dersimin içi de daha az ari değildir. Çikile uğrapın ulu Türk halk, asiretlerin dâimî tehdidi altında. Her an soyulmak tehlikesine maruz oldukları için bunlara vânlile veriyorlar. Muntazımlı hükümet teşkilâtının seçkin mevcut olmasına rağmen anksal devam ediyor. Tehlike asiret hayatının tarzında ve aramızda ve asiretlerin istihbarat olmasındadır. Enah bir tedbir hareketi âcil ve zarurîdir. Tedbirinde zarar vardır.»

Tunceli vilâyetinin istihbarat programı

İste bütün bunlardan sonra Dersimde yapılacak vânlile hareketinin plânı enah bir surette hazırlanmıştır. Bu plâna göre Dersimde ana yollar vânlile getirilecek, sâlih toplanacak, emniyet için enah tedbirler alınacak, en iyi memurlar ile başına getirilecek, Türk dili her vânlile ile yapılacak, köyü topraklandırılacaktır.

Bu programın tatbikinde ilk merhale olmak üzere adı Tuncelîne çevrilen Dersimin yeni esaklara göre kurulması için başına büyük istihbaratlar ile general Alpdogan getirilmiş ve programın tatbikine memur edilmiştir.

General Doğanın hazırlanan programdaki prensipler dâiresinde olduğu (Devamı 3 uncu sayıfada)

Soruyoruz

Dükkân mağta olan kavga eden sonra, anlaşılmaz hakem nazif bir düşüncü ile anlaşılmaz diğdik çakarak takmaları oynama davet etti ve nihayet mahalli inzibat anırlı ile az sevel birbirini gırtlaklayan bu yirmi gençin tekrar sahaya geçerek maç yapmalarına göz yumdu?

Kavgaya sebebiyet veren oyuncuların tecziye emreği lüzum görmemiş bir hakem, ait olduğu yere vereceği raporda bu kavgayı ve kendisi hareketini nazif izah edemedi?

Dün hakemio bu hareketi, ikinci ve daha mühlis bir kavgaya ile sebebiyet verebilir. Nitekim minakasadan sonra baslayan o'yun esnasında tekmele birbiri takip ediyordu. Bu gibi hareket ve idaretilikler sporumuzun gelişmesine ve disiplinliye yol açmaktadır.

Biz temiz bir spor istiyoruz. Bu men için de her şeyden evvel otter hakemlere ihtiyac vardır.

Fransız nakliye sistemi

(İtalya'da / İnci sayfa'da) edilen yeni kymetten sonra bir dakik fiat farkını ortadan kaldırdık. Hopini bir seviyeye, bir kymet hismama getirdik. Hükümet bu karyatı vermeden evvel Londra ve Vagington ile gizlice müzakerelere girişti ve anladı. Bundan sonra Fransız, İngiltere, Amerika araamada müsterek bir para sıyaseti talış edilecektir. Fransız finansın kymetini küçültürken dünyam içinde bulunduğumuz finans kymetini de ortadan kaldırmak için hanelamın beyanmifel bir plakan talilidne girişime bulanıyoruz...

Leon Blumun bu sözlü bir talidat maliye finansın gücünü kaırmaktadır. Fransız talid buluzandan istirmek için alman sadiblerini dünyaya yürütmekle para karganlınız da kaldırmayı zammı hasat olidu.

Halkın halde ise Leon Blumun sözlü talid bir nazif örmek için müsterek edilen almad bir edebiyatın finlay kargay değıli. İste o gülmeli alidatın nazifeti buraları gili ele-

Tunceli'nde bayındırlık

Dev adımlarıyla ilerliyor Mektepler, Halkevi binaları, köprü ve su tesisatı yapılıyor

Elazığ, 4 (Husul) — Tunceli'de bayındırlık faaliyeti, Cumhuriyetin diğer büyük ileri gibi, dev adımlarla ilerlemektedir.

Bir taraftan, suların birbirinden ayırıldığı di toprak parçasını bağlayan beton köprüler kurulurken, diğer taraftan yeni bir hayat memleketi olan bir mekteb binası yapılmaktadır.

Yol, kışla, karakol, ziraat, makine, telefon... Bir tek kelime ile, medeniyet kadrosu Tunceli'ne Cumhuriyet damgasını vuruyor.

Dün biranda, bir milyon liraya yakın bir mikdar üzerine baslayan bayındırlık işlerinin ihalesi yapılmıştır.

52 kilometrelik Mamak — Tiryek yolu gove olarak yapılacaktır. Bu yolun ayrıca 40 kilometrelik tesviye çalışması vardır. Yolun in-

şaatı 220 bin lira tutmaktadır.

Siyun ve Nazirde inşaatı 600 bin lira tutan askeri kışla yapılacak. Övazda subay daireleri inşaatı 44 bin liraya ihale edilmektedir.

Son üç ayın bilginçü bu takamları kat kat aşacaktır.

Aruk Tunceli'de nüh sezi yerine, ndya asıl, telefon, destere ve çekici aseli geliyor. Tunceli Ankara kadar birim olmuştur.

Yalnız Tunceli'de değil, bütün Şark ellerinde kullamın hareketi inkisaf etmektedir.

Ağzın Katanem karmında bir ikmelebin binasına 11 bin lira sarf edilmiştir. Ağrya güzel bir halko- vı binası, Karmkünde de 20 bin liraya şehir gazinosu yapılmaktadır.

Beside asri bir belediye binası, Şalgam da Vuna iyi su içirmek için yalnız 20 kilometresine 45 bin lira harcanan bir kanal açılmaktadır.

Ispanya hükûmetinin

(İngilizce / İnci sayfa'da) bilhassa şehrin etrafında bir muhafaza çemberi bulunmadığı için müf kıl olduğunu beyan etmiştir.

Genel beyanında şu sıraları ilave etmiştir:

"Şimdiki halde enliden habilemek Cumhuriyet ve onun hükûmeti için yanlış bir hareket olur. Harpten habilemek ve sulu halini ortaya, onur larmın daha iyi şartlar altında lurlazacağı zannatı berekmek daha ıttı- nazif olur."

İSPANYA PRENSİ EVLENDİ, MEMLKETİNE GELİYOR.

Hayra 4 (A.A.) — İspanya talidından vassagönlüğü öğrenilen prens Alfonso da Bourbon, gure, mersam yapmadan İspanyol müstaherlerinden Antonio Zambrano evinde Martha Ruedon bininde 22 yaşında bir kızı evlenmiştir.

ini 30 tane kaidat mermi atınca da kimeye bir şey olmamıştır.

Hastat şehmiyetlidir. Binası sonra Vilassar damar ağlarında ayırmı bir yelkenliye tarmuz otuğu ve yelkenli San Poldomara illice etmiştir. Daha sonra asl gümüş bir lalkı kargayı aramız ve nihayet Cumhuriyet taysarlerinin tahiki kargasında kargaya mermur olmuştur.

Dahiliye Vekilimiz

Bükreştin geçti Macaristan yolunda

Bükreş, 4 (A.A.) — Anadolı Ajansın husul mebahiri bülletiyor:

Moskovaya gitmekte olan Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya mabahirindeki nevaz ile beraber bu mabahir Karmkünde...

Mülâ

Fakat gi

Amerikan boğus lâyine dün Takımın vana maçlarını yap san olan bu güreş pehlivanları kargı serasına göre yarı

Saat on altıda çıktılar. Halka Stadyum hayli kal sekiz yaşında Selin beyi dokuz yaşında güreştiler.

Bu iki küçük, kadar yağlı güreş ilk defa serhat gü dakika sonunda H tuşla yendi.

Bunlardan sonra din karıştı İsmail rincisi Süleyman

Yarın saat dört ikisi de beraber

İsmail hoyunnu men güreşin uzatı kat evvelen güreş tesbit edildikinden fiodan uzatına tedi.

Çöncü olarak büyük orta birin livan kargıplastılar niyede Ali Alime

Bunlardan son Hayatı güreşti.

Mehmet tuşla Ha

MÜAYİMLİ KARSI

Saat altıya gel gane Bulkmarmat

tilar. Amerikalı

teklif etti. Mülk

rikale yarın saat

rimasını de into

gini söyleyerek

Gürey yarı Pan

ta Güreş hapla

Amerikalıya alt

rimasını söyley

yan hakemlerin

de verdi. Boğ

da Malıyının. Ma

alini istedi. Ma

tuşla...

Başvekilin Millet Meclisinde dünkü mühim beyanatı

Tunceli Vilâyeti hâdiseleri

Şimdiye kadar kanuna muhalefetten kuvvet ve zevk almış olan bazı reisler, islâhat programına mümanaat etmek istediler. Hususî askerî tedbirler alındı. Bugün hükûmet vaziyete hâkimdir

İsmet İnönü: "Cumhuriyet hükûmeti oraya islâhat programını süs olarak, heves olarak götürmedi, ne kadar müşkülâta uğrasa bu programı orada tatbik edecektir." diyor

Hiç bir memleketle esashî hiç bir ihtilâfımız kalmadı

Sovyet Rusya ile aramızda
soğukluk bulunduğunu
farzedenler yanılıyorlar

*İngiliz etnik İngilizce'nin Türkiye hükûmetinde beslenmişliği amini ve ciddi dostluk hissiyatına hâsretli-
limizin memleketi getirmesinden memnân olduklarını bildirdiler*

İsmet İnönü Hatay meselesinden bah-
settikten dedi ki: "Batın şartlar çe-
resiz kütana ve hükûmetin şüphe-
li-
ripçileri bütün bu beyanla-til akılları hiçe
sayarak kadar tecrübe fikirleri gösteri-
lir ve nihayet Cemiyeti Akvama mü-
racaat etmekten de geri kalmıyacağına."

Atatürk dün şehirde bir gezinti yaptılar

Atatürk başkanlığında şehirde bir gezinti yaptılar. Atatürk başkanlığında şehirde bir gezinti yaptılar. Atatürk başkanlığında şehirde bir gezinti yaptılar.

İsmet İnönü bu sabah İstanbul'a geldi

Nutuktan parçalar

Dahili siyaset

Milletin bu meclisimizde çok
çok büyük bir başarıya imza attı.
Bu başarıya imza attı. Bu başarıya imza attı. Bu başarıya imza attı.

Harici siyaset

Hiç bir memleketle esashî hiç
bir ihtilâfımız kalmadı. Hiç bir memleketle esashî hiç bir ihtilâfımız kalmadı.

İsmet İnönü İstanbul'a geldi

İsmet İnönü İstanbul'a geldi. İsmet İnönü İstanbul'a geldi. İsmet İnönü İstanbul'a geldi.

İsmet İnönü'nün konuşması

İsmet İnönü'nün konuşması. İsmet İnönü'nün konuşması. İsmet İnönü'nün konuşması.

İsmet İnönü'nün konuşması

İsmet İnönü'nün konuşması. İsmet İnönü'nün konuşması. İsmet İnönü'nün konuşması.

Petrol ve benzin kanunları dün Meclisten çıktı

Uzunluk, kanun mecliste
girdiği takdirde bir ay kadar
komisyonun raporunu bekleyecek
(Yazın 3. maddesiyle)

İş kanunu bugün tatbik sahasına girdi

İş kanunu bugün tatbik sahasına girdi. İş kanunu bugün tatbik sahasına girdi.

Atatürke minnet ve şükran

Meclis Hatay itilafını ittifakla kabul etti

Meclis hükûmeti 329 reyde, meclisin ittifakla kabul etti. Meclis hükûmeti 329 reyde, meclisin ittifakla kabul etti.

Başvekil dün şehrimizde Atatürke mülâki oldu

İsmet İnönü dün sabah İstanbul'a geldi

Ulu Önder, Başvekil ile beraber evvelâ Floryaya, sonra Yeşilköye gitti ve Eskişehir hareket eden kahraman tayyareci Sabiha Gökçeni uğurladı

**Türkiye - Fransa
ticaret anlaşması**
Dışişleri Bakanlığı'nın
Dışişleri Bakanlığı'nın

Admission to the school is free. The school is open to all students who are interested in learning more about the school. The school is open to all students who are interested in learning more about the school. The school is open to all students who are interested in learning more about the school.

Dün geceki yangın

Yangın bir mahlûfe işbirlikçiden çıktı ve

Salmonella enteritidis (Vaccine) in D.

The machine enables them to see it and feel its vibration. It also can detect things.

It can tell what walls are going to fall. It can tell you what kind of car is coming. It can tell you what kind of car is coming. It can tell you what kind of car is coming.

It seems to me that, given
Finnerty's belief in the
divine spark, that he
must have believed that

small, more strongly white,
heads glabrous; anthers, with
orange-brown pollen, and
not fused into a tube.

174 *Journal of Health Politics, Policy and Law*

[illegible]

stomach pain. Bismuth has been used for many years as a stomachic and antacid. It is also used as a mild laxative and as a local antiseptic. It is also used in the treatment of peptic ulcers and gastric cancer.

Raphelella musmendi
Should have been written
Raphelide musmendi. Type
specimens are deposited at
the American Museum of Natural History.

Derebeyliğin son ocağı da yok ediliyor

Türk camiasının her bucağında olduğu gibi, Tuncelinde de yeni ruh, medeniyet ve terakki ruhu hâkim olacaktır

Asiler sıkı bir çember içine alındılar

Tuncelinde kahraman kuvvetlerimiz vaziyete hâkimdir, asiler sığındıkları sarp dağlarda imha ediliyorlar

Tuncelinde 20 kilometre genişliğinde asilerin sığınağına karşı askerler harekete geçtiler.

Asiler arasında açlık başgösterdi

Asilerin arasında açlık başgösterdi. Asilerin arasında açlık başgösterdi.

Asilerin arasında açlık başgösterdi. Asilerin arasında açlık başgösterdi.

Asilerin arasında açlık başgösterdi. Asilerin arasında açlık başgösterdi.

Bursadaki güreşler

Bursa'daki güreşler. Bursa'daki güreşler. Bursa'daki güreşler.

Bursadaki güreşler.

Dersim mesalesi tarihe karıştı

Dersim mesalesi tarihe karıştı. Dersim mesalesi tarihe karıştı.

Milletler Cemiyeti umumi kâtibi Türkiye'ye geliyor

Milletler Cemiyeti umumi kâtibi Türkiye'ye geliyor. Milletler Cemiyeti umumi kâtibi Türkiye'ye geliyor.

Bursa'daki güreşler

Bursa'daki güreşler. Bursa'daki güreşler. Bursa'daki güreşler.

BAŞVEKİLİN TETKİK SEYAHATI

İnönü ve Vekiller dün Ankaraya gittiler

Başvekil bu akşam vespahatun hâşşeler, Şehidye Vakfının kendisine refikahâli mehtemolüdür.

Başvekil bu akşam vespahatun hâşşeler.

Yeni zirai kalkınma programı yapılıyor

Yeni zirai kalkınma programı yapılıyor. Yeni zirai kalkınma programı yapılıyor.

Karabükte faaliyet

Karabükte faaliyet. Karabükte faaliyet. Karabükte faaliyet.

Karabükte faaliyet.

Karabükte faaliyet. Karabükte faaliyet. Karabükte faaliyet.

Maksim Gorki

Maksim Gorki. Maksim Gorki. Maksim Gorki.

Başvekilimiz Şarka Hareket Etti

Dersim asileri, kabile kabile teslim olmağa ve hükümetimizin atıfetine sığınmağa başladılar

Dersim asileri, daha dar bir çember içine alındılar

Başbakanımız İsmet İnönü, dün akşam Elâzize hareket ettiler. Tarama hareketine kan dökülmeksizin devam olunmaktadır

Gençleri Dersim hareketine programımız

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Sakika Göğçen, yeni müfettişimizle beraber, askerlerle birlikte...

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Sakarya köprüsü ihmal edildi

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi...

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Gençleri Dersim hareketine programımız... (Text continues with details about the program for young people in the Dersim region.)

Dersim isyanı nasıl ve neden başladı, uzdurulan haberler neleyni?

Kahraman Mehmedçik, asileri çevirmiş bulunuyor

Sabiha Gökçenin muvaffakiyetleri - Hadudlarımızdan geçen dört komiteci ve yakalanan bir genç - Seyid Rıza denilen mel'unun iki yılın faaliyetleri

Paylaşılanıyon çocuk

Bir yâhidin mâhin ifadesi... Bu çocuk, bir garmaniy, anısı, idmanını, idman...

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi...

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi...

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

Şakir Şakir, Sakarya köprüsü ihmal edildi... (Text continues with details about the bridge.)

KÖROĞLU

Türkiyede Abone
gastları
Türkiye için 5
Kısmi için 3
İdare Müdürü: Ali Rıza

Türkiyenin En Çok
Okunan Gazetesidir

Adana: İsmail KÖROĞLU
Tahsin: 23874
İdare ve yazma altı mektuplar
İdare müdürü namına gönderilir.

3

kurş

Dersime medeniyet şokmak için yol yapan, mektep açan, kanun yürüten hükümetin gösterdiği babalığı kendi menfaatlerine uygun bulmayarak baş kaldıran bir kaç kabile şeyhi Cumhuriyetin önce şefkatle sonra da şiddetle hareket eden eli altında teslim oldular. Cumhuriyet topraklarının dağında, taşında, her köşesinde nizam, kanun ve medeniyet her menfaatin üstünde yürüyecektir. Şanlı Türk ordusu bunu bilmeyenlere bildirecek kadar kuvvetlidir.

İspanyol Asileri Son Kozlarını Oynuyorlar

İspanyadaki kızıl ve kara muharabesi bütün şiddetle devam ediyor. Son haberlere göre asiller bütün cepheelerde taarruz geçeceklerini söylüyorlar. Asiller son kozlarını oynuyorlar galiba. Bakalım ne olacak.

Yavuz İnönü

Her Şeyi Anlattı

İngiltere, Rusya ile Dostuz, Balkanlı Müttefiklerimizle Olan Bağlılığımızı Çok Sağlamdır, Bulgar Komşu ile de Dostluk Muahedemiz Var.

Başvekilimiz Yavuz İsmet İnönü Millet Meclisi yaz tatiline girmeden önce geçen Pazartesi günü nihai bir otuk söyledi ve dış politikasını anlattı. Bu niyet beyanatın bölümleri yukarıda yazdığımız gibidir. Yavuz İsmet Dersim vak'alarından bahsederken orada yol ve mektep yapılması, kırım hükümlerini yürütülmesini istemeyen bazı peyhlarin isyan çıkardıklarını, fakat boğaz canderina ve ordumuzun şiddetli ve şifratlı hareketi ile hükümetin vaziyete derhal halini olduğunu ve bu arada bir zabıt olmak üzere 13 şehit ve 18 yaralı verdiğini, barışın nizam ve karaması her yerde olduğu gibi Dersimde de yürüdüğünü söyledi.

Başvekilin Dersim Seyahati

Başvekilimiz Yavuz İsmet İnönü İstanbulu gelecek Atatürk emlakı oduktan sonra Ankara'ya döndü. Yavuz İsmet İnönü oradan da Dersime hareket etti.

Türkiye - Suriye münasebetlerinde ağır bir başlangıç

İnönü bugün Suriye Başvekili ile görüşüyor

Anlaşmanın tatbikatı için iki devlet arasında samimi bir teşrikimesaiye ihtiyacı vardır

Suriyeden beklediğimiz hüsn-niyete, dostluğa, dürüstliğe müstenit olan muamelelerimizin karşılığını görmektir

Şeyhülislam Cemaleddin İsmet Paşa

Bu akşam Ankara'dan gelen bir telgraf İstanbul muahhidlerini bu arada Suriye Başvekili Cemil Mîrî'nin kabul edecektir. Diğer taraftan yine Hariciye aynen müsteşar Numan Menemencioğlu ile Suriye Başvekili ile görüşme görülecektir. Bu mülahazalar vasıtasıyla tahmin edilebilir ki Suriye'de çıkabilecek meseleler, bilhassa Mesir veraseti mevzuatında olacaktır.

Bu görüş Türkiye, gerek Suriye devlet adamları arasında ve bilhazretmiş olan bu temaslarda her ne kadar kayıplarında. Çünkü Mesir meselesi ve Suriye hükümeti arasında Türkiye ile Fransa arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar (Ticari, say. 1 56, 57)

Başvekil Dahiliye ve Milli Müdafaa vekillerimizle Bugün görüşür

Ankara, 25 (Ticari) — Başvekil İsmet Paşa bugün Dahiliye, Vekiller ve Milli Müdafaa vekilleri ile görüşme yapacak. Bu görüşme saat 15.30'da haremde toplanarak başlanacak. Görüşme, Hariciye, Milli Müdafaa, Dahiliye ve Milli Müdafaa vekilleri ile başlanacak. Görüşme, Hariciye, Milli Müdafaa, Dahiliye ve Milli Müdafaa vekilleri ile başlanacak. Görüşme, Hariciye, Milli Müdafaa, Dahiliye ve Milli Müdafaa vekilleri ile başlanacak.

Suriye Başvekili Dr. Said Rıfık Paşa

Suriye Başvekili ile Hariciye Nazırı Dün Paris'ten şehrimize geldiler

Hariciye Nazırı Suriye'ye hareket etti

Paris'ten Fransa'nın hükümeti ile münasebetlerinde bulunan Suriye Başvekili Dr. Said Rıfık Paşa ve Hariciye Nazırı R. Şakallı Göknel dün sabahki akşam Paris'ten şehrimize geldiler. Hariciye Nazırı R. Şakallı Göknel ve Hariciye Nazırı R. Şakallı Göknel dün sabahki akşam Paris'ten şehrimize geldiler. Hariciye Nazırı R. Şakallı Göknel ve Hariciye Nazırı R. Şakallı Göknel dün sabahki akşam Paris'ten şehrimize geldiler.

Kafi emir verildi: Haydut Reisi Diri veya ölü olarak Yakalanacaktır!

Şeyh Rıfık Paşa'nın emriyle muhafazadan çıkarılacak için talimatlar verildi

Şeyh Rıfık Paşa'nın emriyle muhafazadan çıkarılacak için talimatlar verildi. Şeyh Rıfık Paşa'nın emriyle muhafazadan çıkarılacak için talimatlar verildi. Şeyh Rıfık Paşa'nın emriyle muhafazadan çıkarılacak için talimatlar verildi.

Şeyh Rıfık Paşa

Günde kaç tifo vakası oluyor? Hergün tesbit edilen mikdarın mahallerile beraber Neşredilmesini istiyoruz!

Hariciye Vekillimiz Bağdat'tan ayrıldı

Bagdat, 25 (Ticari) — Hariciye Vekili Dr. Said Rıfık Paşa bugün Bagdat'tan ayrıldı.

Irak habirinde değişiklik

Bagdat, 25 (Ticari) — Irak habirinde değişiklik oldu. Irak habirinde değişiklik oldu. Irak habirinde değişiklik oldu.

Romanya Kralı Lehistana gidiyor

Kral Karol II. Romanya

Kral Karol II. Romanya

Bugünkü sayımız İlaemizde birlikte 24 Sayıya

Çocuklarınızı bu sayıya verecektiniz?

İlkokullara girmek şartları nelerdir?

İlkokullardan nasıl tezlikname alınır?

71 numaralı ilâvemizi bugün veriyoruz

16 büyük sayıya içerisinde birçok güzel yazılar

Bir aslan tarafından takip edilmektense...

Genel Afriasya sayısal yapın bir legilaz pite'lanan bilim fakikaları

Yerde bulduğum yıldızlar

Mahkememin mehabetini bozan Kaba salâhi

Kutu deresindeki musademede dün 30 sergerde öldürüldü

Tunceli şakileri imha ediyor
Kahraman kıtaatımız dün sa-
bah ileri harekete başladı
Kutuderesinde kanlı bir musademe oldu
Şakilerden 32 kişi maktul düştü, mağaralara sakanan
haydutlar aramız bir şekilde takip ediyor

[illegible]

ada bulandığı asalet/ emektedir. Son yıllar
da asaletin getirdiği yararlar edilmiş pek

ULU ŞEF ATATÜRK

Itäkesä, joulukuun alkuun, kun Yläneellä haluttiin kunnostaa
 kirkon sisäisiä seinämaalauksia. Keskellä kirkon jalkojen
 Yläne kirkon seinämaalauksia. Keskellä kirkon jalkojen

İspanya hadiseleri
Dört devlet arasında
ihtilâf devam ediyor

Fransa ve İngiltere kapanya sahillerini baslarına kontrol etmek istiyorlar.

Dün Ankaradan gelen Başvekilimiz

Funcelinde kat'î harekâta başlandı

Кормовые добавки с антибиотиками

Reported Reading Learning Method for Elementary
Public Schools

General statistics displayed for multiple categories and series

HEYBELİ MÜLÂKATI UZUN SÜRDÜ

Bugünkü mülâkata Suriye fevkalâde komiseri de iştirak edecek

Script: Nagrek/Hala * Sam Panta - ya - beyanati

Başvekil plâjda

Kutuderesinin kapıları
kahraman kıtaatımızın
çizimleri altındadır

Dünyâ mücademesinde 37 gahi imha edildi ve Demrenan aşiretinin üleri gelenleri yakalandı

Almanya silâhları
Türkane işinin yeni-
den görüşülmesini
istiyor.

AKŞAM

Bilbaoda sokak mu-
harebeleri için hazırlık-
lar yapılmasına
başlandı.

10. 1937 — 200. Sayı — 18 Haziran 1937

Yazın 10. 1937 — 200. Sayı — 18 Haziran 1937

Yazın 10. 1937 — 200. Sayı — 18 Haziran 1937

Asilerden bir kısmı daha hükûmete dahalet etti

Kutuderesi içinde bulunan asiler arasında ihtilâf çıktı

Tayyarelerimiz muvaffakiyetli uçuşlarına devam ediyorlar. Halk askeri sevinçle karşıyor

ANKARA 17 (Türkiye) — Tayyarelerimiz kutuderesi içinde bulunan asilerden bir kısmı daha hükûmete dahalet etti. Tayyarelerimiz muvaffakiyetli uçuşlarına devam ediyorlar. Halk askeri sevinçle karşıyor.

Yurtal askerlerin devriye göre, patlaması bulunan Etili ilçesi

Tekrar saldırı
Kutuderesi, patlamaları ile 10. 1937 tarihinde, tayyarelerimiz kutuderesi içinde bulunan asilerden bir kısmı daha hükûmete dahalet etti. Tayyarelerimiz muvaffakiyetli uçuşlarına devam ediyorlar. Halk askeri sevinçle karşıyor.

Askerler, bazı Asker

Askerler, bazı Asker

Kadıköy su şirketi satın alındı

Mukarere dün imzalandı. Teşvik 1 temmuzda belvediyeye teslim edilecek

ANKARA 17 (Türkiye) — Kadıköy su şirketi, Teşvik 1 temmuzda belvediyeye teslim edilecek. Mukarere dün imzalandı. Teşvik 1 temmuzda belvediyeye teslim edilecek.

Hava Kurumuna yardım

Bin liradan üç bin liraya kadar verilerin isimleri plânlara konulacak

ANKARA 17 (Türkiye) — Hava Kurumuna yardım. Bin liradan üç bin liraya kadar verilerin isimleri plânlara konulacak.

Bahadır ve muavazinin kim
Tayyarelerimiz kutuderesi içinde bulunan asilerden bir kısmı daha hükûmete dahalet etti. Tayyarelerimiz muvaffakiyetli uçuşlarına devam ediyorlar. Halk askeri sevinçle karşıyor.

Yakın 11 (Türkiye) — Tayyarelerimiz kutuderesi içinde bulunan asilerden bir kısmı daha hükûmete dahalet etti. Tayyarelerimiz muvaffakiyetli uçuşlarına devam ediyorlar. Halk askeri sevinçle karşıyor.

Başvekil dün akşam Dersime hareket etti

Millî Müdafaa ve Sûhbiye vekillerile general Naci bayvekilere refakât ediyorlar

Başvekilimiz rıyasetinde dört buçuk saat süren vekiller heyeti içtimada Marşal Fevzi Çakmak da bulundu

ANKARA 17 (Türkiye) — Başvekilimiz Naci bayvekilere refakât ediyorlar. Millî Müdafaa ve Sûhbiye vekillerile general Naci bayvekilere refakât ediyorlar.

İzmit bugün Atatürk
günü'nü kutluyor

15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

İzmit 17 (Türkiye) — 18 Haziran günü, Atatürk günü. 15 yıl evvel vilâyet bahçesinde kurulan sofra aynı yerde tekrar kurulacak.

15 yıl evvel vilâyet
bahçesinde kurulan
sofra aynı yerde
tekar kurulacak

Izmirde büyük bir merkezi gar yapılacak

Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

İzmirde büyük merkezi gar yapılacak. Bir heyet İzmirde tedkikler yaparak garın projesini hazırlamaya başladı.

ya
orlar
acak
ekler

Kutu deresindeki şakiler için teslimden başka çare kalmadı

Seyid Rızanın akıl hocası Ali Seyid de
fesadçılarla beraberdir, sergerde
Fındığın dehaletli bir gün meselesidir

Ankara 24 (Telefonla) — Elâzizden bildiriliyor: Tuncelinde tatbik edilen bayındırlık işleriyle kütahramızın harakâtı birbirine tamamen muvazı bir şekilde ilerilemekte ve sergerdeleri saran çember gittikçe daralmaktadır. Bunların kemale ermekte olan ekinleri de kütahramızın ılgal ettiği bölgede kaldığından sergerdeler işsizlik yüzünden bunalcaklardır.

Hoşgiri hâdisesi âmlilerinden olup

Seyid Rızanın akıl hocası olan Ali Seyidin de fesatçılarla birlikte olduğu anlaşıyor. Sergerde Fındığın dehaletli bir gün meselesidir.

Kütahramızın tazyikli karşısında Kutuderesindeki şakilerin teslim olmaksızın başka çareleri kalmamıştır.

Hâdiselerin halkı sevindirecek sürprizlerle dolu olduğuna muhakak nazarla bakılmaktadır.

(Devamı 2 nci sahifede)

Loyd Corca göre harp

Akşam, Haziran 1937.

HAZER — Akşam postası

23 HAZİRAN — 1937

Spor!

Futbol kaidelerinde Bazı değişiklikler yapıldı

Son defa toplanan bayzemil futbol kongresinde bazı yeni ve mühten karar verilmiştir. Bunların en mühimmi ceza çizgisi dahilinde her nevi vurularda da - şimdi avat atırlarında olduğu gibi - topun on sekiz çizgisi haricine çıkarılması mecburiyetidir. Bundan sonra ceza çizgisi dahilindeki ofsayt, favul, endbol atırlarında kaleciye pas vermek kabul olmayacaktır.

Verilen ikinci karar da topun ağırlığı içindir. Eskiden ağırlığı 369 gram, azami 425 gram ağırlığındaki toplarla oynamak mecburiyeti varken bundan sonra 307 - 443 gram

Seyit Rıza

Dehalet mektubu yazdı

Elâziz, 23 (Hususî) — Deresi m havâlisinde haydutların sığındıkları mühim mevkilerden Kızıldağ, Yirmibeginci ve Beyazdağ piyade fırkalarının eline geçmiş bulunuyor. Kızıldağ alınmış. Muhafazası Yirmibegincinin arkasına gevirmiştir.

Seyit Rıza dehalet ediyor Haydutların başlarından Seyit Rıza hükümetimize bir mektup göndererek dehalet talebinde bulunmuştur. Bu mektupta ne gibi şartlar ileri sürdüğü henüz bilinmiyor.

Seyit Rızanın dehalet etmek istemesi haydut reislerinin çok müş-

kul vaziyette bulunduğunu göstermektedir. Reislerden başka haydutlardan hükümet kuvvetlerimize binlerce iltica eden varır.

Yemini bozmuşlar

Dolaşan bir rivayete göre, haydutlar, düşmanlıkları baki kalmak üzere, sınırlık, birlik olmak için Kütahramızda yaptıkları yemini bozmuşlar.

Kütahramız Kızıldağda Elâziz, 23 (Hususî) — Hoca Deram istikarvetinden Kızıldağ taşınan dün tamamıyla teslim olmuştur.

Feel bir kamyon kazası

20 sporeu yaralandı
Alaşehirden Ödenişçe mac yapmak

Başvekil Bugünlerde İstanbul'a gelecek

Haber, 23 Haziran 1937.

Seyh Rıza Teslim Olmak İstiyor

Tuncelide mahkeme kuruldu. Hükûmetimiz, deha let edenlere karşı şefkat ve müsamaha gösterecek

**Vekiller Heyeti toplandı ve her sa-
hada çok mühim kararlar verdi**

Başvurumuz, cuma günü İstanbul'a gidecekler ve seyahatleri hakkında Atatürk'e arzı malumat edeceklerdir.

[illegible]

1948. *Journal of the American Ornithologists' Union*, 62: 100-101. (Quoted in *Journal of Field Ornithology*, 1991, 62: 100-101.)

Tuncelide muhabbesi kuruldu
Askerlerimiz, iki mü-
him dağ işgal ettiler.

Seyh Rıza, komutanlarımızı gönderdiği bir mektubunda şehadet etmek istediği bildirilmistir.

Immun, 24. März. — Demnach hat sich der gegenwärtige Zustand der Wirtschaft in der Provinz nicht wesentlich geändert. Die Provinz wird weiterhin in der Lage sein, die Bedürfnisse der Bevölkerung zu befriedigen.

Sunt încheieri Anzularișne

Fransız Meclisinde Hatay muahedesi hakkında izahat istenecek

İzmit'teki izahat, ya B. Delboz, veya
A. Blum tarafından verilecektir.

İkinci Feriadan ile gürbüz
 15 Ocak — Feri-
 adan'dan gürbüz

Einige männliche Exemplare sind, wie gewöhnlich, kleiner als die Weibchen. Die Weibchen sind größer als die Männchen. Die Weibchen sind größer als die Männchen. Die Weibchen sind größer als die Männchen.

Solan kabinesi, otuz beş
kışiden mürekkebdır

İstanbul, 8. Leon Blumun ziyasetini
aynı akşamı toptan edecektir

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839

... *... ..*

Erzurumda feyizli bir hareket başladı

Umumi mäs'ettiy Tahvin: Uzer testizlerinde bulunda ve Bäs'yah Önderin Ernurumuluw plan tecerebiletini bildiedi

Bay Takala Uper
 Ennsam. 11 [2, 3]. — Varied
 distribution. Widespread in the
 mountains. One recent collection in
 Takala. One collection in the
 mountains.

Uluslararası emekçi hareketlerinin en güçlü ve en etkili örgütleri olan STK'lar, Türkiye'de de emekçi hareketinin gelişmesi için büyük önem taşıyan bir rol oynamaktadır. Bu nedenle STK'ların emekçi hareketinin gelişmesi için yapabilecekleri çalışmaların değerlendirilmesi önemlidir.

[illegible]

Köylü, ucu
de ed

Hususî maksadınız ve cihiniz

Этот человек известен в нашей стране по своему известному роману "Семь дней в жизни человека". Он является автором многих других произведений, в том числе и "Семь дней в жизни человека".

**Valânsiyaya karşı bir te-
cavüz mü hazırlıyorlar?**

*Almanya ve İtalya kentlerinde uygulanan,
Fransa gazeteleri, atık püskürtüyor* 3

Shagreened with ground-2
Dakifine *Festuca gracilior* near

[illegible]

Tarikh Songroni
Tammuzat 17 alula.

İslamın emri
zıca odun el-

Franko
Hükümetinin tavrı
kimi bütün devlet-
ler için etkili

Kshatras, Vidyas, etc. are mostly
 Kshatriyas. Some differences from the
 Brahmins, however, existing in the
 Kshatriya families, according to
 the opinion of the Brahmins, are
 altogether natural, because the
 latter are superior.

Hence most of the great
 warriors, great kings, great
 commanders, and so on, have
 not been Brahmins.

Kshatriyas, however, desire to
 be like the Brahmins.

Kshatriyas must therefore
 be distinguished from such
 as are not.

— Jñāna is not *śūdras*

ULUS

ADINIZ, ANDINIZDIR

NEA YILISI	SALI
5	25
KURUS	KURUS
14 sat 74	14 sat 74
14 sat 74	14 sat 74

B. Tevfik Rüşü Aras Tahranda Bağdad görüşmelerinden sonra Irak hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi

Tahran, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Bağdad, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Bağdad, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Bağdad, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Tahran

Foto: Rüşü Aras

Tahran, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Tahran, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

B. Tevfik Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras

Tuncelideki ileri hareket devam ediyor Seyid Riza yaralandı

Hazır, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Hazır, 29 Haziran 1937. — Tahrir Rüşü Aras ve B. Tevfik Rüşü Aras arasında Tahranda görüşmelerden sonra Bağdad hükümeti büyük bir diplomatik faaliyete girdi.

Fransız kabinesi bugün parlamento ve senatonun

Ulus, 29 Haziran 1937.

Seyit Rıza omuzundan yaralandı

Şakiler reislerini Munzurun

Şimaline kaçırdılar!

Kıtaatımızın ileri hareketi mukavemet
görmeden inkişaf ediyor

Katmanca nehriyle Munzur nehrinin birleştiği yerde köprüden geçiliyor

Fahri dağı yanında Seyit Rızadan başka
şakilerin erkânı harbige reis Şahin de
yaralandı, şakiler kuşçu şahinçioğlar
ingiliz gazeteleri "Şakiler eski çekilde yavaşlarken
inkışaf verilmeyecekleri gösterilmiştir", diyorlar

Ankara'da, Ziya Gökalp başkanlığında bir komisyon toplantısı. Ziya Gökalp başkanlığında bir komisyon toplantısı. Ziya Gökalp başkanlığında bir komisyon toplantısı.

Paluda demir ve kömür madenleri bulundu

Maden araştırma enstitüsü harfiyat yapıyor, alarak
neticeye göre işi temelli olarak girişilecek

Paluda (Konya) — Bu ilçe gün aydın bir yerdir. Bu ilçe gün aydın bir yerdir. Bu ilçe gün aydın bir yerdir.

Doktorların müjdesi: Tifo salgını nihayet tevakkuf devresine girdi

Şahhiye Vekili "İstanbul'da en ve ilâhî tedavi bu
halede bulduğu her an ve vaka çok tifo vak'asının
gökmanur buldukları kâzınadır", diyor

Doktorların tavsiyeleri

Bu vak'aların en ilâhî tedavi bu
halede bulduğu her an ve vaka çok tifo vak'asının
gökmanur buldukları kâzınadır", diyor

Vekâlet bir Hey'et gönderiyor

Şahhiye Vekili Rüşd Bey

İspanyanın felâketine topraklarındaki demir madenleri mi sebep oluyor

Kontrol meselesi pütlüğe sarja sarıyor, Almanya ve
halya "Kontrolün İngilizlere ile Fransaya bırakılmasına
gâil olan olmama", diyorlar

London 19 Nispet — Bu vak'aların en ilâhî tedavi bu
halede bulduğu her an ve vaka çok tifo vak'asının
gökmanur buldukları kâzınadır", diyor

Değerli binicilerimizin Londrada kazandıkları muvaffakiyet

Londrada yapılan yarışlarda en ilâhî tedavi bu
halede bulduğu her an ve vaka çok tifo vak'asının
gökmanur buldukları kâzınadır", diyor

Fransada borsalar kapalıdır

Mükümetin harici ticareti
kaleyleştirmek için yeni
tedbirler alarak söylüyor

Paris 19 Nispet — Bu vak'aların en ilâhî tedavi bu
halede bulduğu her an ve vaka çok tifo vak'asının
gökmanur buldukları kâzınadır", diyor

Şeker hastalığının kat'i ilacı bulundu

Kâfi bir Macar âlimidir,
yanlış tecrübeler çok mu-
vaffakiyetli neticeler verdi

Bu ilçe gün aydın bir yerdir. Bu ilçe gün aydın bir yerdir. Bu ilçe gün aydın bir yerdir.

FAALİYET YILI

Önümüzdeki yıl millî şosesler yapılacak ve İstanbul şehri esaslı surette imar edilecektir
İstanbul'u en kısa bir zamanda imar edebilmek için lazım gelen mali yardımlar temin olunuyor

Çanakkalede bir İnşaat yerinde define bulundu

Çanakkale'de bulunan bir inşaat yerinde, bir defne bulundu. Bu defne, Osmanlı döneminde kullanılmış bir silah olarak tanımlandı. Defnenin bulunduğu yer, Çanakkale'nin tarihi alanlarından biridir.

Bir talih cilvesi

Cebindeki bir kumandanın kışkırttığı askerler, bir talih cilvesi yaşadı.

Vekiller Hey'eti dün de hariciyede toplandı, Akdeniz işi görüşüldü

Adriyatik denizi devletlerin kontrolü haricinde kalıyor
Balkanların konferanstan çıkardıkları netice; Fransa hükümetinin mühariblik hakkı tanınması...

Balkanlar konferansı neticesi konferanstan çıkardıkları netice; Fransa hükümetinin mühariblik hakkı tanınması...

Vatan ve Hürriyet Mahkemesine ait Bir tasdik

İstanbul'da 14 Aralık'ta, Vatan ve Hürriyet Mahkemesi'nde, bir tasdik yapıldı. Tasdik, mahkemenin kararlarına ilişkin bir belge olarak kullanılır.

TUNCCELİNDE EMNİYET Seyid Rıza bir jandarma karakolumuza iltica ederek teslim oldu

Tuncelinde gani mahkûb binasının temelleri atıldı, yer yer köprüler, şosesler yapılıyor

Seyid Rıza

İran Büyük Elçisi gözüle Trabzon transit yolu

Ünvanlarının altına büyük Eski Trabzon yolunu çekmiş bulduğuna seviniyor
İranın büyük elçisi, Trabzon'da bir transit yolu için görüşmeler yapıyor. Elçi, Eski Trabzon yolunun yenileştirilmesini istiyor.

Tekirdağlı Hüseyin dün Mülâyimi mağlup etti

Büyük Balkan oyunları bitti. Yunanlılar birinci, biz dördüncü olduk. İstanbul muhterem İzmir muhteremine 3-1 mağlup oldu

Tekirdağlı Hüseyin, İzmir'de bir maçta...

İkinci tarih kurultayı bugün toplanıyor

Aktörünü yâhsek himayesinde çalışan Türk Tarih Kurumu, bugünkü Türk vatandaşının Tarihîten önceki çağlardan beri Türk yurdu olduğunu göstermiştir.

[illegible]

Tan înainte, încă sunt oameni care nu înțeleg încă deplin
ce înseamnă să fii un om liber. Ei cred că este suficient să
se nască în România, să aibă cetățenia română, să fie
un român. Ei nu știu că un om liber este cel care are
dreptul să aleagă singur calea sa de viață, să se
descurde singur în viață, să fie responsabil pentru
deciziile sale.

ingetwöhnt. Deshalb ist es nicht verwunderlich, dass die
Lernenden in der Regel die ersten Schritte in der
Lernphase mit großer Freude und Interesse
begleiten. In der zweiten Phase des Lernens
werden die Lernenden jedoch mit den
Schwierigkeiten der Aufgabenstellung
konfrontiert. In dieser Phase ist es wichtig,
dass die Lernenden die Möglichkeit haben,
ihre eigenen Lösungsversuche zu präsentieren
und zu diskutieren. Dies fördert das
Verständnis und die Fähigkeit, Probleme
selbstständig zu lösen.

Türk Tarih kurumunun meydana çıkar-
dığı ikinci mühim hakikat şudur: Tür-
kân celleri yer yâzında ilkömavîdakiyo-
cukloların yaratan insanlardır.

[illegible]

Boydell's Tanager with ochraceous dorsal underparts, the
underparts elongate.

[illegible]

*Fevkalâde
toplânı*

[illegible]

ASIM US

**İtalya hükûmeti yeni
bir tebliğ nesretti**

Fransız ve İngiliz deniz kuvvetlerine müsavi hak istendiği tasrih ediliyor

Mechul Tahlilbahirlerden sonra
mechul tayyareler görülmeye başladı.

Parte 15 (A.A.) — Tundras
silvificadas por Akdeniz. Flo-
ra meseta ilirica gualter, de
las arborescentes con almogador.

Ovan 19 (A.A.) — Nyss anise
metsura kottubi jalle alikander sh
ak, dñe alibela anca Ovan al
a Fransu terpin maderli. Ede
is limanta da hos teglis vepi
maderli gelpin.

Amorpha canescens B. DeRoi. adnata
hirsuta edes. Frons hirsuta
Nyx arborum americana villosa
dix. nigra can. Alnus hirsuta
munda villosa canescens.

(From Sec. 4 Sub. A)

Seyit Rıza

"Artık yıldızım söndü," diyor

*Should I always be well-dressed, even
if I'm alone and just going out?*

Derzeit werden alle in der
der Stadtverwaltung einbezogen
entsprechend berücksichtigt.

Balkan Güreşleri

Türkiye birinci Yugoslav ve Hunan takımları ikinci oldular

İsmail Hakkı Karagözoğlu Yunanistan'da olacak

loğu muhteliti 2-1

Galatasaray'ı yendi

2000-2001
 2001-2002
 2002-2003
 2003-2004
 2004-2005
 2005-2006
 2006-2007
 2007-2008
 2008-2009
 2009-2010
 2010-2011
 2011-2012
 2012-2013
 2013-2014
 2014-2015
 2015-2016
 2016-2017
 2017-2018
 2018-2019
 2019-2020
 2020-2021
 2021-2022
 2022-2023
 2023-2024
 2024-2025
 2025-2026
 2026-2027
 2027-2028
 2028-2029
 2029-2030
 2030-2031
 2031-2032
 2032-2033
 2033-2034
 2034-2035
 2035-2036
 2036-2037
 2037-2038
 2038-2039
 2039-2040
 2040-2041
 2041-2042
 2042-2043
 2043-2044
 2044-2045
 2045-2046
 2046-2047
 2047-2048
 2048-2049
 2049-2050
 2050-2051
 2051-2052
 2052-2053
 2053-2054
 2054-2055
 2055-2056
 2056-2057
 2057-2058
 2058-2059
 2059-2060
 2060-2061
 2061-2062
 2062-2063
 2063-2064
 2064-2065
 2065-2066
 2066-2067
 2067-2068
 2068-2069
 2069-2070
 2070-2071
 2071-2072
 2072-2073
 2073-2074
 2074-2075
 2075-2076
 2076-2077
 2077-2078
 2078-2079
 2079-2080
 2080-2081
 2081-2082
 2082-2083
 2083-2084
 2084-2085
 2085-2086
 2086-2087
 2087-2088
 2088-2089
 2089-2090
 2090-2091
 2091-2092
 2092-2093
 2093-2094
 2094-2095
 2095-2096
 2096-2097
 2097-2098
 2098-2099
 2099-2100
 2100-2101
 2101-2102
 2102-2103
 2103-2104
 2104-2105
 2105-2106
 2106-2107
 2107-2108
 2108-2109
 2109-2110
 2110-2111
 2111-2112
 2112-2113
 2113-2114
 2114-2115
 2115-2116
 2116-2117
 2117-2118
 2118-2119
 2119-2120
 2120-2121
 2121-2122
 2122-2123
 2123-2124
 2124-2125
 2125-2126
 2126-2127
 2127-2128
 2128-2129
 2129-2130
 2130-2131
 2131-2132
 2132-2133
 2133-2134
 2134-2135
 2135-2136
 2136-2137
 2137-2138
 2138-2139
 2139-2140
 2140-2141
 2141-2142
 2142-2143
 2143-2144
 2144-2145
 2145-2146
 2146-2147
 2147-2148
 2148-2149
 2149-2150
 2150-2151
 2151-2152
 2152-2153
 2153-2154
 2154-2155
 2155-2156
 2156-2157
 2157-2158
 2158-2159
 2159-2160
 2160-2161
 2161-2162
 2162-2163
 2163-2164
 2164-2165
 2165-2166
 2166-2167
 2167-2168
 2168-2169
 2169-2170
 2170-2171
 2171-2172
 2172-2173
 2173-2174
 2174-2175
 2175-2176
 2176-2177
 2177-2178
 2178-2179
 2179-2180
 2180-2181
 2181-2182
 2182-2183
 2183-2184
 2184-2185
 2185-2186
 2186-2187
 2187-2188
 2188-2189
 2189-2190
 2190-2191
 2191-2192
 2192-2193
 2193-2194
 2194-2195
 2195-2196
 2196-2197
 2197-2198
 2198-2199
 2199-2200
 2200-2201
 2201-2202
 2202-2203
 2203-2204
 2204-2205
 2205-2206
 2206-2207
 2207-2208
 2208-2209
 2209-2210
 2210-2211
 2211-2212
 2212-2213
 2213-2214
 2214-2215
 2215-2216
 2216-2217
 2217-2218
 2218-2219
 2219-2220
 2220-2221
 2221-2222
 2222-2223
 2223-2224
 2224-2225
 2225-2226
 2226-2227
 2227-2228
 2228-2229
 2229-2230
 2230-2231
 2231-2232
 2232-2233
 2233-2234
 2234-2235
 2235-2236
 2236-2237
 2237-2238
 2238-2239
 2239-2240
 2240-2241
 2241-2242
 2242-2243
 2243-2244
 2244-2245
 2245-2246
 2246-2247
 2247-2248
 2248-2249
 2249-2250
 2250-2251
 2251-2252
 2252-2253
 2253-2254
 2254-2255
 2255-2256
 2256-2257
 2257-2258
 2258-2259
 2259-2260
 2260-2261
 2261-2262
 2262-2263
 2263-2264
 2264-2265
 2265-2266
 2266-2267
 2267-2268
 2268-2269
 2269-2270
 2270-2271
 2271-2272
 2272-2273
 2273-2274
 2274-2275
 2275-2276
 2276-2277
 2277-2278
 2278-2279
 2279-2280
 2280-2281
 2281-2282
 2282-2283
 2283-2284
 2284-2285
 2285-2286
 2286-2287
 2287-2288
 2288-2289
 2289-2290
 2290-2291
 2291-2292
 229

Ulu önder şehrimizde

Attività Socioeconomiche
Insieme alle attività agricole, le attività socio-economiche hanno fatto registrare un'andamento positivo. In particolare, la produzione di prodotti agricoli e industriali ha registrato un'andamento positivo. La produzione di prodotti agricoli ha registrato un'andamento positivo, mentre la produzione di prodotti industriali ha registrato un'andamento negativo.

Atatürk Kurultayı sereflendirecekler

T. T. Kurumu Başkanı B. Hasan Cemil bir nutuk söyleyecek
Profesör Afet dönü ennebl profesörler şerefine Ertuğrul Yalında bir ziyafet verdi

Thin plates smooth polished ? ? ? ? ?

Seyit Rıza

Kellesini kurtaramı- yacağından emin

Elâziz 6 (Hususi) — Sergere Seyid Rıza Elâziz müddeiumumisi Hateminin iddianamesile mahkemeye verilmektedir.

Seyid Rıza isticvap esnasında hayıflanarak şöyle söylenmiştir:

“— Ben bir istida ile idam mahkûmlarımı Osmanlı padişahına affettiren bir adamdım. Şimdi kendi kellemi kurtaramayacağım..”

Seyid Rızanın üzerinde ancak iki kuruş para çıkmıştır. Serkerde bütün servetini isyan uğrunda sarfettiğini itiraf etmiştir.

Satılık çocuk arabası

Az kullanılmış bir çocuk arabası 8 tışrinievvel cuma günü Sandalbedestesinde satılacaktır.

Yangın

Usküdarıda Burhaniye mahallesinde İnekçi Mehmedin evinden dün yangın

tedir.

İÇERİDE:

• İş daresi, şehrimizde beyanından çalışan 50 kadar müessese bunları Cumhuriyet müddeiumumisiştir.

• Türkofis İstanbul şubesi müteftişine başlanmıştır.

• Müddeiumumilik Arif Orucudün temyiz etmiştir.

• Dış tabibleri kongresinde set yet dışı mektebinde fakir halksının dışlarının tedavi edilmemesbüsler yapmaktadır.

• İzmirin tanınmış simaları Remzinin 22 yaşlarında kızı Engam odasına babasının tabancası rırken tabanca kazaen ateş alı mermi Eminenin ölümüne sebeb

• Parti ve halkevi çalışmaları teftiş memur edilen mebusları kısmı vazifelerini bitirerek ramışlardır. Diğerleri de raporla çıncaya kadar Parti genel sel receklerdir.

• Köprü'nün Kadıköy İskelesinin Köprü üzerine kadar uz

Haber, 6 İlkteşrin 1937.

Received 24 September 2004; accepted 12 October 2004

1. 姓名	2. 性别	3. 年龄	4. 职业	5. 住址	6. 电话	7. 邮编	8. 电子邮箱	9. 身份证号	10. 其他
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	---------	---------	--------

Page 1 of 1

rd Holifaks'ın Berlin ziyareti

Tunceli saklarının muhakeresi ölekti

Hitler mütereddit
Almanya hangi mem-
leketi saldıracak ?

Musallısiye giren bu memleketi Çekoslovakya, almanlar, fakat bu tahdide Fransa, İngiltere ve Sovyet Rusya'nın ipe karışması tehlikesi var.

**Kurban vaziyette
Avusturya görünüyor**

Source: *See also* J4401199; J4401200; J4401201; J4401202; J4401203

Galatada feci bir kaza
İtfaiye arabası
bir dükkâna girdi
Bir zavallının bacağı koptu,
iki varalı daha var

Die beiden Hauptknoten sind der Kamm und die Kehle. Der Kamm ist der höchste Punkt des Berges und liegt im Zentrum. Die Kehle ist der tiefste Punkt und liegt am Fuß des Berges. Die beiden Knoten sind durch einen Tunnel verbunden, der den Berg durchdringt. Der Tunnel ist der einzige Weg, um von einem Knoten zum anderen zu gelangen. Die beiden Knoten sind die einzigen Punkte, an denen der Berg mit der Erde verbunden ist. Der Tunnel ist der einzige Weg, um von einem Knoten zum anderen zu gelangen. Die beiden Knoten sind die einzigen Punkte, an denen der Berg mit der Erde verbunden ist.

Будем благодарны за опубликованные
подписки на журнал "Химия".

İngiliz soğukkanlılığına misal!

[illegible]

Seyit Rıza ve altı arkadaşı bu sabah Elâzizde asıldı

4 kişi 30 sene hapse, 33 kişi muhtelif cezalara mahkûm oldu

14 məznun
beraat etti

Downloaded from <http://ajphaphapublications.org/> on 04/04/2015

**Arap - Yahudi
muharebesi Kudüste
başlamış bulunuyor**

Dün Araplarla Yahudiler çarpışılar,
bir çok ölü ve yaralı var

[illegible]

Следва да се каже, че в този случай не е възможно да се установи, че в момента на извършване на престъплението в България не е имало закон, който да предвижда отговорност за извършването на престъплението.

Atatürk
Diyarbakir
yolunda...

Объявлено

Letlikizide bulunda
Meksika, U.S.A. : — Bu yil gümüş
kumudun Chihuahua, Coahuila, Durango,
Puebla ve Sonora illerinde, de suan 19
de, Meksika yayinlanmista.

© 2004 Blackwell Publishing Ltd

Dikkat

**HABER'in
SORPRIZI**

226 *Journal of Management Education* 27(2)

Japonlar bir şehir daha zaptettiler
Şanghayda Japonların işgal ettikleri mintakalarda yangın çıktı

Source: U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis, *Survey of Current Business*, 1997, 76, 10, 11.

- Ağar, Ömer Kemal (1940), *Tunceli Dersim Coğrafyası*, İstanbul: Türkiye Basımevi.
- Ahmed, Niyazi (4 Temmuz 1937), "Aksakallı Abo", *Kurun*.
- Ahmed, Niyazi (8 Temmuz 1937), "Vahşi ve En Kurnaz İnsanlar Arasında", *Kurun*.
- Ahmed, Niyazi (15 Temmuz 1937), "Dersim'in İç Yüzü 2: Dersim'i Asi Dersim Yapan Nedir?", *Kurun*.
- Ahmed, Niyazi (19 Temmuz 1937), "Vergi Nedir Bilmeyen Bir Halk Var", *Kurun*.
- Ahmed, Niyazi (31 Temmuz 1937), "Dersim'de Kadınlar Nasıl Kaçırılır; Nasıl Evlenirler?", *Kurun*.
- Ahmed, Niyazi (3 Ağustos 1937), "Dersim'de Güneşe Tapan Kadın", *Kurun*.
- Ahmet, Niyazi (3 Ağustos 1937), "Seyit Rıza Nasıl Hakemlik Yapardı", *Haber*.
- Ahmet, Niyazi (11 Ağustos 1937), "Eşkiya Yaratın Lanet Taşı", *Haber*.
- Ahmet, Niyazi (11 Ağustos 1937), "Top Atacağı Sanılan Dağ", *Haber*.
- Aizura, Z. Aren (2010), "Feminine Transformations: Gender Reassignment Surgical Tourism in Thailand", *Medical Anthropology*, c. 29, sayı 4, s. 1-20, Francis Group, LLC.
- Akgül, Suat (2001), *Dersim İsyanları ve Seyit Rıza*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Akgül, Suat (1992), *Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları ve Gerçekler*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Akpınar, Alişan-Bilir, Sezen-Bozkurt, Serhat-Dinç, Namık Kemal (2010), "II. Abdülhamit Dönemi Raporlarında 'Dersim Sorunu' ve Zihinsel Devamlılık", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akşamcı, İ.Y. (22 Haziran 1937), "Tunceli'nin Islahatı", *Akşam*.

- Akşamcı, İ.Y. (3 Temmuz 1937), "Geri Vilayetlerimizde Medeni İdare Örfiyeler", *Akşam*.
- Althusser, Louis (2003), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümerterkin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Anderson, Benedict (2000), "Batı Milliyetçiliği ve Doğu Milliyetçiliği", *New Left Review* (II), 2001, Taipei'de Yapılan Konuşma Metni.
- Aren, Yusuf Mazhar (29 Haziran 1937), "Tunceli (Dersim) Meselesinde Hakikatle Yüzyüze", *Cumhuriyet*.
- Aslan, Şükrü (2009), "Yazarın Zihin Dünyasının Dışından Okumak: Sıdika Avar'ın Dağ Çiçeklerim Adlı Kitabı Üzerine Düşünceler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı: 9, s: 215- 225.
- Aslan, Şükrü (2010), "Genel Nüfus Sayımı Verilerine Göre Dersim'de 'Kayıp Nüfus':1927-1955", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, Şükrü (der.) (2010), *Herkesin Bildiği Sır: Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, Şükrü- Bilmez, Bülent-Kayacan, Gülay (2011), *Dersim 38'i Hatırlamak*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Aslan, Şükrü-Aydın, Songül-Hepkon, Zeliha (der.) (2013), *Dersim'i Parantezden Çıkarmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atılgan, Gökhan (2001), "Marx'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Doktrininin Bir Olanğı", *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 20, sayı 4.
- Bakic-Hayden, Milica (2007), "Sürekli Çoğalan Oryantalizmler: Eski Yugoslavya Örneği", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Balmain, Colette (2008), *Introduction to Japanese Horror Film*, Edinburg: Edinburgh University Press.
- Barthes, Roland (1990), *Çağdaş Söylenler*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Metis.
- Bayrak, Mehmet (1999), *Kürtler ve Ulusal-Demokratik Mücadeleleri*, Ankara: Özge Yayınları.
- Beşikçi, İsmail (1977), *Kürtlerin Mecburi İskanı*, İstanbul: Komal Yayınları.
- Beşikçi, İsmail (1990), *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi*, Belge Yayınları: İstanbul.
- Beşikçi, İsmail (1991), *Devletlerarası Sömürge Kürdistan*, Ankara: Alan Kitap-Yayın.
- Beşikçi, İsmail (2012), "Dersim Tartışmaları", "Dersim 38 Paneli"nde Sunulan Bildiri, Ankara.
- Bezci, Bünyamin-Çifci, Yusuf (2012), "Self Oryantalizm: İçimizdeki Modernite Ve/ Veya İçselleştirdiğimiz Modernleşme", *Akademik İncelemeler Dergisi*, c. 7, sayı 1, s. 139-166.
- Bozarslan, Hamit (2007), "Türkiye'de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden Ayaklanmaya (1919-1925)", (der.) Eric Jan Zürcher, *İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Etnik Çatışma*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Bruinessen, Martin Van (1991), *Ağa, Şeyh ve Devlet*, çev. Remziye Arslan, İstanbul: Özge Yayınları.
- Bulut, Faik (1991), *Devletin Gözüyle Türkiye’de Kürt İsyanları*, İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Bulut, Faik (1992), *Belgelerle Dersim Raporları*, İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Bulut, Yücel (2010), *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Bülbül, Rıdvan (2001), *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*, İstanbul: Atlas Yayın.
- Çalışlar, İzzeddin (yay. haz.) (2011), *Dersim Raporu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çay, M. Abdulhaluk (1985), “Tunceli Mezartaşları ve Türk Kültüründeki Yeri”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, c. 1, sayı 2, s.151-163.
- Chatterjee, Partha (1986), *Nationalist Thought and the Colonial World: A Derivative Discourse?*, Minneapolis: University of Minnesota Press. [Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası, çev. Sami Oğuz, İletişim Yayınları, 1996]
- Carrier, James G. (2007), “Oksidentalizm: Tersine Dönmüş Bir Dünya”, (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Çiçek, Cuma (2013), “Devlet Kudretinin İnşası ya da Şarkın Şark’ın Islahı: Kürt Bölgesinde Cumhuriyetin İlk 10 Yılı”, (ed.) B. Doğan, *Diyarbakır ve Çevresi Toplumsal ve Ekonomik Tarihi Konferansı Tebliğleri*, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 334-351.
- Çırakman, Aslı (2011), “Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri: Fikri Sabit İmgelem ve Düşünce Tarihi”, (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Çırakman, Aslı (2005), “Oryantalizmin Doğusu ve Oryantalist Bilgi”, *Toplumsal Tarih*, sayı 119.
- Çelik, Nur Betül (2004), “Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem”, (ed. Ahmet Insel), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, c. 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, Ahmet (2012), “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çifci, Yusuf (2013), *Self Oryantalizm ve Türkiye’de Kürtler*, Orient Yayınları: Ankara.
- David J. Sholle (1994), “Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar Bilgiye”, (der. ve çev.) Mehmet Küçük, *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Demir, Şerif (2012), “İktidar Basın İlişkilerinin Türkiye’de Görünümü”, *International Journal of Social Science*, c. 5, sayı 6, s. 119-137.
- Demirer, Yücel (2010), “Dersim/Tunceli ve Celali Kardeş Şehirler”, (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirer, Yücel (2012), *Tören Simge Siyaset: Türkiye’de Newroz ve Nevruz Şenlikleri*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Deniz, Dilşa (2012), *Yol/Re: Dersim İnanç Sembolizmi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Diler, Melike (2011), "Televizyon Haberlerinde Tarafsızlık ve Nesnellik: Eleştirel Bir Yaklaşım", TC Radyo Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi, <http://www.rtuk.org.tr> [Erişim tarihi: 08.01.2013.]
- Dirks, Nicholas (1990), "History as a Sign of the Modern", *Public Culture*, c. 2, s. 25-32.
- Dirlik, Arif (1996), "Chinese History and the Question of Orientalism", *History and Theory*, c. 35, sayı 4, s. 96-118.
- Dirlik, Arif (1998), "Avrupa merkezcilikten Sonra Tarih Var mı? Küreselcilik, Sömürgecilik Sonrası ve Tarihin İnkârı", *Cogito*, sayı 15, s. 251-274.
- Durna, Tezcan (2004), "Köşe Yazılarında Avrupa Birliği Tartışmaları: Helsinki Zirvesi 1999", (der.) Çiler Dursun, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Ankara: Elips Kitap.
- Durna, Tezcan-Kubilay, Çağla (2010), "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri", (der.) Tezcan Durna, *Medyadan Söylemler*, İstanbul: Libra Kitap.
- Dursun, Çiler (2007), "Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanğı", (der.) Sevdâ Alan-kuş, *Gazeteciliğe Başlarken: Okuldan Haber Odasına, İnsan Hakları Haberciliği*, İstanbul: IPS Vakfı Yayınları, s. 105-123.
- Eagleton, Terry (1996), *İdeoloji*, çev. Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ercan, Harun (2010), "1970'li Yıllarda Tunceli/Dersim'de Toplumsal Mücadeleler ve Dinamikleri", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erenel, Latif (15 Haziran 1937), "6300 Kilometre Murabbalık Bir Yurt Parçası Dersim", *Tan*.
- Erenel, Latif (17 Haziran 1937), "Dersim'in ve Dersimlinin İç Yüzü: Sarp Dağlar Arasında Dersimli Nasıl Yaşar?", *Tan*.
- Erenel, Latif (18 Haziran 1937), "Dersim Terakki Yolunda: Son Hadiseler Nasıl Başladı ve Nasıl Sona Eriyor", *Tan*.
- Erenel, Latif (5 Ağustos 1937), "Kırmanjlar: Bunların Kürtlük Denilen Şeyle Hiç Alakaları Yoktur", *Tan*.
- Erenel, Latif (6 Eylül 1937), "Dersimli Genç Nasıl Evlenir", *Tan*.
- Esenbel, Selçuk (2000), "Türk ve Japon Modernleşmesi: 'Uygarlık Süreci' Kavramı Açısından Bir Mukayese", *Toplum ve Bilim*, sayı 84.
- Etkind, Alexander (2007), "Orientalism Reversed: Russian Literature in the Times of Empires", *Modern Intellectual History*, c. 4, sayı 3, s. 617-628.
- Ezer, Feyzullah (2003), "Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, c. 3.
- Fairclough, Norman (1995), *Critical Discourse Analysis*, Londra: Longman.
- Fairclough, Norman (2003), "Söylemin Diyalektiği", (der.) Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları.
- Fairclough, Norman-Wodak, Ruth (1997), "Critical Discourse Analysis", (der.) T. Van Dijk, *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, c. 2, Londra: Sage.

- Fanon, Frantz (2009), *Siyah Deri Beyaz Maske*, çev. Cahit Koytak, İstanbul: Versus Kitap.
- Fanon, Frantz (2013), *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev. Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap.
- Fırat, Gülsün (2010), "Dersim'de Etnik Kimlik", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bilmediği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foucault, Michel (1987), *Söylemin Düzeni*, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Hil Yayın.
- Foucault, Michel (1994), *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Tufan, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Foucault, Michel (1999), *Bilginin Arkeolojisi*, çev. Veli Urhan, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, Michel (2000a), *Özne ve İktidar*, çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2000b), *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 3. baskı, Ankara: Imge Kitabevi.
- Foucault, Michel (2005), *Büyük Kapatılma*, çev. Işık Ergüden-Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gezgin, S. (11 İkinci teşrin 1937), "İstavrozlu Seyit", *Kurun*.
- Gezik, Erdal (2012), *Dinsel, Etnik ve Politik Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gerede, S. Hüsrev (1952), *Siyasi Hatıralarım*, İstanbul: Vakıf Basımevi.
- Gladney, C. Dru (1994), "Representing Nationality in China: Refiguring Majority/Minority Identities", *Journal of Asian Studies*, c. 53, sayı 1, s. 92-123.
- Gramsci, Antonio (2009), *Hapishane Defterleri*, çev. Kenan Somer, Ankara: Aşina Kitaplar.
- Golden, Sean (2009), "Orientalism in East Asia: A Theoretical Model", *Inter Asia Papers*, Barcelona.
- Göle, Nilüfer (1998a), "Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen", *Doğu Batı*, sayı 2, s. 55-62.
- Göle, Nilüfer (1998b), "Modernleşme Bağlamında İslâmi Kimlik Anlayışı", (ed.) Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2004), "Batı Dışı Modernlik: Kavram Üzerine", (ed.) Uygur Kocabaşoğlu, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık*, c. 3, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hakkı, Naşit (19 Haziran 1937), "Dersimlilerin Dini Seyitlerin Dolabıdır", *Haber*.
- Hall, Stuart (2003), "Kodlama, Kodaçımı, Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma", (der.) Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları.
- Hall, Stuart (2005), "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü", (der. ve çev.) Mehmet Küçük, *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara: Bilim ve Sanat.

- Hall, Stuart-Critcher, C.-Jefferson, T.-Clarke, J. ve Roberts, B. (1978), *Policing The Crisis: Mugging, The State, and Law and Order*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hallı, Reşat (1972), *Türkiye Cumhuriyetindeki Ayaklanmalar (1924-1938)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Hallı, Reşat (1988), *T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Belgelerinde Pülümür Harekâtı (8 Ekim-14 Kasım 1930)*, Stockholm: Berhem, s. 22-27.
- Heck, M. Camargo (2003), "Medya İletilerinin İdeolojik Boyutu", (der.) Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları.
- Heehs, Peter (2003), "Shades of Orientalism. Paradoxes and Problems in Indian Historiography", *History and Theory*. Middletown (CT), USA: Wesleyan University, 42, s. 169-195.
- Heng, Geraldine-Janadas, Devan (1995), "State Fatherhood: The Politics of Nationalism, Sexuality and Race in Singapore", (der.) Aihwa Ong ve Michael G. Peletz, *Bewitching Women, Pious Men: Gender and Body Politics in Southeast Asia*, New York: Routledge, s. 195-215.
- Hepkon, Zeliha (2010), "İktidarın Gör Deddiği: 1935 Yılı Türk Basınında Tunceli Kanunu", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Herman, Edward S., Chomsky, Noam (2010), *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*, çev. Ender Abadoğlu, İstanbul: Bgst Yayınları.
- Hill, Michael (2000), "Asian Values as Reverse Orientalism: Singapore", *Asia Pacific Viewpoint*, c. 41, sayı 2, s. 177-190.
- Hodgson, G.S. Marshall (2001), *Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek*, çev. Ahmet Kanlıdere- Ahmet Aydoğan, İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Hui, Wendy, Kyong Chun (2000), "Orienting Orientalism, or How to Map Cyberspace", "Master of Representation: Feminism, Theory and the Arts Conference", University of Buffalo, Bildiri.
- İrmak, Hüseyin (2010), "Osmanlı Belgelerinde Dersim'e Dair Bazı Örnekler", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Iwabuchi, Koichi (1994), "Complicit Exoticism: Japan and Its Other", *Critical Multiculturalism, Continuum: The Australian Journal Media and Culture*, c. 8, sayı 2.
- İnal, M. Ayşe (1994), "Haber Üretim Sürecinde Farklı İki Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 1993 Yıllığı*, A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları No: 3, A.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, s. 155-177.
- Jansson, R. David (2003), "Internal Orientalism in America: W. J. Cash's The Mind of the South and the Spatial Construction of American National Identity", *Political Geography*, c. 22, sayı 3, s. 293-316.
- Jouhki, Jukka (2006), *Imaginig the Other Orientalism and Occidentalism in Tamil European Relations in South India*, Jyväskylä: University of Jyväskylä Press.
- JUK (Jandarma Umum Komutanlığı) (1998), *Jandarma Genel Komutanlığı'nın Raporu, Dersim*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Jwaideh, Wadie (2006), *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişim*, çev. İsmail Çekem-Alper Duman, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kahraman, H. Bülent (2002), "İçselleştirilmiş, Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kahraman, H. Bülent (2010a), *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I, Kavramlar Kuramlar Kurumlar*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, H. Bülent (2010b), *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II, 1920-1960*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, Hasan Bülent-Keyman, E. Fuat (1998), "Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kanlı, Tuğba (2009), "Odalık: Avrupa'nın Görsel İmgeleminde 'Doğulu' Kadın", (der.) N. Türkoğlu ve S.T. Alayoğlu, *Karaelmas 2009: Medya ve Kültür Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, Urban Kitap, s. 561-569.
- Karadaş, Yücel (2008), *Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık Doğunun Batıcı Üretimi*, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Karataş, Haydar (2012), *Perperik-a Söe-Gece Kelebeği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karyelioglu, Selim (2012), "Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları ve Küreselleşmenin Ulus Devlet ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri", *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, c. 5, sayı 1, s. 137-169.
- Keyder, Çağlar (1998), "1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu", (ed.) Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kirişçi, Kemal-Winrow, Gareth M. (2011), *Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kılınç, Nilgün Toker (2005), "Dışlanan Benlik Tasavvurunda Özcülük", Kocaeli Üniversitesi Uluslararası Felsefe Sempozyumu-"Ayrımcılık", 14-16 Mayıs, Kocaeli, Bildiri.
- Kılınç, Nilgün Toker, (2006), "Dışlanan Benlik Tasavvurunda Ayrımcılık", *Felsefe&Logos*, sayı 29.
- Koç, İ. Ceyhan (2006), *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Koçak, Cemil (1986), "İkinci Dünya Savaşı ve Türk Basını." *Tarih ve Toplum*. Ç.4, Sayı: 35.
- Koçak, Cemil (2011), *Tek-Parti Döneminde Muhallif Sesler*, İstanbul: İletişim.
- Kontny, Oliver (2011), "Üçgenin Tabanını Yok Sayan Pytagoras", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Köker, Eser (2009), "Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet ve Demokrasi", (ed. Ahmet Insel), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, c. 2, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kula, Onur Bilge (2005), "Avrupalı Aklın Üstünlüğü Savı ve Ayrımcılık: Anton Wilhelm Amo Afer", Kocaeli Üniversitesi Uluslararası Felsefe Sempozyumu- "Ayrımcılık", 14-16 Mayıs, Kocaeli, Bildiri.
- Laclau, Ernesto-Mouffe, Chantal (2008), *Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*, çev. Ahmet Kardam, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lary, Diana (2006), "Edward Said: Orientalism and Occidentalism", *Journal of The Canadian Historical Association*, sayı 17.
- Lewis, Bernard (2007), "Oryantalizm Sorunu", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Loomba, Ania (2000), *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ludden, David (1993), "Orientalist Empiricism: Transformations of Colonial Knowledge", (ed.) Carol A. Breckenridge ve Peter van der Veer, *Orientalism and the Postcolonial Predicament: Perspectives on South Asia*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Makdisi, Usame (2007), "Osmanlı Oryantalizmi", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Mardin, Şerif (1995), *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (1998), "Modern Türk Sosyal Bilimlerinde Bazı Düşünceler", (ed.) Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Mardin, Şerif (2002), "Oryantalizmin Hasıraltı Ettiği", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Marx, Karl-Engels, Friedrich (1976), *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Matelski, J. Marilyn (1996), *TV Haberciliğinde Etik*, çev. Bahar Öcal Düzgören, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mazıcı, Nurşen (1984), *Belgelerle Atatürk Döneminde Muhalefet (1919-1926)*, İstanbul: Dilmen Yayınları.
- Metin, Celal (2011), *Emperyalist Çağda Modernleşme-Türk Modernleşmesi ve İran (1800-1941)*, İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Mohanty, C. Talpade (1988), "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses", *Feminist Review*, no. 30, s. 61-88.
- Morkaya, Burhan Cahid (19 Haziran 1937), "Dağ ve bağ", *Son Posta*.
- Mutman, Mahmut (2002), "Şarkiyatçılık/Oryantalizm", (ed.) Tanıl Bora, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık*, c. 3, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutman, Mahmut (2007), "Şarkiyatçılık: Kuramsal Bir Not", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nandy, Ashis (1983), *The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self Under Colonialism*, Delhi: Oxford University Press.

- Nadi, Yunus (17 Haziran 1937), "Tunceli vilayetimizin ıslahı ve medenileştirilmesi", *Cumhuriyet*.
- Nadi, Yunus (18 Haziran 1937), "Maksad tenkil değil temdindir", *Cumhuriyet*.
- Obendorf, S. Benjamin (2006), "Sexing up the international", Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Melbourne: University of Melbourne.
- Ocakoglu, Hakkı (19 Haziran 1937), "Tunceli de Cumhuriyet'in Nuru ile Işıklan- dırılacaktır", *Yeni Asır*.
- Oruçoğlu, Muzaffer (2010), "Dersim ve Biz", (der.) Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır Dersim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oskay, Ünsal (1980), "Popüler Kültür Açısından 'İdeoloji' Kavramına İlişkin Ye- ni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sayı 35, s. 197-253.
- Özer, Ömer (2011), *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, Konya: Literatürk Yayınevi.
- Özkaya, Aslı (1997), "Medya ve Körfez Savaşı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilim- ler Fakültesi Dergisi*, c. 52, sayı 1.
- Pektaş, Şerafettin (2010), *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul: Fır- sat Yayınları.
- Pratt, M. Louise (1992), *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*, New York: Routledge.
- Pratt, M. Louise (1991), "Arts of The Contact Zone", *Profession*, s. 33-40.
- Phill Graham-Fairlouch, Norman (2002), "Marx as a Critical Discourse Analyst: The genesis of a critical method and its relevance to the critique of global capi- tal", *Estudios de Sociolinguística*, c. 3, sayı 1, s. 185-229.
- Racevskis, Karlis (2007), "Edward Said ve Michel Foucault: Benzerlikler ve Uyum- suzluklar", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ruskola, Teemu (2002), "Legal Orientalism", *Michigan Law Review*, c. 101, sayı 1, s. 179-234.
- Said, Edward (2000), *Kış Ruhı*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Said, Edward (2004), *Kültür ve Emperyalizm*, çev. Necmiye Alpay, İstanbul: Hil Yayın.
- Said, Edward (2010), *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Ülner, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar Üşür, Serpil (1997), *İdeolojinin Serüveni*, Ankara: İmge Yayınları.
- Saussure, Ferdinand (1998), *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. B. Vardar, İstanbul: Mul- tilingual.
- Schein, Louisa (1997), "Gender and Internal Orientalism in China", *Modern Chi- na*, c. 1, sayı 23, s. 69-98.
- Scherer, F. Frank (1998), *Sanfancon: Orientalism, Confucianism and the Constructi- on of Chineseness in Cuba, 1847-1997*, Toronto: York University Press.

- Sılan, Necmettin Sahir (2011), *Doğu Anadolu'da Toplumsal Mühendislik, Dersim Sason* (1934-1946), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sözen, Edibe (1999), *Söylem*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Şahin, Köksal (2009), *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Tann, Ken (2010), "Semogenesis of A Nation: An Iconography of Japanese Identity", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sydney: University of Sydney.
- Tekeli, İlhan (1990), "Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu", *Toplum ve Bilim*, sayı 50.
- Timuroğlu, Vecihi (1991), *Dersim Tarihi*, Ankara: Yurt Yayınları.
- Tlostanova, Madina (2008), "The Janus-Faced Empire Distorting Orientalist Discourses: Gender, Race and Religion in the Russian/(post) Soviet Constructions of the Orient", *Worlds and Knowledges Otherwise*, II (2), s. 1-11.
- Toprak, Zafer (2012), *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Turner, Bryan S. (2002), *Oryantalizm Globalizm Postmodernizm*, çev. İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul: Anka Yayınları.
- Tunçay, Mete (2010), *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Türkbağ, A. Ulvi (2002), "Şark'a Dair: Miladın 24. Yılında Şarkiyatçılık", (der.) Aytaç Yıldız, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Tütüncü, Fatma (2007), "The National Pedagogy of the Early Republican Era in Turkey", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeydanlıoğlu, Welat (2008), "The White Turkish Man's Burden: Orientalism, Kemalism and the Kurds in Turkey", (der.) Guido Rings ve Anne İfe, *Neo-colonial Mentalities in Contemporary Europe? Language and Discourse in the Construction of Identities*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Uluç, Güliz (2009), *Medya ve Oryantalizm: Yabancı, Farklı ve Garip Öteki*, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Uluç, Güliz-Soydan M.-Ankarlıgil, N. (2006), "Türk Sinemasında Oryantal Kadının İnşası: Harem Suare", II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, Gazi Mağusa, KKTC, Bildiri.
- Uluç, Güliz-Soydan, Murat (2007), "Said, Oryantalizm, Resim ve Sinemanın Kesişme Noktasında Harem Suare", *Bilgi*, sayı 42.
- Us, Asım (16 Haziran 1937), "Dersim Meselesi", *Kurun*.
- Us, Asım (18 Haziran 1937), "Dersim Hadiseleri Etrafında Mübalağalı Neşriyat", *Kurun*.
- Uzun, Turgut-Atasever, Gülbahar (2010), "Türkiye'de Modernleşme Sürecinde Oryantalizm ve Oksidentalizm", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 2, sayı 26.

- Ünal, Kemal (22 Haziran 1937), "Tuncelide Islahat", *Ulus*.
- Van Dijk, Teun A. (1988), *News As Discourse*, New Jersey: Hillsdale.
- Van Dijk, Teun A. (1993), *Elite Discourse and Racism*, Londra: Sage Publication.
- Van Dijk, Teun A. (2000), *Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction*, Barselona: Pompeu Fabra University.
- Van Dijk, Teun A. (2003), "Söylem ve İdeoloji-Çok Alanlı Bir Yaklaşım", (der.) Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları.
- Van Dijk, Teun A. (2005), "Söylem Yapıları ve İktidar Yapıları", (der. ve çev.) Mehmet Küçük, *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Van Dijk, Teun A. (2007), "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözüm- lenmesi", (der.) G.Ş. Atabek ve Ü. Atabek, *Medya Metinlerini Çözümlemek*, An- kara: Siyasal Kitabevi.
- Vidal, Denis (1997), "Max Muller and the Theosophists: The Other Half of Victori- an Orientalism", (der.) Jackie Assayag, *Orientalism and Anthropology: From Max Müller to Louis Dumont*, Hindistan: Institut Francais de Pondichéry, s. 14-15.
- Vogeley, Nancy (1995), "Turks And Indians: Orientalist Discourse in Postcolonial Mexico", *Diacritics*, sayı 25, s. 3-20.
- Voloşinov, Valentin Nikolayevič (2001), *Marksizm ve Dil Felsefesi*, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wodak, Ruth (2002), "Aspects of Critical Discourse Analysis", *Zeitschrift für An- gewandte Linguistik*, c. 36, s. 5-31.
- Wodak, Ruth (2007), "Pragmatics and Critical Discourse Analysis. A cross-discip- linary inquiry", *Pragmatics and Cognition*, c. 15, sayı 1, s. 203-225.
- Wodak, Ruth-Meyer, Michael (2009), *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology. Methods for Critical Discourse Analysis*, Londra: Sage.
- Yalman, Ahmet Emin (26 Haziran 1937), "Dünya Sesimizi Duymalı", *Tan*.
- Yeğen, Mesut (2003), *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeğen, Mesut (2009), "Kemalizm ve Hegemonya."Şu kitapta: (ed. Ahmet Insel), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, c. 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeğenoğlu, Meyda (2003), *Sömürgeci Fanteziler-Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Yeşiltuna, Serap (2007), "1934 İskan Kanunu ve Türk Basınındaki Yansımaları", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke- leri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yılmaz, Mustafa-Doğaner, Yasemin, "Demokrat Parti Döneminde Bakanlar Kuru- lu Kararı İle Yasaklanan Yayınlar", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/demokrat.pdf>

ersim'e ilk kez 1937'de harekât yapıldığında kamuoyuna "cahil", "geri kalmış", "eşkıyalık yapan", "hain" bir gruba karşı düzenlenen bir askeri operasyon olarak yansıtıldı. Bu algı uzun yıllar boyunca da değişmeden kaldı. Ne var ki, Dersim olaylarının etraflıca incelenmeye girilmesiyle bilinmeyen ya da yanlış bilinen birçok gerçek gün yüzüne çıkmaya başladı. Taha Baran, *Basında Dersim* kitabında Dersim ve Dersimli hakkında yaratılan yanlış algının nasıl inşa edildiğini, nasıl sürdürüldüğünü ele alıyor. 1937 Ocak ayından 1938 Ocak ayına kadar on bir farklı gazetenin tüm sayılarını inceleyen Baran, Dersim olaylarının gazeteler tarafından temsil biçimlerini; haber ve yazıların hangi imgeler, zihinsel kodlar ve düşünce kalıpları etrafında şekillenerek aktarıldığını değerlendiriyor.

Ölümlerin nasıl meşrulaştırıldığını, Dersim'in ve Dersimli'nin yok edilmesi gereken bir "iç düşman" olarak nasıl kodlandığını, "iç oryantalist" bakış açısının hâkimiyetini, kapalı devre sansürü, sorgusuz kabul edilen devlet söyleminin medya söylemi haline gelerek kendini tekrar tekrar üretmesini, bunları yaparken içine düşülen tutarsızlıkları dönemin medyası üzerinden izlemek için iyi bir kaynak. ■

Çapulcu eşhastan üç asi sergêrde daha cumhuriyetin rahim kanunlarına teslim oldu. (Yeni Asır, 18 Haziran 1937)

Dersim'e yeni bir Türk kanı şırınga etmek lazımdır... (Son Posta, 19 Haziran 1937)

Medeniyetin yerden fıskıran güneşinden kaçıp dağ tepelerine tırmananlar yine o medeniyetin gökten inen ateşinden kurtulamazlar. (Yeni Koroğlu, 21 Haziran 1937)

Dersim'i ve Dersim'in mazisini biraz bilenler: 'Bu adamlardan hayır gelmez, hepsini yok etmeli...' diyorlar. (Kurun, 8 Temmuz 1937)

Asırlardan beri iptidai hayat yaşayan bura halkı medeniyet nuruna kavuşuyor. (Haber, 17 Temmuz 1937)

